

300.73

26740

๓

การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
และวิธีสอนตามคู่มือครู

ปริญญานิพนธ์

ของ

บุษบงค์ รักเรียน

- 5 ส.ค. 2534

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการมัธยมศึกษา

ตุลาคม 2533

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

173092

H193825

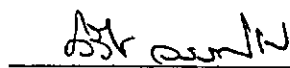
คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการมัธยมศึกษาของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้.

คณะกรรมการควบคุม

ประธาน

(ผศ.ดร.วิชัย ดิสสระ)

กรรมการ

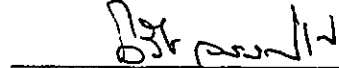
(ผศ.ดร.วิรัช วรณรัตน์)

คณะกรรมการสอบ

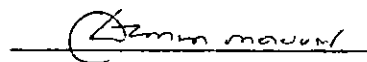
ประธาน

(ผศ.ดร.วิชัย ดิสสระ)

กรรมการ

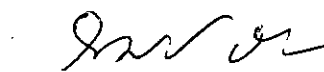
(ผศ.ดร.วิรัช วรณรัตน์)

กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(ผศ.ดร.จันทนา ภาคบงกช)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับปริญญานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการมัธยมศึกษา ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ศ.ดร.สมพร บัวทอง)

วันที่ 19 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2533

ประกาศคุณูปการ

ปริญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือและการให้คำแนะนำอย่างดียิ่งจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิชัย คีลสระ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิรัช วรวัฒนรัตน์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฉันทนา ภาคบงกช และอาจารย์ เสริมศักดิ์ สุรวัฒน ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาและขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ทวีป อภิลิทธิ อาจารย์ ธงชัย เจริญพุก อาจารย์ ดวงพร คันทชัยสวัสดิ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษา คำแนะนำในการสร้างแบบทดสอบ และคุณอรอนงค์ มหาคิตะ ผู้ตรวจพิสูจน์อักษร

ขอกราบขอบพระคุณผู้อำนวยการอาจารย์ วิกรม ทุมสาย อาจารย์ สุภาพ ดวงเพชร อาจารย์ ภาณุ ทองอุดม อาจารย์ ธงชัย ศรีสุข โรงเรียนวัดน้อยนพคุณ และขอขอบใจนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา 2533 ในการให้ความร่วมมือและให้ความช่วยเหลือในการทดลองครั้งนี้

ขอขอบคุณ คุณจาวรรณ เพ็ญสุข คุณวรัทท ชัยเลิศ คุณชัยศักดิ์ ลีลาจรัสกุล และเพื่อนร่วมรุ่นเอกการมัธยมศึกษา ปีการศึกษา 2531 ตลอดจนทุกท่านที่เป็นกำลังใจและได้ให้ความช่วยเหลือในการทำปริญานิพนธ์ครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

คุณค่าและประโยชน์ของปริญานิพนธ์ฉบับนี้ผู้วิจัยมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณบิดามารดาและครูทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ ตลอดจนมีส่วนในการวางรากฐานการศึกษาให้กับผู้วิจัย มีความรู้ ความสามารถจนตรวจเท่าทุกวันนี้

บุษบงค์ รักเรียน

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	1
	ภูมิหลัง	1
	ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	5
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	5
	ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	5
	นิยามศัพท์เฉพาะ	6
	สมมติฐานในการวิจัย	10
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์	11
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์	28
	เอกสารเกี่ยวกับความเป็นผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์	34
	งานวิจัยเกี่ยวกับความเป็นผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์	73
3	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	87
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	87
	เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือ	88
	การดำเนินการทดลอง	94
	การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้	97
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	101
	1. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ กับนักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนตามคู่มือครู	102

2. เปรียบเทียบพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ของนักเรียน ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ กับนักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนตามคู่มือครู	103
3. เปรียบเทียบพัฒนาการของพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ ของนักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยวิธี กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์	104
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	105
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	105
สมมติฐานในการศึกษาค้นคว้า	105
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	106
สรุปผลการศึกษาค้นคว้า	107
อภิปรายผลการศึกษาค้นคว้า	108
ข้อเสนอแนะ	114
บรรณานุกรม	116
ภาคผนวก ก.	126
ภาคผนวก ข.	130
ภาคผนวก ค.	147
ประวัติย่อของผู้วิจัย	213

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แผนภูมิหลักของการเรียนการสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์.....	19
2 แผนภูมิแสดงองค์ประกอบมนุษย์สัมพันธ์.....	51

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 ตารางวิเคราะห์หลักสูตร _____	91
2 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนที่เรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ กับนักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนตามคู่มือครู _____	102
3 เปรียบเทียบพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ของนักเรียนที่เรียน วิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับนักเรียน ที่เรียนด้วยวิธีสอนตามคู่มือครู _____	103
4 เปรียบเทียบพัฒนาการของพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ ของนักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีสอน กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ _____	104

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรม และเป็นการสร้างภูมิปัญญาให้แก่สังคม (กรมวิชาการ.2532 : 3) การศึกษาในระดับมัธยมศึกษามีส่วนในการพัฒนาประเทศที่สำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากการศึกษาระดับนี้จะผลิตกำลังคนในระดับกลาง ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญของชาติไปสู่สังคม ดังจะเห็นได้ว่าหลักการของหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 2521 นั้นมุ่งให้ผู้เรียนมีความสามารถความถนัด และความสนใจของตนเอง ตลอดจนสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น มีใจรักการทำงาน และรู้จักกระบวนการจัดการ (กรมวิชาการ. 2532 : 13-14)

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดหลักของการศึกษาแบบพัฒนานิยม ที่ถือว่าโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับสังคมมาก โดยจะต้องเตรียมนักเรียนให้พร้อมที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ปรับตัวได้อย่างดีและรู้จักแก้ปัญหาได้ ในเรื่องนี้ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2529 : 83) สรุปว่ากระบวนการเรียนการสอนมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักตนเองและสังคมพอ ๆ กับเนื้อหาซึ่งเป็นส่วนประกอบของหลักสูตร เนื้อหาที่ได้รับความสนใจเป็นพิเศษคือ สังคมศึกษา เหตุที่ให้ความสำคัญและความสนใจในวิชาสังคมศึกษา เพราะวิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่มีความสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ดีแก่สังคมที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้วิชาสังคมศึกษายังเป็นวิชาที่ศึกษาเรื่องราวของมนุษย์ และความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม สามารถพัฒนาคุณภาพของพลเมืองให้สามารถตัดสินใจในเหตุการณ์ต่าง ๆ รู้จักการแก้ปัญหาและการปฏิบัติตนในสังคมมนุษย์ ดังนั้น การสอนวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ครูจึงควรคำนึงถึงความต้องการ และประโยชน์ที่นักเรียน

จะพึงได้รับ ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนมีบทบาทในการเรียน ได้คิดอย่างอิสระ มีเหตุผล มีความรับผิดชอบและรู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่น (ผาณิต เพชรจำรัส. 2529 : 2) เพราะในชีวิตจริงมีน้อยคนที่จะทำอะไรสำเร็จได้ด้วยตัวคนเดียว โดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยคนอื่น การทำงานที่จะประสบผลสำเร็จได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยความคิด ความร่วมมือ การสนับสนุนทั้งทางด้านการกายและกำลังใจ การเป็นผู้นำ และผู้ตามที่ดี ดังนั้นการฝึกให้นักเรียนรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนในการทำงานกลุ่ม จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ครูควรจะนำมาใช้ในกระบวนการเรียนการสอน เพื่อปลูกฝังอุปนิสัยที่ดีให้กับนักเรียน (ทวีป อภิลิทธิ์. 2528 : 46) แต่การเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาเท่าที่ผ่านมา และที่เป็นอยู่ ยังไม่บรรลุผลตามจุดหมายของหลักสูตร ทั้งนี้เพราะครูผู้สอนยึดตามแนวเดิม ไม่เฝ้าหาความรู้หรือวิธีการต่าง ๆ ที่จะนำไปใช้สอน (กรมสามัญศึกษา. 2529 : 80-81) เป็นการเรียนการสอนที่มุ่งถ่ายทอดเฉพาะความรู้ความจำ ไม่ได้สอนให้นักเรียนคิดหรือค้นคว้าหาความรู้จนเป็นนิสัย (เพ็ญนิภา เขาเทียน. 2526 : 108) และในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูมักจะให้นักเรียนทำกิจกรรมเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล โดยต่างคนต่างทำไม่มีการปรึกษาหารือกัน (ธำรง ชูทัพ. 2525 : 12) วิธีการเช่นนี้แสดงว่าครูไม่เข้าใจธรรมชาติของวิชาสังคมศึกษาว่านอกจากเป็นวิชาที่ให้ความรู้ทางพุทธิปัญญา (Cognitive) แล้วยังเป็นวิชาที่เน้นการสร้างเสริมอุปนิสัย ค่านิยม และพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ดีงาม (กรมวิชาการ. 2530 : 47) ครูยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการทำงานเป็นกลุ่ม เพราะการทำงานเป็นกลุ่มไม่ได้หมายความว่าครูแบ่งกลุ่มแล้วปล่อยให้เด็กเรียนทำงาน แต่หมายถึงการสอนที่ครูจะต้องแนะแนวทางในการเรียนรู้ ให้นักเรียนเข้าใจถึงวิธีทำงาน และปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนฝึกให้นักเรียนสามารถหาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดมาใช้ในกลุ่ม (ทิสนา ขมมณีและคณะ. 2530 : 85) และจากการตรวจสอบคุณภาพการศึกษาของกรมวิชาการ (2533 : 1) พบว่าคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาเรื่องการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ปีการศึกษา 2531 ของโรงเรียนทุกสังกัดทั่วประเทศได้คะแนนพอใช้ร้อยละ 59.92 นักเรียนผ่านเกณฑ์ 50%

ค่อนข้างน้อย เมื่อเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดแล้วอยู่ในระดับควรปรับปรุง

จากที่กล่าวมา ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนวิชา สังคมศึกษาที่ควรได้รับการแก้ไขมากที่สุดคือ วิธีสอนของครู เพราะการสอน ยังเป็นวิธีบอกเล่าให้จดจำ นักเรียนไม่มีโอกาสได้ฝึกฝนคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เท่าที่ควร (กรมวิชาการ. 2530 : 7) ครูยังเน้นในเรื่องกรอบเนื้อหาวิชา มากกว่าที่จะสอนให้นักเรียนรู้จักคิด รู้จักใช้เหตุผลด้วยตนเอง และการเรียนรู้ พฤติกรรมจากกลุ่ม นักเรียนไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งเป็นการสกัดกั้นความอยากรู้ อยากทดลอง อยากแสดงออกของนักเรียน ทำให้ เกิดความเบื่อหน่ายต่อการเรียนและส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำลง (สมถวิล วิเศษสมบัติ. 2525 : 221)

การปรับปรุงแก้ไขสภาพการเรียนการสอนนั้นจำเป็นต้องอาศัย แนวคิดเทคนิคและวิธีการที่เหมาะสมเข้ามาช่วย ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับว่า การใช้นวัตกรรมหรือเทคโนโลยีทางการศึกษา เป็นวิธีการที่มีความสำคัญและ จำเป็นต่อการเรียนรู้ของนักเรียน เพราะเทคโนโลยีทางการศึกษาช่วยส่งเสริม ให้การเรียนการสอนเป็นไปตามความสามารถและความต้องการของนักเรียน เช่น การสอนโดยใช้ชุดการสอน การสอนแบบโปรแกรม การสอนแบบซินติเคท ชุดการสอนมินิคอร์ส เป็นต้นนอกจากการสอนดังกล่าวแล้ว ยังมีวิธีสอนที่เหมาะสม อีกแบบหนึ่ง ซึ่งจัดเป็นเทคโนโลยีทางการศึกษาที่เหมาะสม กับลักษณะของวิชาสังคมศึกษาเป็นอย่างยิ่ง และน่าจะช่วยพัฒนาคุณลักษณะต่าง ๆ ของผู้เรียนได้คือ การสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (Group Process Method) ซึ่ง เยาวพา เดชะคุปต์ (2517 : 228) สรุปว่ากระบวนการ กลุ่มสัมพันธ์ช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านทักษะทางสังคม ได้แก่ การอยู่ร่วมกัน การแบ่งปัน การมีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตน การเคารพในสิทธิของผู้อื่น การเข้าใจสภาพของสังคมและทักษะการทำงานกลุ่ม นอกจากนั้น วัศมิ ภิบาลแทน (2521 : 89) ได้แนะนำบทบาทของครูสังคมศึกษาว่าควรให้ครูนำวิธีการสอน แนวใหม่มาใช้ เช่น ฝึกการทำงานเป็นกลุ่มร่วมกับคนอื่น เพื่อให้มีความอดทน เสียสละและ ช่วยเหลือหมู่คณะ การนำสถานการณ์จำลองมาใช้ เพื่อให้เด็ก

ได้พิจารณาและตัดสินใจว่าพฤติกรรมใดควรปฏิบัติ การใช้เกมเพื่อให้เด็กได้ฝึกทักษะในด้านต่าง ๆ และการใช้การอภิปรายเพื่อให้เกิดความรู้ที่กว้างขวาง และมีการรับรู้ที่ตรงกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการสอนที่เน้นบทบาทของนักเรียนนี้จะช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะ การเป็นผู้นำและสมาชิกกลุ่ม ซึ่งวิธีการดังกล่าว วาริ ถิระจิตร (2530 : 58) พบว่าเป็นวิธีการที่จะพัฒนาทักษะการเป็นผู้นำ และการเป็นสมาชิกกลุ่มได้ดี ซึ่งสอดคล้องกับ ทิศนา แหมมณี (2520 : 159) ซึ่งเป็นผู้นำทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์มาใช้ในประเทศไทยได้กล่าวถึงกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ไว้ว่า เป็นการให้ผู้เรียนมาร่วมกันเป็นกลุ่มและช่วยเหลือกันและกันในการสำรวจตนเอง โดยเรียนรู้วิธีการให้ข้อสังเกตแก่กันและกัน (Feedback) ผู้เรียนจะถือเอากลุ่มเป็นเสมือนห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ที่ตนจะสามารถทำการทดลองพฤติกรรมและความรู้สึกในแนวใหม่ ๆ ในกระบวนการเรียน โดยผู้เรียนจะค่อย ๆ พัฒนาความเข้าใจในความรู้สึกและพฤติกรรมของตนและผู้อื่น นักเรียนจะได้เรียนรู้ความสัมพันธ์กับสมาชิกคนอื่นในกลุ่มโดยอาศัยการสื่อสารระหว่างกัน ซึ่งอาจเป็นคำพูดหรือการกระทำร่วมกัน อันก่อให้เกิดผลงานขึ้น (เขาวพา เดชะคุปต์. 2517 : 153)

จากแนวความคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการสอนโดยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์จะสามารถสอนให้นักเรียนพัฒนาพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้โดยการทำงานกลุ่ม หรือกลุ่มสัมพันธ์ยังเป็นวิธีสอนที่จะช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ และปรับปรุงการทำงานกลุ่มให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งยังช่วยพัฒนาผู้เรียนทั้งทางด้านสติปัญญา ทักษะ ทศนคติ ส่งเสริมพัฒนาการทางสังคม และนักเรียนได้ฝึกหัดแก้ปัญหาจากการทำกิจกรรมกลุ่มช่วยให้นักเรียนเข้าใจผู้อื่น โดยผู้เรียนจะสามารถพัฒนามนุษยสัมพันธ์และความเป็นผู้นำในการทำงานร่วมกัน

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ กับวิธีสอนตามคู่มือครูว่ามีความเปลี่ยนแปลงและแตกต่างกันอย่างไร

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และวิธีการสอนตามคู่มือครู
2. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และวิธีสอนตามคู่มือครู
3. เพื่อเปรียบเทียบพัฒนาการของพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ที่เรียนด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ผลการศึกษาครั้งนี้ จะเป็นแนวทางสำหรับครู ในการเลือกใช้วิธีสอน โดยเฉพาะการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ในการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา เพื่อพัฒนาพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์แก่นักเรียน

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีขอบเขตของประชากร กลุ่มตัวอย่าง และตัวแปรที่จะศึกษา ดังนี้

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดน้อยนพคุณ เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ที่เรียนวิชาเลือกบังคับสังคมศึกษา ส 094 ประชากรและสิ่งแวดล้อม ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2533 จำนวน 3 ห้องเรียน รวม 147 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดน้อยนพคุณ เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ได้จากการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยใช้วิธีจับสลากจำนวน 2 ห้องเรียน

จากจำนวน 3 ห้องเรียนแล้วนำทั้ง 2 ห้องเรียน มาจับสลากเพื่อสุ่มเป็นกลุ่มทดลองและควบคุม คือ

ก. กลุ่มทดลองที่ 1 ได้รับการสอนด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ข. กลุ่มทดลองที่ 2 ได้รับการสอนด้วยวิธีสอนตามคู่มือครู

3. ระยะเวลา

ระยะเวลาในการทดลองทั้งกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมใช้เวลา 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 คาบ คาบละ 50 นาที รวมกลุ่มละ 16 คาบ

4. เนื้อหา

เนื้อหาที่ใช้ในการทดลองคือ เรื่องปัญหาประชากรและสิ่งแวดล้อม วิชาสังคมศึกษา ส 094 ประชากรและสิ่งแวดล้อม ของชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

5. ตัวแปรที่ศึกษา

5.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่วิธีสอน 2 แบบ คือ

5.1.1 วิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

5.1.2 วิธีสอนตามคู่มือครู

5.2 ตัวแปรตาม ได้แก่

5.2.1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา

5.2.2 พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ หมายถึง การร่วมปฏิบัติกิจกรรมของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยการระดมพลังสมองของสมาชิกในกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาหรือตัดสินใจกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกัน ทำให้บุคคลได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเรียนรู้ถึงพฤติกรรมความคิด ความรู้สึกต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในกลุ่ม ซึ่งช่วยให้รู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่น ทั้งยังส่งเสริมให้บุคคลมีความรับผิดชอบและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

2. วิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ หมายถึง การสอนที่อาศัยสัมพันธ์ภาพของนักเรียนในขณะร่วมกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาและตัดสินใจกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกัน เพื่อให้ได้ความรู้ทั้งในด้านเนื้อหา พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ และการประยุกต์ใช้ซึ่ง ดำเนินการตามขั้นตอนนี้

2.1 ขั้นนำ เป็นการปูพื้นสัมพันธ์ภาพและบรรยากาศให้นักเรียนมีความพร้อมในการเรียน โดยการจัดสถานที่ แบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 7 คน แนะนำวิธีดำเนินการเรียน กฎเกณฑ์การทำงาน กติกาต่าง ๆ ระยะเวลา ตลอดจนปัญหาเพื่อให้นักเรียนเข้าใจ

2.2 ขั้นสอน เป็นการจัดกิจกรรมการเรียน ได้แก่ การอภิปราย เกม บทบาทสมมุติและสถานการณ์จำลอง

2.3 ขั้นวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ ให้นักเรียนอภิปรายโดยใช้หลายรูปแบบเพื่อความเหมาะสม เช่น การอภิปรายกลุ่มย่อย กลุ่มใหญ่ เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมต่าง ๆ จากข้อมูลของผู้สังเกตการณ์ขณะปฏิบัติกิจกรรมในด้านเนื้อหา พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ ตลอดจนกระบวนการในการทำงานร่วมกัน

2.4 การสรุปและการนำหลักการไปประยุกต์ใช้ ครูกระตุ้นให้นักเรียนนำหลักการเรียนที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน และให้นักเรียนสรุปการเรียนรู้ทั้งหมด

2.5 การประเมินผล เป็นการประเมินผลว่านักเรียนบรรลุตามจุดมุ่งหมายในด้าน เนื้อหา พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ และการประยุกต์ใช้โดยประเมินจากการสังเกตการตอบคำถามแบบสังเกตแบบสอบถาม ตลอดจนผลงานของนักเรียน

3. วิธีสอนตามคู่มือครู หมายถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2521 โดยมีลำดับขั้นตอนการสอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นสร้างความสนใจ เป็นการทำให้นักเรียนเกิดความพร้อม เกิดความตั้งใจ จดจ่อที่จะเรียนด้วยการสนทนา ชักถาม หรือใช้สื่อวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ

ขั้นที่ 2 ขั้นแจ้งจุดประสงค์ เป็นการทำให้นักเรียนทราบเป้าหมายของการเรียนการสอนว่านักเรียนจะเรียนเรื่องอะไร และเมื่อเรียนไปแล้วจะสามารถนำไปทำอะไรได้บ้าง

ขั้นที่ 3 ขั้นทบทวนความรู้เดิม เป็นขั้นที่ครูใช้วิธีการสนทนาหรือชักถามเกี่ยวกับประสบการณ์พื้นฐานของนักเรียนที่เคยเรียนไปแล้วว่ามีมากน้อยเพียงใด เพื่อให้เข้าใจก่อนที่จะสอนเรื่องใหม่ต่อไป

ขั้นที่ 4 ขั้นเสนอทบทวนใหม่ เป็นขั้นที่เริ่มกิจกรรมของบทเรียนใหม่ โดยใช้วิธีการต่าง ๆ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ประกอบการสอน

ขั้นที่ 5 ขั้นให้แนวการเรียนรู้ เป็นขั้นที่ครูบอกแนวทางให้นักเรียนเพื่อให้สามารถทำกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง เช่น แนะนำวิธีการทำกิจกรรมกลุ่ม แนะนำหนังสือประกอบการเรียน

ขั้นที่ 6 ขั้นทำให้เกิดพฤติกรรม เป็นการให้นักเรียนได้ลงมือกระทำกิจกรรมด้วยตนเอง โดยให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่ครูตั้งไว้

ขั้นที่ 7 ขั้นแจ้งผลการปฏิบัติการ ให้นักเรียนรู้ผลการกระทำกิจกรรมทันที เพื่อแก้ไขปรับปรุง

ขั้นที่ 8 ขั้นประเมินผลการปฏิบัติ โดยสังเกตจากการทดสอบย่อย การทำแบบฝึกหัด การรายงาน การอภิปราย การตอบคำถาม หรือการประเมินผลงานที่นักเรียนทำ ว่าได้รับผลตามจุดประสงค์การเรียนในบทเรียนนั้นหรือไม่เพียงใด

ขั้นที่ 9 ขั้นส่งเสริมความมั่นใจ และการถ่ายโอนการเรียนรู้ โดยครูสรุปทบทวนการเรียนรู้ที่ผ่านมา ให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจที่แม่นยำขึ้น โดยครูอาจให้นักเรียนทำแบบฝึกหัด ทำรายงาน หรือทดสอบหลังเรียน

4. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา หมายถึง ความสามารถของนักเรียนในการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา เรื่อง ประชากรและสิ่งแวดล้อม ซึ่งวัดได้จากการตอบแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาที่ผู้วิจัย

ได้สร้างขึ้น แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา (สมบุรณ์ ชิตพงศ์. 2523 : 49-68) ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ

4.1 ความรู้ ความจำ หมายถึง ความสามารถระลึกได้ถึง เรื่องราวและสิ่งต่าง ๆ ที่เคยรู้และมีประสบการณ์มาแล้วในเรื่องของเนื้อหา วิธีดำเนินการ และความคิดรวบยอด

4.2 ความเข้าใจ หมายถึง ความสามารถในการจับใจความสำคัญของเรื่อง สามารถแปลความแล้วเปรียบเทียบ ขยายหรือย่อย่อ เอาแต่ใจความสำคัญออกมาได้

4.3 การนำไปใช้ เป็นการนำความรู้ ความเข้าใจในทฤษฎี หลักการข้อเท็จจริง ฯลฯ ไปใช้ในการแก้ปัญหาใหม่ที่มีลักษณะเดียวกันหรือ คล้ายกันได้

4.4 การวิเคราะห์ คือ ความสามารถในการแยกแยะสิ่งต่าง ๆ หรือเรื่องราวใด ๆ ออกเป็นส่วนย่อย ซึ่งสามารถทราบว่าสิ่งนั้นหรือ เรื่องราวนั้นมี ส่วนประกอบย่อยอะไรบ้าง มีความสำคัญอย่างไรและความสัมพันธ์กันอย่างไร ตลอดจนหลักการที่มีอยู่ร่วมกัน

5. พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ หมายถึง ลักษณะท่าทีหรือ การกระทำของนักเรียนที่ทำให้สมาชิกมีความร่วมมือกันขณะดำเนินการของ กลุ่มไปสู่เป้าหมายที่กำหนด โดยศึกษาพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์จาก รูปแบบของบทบาทผู้นำที่พึงประสงค์ในสังคมประชาธิปไตย โดยใช้หลักสัปบุริส ธรรม 3 ด้านคือ

5.1 ด้านกาลัญญา คือ รู้จักกาลเวลาหมายถึงบุคคลรู้จักคุณค่า ของเวลา รู้ว่าเวลาไหนควรจะใช้ทำอะไรมีแผนงานเพื่อกำหนดการทำงาน

5.2 ด้านปริสัญญตา คือ รู้จักสังคม หมายถึงบุคคลที่รู้จักวางตัว ให้เหมาะสมตามรูปแบบของการประพฤติปฏิบัติของคนในกลุ่ม รู้จักมารยาทที่ดี

5.3 ด้านบุคคลัญญา คือ รู้จักบุคคล หมายถึงการเข้าใจคนที่ เราเกี่ยวข้องกับในด้านความสามารถและบุคลิกลักษณะเพื่อจะติดต่อสัมพันธ์ใน ลักษณะวิธีการที่เหมาะสม

สมมุติฐานในการศึกษาค้นคว้า

1. นักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และวิธีสอนตามคู่มือครูมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน
2. นักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และวิธีสอนตามคู่มือครูมีพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์แตกต่างกัน
3. นักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีพัฒนาการของพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์สูงขึ้น

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าตามหัวข้อต่อไปนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับความเป็นผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ความหมายของกลุ่มสัมพันธ์และกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

กลุ่มสัมพันธ์หรือ Group Dynamics หรือ Group Process ในภาษาไทยใช้คำต่างกันออกไป ได้แก่ พลวัตรกลุ่ม กระบวนการกลุ่ม กลุ่มสัมพันธ์ กลศาสตร์ของกลุ่ม เป็นต้น

ทิสนา แคมมณี และ เขียวพา เดชะคุปต์ (2522 : 1) ได้ให้ความหมายวิธีการกลุ่มสัมพันธ์ไว้ว่า เป็นวิทยาการแขนงหนึ่งที่พยายามศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มคน เพื่อให้ได้ซึ่งความรู้ที่จะนำไปใช้ในการปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของคน อันจะเป็นประโยชน์ในด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์และการปรับปรุงการทำงานของกลุ่มให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

หลุย จาปาเทศ (2522 : 48) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลุ่มสัมพันธ์หมายถึงการศึกษาเกี่ยวกับการมีปฏิริยาโต้ตอบกันในกลุ่มอิทธิพลต่าง ๆ ที่มีต่อกลุ่ม ลักษณะของสมาชิกกลุ่ม ผู้นำ ผู้ตาม ตลอดจนการแก้ปัญหาของกลุ่มว่ามีเทคนิคหรือวิธีการในการแก้ปัญหายังไร และวิธีใดจึงจะได้ผลมากที่สุด

พนม ลัมอารีย์ (2522 : 1) กล่าวว่า กลุ่มสัมพันธ์ หมายถึง ขบวนการที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในกลุ่มและกลุ่มประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป มาร่วมสังสรรค์ทำกิจกรรมหรือมาเกี่ยวข้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

กู๊ด (Good. 1959 : 256) ให้ความหมายกลุ่มสัมพันธ์ หมายถึง รูปแบบของการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันภายในกลุ่มหรือแนวทางในการดำเนินงานของกลุ่ม

เพจ และโทมัส (Page and Thomas. 1977 : 153) ให้ความหมายไว้ว่า กลุ่มสัมพันธ์เป็นการศึกษาพฤติกรรมของกลุ่มและปฏิสัมพันธ์ของแต่ละบุคคลในฐานะที่เป็นสมาชิกของกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กัน

ทิศนา แชมมณี (2522 : 26) กล่าวถึงกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ไว้ว่าเป็นวิทยาการแขนงใหม่ที่สร้างความเข้าใจในเรื่องกลุ่ม ซึ่งครอบคลุมในเรื่องพฤติกรรมมนุษย์ ลักษณะของกลุ่ม การรวมกลุ่ม กระบวนการในการทำงานเป็นกลุ่ม การแก้ปัญหา การตัดสินใจ การสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีภายในกลุ่ม ตลอดจนพัฒนาความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น

ทวีป อภิลิทธิ (2528 : 47) ให้ความหมายของกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ไว้ว่า คือ กระบวนการทำกิจกรรมที่ผู้เรียนทำกิจกรรมอิสระอย่างเป็นชุด โดยต่อเนื่องกันเป็นลูกโซ่ ผู้เรียนจึงได้รับความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก ฯลฯ หรือได้ผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ฮีฟ (Haep. 1977 : 14) ได้กล่าวว่า กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์เป็นทางเลือกทางหนึ่งที่จะใช้ศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ เมื่อได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เพราะจะมีการตกลง และแก้ปัญหาร่วมกัน อาจจะมีการยอมรับหรือไม่ยอมรับกันและกันก็ได้ แต่ในที่สุดกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ก็จะสามารถแก้ปัญหาเหล่านี้ได้

ชอว์ (Shaw. 1981 : 6) มีแนวความคิดว่า กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์เป็นกลุ่มที่สมาชิกมีการเคลื่อนไหวหรือไม่หยุดนิ่ง โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการอาศัยซึ่งกันและกันของสมาชิกภายในกลุ่มซึ่งสมาชิกแต่ละคนมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อปรับตัวเข้าหากัน และการพึ่งพาอาศัยกันนั้นนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุด

แบรดฟอร์ด (Bradford. 1987 : 4) ได้กล่าวว่า กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์เป็นพฤติกรรมกลุ่มที่มีผลมาจากการปฏิสัมพันธ์ของบุคคลภายในกลุ่มซึ่งมีหลายองค์ประกอบด้วยกัน และเป็นวิธีการที่ทำให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันรู้ถึงพฤติกรรมของกันและกัน เป็นการพัฒนาสมาชิกภายในกลุ่ม

จากความหมายของกลุ่มสัมพันธ์และกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ดังกล่าวสรุปได้ว่ากลุ่มสัมพันธ์ เป็นกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ คือกระบวนการที่สมาชิกภายในกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างอิสระ สมาชิกทุกคนมีบทบาทหน้าที่ในการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกิจกรรมนั้น กระบวนการดังกล่าวช่วยให้บุคคลมีความสัมพันธ์กัน และใช้พลังกลุ่มในการแก้ปัญหาหรือตัดสินใจกระทำสิ่งหนึ่งร่วมกันเพื่อเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ซึ่งผลจากการรวมกลุ่ม จะทำให้บุคคลในกลุ่มรู้จักตนเองรู้จักผู้อื่นและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ทำให้กลุ่มได้ผลงานร่วมกันและมีความรู้สึกที่ดีต่อสมาชิกภายในกลุ่มด้วย

ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์นี้ ทิศนา ขัมมณี (2522 : 10-12) ได้รวบรวมและเรียบเรียงทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่มสัมพันธ์ไว้หลายประการด้วยกัน คือ

1. ทฤษฎีสานาม (Field Theory) ของ เคิร์ต เลวิน (Kurt Lewin) ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่สำคัญ สรุปได้ว่า

1.1 พฤติกรรมจะเป็นผลมาจากพลังความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม

1.2 โครงสร้างของกลุ่มจะเกิดจากการรวมกลุ่มของบุคคลที่มีลักษณะแตกต่างกัน

1.3 การรวมกลุ่มแต่ละครั้งจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มโดยเป็นปฏิสัมพันธ์ในรูปการกระทำ (Action) ความรู้สึก (Feeling) และความคิด (Thinking)

1.4 ปฏิสัมพันธ์ก่อให้เกิดโครงสร้างของกลุ่มแต่ละครั้ง ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของสมาชิกในกลุ่ม

1.5 สมาชิกในกลุ่มจะมีการปรับตัวเข้าหากันและพยายามช่วยกันทำงาน ซึ่งการที่บุคคลพยายามปรับบุคลิกภาพของคนที่มีความแตกต่างกันนี้จะก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและทำให้เกิดพลังหรือการผลักดันของกลุ่มที่ทำให้การทำงานเป็นไปด้วยดี

2. ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ (Interaction Theory) ของเบลล์ (Bales) โฮมาน (Homans) และไวท์ (Whyte) แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีนี้ สรุปได้ว่า

2.1 กลุ่มจะมีปฏิสัมพันธ์โดยการกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง (Activity)

2.2 ปฏิสัมพันธ์ จะเป็นปฏิสัมพันธ์ทุก ๆ ด้าน คือ

2.2.1 ปฏิสัมพันธ์ทางร่างกาย (Physical Interaction)

2.2.2 ปฏิสัมพันธ์ทางวาจา (Verbal Interaction)

2.2.3 ปฏิสัมพันธ์ทางจิตใจ (Emotional Interaction)

2.3 กิจกรรมต่าง ๆ มีการปฏิสัมพันธ์นี้ จะก่อให้เกิดอารมณ์ความรู้สึก (Sentiment) ขึ้น

3. ทฤษฎีระบบ (System Theory) ทฤษฎีนี้มีแนวคิดสำคัญ สรุปได้ว่า

3.1 กลุ่มจะประกอบด้วยโครงสร้างหรือระบบ ซึ่งจะมีการแสดงบทบาทและการกำหนดตำแหน่งหน้าที่ของสมาชิกอื่นถือว่าการลงทุน (Input) เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ (Output) อย่างใดอย่างหนึ่ง

3.2 การแสดงบทบาทตำแหน่งหน้าที่ของสมาชิก จะกระทำได้โดยการสื่อสารระหว่างกัน (Communication) และจากการเปิดเผยตัวเองในกลุ่ม (Open System)

4. ทฤษฎีสังคมมิติ (Sociometric Orientation) ของไมเวโน ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่สำคัญ สรุปได้ว่า

4.1 การกระทำและจริยธรรมหรือขอบเขตการกระทำของกลุ่มจะเกิดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งจะศึกษาได้โดยให้สมาชิกเลือกสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกัน (Interpersonal Choice)

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์ คือ การแสดง

บทบาทจำลอง (Role Playing) หรือการใช้เครื่องมือวัดการเลือกทางสังคม (Sociometric Test)

5. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Orientation) ของ ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่สำคัญ สรุปได้ว่า

5.1 เมื่อบุคคลอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม จะต้องอาศัยความจูงใจ (Motivation Process) ซึ่งอาจเป็นรางวัลหรือผลจากการทำงานในกลุ่ม

5.2 ในการรวมกลุ่ม บุคคลจะมีโอกาสแสดงตนอย่างเปิดเผย หรือพยายามป้องกันปิดบังตนเอง โดยวิธีต่าง ๆ (Defense Mechanism) การใช้แนวคิดนี้ ในการวิเคราะห์กลุ่มโดยให้บุคคลแสดงออกตามความเป็นจริง โดยใช้วิธีการบำบัดทางจิต (Therapy) ก็จะช่วยให้สมาชิกเกิดความเข้าใจตนเองและผู้อื่นได้ดียิ่งขึ้น

6. ทฤษฎีจิตวิทยาทั่วไป (General Psychology)

ทฤษฎีนี้มีแนวคิดว่าการใช้หลักจิตวิทยาต่าง ๆ เกี่ยวกับการรับรู้ การเรียนรู้ ความคิด ความเข้าใจ การให้แรงจูงใจ ฯลฯ จะช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมของบุคคลในแง่การรวบรวมข้อมูล

จากการที่ได้ศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มาโดยตลอด แล้วนั้นสรุปได้ว่า พฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่มที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ย่อมก่อให้เกิดผลในการเปลี่ยนแปลงของทั้งตัวบุคคลและกลุ่ม โดยอาศัยกิจกรรมต่าง ๆ เป็นตัวกำหนด ซึ่งจะทำให้เกิดผลงานที่ทำให้สมาชิกแต่ละคนมองเห็นคุณค่าของผลงานที่ได้ทำร่วมกันมา ซึ่งผลงานนี้จะก่อให้เกิดสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มมีความรู้สึกที่ดีต่อกันด้วย

ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ในการสอน

ในการจัดการเรียนการสอนเป็นกลุ่ม กาเย่ (Gagne', 1974 : 241-254) ได้กำหนดลักษณะของการเรียนการสอนของกลุ่มเป็น 3 ลักษณะ คือ การเรียนการสอนในกลุ่มที่มี 2 คน การเรียนการสอนในกลุ่มที่มีขนาดเล็ก (3-8 คน) และการเรียนการสอนในกลุ่มขนาดใหญ่ การเรียนการสอนจะใช้

วิธีการผันแปรไปตามลักษณะของกลุ่ม ถ้าเป็นกลุ่มขนาดเล็ก (3-8 คน) ความเป็นไปได้ในการควบคุมเหตุการณ์การเรียนการสอนก็คือ กำหนดหัวข้อให้กลุ่มอภิปรายบ้างในบางเหตุการณ์ ซึ่งมีอยู่ถึง 9 เหตุการณ์การสอน (Events of Instruction) ด้วยกัน เช่น เหตุการณ์ในการทบทวนประสบการณ์เดิม ครูต้องพยายามให้นักเรียนระลึกถึงประสบการณ์ต่าง ๆ อาจจะทำได้หลายวิธี โดยครูซักถามหรือให้นักเรียนซักถามกันเอง หรืออาจจะมีการเล่นเกมง่าย ๆ ที่เหมาะสมกับเนื้อหาเดิมและเวลา ซึ่งก็สอดคล้องกับที่จุลจักร โนนพันธ์ (2521 : 282) ได้กล่าวไว้ว่า เกมสามารถนำมาใช้เป็นวิธีการสอนวิธีหนึ่งได้ แต่ต้องเลือกสรรเกมที่เหมาะสมกับเนื้อหา วัตถุประสงค์และสมรรถภาพการเรียนรู้ ทั้งนี้ เพราะนอกจากผู้เรียนจะได้รับความรู้แล้ว ยังได้รับความสนุกสนาน และได้ฝึกความร่วมมือในฐานะที่เป็นสมาชิกของกลุ่มด้วย

ทศนา แคมมณี (2522 : 200-202) ได้ศึกษาและคิดค้น พร้อมทั้งให้ความหมายของทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ในการสอนว่าเป็น การสอนที่ยึดหลักทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน กล่าวคือ เป็นการสอนที่เน้นหรือให้ความสนใจเป็นพิเศษในเรื่องของพฤติกรรมของคนที่มีผลกระทบท่อ กันและกัน โดยครูผู้สอนพยายามจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นไปตามหลักการเรียนรู้ของทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์

หลักการสอนตามหลักการเรียนรู้ของทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์

มีดังนี้คือ

1. หลักการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลาง ซึ่งเน้นให้ครูพยายามจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะการที่ผู้เรียนได้มีบทบาทต่าง ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความพร้อม ความกระตือรือร้นที่จะเรียนและเรียนอย่างมีชีวิตชีวา

2. หลักการสอนที่ยึดกลุ่มเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญ ซึ่งเน้นให้ครูพยายามจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้จากกลุ่มให้มาก ทั้งนี้ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมจำเป็นต้องอาศัยอยู่ร่วมกับผู้อื่น ซึ่งความคิดความ

รู้สึกและพฤติกรรมมีผลตกกระทบต่อกันและกันอยู่เสมอ การทำให้ผู้เรียนได้ฝึกการ เรียนรู้ในลักษณะกลุ่มนี้ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจและเรียนรู้ที่ จะปรับตัวให้สามารถอยู่และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดีขึ้น

3. หลักการสอนที่ยึดการค้นพบด้วยตนเอง เป็นกระบวนการสำคัญใน การเรียนรู้ซึ่งเน้นให้ครูพยายามจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ พยายามค้นหาและพบคำตอบด้วยตนเอง ทั้งนี้ เพราะการค้นพบความจริงด้วย ตนเองนี้ ผู้เรียนมักจะจดจำได้ดีและมักจะมีผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมได้มากกว่าการเรียนรู้ที่ได้รับจากการบอกเล่าจากผู้อื่น

4. หลักการสอนที่ยึดความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ว่าเป็น เครื่องมือที่จำเป็นในการแสวงหาความรู้และคำตอบต่าง ๆ ดังนั้นครูจึงควร พยายามเน้นให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ถึงกระบวนการต่าง ๆ ในการแสวงหา คำตอบด้วย ไม่ใช่มุ่งแต่ที่คำตอบอย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงกระบวนการและวิธี การที่ได้คำตอบนั้นมา

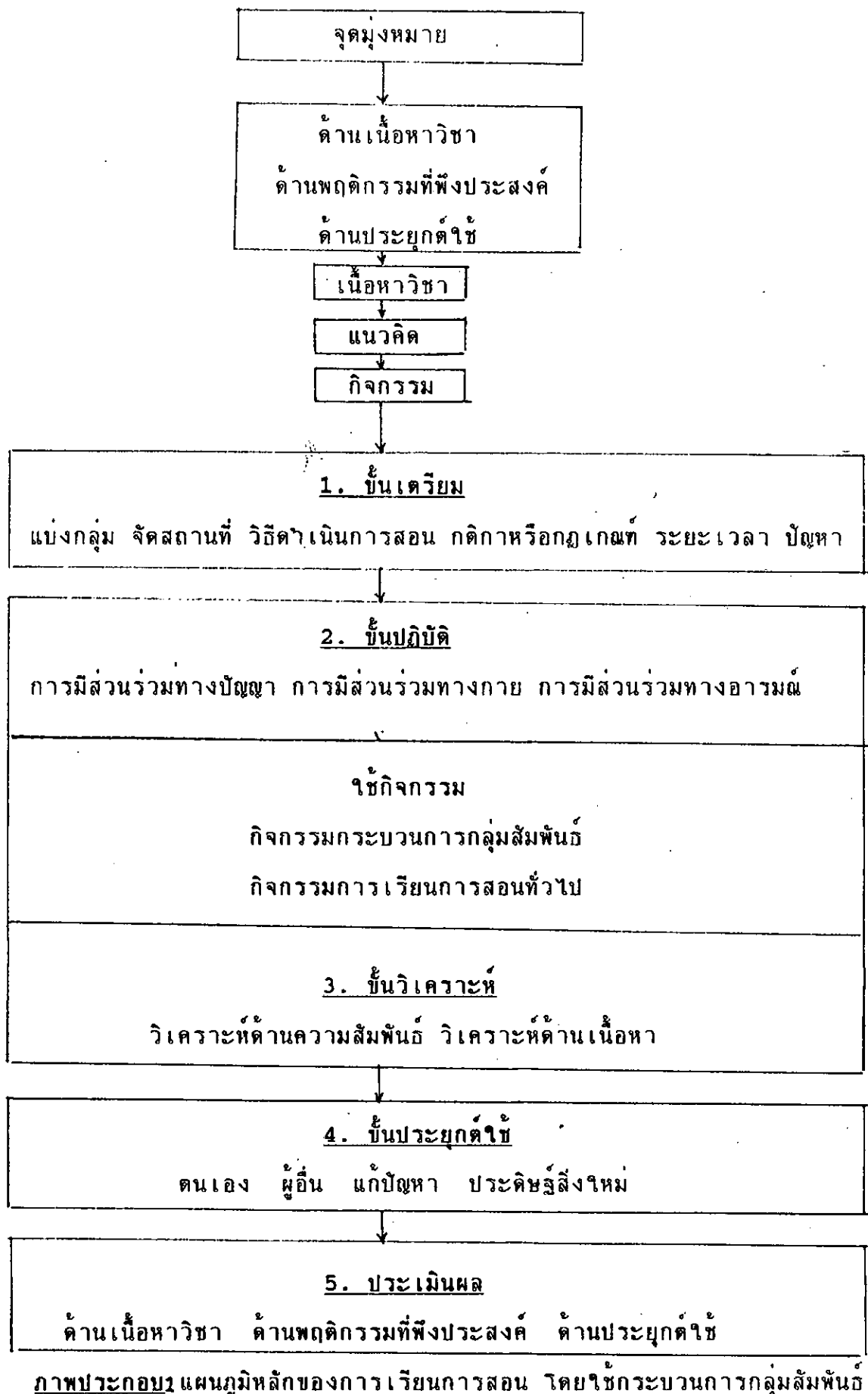
5. หลักการสอนที่ยึดความสำคัญของการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตร ประจำวันว่า เป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้การเรียนรู้มีความหมายยิ่งขึ้น ดังนั้น ครูจึงควรพยายามจัดกระบวนการเรียนการสอนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาส คิดค้นหาแนวทางที่จะนำความรู้ความเข้าใจที่ได้รับจากการเรียนไปใช้ในชีวิตร ประจำวัน รวมทั้งพยายามติดตามผลการปฏิบัติของผู้เรียนด้วย

ดังนั้น การสอนต่าง ๆ ที่ยึดหลักการสอนดังกล่าวข้างต้น จึงมักมี ลักษณะเป็นกิจกรรมกลุ่ม ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม การเรียนโดยทั่วถึงกัน และในขณะเดียวกันก็ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ความคิด ความรู้สึก ปฏิกริยาและพฤติกรรมของผู้อื่น และเรียนรู้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ต่าง ๆ ที่ได้รับ นอกจากนั้น ครูควรหาทางให้ผู้เรียนได้ค้นหาคำตอบต่าง ๆ ด้วยตนเองจากกิจกรรมการเรียน และพยายามกระตุ้นให้ผู้เรียนได้นำความรู้ ความเข้าใจนั้นไปใช้อยู่เสมอ

วิธีการสอนที่ส่งเสริมทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ในการสอนดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แสดงให้เห็นว่า การจัดการเรียนการสอนนี้มีลักษณะที่สอดคล้องกับทฤษฎี

กลุ่มสัมพันธ์ จะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายและเป็นประโยชน์ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักทฤษฎีดังกล่าว มีอยู่หลายวิธี เช่น เกม การอภิปราย บทบาทสมมุติ กรณีตัวอย่าง ฯลฯ

หลักการเรียนการสอนโดยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ แสดงเป็นภาพประกอบได้ ดังนี้ (ฉันทนา ภาคบังกช. 2517 : 48)

องค์ประกอบของการทำงานกลุ่ม

ประภากร โล่ห์ทองคำ (2522 : 12) ได้สรุปองค์ประกอบของการทำงานกลุ่มที่จะช่วยให้การทำงานบรรลุเป้าหมายได้ดังต่อไปนี้

1. ผู้นำกลุ่ม ได้แก่ ตัวแทนของกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อสมาชิก ทำหน้าที่ประสานประโยชน์แก่ทุกคนในกลุ่ม
 2. เลขานุการ ได้แก่ ผู้ทำหน้าที่ประสานงานในกลุ่ม ช่วยเหลืองานในกลุ่มร่วมกับผู้นำ จัดบันทึกมติและข้อตกลงรวมทั้งการสรุปผลการทำงาน
 3. สมาชิกในกลุ่ม เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมกลุ่มร่วมกับผู้นำกลุ่ม และสมาชิกในกลุ่มด้วยกัน รวมทั้งการให้แง่คิด ข้อเสนอแนะและการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มทุกขั้นตอน
 4. วิทยากร ได้แก่ ผู้ทำหน้าที่ช่วยเหลือกลุ่มในการชี้แนะแนวทางแก่กลุ่มเพื่อนำไปสู่เป้าหมาย
 5. ที่ปรึกษาของกลุ่ม ได้แก่ ผู้ให้ข้อคิดเห็นและข้อชี้แนะแก่ที่ประชุมกลุ่ม
 6. ผู้สังเกตการณ์ ได้แก่ ผู้คอยสังเกตการประชุมหรือการทำงาน
- นอกจากนี้ สมิต ; ครุส และแอทคินสัน (Smith ; Kruse and Atkinson. 1961 : 676 - 678) ออตตาเวย์ (Ottaway. 1966 : 6) แกลทฮอร์น (Glatthorn. 1971 : 225-237) ชัค (Schuck. 1971 : 17-25) และบอร์แมน (Borman. 1969 : 3-6) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของกลุ่มอันเป็นพลังให้กลุ่มมีประสิทธิภาพสรุปได้ดังนี้

1. สภาพทางกายภาพของกลุ่ม การจัดสภาพทางกายภาพของกลุ่มควรให้สมาชิกในกลุ่มหันหน้าพบกัน เพื่อสมาชิกจะได้อภิปรายกันอย่างคล่องตัว และสมาชิกในกลุ่มจะเกิดปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกัน นอกจากนี้ควรให้ผู้ที่ยอบพูดนั่งตรงข้ามกับผู้ที่ไม่ค่อยพูด การนั่งควรจัดเป็นวงกลมและไม่ควรจัดวงกลมให้ใหญ่โตเกินไป เพราะวงกลมยิ่งใหญ่เท่าใดการสื่อสารระหว่างสมาชิกก็ยิ่งจะถูกจำกัดลงเท่านั้น ส่วนนักเรียนที่อายุน้อยจะลดความอายเมื่ออยู่ในกลุ่ม

2. บรรยาภาศในกลุ่ม บรรยาภาศในกลุ่มต้องเป็นกันเองที่สุด เพื่อให้สมาชิกรู้สึกเป็นอิสระในการแสดงออก นอกจากนี้ควรมีการให้กำลังใจ เคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการช่วยให้สมาชิกรู้สึกอบอุ่น และบรรยาภาศในห้องเรียนควรเป็นไปในทางบวก นักเรียน และครูต่างมีอิทธิพลต่อกัน นักเรียนจะร่วมมือกันทำงานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีโดยแต่ละคนจะแสดงความเป็นตัวของตัวเองออกมาให้มากที่สุด

3. ผู้นำกลุ่ม ผู้นำกลุ่มมีความสำคัญมากและต้องเป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบผู้นำกลุ่มควรเป็นผู้ที่สมาชิกเลือกขึ้นมา เพื่อทำประโยชน์ให้กลุ่มมากที่สุด ซึ่งจะต้องเข้าใจสมาชิกในกลุ่ม ตลอดจนหน้าที่ของกลุ่ม มีความสามารถในการฟังและพูดในระดับสูง มีความเห็นอกเห็นใจและเข้าใจคนอื่นได้ดี มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความสามารถในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในกลุ่ม ทำตัวเป็นกลาง ไม่ข่มขู่ให้สมาชิกในกลุ่มยอมรับการตัดสินใจของตน มีความสามารถในการสรุปปัญหาและสร้างความสามัคคีในกลุ่ม

4. ขนาดของกลุ่ม จำนวนสมาชิกในกลุ่มไม่ควรต่ำกว่า 5 คน และไม่ควรมากเกิน 17 คน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมาย ขนาดของกลุ่มที่พอเหมาะควรมี 5-7 คน แต่ 5 คนเหมาะที่สุด กลุ่มที่มีขนาดเป็นเลขคู่จะมีแนวโน้มไม่ค่อยได้ผล เหมือนกลุ่มที่มีขนาดเป็นเลขคี่

5. สมาชิกในกลุ่ม ในการแบ่งกลุ่มย่อยควรคำนึงถึงลักษณะของสมาชิกในกลุ่มซึ่งจะมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อการทำงานของกลุ่ม การแบ่งกลุ่มอาจพิจารณาจากความสนใจ ความพอใจ แต่ถ้าจะทำให้เกิดการเรียนรู้จากกันและกันให้มากที่สุด ควรพิจารณาสมาชิกในกลุ่ม โดยคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

- 5.1 สัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของสมาชิกแต่ละคน
- 5.2 ความสามารถในการพูดของสมาชิกแต่ละคน
- 5.3 วุฒิกวาระทางอารมณ์
- 5.4 ความสม่ำเสมอในการเข้าห้องเรียน
- 5.5 จุดมุ่งหมายในการเรียนของแต่ละคน

5.6 ความสามารถในการอ่าน

5.7 เพศ

5.8 วัย

บทบาทของครูในการสอนโดยใช้ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์

การสอนโดยใช้ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์เป็นการสอนที่ยึดหลักการเรียนรู้ที่มุ่งจะส่งเสริมคุณสมบัติบางประการในตัวผู้เรียน บทบาทของครูนับเป็นส่วนที่สำคัญมากต่อผลสำเร็จตามหลักทฤษฎีนี้ ครูจำเป็นต้องปรับหรือเปลี่ยนบทบาทให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้การสอนดังกล่าวข้างต้น บทบาทที่สำคัญ ๆ และจำเป็นสำหรับครูที่ใช้ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ในการสอน รวบรวมเป็นหัวข้อใหญ่ ๆ ได้ดังนี้ (ทศนา ขมมณี. 2522 : 203-206)

1. บทบาทในการเตรียมการสอนในการสอนตามหลักทฤษฎีนี้ ครูผู้สอนจำเป็นต้องมีการเตรียมตัวอย่างดี กล่าวคือ เตรียมแผนการสอนให้ละเอียดโดยพยายามจัดลำดับการสอนให้เป็นไปอย่างเหมาะสม คัดกิจกรรมให้มีลักษณะสอดคล้องกับทฤษฎี และจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์การสอนให้พร้อมที่จะใช้ โดยเฉพาะในเรื่องของการแบ่งกลุ่มและดำเนินกิจกรรมกลุ่ม ครูควรจะคิดให้ละเอียดรอบคอบถึงขั้นตอนในการดำเนินการ มิฉะนั้น อาจเกิดความขลุกขลักในขั้นตอนดำเนินกิจกรรมได้ สรุปได้ว่า ครูจำเป็นต้องเตรียมตัวให้พร้อมโดยทำความเข้าใจในเนื้อหาที่จะสอนให้ดี และหาวิธีการสอนและวางขั้นตอนในการสอนให้เหมาะสมและละเอียดรอบคอบ รวมทั้งไม่ละเลยในการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ไว้ให้เพียงพอที่จะนำไปใช้

2. บทบาทในการดำเนินกิจกรรมการสอน เพื่อให้สอดคล้องกับหลักทฤษฎีดังกล่าวเบื้องต้น ครูผู้สอนควรตระหนักถึงบทบาทความรับผิดชอบในการสอนโดยพยายามทำหน้าที่ต่าง ๆ ดังจะกล่าวต่อไปนี้ให้บรรลุผลสำเร็จ

2.1 จัดการเรียนรู้ให้มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

2.2 รับฟังและสนับสนุน ส่งเสริมผู้เรียนให้มีกำลังใจที่จะเรียนรู้

2.3 เปิดโอกาสและกระตุ้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม
การเรียนรู้โดยทั่วถึงกัน

2.4 อำนวยความสะดวกให้กลุ่มดำเนินงานไปได้อย่างราบรื่น

2.5 แสดงความคิดเห็นและให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ผู้เรียน
ตามวาระและโอกาสที่เหมาะสม

2.6 สนับสนุน ส่งเสริม และนำทางให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธี
วิเคราะห์พฤติกรรมกรรมการเรียนรู้

2.7 ช่วยเชื่อมโยงความคิดเห็นของผู้เรียนและสรุปผลการเรียนรู้
รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนได้นำการเรียนรู้ไปใช้

2.8 ควบคุมกระบวนการเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้

3. บทบาทในการติดตามผลการสอน สืบเนื่องมาจากหลักการที่ว่า
การเรียนรู้จะเกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนเป็นอย่างมาก หากผู้เรียนสามารถนำ
ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ดังนั้นจึงถือเป็นความรับผิดชอบของครูที่จะต้อง
ประเมินผลการสอนของตน ซึ่งหมายรวมถึงการประเมินผลทั้งในระยะสั้นและ
ระยะยาว การประเมินผลในบางเรื่องหรือบางส่วน ทำให้ทันที ในขณะที่สอน
หรือตอนท้ายของการสอน แต่ในบางเรื่อง จำเป็นต้องคอยติดตามดูแลเป็น
ระยะ ๆ การสอนให้ได้สอดคล้องตามหลักทฤษฎีนี้ ครูไม่ควรจะเลยในการติดตาม
ตามผลการเรียนรู้ของผู้เรียน และคอยส่งเสริมให้กำลังใจหรือให้คำแนะนำ
แก่ผู้เรียนเพิ่มเติมตามความเหมาะสม

4. คุณสมบัติบางประการที่จำเป็นสำหรับครู เพื่อให้บรรลุผลตาม
หลักทฤษฎีดังกล่าวแล้วเบื้องต้น ครูที่ดีพึงพัฒนาคุณสมบัติบางประการที่จำเป็น
ในอันที่จะช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด
คุณสมบัติดังกล่าวนี้ คือ

4.1 มีความเป็นนักประชาธิปไตย ได้แก่ การมีใจกว้าง เคารพ
รับฟังและพิจารณาความคิดเห็นของผู้เรียน โดยไม่ยึดถือในความคิดเห็นของตน

ว่าถูกต้องเสมอและพยายามลดการใช้อำนาจหรือหาวิธีการใด ๆ อันเป็นการข่มขู่หรือบังคับให้ผู้เรียนเชื่อ คล้อยตามความคิดเห็นของตน

4.2 เข้าใจและยอมรับในตัวบุคคล โดยมีความเข้าใจในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล ไม่ด่วนตัดสินใจคนอย่างผิวเผิน หรือประเมินคุณค่าผู้เรียนโดยไม่จำเป็น

4.3 มีความเป็นมิตร เป็นกันเอง กับผู้เรียน

4.4 มีความจริงจังต่อผู้เรียน

4.5 มีความอดทนและเต็มใจช่วยเหลือผู้เรียนอยู่เสมอ

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้ในกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ทิศนา ขัมมณี (2522 : 201-202) ได้แนะนำการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนให้สอดคล้องกับหลักทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ไว้หลายวิธีดังนี้

1. เกม (Games) เป็นวิธีหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ในการสอนได้ดี โดยครูสร้างสถานการณ์สมมติขึ้น ให้ผู้เรียนเล่นด้วยตนเอง ภายใต้ข้อตกลงหรือกติกาบางอย่างที่กำหนดไว้ ซึ่งผู้เรียนจะต้องตัดสินใจทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ผลที่ออกมาจะอยู่ในรูปแพ้-ชนะ วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ

2. บทบาทสมมุติ (Role Playing) วิธีนี้เป็นสถานการณ์สมมุติ เช่นเดียวกับเกม แต่มีการกำหนดบทบาทของผู้เล่นในสถานการณ์ที่สมมุติขึ้นมา แล้วให้ผู้เรียนเข้าสวมบทบาทนั้น และแสดงออกตามธรรมชาติโดยอาศัยบุคลิกภาพ ประสบการณ์และความรู้สึกนึกคิดของตนเป็นหลัก วิธีนี้ช่วยให้ผู้เรียนได้ศึกษาวิเคราะห์อภิปรายกัน เพื่อสร้างความเข้าใจและฝึกการแก้ไขปัญหา วิธีนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้รู้จักคิดและพิจารณาข้อมูลที่ตนได้รับ ตลอดจนนำเอากรณีต่าง ๆ ที่คล้ายคลึงกับชีวิตจริงมาใช้ จะช่วยให้การเรียนรู้มีลักษณะใกล้เคียงกับความเป็นจริง ซึ่งมีส่วนทำให้การเรียนรู้มีความหมายสำหรับผู้เรียนมากขึ้น

3. สถานการณ์จำลอง (Simulation) คือการจำลองสถานการณ์จริง หรือสร้างสถานการณ์ให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริง แล้วให้ผู้เรียนลงไปอยู่ใน สถานการณ์นั้น และมีปฏิริยาโต้ตอบกัน วิธีนี้จะทำให้ผู้เรียนมีโอกาสทดลองและ แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งในสถานการณ์จริงผู้เรียนอาจไม่กล้าแสดงออก

4. ละคร (Action or Dramalization) เป็นวิธีที่ทำให้ผู้เรียน ได้ทดลองแสดงบทบาทตามบทที่กำหนดไว้ให้ ผู้แสดงจะต้องพยายามให้สมตาม บทที่กำหนดไว้ โดยไม่เอาบุคลิกภาพและความรู้สึกของตนมาเกี่ยวข้อง อันจะ ทำให้เกิดผลเสียต่อการแสดงบทบาทนั้น ๆ วิธีการนี้ช่วยให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ ในการที่จะเข้าใจความรู้สึก เหตุผลและพฤติกรรมของผู้อื่น นอกจากนั้น ยังเป็นการฝึกการทำงานร่วมกัน

5. กลุ่มย่อย (Small Group) เป็นวิธีการที่ใช้กันมานานแล้ว อาจจะเป็นเพราะเล็งเห็นแล้วว่าเป็นประโยชน์ในการเรียนของผู้เรียน กลุ่ม ย่อยจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนในการแสดงออก และช่วยให้ผู้เรียนได้ ข้อมูลมากขึ้น การใช้กลุ่มย่อยมีหลายวิธีการ แล้วแต่ผู้จัดจะคิด

หลักการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ประการ ไล่ห้ทองคำ (2522 : 61-62) ได้กล่าวถึงหลักการวัดและ ประเมินผลการเรียนการสอน โดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ไว้ดังนี้

1. การสังเกต ควรสังเกตการทำงาน ขบวนการทำงานพฤติกรรม ของสมาชิกในกลุ่ม บทบาทผู้นำ ผู้ตามในกลุ่ม ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของกลุ่ม ให้มากกว่าที่จะเพ่งเล็งในเรื่องของผลงาน

2. ชักถาม จะต้องชักถามสมาชิกหรือนักเรียนให้ทั่วถึง ใช้คำถามที่ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้คิดค้นเพื่อแก้ปัญหาร่วมกัน แทนการเน้นถามเป็นราย บุคคลเพียงอย่างเดียว

3. ให้ทำกิจกรรม กิจกรรมที่ให้นักเรียนทำมีหลายลักษณะ เช่น การแสดงบทบาทสมมุติ การอภิปราย รายงาน ค้นคว้า จัดป้ายนิเทศ เป็นต้น

4. การทดสอบ ถือว่าเป็นกระบวนการหนึ่งของการวัดผลเท่านั้น ไม่ควรรู้สึกสำคัญกับการทดสอบมากหรือใช้บ่อย การทดสอบอาจทำในหรือนอก เวลาเรียนหรือทดสอบเป็นกลุ่ม

5. การทำงานกลุ่มแต่ละครั้ง อาจเกิดจากการที่สมาชิกได้รับมอบหมายงานเป็นกลุ่ม หรือได้รับมอบหมายงานไปคนละอย่าง ดังนั้น การวัดผลจึงควรวัดทั้งงานและของกลุ่มและบุคคล

6. ไม่ควรผูกขาดการวัดและประเมินผลนักเรียนไว้แต่ฝ่ายเดียว ควรให้นักเรียนได้มีส่วนในการวัดและประเมินผลด้วย เช่น ให้นักเรียนในกลุ่ม จัดอันดับประสิทธิภาพในการทำงานของสมาชิกในกลุ่มหรือจัดอันดับประสิทธิภาพในการทำงานในกลุ่มอื่น ๆ หรือให้นักเรียนประเมินผลโดยเป็นผู้สังเกตการณ์ ทำงานของสมาชิกหรือกลุ่ม

7. ไม่แยกการเรียนการสอนออกจากกัน โดยถือว่ามีการเรียนที่ไหนย่อมมีการวัดและประเมินผลอยู่ที่นั่น ทุกครั้งที่มีการเรียนจึงต้องมีการวัดและประเมินผล ซึ่งการวัดและการประเมินผลไม่ควรให้นักเรียนรู้ตัวเพื่อให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ตามธรรมชาติ

8. งานที่ได้รับผิดชอบของกลุ่ม ถือว่าสมาชิกทุกคนในกลุ่มมีคะแนนหรือสัมฤทธิ์ผลเท่าเทียมกัน

9. ในการจัดพฤติกรรมที่กลุ่มไม่พึงประสงค์ เช่น การขาดความรับผิดชอบหรือการมีนิสัยที่ไม่ต้องประสงค์ของกลุ่ม สมาชิกในกลุ่มต้องกำหนดเกณฑ์หรือกติกาในการทำงานร่วมกันขึ้น เพื่อรักษาความเป็นธรรมและเป็นแนวปฏิบัติในการทำงานร่วมกันของกลุ่มมากกว่าที่จะให้ครูเข้าไปดำเนินการเอง โดยครูเป็นผู้คอยให้คำแนะนำช่วยเหลือเท่านั้น

10. เมื่อประเมินผลแล้ว ควรนำผลนั้นกลับไปวิเคราะห์การทำงานของของกลุ่มและผลงานส่วนบุคคล (Feed Back) ดังนั้น นักเรียนจึงต้องรู้จุดประสงค์หรือสัมฤทธิ์ผลของตนเอง ซึ่งทำได้จากการวิจารณ์อภิปรายสรุปผลการทำงานของตนเองและเพื่อสมาชิก

11. ครูต้องให้การยอมรับ (Accept) การทำงานและผลการวิพากษ์วิจารณ์เพื่อการประเมินผลของเด็ก แม้บางครั้งจะขัดกับความรู้สึก ซึ่งครูก็สามารถแสดงความคิดเห็นของตนเองได้ แต่ไม่ใช้อิทธิพลของตนเองไปบังคับให้นักเรียนเปลี่ยนความคิดเหมือนกับตน

ประโยชน์ของการเรียนการสอนโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

จากบทความ เอกสารและงานวิจัยของ ยิง (Young. 1972 : 634) ปัทมา เทพธิดพงศ์. (2518 : 16-17) และสุมิตร คุณานุกร. (2518 : 151) พอจะสรุปถึงประโยชน์ของการเรียนการสอนโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ได้ดังนี้

1. ครูมีโอกาสนำพลังของนักเรียนมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนทำให้ครูมีเวลามากขึ้น ในการให้ความช่วยเหลือนักเรียนแต่ละคน เพราะนักเรียนจะเป็นผู้อธิบายกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ในกลุ่มของตน ในขณะที่ครูอธิบายปัญหานักเรียนแก่กลุ่มอื่นที่สงสัย และแก้ปัญหาไม่ได้

2. การทำงานของครูมีความคล่องตัวมากขึ้น และเมื่อแบ่งกลุ่มนักเรียนแล้วแทนที่ครูจะต้องคอยตอบปัญหานักเรียน 30 - 45 คน ก็จะกลายเป็นว่าครูตอบปัญหาของกลุ่มเพียง 5 - 8 กลุ่มเท่านั้น

3. บรรยากาศในการเรียนจะมีความเป็นกันเองมากขึ้น นักเรียนจะรู้สึกปลอดภัยและไม่เคร่งเครียด เมื่อทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม

4. ช่วยแก้ไขนิสัยที่อายให้กับนักเรียนบางคน เพราะการทำงานร่วมกันจะทำให้ทุกคนรู้สึกว่า ตนมีความสำคัญต่อกลุ่มเท่ากัน ความเชื่อมั่นในตนเอง ก็จะถูกกระตุ้นให้มีมากขึ้น ความเชื่อมั่นในตนเองเริ่มขึ้นภายในกลุ่มก่อน เพราะนักเรียนส่วนใหญ่จะมีความประหม่าน้อยหรือไม่มีเลย แต่จะประหม่ามากถ้าจะต้องเสนอข้อข้องใจต่อนักเรียนทั้งชั้น

5. การเรียนเป็นกลุ่ม จะช่วยลดปัญหาเกี่ยวกับระเบียบวินัยของนักเรียน

6. การเรียนเป็นกลุ่ม เป็นการเรียนที่เสริมสร้างความสามัคคี การให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การรู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบของตน ต่อกลุ่ม การทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

7. ฝึกให้ผู้เรียนพยายามค้นพบในสิ่งที่เรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นผู้ กว้างขวางในการค้นหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ

8. ฝึกให้นักเรียนรู้จักการอภิปราย การเสนอแนะและการซักถาม ตลอดจนส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ให้นักเรียนอีกด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

งานวิจัยในประเทศ

เยาพา เดชะคุปต์ (2517 : 7) ได้ทำการวิจัยเรื่องทฤษฎี กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนในระดับประถมศึกษา ผลปรากฏว่าการ เรียนการสอนตามทฤษฎีนี้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ ได้รับการ ฝึกทักษะ ปฏิบัติทัศนคติและค่านิยม ตลอดจนส่งเสริมมนุษยสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน และส่งเสริมบรรยากาศของการเรียนแบบประชาธิปไตยไปพร้อม ๆ กัน

ในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีผู้ทำการวิจัยไว้มากมาย และได้ผล สอดคล้องกันว่า การสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง กว่าการสอนแบบปกติ หรือให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ กับการสอนแบบปกติ ดังงานวิจัยต่อไปนี้

สุภาพรรณ พวงจันเพชร (2520 : 48) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผล การสอนวิชาศีลธรรมหน่วยคุณธรรมเสริมสร้างลักษณะนิสัย โดยวิธีกระบวนการ กลุ่มสัมพันธ์และวิธีสอนแบบธรรมดา ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนที่เรียนด้วย วิธีสอนทั้ง 2 แบบ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และนักเรียนที่เรียนด้วยวิธี กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีแนวโน้มที่จะพัฒนาการด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง กว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบธรรมดา นอกจากนี้ ยังพบว่านักเรียนที่ เรียนด้วยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีทัศนคติด้านมนุษยสัมพันธ์เปลี่ยนแปลงไป ในทางที่ดีขึ้นกว่านักเรียนด้วยวิธีสอนแบบธรรมดา

อวัชไชย แสงจักร (2525 : 440) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทัศนคติต่อวิชาสังคมศึกษา เรื่องสิทธิและหน้าที่พลเมืองในสังคมไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ผลการวิจัยปรากฏว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนกลุ่มทดลองหลังการเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนกลุ่มทดลองสูงกว่าควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05 ส่วนทัศนคติต่อวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนกลุ่มทดลองหลังการเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และทัศนคติต่อวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สมเกียรติ สุริยะกุล (2527 : 61) ได้ทำการวิจัยเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อวิธีสอน ในวิชาสังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และการใช้คู่มือแนวการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนเจตคติต่อวิธีสอนวิชาสังคมศึกษาระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม ไม่พบว่ามี ความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญและพบว่านักเรียนทั้ง 3 กลุ่มมีการเปลี่ยนแปลงเจตคติต่อวิธีสอนวิชาสังคมศึกษาสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สมภพ ลิวิรรณ (2525 : 279) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนสังคมศึกษาโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับการสอนแบบปกติ ผลปรากฏว่าความคิดสร้างสรรค์ของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ยุทธศาสตร์ นันทราช (2517 : 54) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนที่มีบุคลิกภาพเก็บตัว แสดงตัว เรียนโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนที่เรียนโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ กลุ่มที่มีบุคลิกภาพแสดงตัวมีผลสัมฤทธิ์ทาง

การเรียนสูงกว่ากลุ่มที่มีบุคลิกภาพเก็บตัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กลุ่มนักเรียนที่มีบุคลิกภาพเก็บตัว เมื่อได้รับการเรียนการสอนโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนทดลองและหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และกลุ่มนักเรียนที่มีบุคลิกภาพแสดงตัว เมื่อได้รับการเรียนการสอนโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนการทดลองและหลังการทดลอง แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สง่า วุฒิประจักษ์ (2531 : 76) ได้เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ในการสอนจริยธรรม กับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ด้วยการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับการสอนตามคู่มือครู ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจริยธรรมของกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ของกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ของกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของกลุ่มทดลองก่อนสอนและหลังสอน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

งานวิจัยในต่างประเทศ

อีแวน (Evan.1964 : 124) กล่าวถึงผลงานของริชาร์ดสัน และฮอลวอร์ท (Richardson and Hallworth) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการทำงานของนักเรียน โดยใช้วิธีสอน 2 แบบ คือ กลุ่มทดลองสอนด้วยระบบกระบวนการกลุ่ม กลุ่มควบคุมสอนด้วยวิธีเก่า (Convention Method) กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1,2 ในวิชาเรียงความภาษาอังกฤษ การทดลองมุ่งศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทัศนคติและผลทางสังคม ปรากฏว่านักเรียนกลุ่มทดลองมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนมากกว่า

กลุ่มควบคุม และเรียนเนื้อหาได้มากกว่า ผู้วิจัยสรุปว่าสมาชิกในกลุ่มจะทำงานได้ดี ถ้ามีการจัดจำนวนในแต่ละกลุ่มย่อยให้มีขนาดพอเหมาะที่จะทำงานแต่ละอย่าง และควรควรกระตุ้นให้นักเรียนเป็นผู้นำและทำงานร่วมกัน

ฮีนส์ (Hyne. 1970 : 429-432) ได้ทำการสอนเรื่องสั้น (Short Story) ที่โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาแห่งหนึ่งในรัฐมิเนโซตา โดยกำหนดให้นักเรียนเรียนด้วยวิธีสอน 3 แบบ คือ การสอนในห้องใหญ่ การเรียนอย่างอิสระ และการเรียนแบบอภิปรายกลุ่ม ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนมีความสนใจในการเรียนแบบอภิปรายมาก แม้แต่เด็กที่อายก็ร่วมการอภิปราย นักเรียนที่ไม่เห็นด้วยจะคัดค้านในกลุ่ม เกิดบรรยากาศทางวิชาการและนักเรียนได้เรียนรู้จากกันและกัน นักเรียนถูกกระตุ้นให้คิดอย่างพิถีพิถัน และถกเถียงอย่างมีเหตุผล ครูอาจอยู่ดูแลนักเรียนในกลุ่มย่อยระหว่างการอภิปรายก็ได้ แต่ผู้วิจัยกล่าวว่าถ้าครูไม่อยู่ในห้องเรียนจะอภิปรายกันได้ดีกว่า และการอภิปรายกลุ่มย่อยไม่ควรเกิน 10 คน

ฮอท์ (Haught. 1971 : 4622-A) ได้ทำการเปรียบเทียบการสอนระหว่างการสอนแบบอภิปรายกลุ่มย่อยที่นำโดยนักเรียน กับการสอนแบบอภิปรายกลุ่มใหญ่ที่นำโดยครู ใช้นักเรียน 11 ห้อง 253 คน 4 ระดับชั้น ในวิชาวรรณคดี เพื่อศึกษาถึงความแตกต่าง ของปริมาณความคิดและกระบวนการความคิดของนักเรียน ทั้ง 2 กลุ่ม มีการวิเคราะห์และแยกแยะคำพูดของสมาชิกทั้ง 2 กลุ่ม ปรากฏว่า

1. เมื่อเรียนแบบอภิปรายกลุ่มย่อย นักเรียนพูดมากกว่าแบบอภิปรายกลุ่มใหญ่
2. เมื่อเรียนแบบอภิปรายกลุ่มย่อยที่นำโดยนักเรียน สามารถบอกลักษณะตัวละคร สถานการณ์ในวรรณคดีได้มากกว่าการเรียนแบบอภิปรายกลุ่มใหญ่ที่นำโดยครู
3. นักเรียนมีอิสระในการแสดงออกเมื่ออยู่ในกลุ่มย่อย
4. ในกลุ่มใหญ่ที่ครูนำการอภิปราย ครูมักเน้นความคิดสรุป
5. กลุ่มย่อยที่นำโดยนักเรียน มักเน้นเกี่ยวกับการประเมินผล

6. กลุ่มย่อยที่นำโดยนักเรียน มักเน้นเกี่ยวกับการประเมินผล
7. การท่องจำลดลง 10% เมื่ออยู่ในกลุ่มย่อย
8. นักเรียนมักคล้อยตามความคิดครูเมื่ออยู่ในกลุ่มใหญ่
9. การพูดคุยเกี่ยวกับชีวิตประจำวันเพิ่มขึ้น 10% เมื่ออยู่ในกลุ่มย่อย
10. นักเรียนที่เก่ง อภิปรายในกลุ่มย่อยได้นานกว่านักเรียนอ่อน
11. นักเรียนที่เก่งมักจะพูดมากในการเรียนทั้งสองแบบ
12. การพูดแบบน้ำท่วมทุ่ง สไตล์การสอนของครูและเนื้อหาที่เรียนล้วนมีผลต่อปริมาณและกระบวนการคิดในระหว่างการอภิปราย

ยัง (Young. 1972 : 630-634) ได้ทดลองสอนวิชาคณิตศาสตร์กับนักเรียนเกรด 7 และเกรด 8 ที่โรงเรียนแลนโซว์ แคนาดา รัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา โดยจัดโปรแกรมให้ต่างไปจากแบบที่กระทำกันอยู่เป็นปกติ ดังนี้

1. ให้นักเรียนทำงานร่วมกันเป็นคู่ ๆ
2. ความก้าวหน้าของการเรียนขึ้นอยู่กับอัตราความสามารถของตนเอง
3. ไม่มีการให้การบ้าน
4. เมื่อมีการทดสอบย่อย นักเรียนคู่ที่ทำงานร่วมกันจะได้รับคะแนนเท่ากัน

ผลปรากฏว่า นักเรียนเรียนคณิตศาสตร์ได้ดีขึ้น เมื่อใช้การเรียนเป็นกลุ่มและนักเรียนชอบการเรียนแบบนี้มากจนทำให้ผู้ปกครองแปลกใจ

สเปรนเจอร์ (Sprenger.1973 : 15) ได้วิจัยโดยนำกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มาใช้สอนวิชาภาษาต่างประเทศที่มหาวิทยาลัยฟุเตนในไต้หวัน โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาปีที่ 4 กับนักศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนภาษาเยอรมันและเรียนเป็นกลุ่มย่อย แต่ละกลุ่มมีนักศึกษาปีที่ 2 จำนวน 4-5 คน คือนักศึกษาปีที่ 4 จำนวน 1 คน ที่มีทักษะการพูดภาษาเยอรมันมาแล้ว ได้ทำการทดลองโดยนักศึกษาทุกกลุ่มต้องพูดภาษาเยอรมันในระหว่างเรียนกลุ่มย่อยเรียนสัปดาห์ละ 2-3 ครั้ง ผลปรากฏว่า ทุกคนได้รับความรู้อย่างมากด้วย

การเรียนรู้แบบกลุ่มย่อย และต่อจากนั้นเขาก็ได้ทำการวิจัยท่านองนี้อีก โดยใช้ นักศึกษาปีที่ 4 เป็นครูของนักศึกษาปีที่ 1 มีการใช้กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อฝึกทักษะทางภาษาแก่นักศึกษาปีที่ 1 เช่น การแลกเปลี่ยนสนทนา ตามตอบบทสนทนา แต่งเรื่องจากหนังสือ การบรรยายภาพ ผลปรากฏว่านักศึกษาปีที่ 1 ได้มีโอกาสฝึกทักษะทางภาษาเป็นรายบุคคล ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และปรับปรุงกิจกรรมในกลุ่ม ได้เรียนรู้คุณค่าทางสังคม เกี่ยวกับการทำงานร่วมกัน การมีชีวิตร่วมกัน ต่างช่วยกันแก้ความผิดพลาดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในกลุ่มและมีการพัฒนาทักษะในการติดต่อสื่อสารอย่างมาก

เล็กซ์ (Lex. 1973 : 6093-A) ได้ทำการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทัศนคติต่อวิชาเรียนของนักศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนเน้นหนักทางศาสนาและปรัชญาในมหาวิทยาลัยรัฐอินเดียน่า 2 กลุ่ม โดยวิธีเรียนแตกต่างกัน คือ กลุ่มทดลองเรียนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และกลุ่มควบคุมเรียนแบบเดิม ผลการทดลองปรากฏว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของทั้งสองกลุ่มแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่นักศึกษาในกลุ่มทดลองรู้สึกพอใจต่อประสบการณ์ที่ได้รับ และชอบการเรียนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ เพราะมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นของตนเอง และรู้สึกอิสระในการเรียน

เวบบ์ (Webb. 1978 : 7248-A) ได้ศึกษาเรื่องการเรียนเป็นรายบุคคลและกลุ่มย่อย โดยศึกษาจากผู้เรียนคณิตศาสตร์ ได้ผลสรุปว่าการเรียนขึ้นอยู่กับความสามารถของนักเรียนและความสัมพันธ์กับสมาชิกในกลุ่ม

วิลเลียม และโรนาลด์ (William and Ronald. 1984 : 63) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนระดับ 9 - ระดับ 12 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้เป็นกลุ่ม ผลการศึกษาพบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

จากผลการวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศพอสรุปได้ว่า การสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ช่วยให้ได้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าการสอนแบบปกติ และนักเรียนส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อวิธีสอนและวิชา โดยเฉพาะกับ

วิชาสังคมศึกษาและการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ยังสอดคล้องกับการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง นักเรียนมีโอกาสเรียนรู้จากกลุ่มและมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการเรียนของตนโดยสมาชิกทุกคนในกลุ่มมีการแสดงความคิดเห็นได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน ทำให้เกิดความเข้าใจและยอมรับนับถือกันและกัน กิจกรรมกลุ่มสามารถใช้พัฒนาพฤติกรรม หรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เช่น การปรับตัวทางสังคมมนุษยสัมพันธ์ การสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้มีประโยชน์ในการทำงานและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น นอกจากนี้ยังเป็นปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อความเป็นผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

เอกสารเกี่ยวกับความเป็นผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

ความหมายของผู้นำ

กู๊ด (Good. 1973 : 313) ได้ให้ความหมายของผู้นำไว้ว่า ผู้นำคือผู้ที่ได้รับการยกย่องหรือได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถในการนำหมู่คณะไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายในการทำงาน นอกจากนี้ ดันน์ (ประทุม รอดประเสริฐ ม.ป.ป. : 3 อ้างอิงมาจาก Dunn. 1973 : 178) กล่าวว่าผู้นำคือผู้ที่มีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่น โดยชักชวนให้บุคคลเหล่านั้นช่วยปฏิบัติการกิจให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งเทอรี (Terry. 1977 : 412) มีความเห็นสอดคล้องกับดันน์ โดยให้ความหมายว่า ผู้นำ คือ บุคคลที่มีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่นในกลุ่มและเป็นผู้ที่ใช้อิทธิพล ทำให้บุคคลในกลุ่มปฏิบัติงานร่วมกับตนอย่างมีความพึงพอใจ และบรรลุถึงเป้าหมายดังที่ปรารถนา

ฟีลด์เลอร์ (Fiedler. 1967 : 78-79) มีความเห็นว่า ผู้นำจะต้องมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามเกณฑ์ดังนี้ (1) ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้นำของกลุ่ม (2) เป็นผู้นำที่ได้รับการเลือกจากกลุ่ม (3) ผู้นำอาจไม่ได้รับเลือกหรือแต่งตั้งให้เป็นผู้นำ แต่เขาเป็นผู้ที่แสดงให้เห็นว่ามีอิทธิพลมากที่สุดจากการใช้สังคมมิติ นอกจากนี้เดโช สวานานนท์ (2510 : 134-135) มีความเห็นสอดคล้องกับความเห็นของฟีลด์เลอร์ ดังกล่าว และยังมีความเห็นเพิ่ม

เดิมว่า ผู้นำคือผู้ที่ เป็นจตุรรวมของพฤติกรรมของสมาชิกในหมู่คณะ คือเป็น ความสัมพันธ์รูปหนึ่งของหมู่คณะ ซึ่งแสดงความรักต่อผู้นำนั่นเอง ผู้นำอีกนัยหนึ่ง คือ ผู้ที่มีพฤติกรรมผู้นำหรือมีความเป็นผู้นำ คือผู้มีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่น เร่ง เร้าให้เกิดความร่วมมือในการปฏิบัติงาน ทำให้งานสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

จากที่กล่าวมานี้ สรุปได้ว่า ผู้นำคือบุคคลที่มีอิทธิพลเหนือผู้อื่นในกลุ่ม เป็นอิทธิพลในทางบวก คือบุคคลในกลุ่มยอมรับและยอมปฏิบัติตามความคิดเห็น หรือคำสั่งด้วยความเต็มใจ ผู้นำและผู้บริหารไม่จำเป็นต้องเป็นบุคคลเดียวกัน ผู้บริหารมีอำนาจหน้าที่โดยตำแหน่ง แต่อาจไม่ใช่ผู้นำที่แท้จริงของกลุ่ม เพราะขาดความเป็นผู้นำ บุคคลอื่นในกลุ่มอาจเป็นที่ยอมรับนับถือของสมาชิกในกลุ่ม และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มมากกว่า เพราะเขามีความเป็นผู้นำ อยู่ในตัว ดังนั้น ในกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งหรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง อาจมีผู้นำ หลายคนนอกเหนือจากผู้นำโดยตำแหน่ง

ความหมายของการเป็นผู้นำ

คำว่า ความเป็นผู้นำ (Leadership) นี้ ในภาษาไทยเรียกแตกต่างกันออกไป เช่น การเป็นผู้นำ ความเป็นผู้นำ ภาวะผู้นำ ประมุขศิลป์ เป็นต้น ในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความเป็นผู้นำนั้น ปัญหาแรกที่พบคือการให้คำจำกัด ความของคำ ๆ นี้ ซึ่งได้รับการยอมรับ เนื่องจากเรื่องของความเป็นผู้นำเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับองค์ประกอบต่าง ๆ มากมาย นักจิตวิทยาและผู้วิจัยให้คำจำกัดความแตกต่างกันไป

เบนนิส (Bennis. 1959 : 359-262) อธิบายว่า ความเป็นผู้นำ เป็นกระบวนการซึ่งผู้กระทำจงใจให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติในสิ่งที่ต้องการ

ทิต (Tead. 1969 : 20) กล่าวว่า ความเป็นผู้นำเป็นการกระทำที่มีอิทธิพลจงใจให้ผู้อื่นร่วมมือปฏิบัติงาน เพื่อให้งานสำเร็จตามความมุ่งหมาย ซึ่งสอดคล้องกับ เฮอร์เชย์ และ แบลงชาร์ด (Hersey and Blanchard. 1972 : 68) ที่กล่าวว่าความเป็นผู้นำ เป็นกระบวนการใช้อิทธิพลในการ

ปฏิบัติงานบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ที่มุ่งให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย ภายใต้สถานการณ์ที่กำหนดให้ ถ้าสถานการณ์เปลี่ยนแปลง รูปแบบของกระบวนการใช้อิทธิพลก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย

โซโลมอน (Solomon. 1950 : 4-5) กล่าวว่า ความเป็นผู้นำเป็นคุณสมบัติของการที่บุคคลใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่น ซึ่งสามารถทำให้ผู้อื่นรับฟังเห็นด้วย และยอมทำตามคำแนะนำของเขา เพื่อให้กลุ่มดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ นอกจากนี้ รัศมี กิบาลแทน (2521 : 40) มีความเห็นสอดคล้องกับโซโลมอนว่า ความเป็นผู้นำหมายถึงลักษณะส่วนตัวของบุคคลที่จะแสดงพฤติกรรมออกมาเมื่อได้มีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่ม เป็นความสามารถที่เกิดขึ้นระหว่างที่มีการทำงานร่วมกันหรือร่วมอยู่ในเหตุการณ์เดียวกัน ในอันที่จะทำให้กิจกรรมของกลุ่มดำเนินไปสู่เป้าหมายและประสบความสำเร็จ

แคทซ์ และคาน์ (Katz and Kahn. 1978 : 574) ได้เสนอว่า คำจำกัดความของความเป็นผู้นำที่ปรากฏในสังคมวิทยานั้น มี 3 ความหมายกว้าง ๆ คือ (1) เป็นคุณลักษณะของตำแหน่ง (2) เป็นลักษณะของบุคคล (3) เป็นประเภทของพฤติกรรม

พิรศักดิ์ ทองมาก (2519 : 20) ได้สรุปแนวความคิดและผลงานวิจัยของนักวิชาการ เกี่ยวกับความเป็นผู้นำไว้ว่า ความเป็นผู้นำมีลักษณะสำคัญ คือ เป็นคุณสมบัติส่วนตัวของผู้นำ ที่มุ่งแสวงหามรรควิธี ที่จะนำผู้ร่วมงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงานตามที่กำหนดไว้ ความเป็นผู้นำจะแสดงออกในรูปแบบของพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ เช่น ความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงาน ฯลฯ เพื่อก่อให้เกิดผลในแง่ของความมีอิทธิพลต่อผู้ร่วมงาน

แนวความคิดเกี่ยวกับความเป็นผู้นำ

วอลส์ และชาร์ลส์ (Merrifield. 1961 : 100-105 citing Ross and Charles. 1959 : 17-36) ได้แสดงแนวความคิดเกี่ยวกับความเป็นผู้นำไว้ 3 ประการ คือ

1. ความเป็นผู้นำเป็นคุณสมบัติที่มีอยู่ภายในตัวผู้นำแต่ละคน

(Leadership As Trait within the Individual Leader) ในสมัยก่อนเชื่อกันว่าความเป็นผู้นำเป็นผลมาจากพันธุกรรม คือ เป็นสิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด (Leader was born, not made) แต่ในปัจจุบันเชื่อว่าความเป็นผู้นำสามารถเรียนรู้และปลูกฝังให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลได้

2. ความเป็นผู้นำขึ้นอยู่กับกลุ่ม (Leadership as a Function of the Group)

ความเป็นผู้นำเป็นโครงสร้างทางสังคมของกลุ่มมากกว่าบุคคล กล่าวคือ บุคคลแต่ละคนจะเอาลักษณะเฉพาะตัว ทักษะ และความต้องการส่วนตัวติดตามมาด้วย เมื่อเข้ากลุ่มทุกคนจะต้องปรับตัวเพื่อที่ตนเองและกลุ่มได้มีวัตถุประสงค์หรือความต้องการสอดคล้องกันทั้งนี้ เพื่อให้ทุกฝ่ายได้รับผลตามเป้าหมาย กล่าวโดยสรุป ความเป็นผู้นำภายในกลุ่มถูกกำหนดโดยผลรวมของทักษะ และความต้องการของกลุ่มมากกว่าบุคลิกลักษณะของบุคคลเพียงคนเดียว

3. ความเป็นผู้นำขึ้นอยู่กับสถานการณ์ (Leadership as a Function of the Situation)

ความเป็นผู้นำขึ้นอยู่กับสถานการณ์ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มหรือองค์การนั้น ๆ สถานการณ์มีบทบาทต่อความเป็นผู้นำมาก สถานการณ์ที่กลุ่มกำลังเผชิญขณะนั้นก่อให้เกิดผู้นำได้

นอกจากนี้ ชิคเคริง (Chickering, 1974 : 254-259) กล่าวถึงอิทธิพลของกลุ่มเพื่อนที่มีความเป็นผู้นำสรุปได้ว่า ในกรณีที่บุคคลอยู่ร่วมกัน มีความสนิทสนมกัน จะสังเกตเห็นพฤติกรรมของกันและกันอยู่เสมอ ซึ่งจะเป็นผลให้เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมนั้น อาจจะต้องใจหรือไม่ก็ตาม และกลุ่มเพื่อนในวัยศึกษาที่มีการคบหาสมาคมกันอย่างสนิทสนม การเลียนแบบซึ่งกันและกันย่อมจะเกิดขึ้นมากด้วย

ทฤษฎีความเป็นผู้นำ

ลักษณะของความเป็นผู้นำในตัวบุคคลนั้น มีอยู่หลายลักษณะ การที่ผู้นำจะดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จก็จะต้องมีความสามารถในการใช้ลักษณะของ

ความเป็นผู้นำที่ตนเองมีอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมด้วย ดังนั้น จึงได้มีผู้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความเป็นผู้นำจนเกิดเป็นทฤษฎีที่สำคัญของความเป็นผู้นำขึ้นหลายทฤษฎี และ สโตกคิล (Stogdill 1974 : 17-23) ก็ได้ศึกษาและสรุปรวบรวมทฤษฎีความเป็นผู้นำจากนักทฤษฎีต่าง ๆ ไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ (Great Man Theories) ทฤษฎีนี้พยายามอธิบายความเป็นผู้นำในแง่ของการสืบทอด (Inheritance) คือ เชื่อว่าผู้ที่จะเป็นผู้นำนั้นจะต้องได้รับการถ่ายทอดทางสายโลหิต เช่น ถ้าพ่อแม่เป็นกษัตริย์ลูกก็มีแนวโน้มที่จะเป็นบุคคลที่มีอำนาจและอิทธิพลไปด้วย เจ ดาวน์ (J. Down : 1936) ได้กล่าวไว้ว่า แต่ละบุคคลในทุกสังคมมีระดับสติปัญญา พลัง และศีลธรรมที่แตกต่างกัน แต่ไม่ว่ากลุ่มจะได้รับอิทธิพลให้ดำเนินไปในทิศทางใด กลุ่มก็จะถูกชักนำโดยผู้ที่เหนือกว่า ซึ่งมีอยู่เพียงจำนวนน้อย และจากแนวความคิดที่ว่าผู้นำได้รับคุณสมบัติที่เหนือกว่า ซึ่งทำให้เป็นบุคคลที่แตกต่างจากผู้ตามนี้เอง ได้นำไปสู่ทฤษฎีลักษณะของความเป็นผู้นำ (Trait Theories of Leadership) ซึ่งพยายามจะอธิบายความเป็นผู้นำในแง่ของบุคลิกลักษณะและอุปนิสัย

2. ทฤษฎีสิ่งแวดล้อม (Environmental Theories) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าความเป็นผู้นำเป็นผลของเวลา สถานที่ และสถานการณ์ อี มัมฟอร์ด (E. Mumford. 1909) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้นำเกิดจากความสามารถและทักษะที่จะช่วยให้เราแก้ปัญหาสังคมในเวลาที่ได้รับความคิดเห็น มีการเปลี่ยนแปลงหรือเวลาปรับตัว แต่ได้มีนักทฤษฎีหลายท่านแย้งว่าสถานการณ์อย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะอธิบายความเป็นผู้นำได้ เพราะมีสถานการณ์ที่ร้ายแรงอีกเป็นอันมากที่ไม่ช่วยให้เกิดผู้นำที่เหมาะสมกับโอกาสนั้น ๆ ได้

3. ทฤษฎีส่วนบุคคลและสถานการณ์ (Personal-Situational Theories) ทฤษฎีนี้เห็นว่่านักทฤษฎีที่เชื่อในทฤษฎีบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ และนักทฤษฎีสิ่งแวดล้อมต่างพยายามที่จะอธิบายความเป็นผู้นำ ในแง่ของผลของลักษณะอย่างใด

อย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว โดยมองข้ามผลของการปฏิบัติสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กับองค์ประกอบของสถานการณ์นั้น ๆ นักทฤษฎีในกลุ่มนี้จึงเชื่อว่าลักษณะ อย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว ไม่ก่อให้เกิดความเป็นผู้นำได้ จะต้องอาศัย องค์ประกอบหลาย ๆ อย่างมารวมกัน ดังที่ เคส ซี เอ็ม (Case C.M. 1933) อธิบายว่า ความเป็นผู้นำเป็นผลรวมของลักษณะบุคลิกภาพของผู้นำ คือ อารมณ์ชาติ ของกลุ่ม สมาชิกของกลุ่ม เหตุการณ์หรือปัญหาที่กลุ่มกำลังเผชิญอยู่

4. ทฤษฎีการปฏิสัมพันธ์และความคาดหวัง (Interaction Expectation Theories) นักทฤษฎีกลุ่มนี้ ได้พัฒนาทฤษฎีบทบาทความเป็นผู้นำ โดยใช้ตัวแปรพื้นฐาน 3 ตัวคือ การกระทำ การปฏิสัมพันธ์และความรู้สึกทางใจ สรุปได้ว่า การเพิ่มความถี่ของการมีปฏิสัมพันธ์ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรม จะสัมพันธ์กับการเพิ่มความรู้สึกชอบพอกันและกัน และความเด่นชัดของเกณฑ์ ในกลุ่ม ยิ่งถ้าหากว่าบุคคลนั้นมีตำแหน่งสูงในกลุ่ม กิจกรรมของเขาก็ยิ่งจะสอดคล้องกับเกณฑ์ของกลุ่มมากยิ่งขึ้น และมีการปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในกลุ่มยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้ความเป็นผู้นำจึงถือว่าเป็นการเริ่มต้นของการปฏิสัมพันธ์ นอกจากนี้ ราล์ฟ เอ็ม สตอกดิล (Ralph M. Stogdill) ได้อธิบายว่า เนื่องจาก สมาชิกในกลุ่มมีการปฏิสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน ดังนั้นเขาเหล่านั้น คาดหวังว่าการกระทำและการมีปฏิสัมพันธ์ของแต่ละคนในกลุ่มจะก่อให้เกิด ความชอบพอกันยิ่งขึ้นต่อไป

5. ทฤษฎีมนุษยนิยม (Humanistic Theories) ทฤษฎีในกลุ่มนี้ เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการขององค์การ ที่มีประสิทธิภาพและความสามัคคี โดย เชื่อว่า ตามธรรมชาติ มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีแรงจูงใจ ส่วนองค์ประกอบที่จะได้รับการ บังคับควบคุม จึงเป็นหน้าที่ของความเป็นผู้นำ ที่จะเปลี่ยนแปลงแก้ไของค์การ เพื่อให้บุคคลได้ตระหนักถึงแรงจูงใจ ที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง ขณะเดียวกัน ก็ทำให้จุดมุ่งหมายขององค์การได้รับผลสำเร็จ ตามที่คาดหวังไว้

6. ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theories) ทฤษฎีนี้มีพื้นฐาน ว่าการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม แสดงถึงการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกกลุ่ม กล่าวคือ

กลุ่มได้จัดหาสถานะและการยกย่องให้แก่ผู้นำ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนกับความช่วยเหลือของผู้นำ ที่จะทำให้อำนาจกลุ่มบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้ ดังนั้น ความเป็นผู้นำ จึงหมายถึง การแลกเปลี่ยนความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน ระหว่างผู้นำและผู้ตาม

จากทฤษฎีเหล่านี้ จะเห็นว่า นักทฤษฎีไม่ได้อธิบายความเป็นผู้นำในแง่ของบุคคลหรือของกลุ่มอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียวอีกต่อไป แต่ถือว่า ความเป็นผู้นำเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ ระหว่างลักษณะของบุคคลและความต้องการของสถานการณ์นั้น ๆ จึงทำให้เป็นมูลเหตุสำคัญอย่างหนึ่ง ที่ทำให้นักการศึกษา แบ่งทฤษฎีความเป็นผู้นำ ตามองค์ประกอบของความเป็นผู้นำ เช่น เจมส์ เอช คอลเนลลี, จูเนียร์ กิบสัน และ อีแวนเซวิช (Donnelly, Gibson, and Ivavcevch, 1981 : 291) ได้แบ่งทฤษฎีความเป็นผู้นำออกเป็น 3 ทฤษฎี คือ

1. ทฤษฎีลักษณะ (Trait Theories)
2. ทฤษฎีพฤติกรรมบุคคล (Personal Behavior Theories)
3. ทฤษฎีสถานการณ์หรือแล้วแต่กรณี (Situation or Contingency Theories)

แนวความเชื่อของนักทฤษฎีในกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ก็แตกต่างกันไป ซึ่งตามความคิดเห็นของนักทฤษฎีกลุ่มลักษณะของผู้นำ (Trait Theories) เห็นว่าการที่บุคคลได้เป็นผู้นำ เพราะมีบุคลิกลักษณะ และความสามารถที่เหมาะสมกับความเป็นผู้นำ เช่น มีรูปร่างหน้าตาดี มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีความสามารถเหนือกว่าบุคคลอื่นหลายอย่าง และก็เชื่อว่าสิ่งเหล่านี้ มีมาตามธรรมชาติในตัวบุคคลที่จะเป็นผู้นำ และลักษณะของความเป็นผู้นำนี้ สามารถสืบทอดกันได้ตามสายโลหิต ซึ่งก็เป็นความเชื่อ เช่นเดียวกับกลุ่มนักทฤษฎีบุรุษผู้ยิ่งใหญ่

ในกลุ่มนักทฤษฎีทางพฤติกรรม มีความเชื่อว่า ความเป็นผู้นำเกิดขึ้นได้ เพราะผู้นำมีความสัมพันธ์กับบุคคลและกับงานเป็นอย่างดี คือผู้นำต้องระลึกรู้เสมอว่างานจะสำเร็จก็เพราะความร่วมมือจากผู้อื่นด้วย ฉะนั้น ต้องสร้าง

สัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล ประสานความร่วมมือของบุคคลในหน่วยงาน ให้เข้าใจกันเป็นอย่างดี ในขณะที่เดียวกันก็ต้องพิจารณาถึงความสำคัญของลักษณะงานด้วยว่าเป็นอย่างไร ต้องวางแผนตามขั้นตอนกำหนดตัวบุคคลให้ปฏิบัติได้ตรงกับความสามารถเป็นอย่างดีด้วย ซึ่งก็ตรงกับความเชื่อตนเองเดียวกับนักทฤษฎีในกลุ่มการปฏิสัมพันธ์และความคาดหวัง (Interaction Expectation Theories) กลุ่มทฤษฎีมนุษยนิยม (Humanic Theories) และกลุ่มทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theories)

ส่วนทฤษฎีสถานการณ์หรือเฉพาะกรณี (Situation of Contingency Theories) ในกลุ่มนี้เชื่อว่าสถานการณ์สร้างผู้นำ ความเป็นผู้นำมิได้เป็นมาแต่กำเนิดหรือมีบารมีที่จะใช้อำนาจกับผู้อื่นให้ทำตาม แต่เชื่อว่าบุคคลที่มีความรู้ความชำนาญที่จะทำให้กลุ่มดำเนินการไปสู่จุดมุ่งหมายได้ ฉะนั้นความเป็นผู้นำย่อมจะขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่ผู้นำจะแสดงความสามารถของตนนำคนอื่นได้ ดังนั้นในสถานการณ์ที่ต่างกัน ผู้นำอาจไม่ใช่คนเดียวกันและทุกคนก็มีโอกาสที่จะเป็นผู้นำได้ ถ้าอยู่ในสถานการณ์ที่ตรงตามความสามารถของตนสอดคล้องกับนักทฤษฎีในกลุ่มสิ่งแวดล้อม (Environmental Theories) และกลุ่มทฤษฎีส่วนบุคคลและสถานการณ์ (Personal - Situational Theories)

ความหมายของมนุษยสัมพันธ์

มนุษยสัมพันธ์อาจมีความหมายได้หลายอย่างดังจะกล่าวต่อไปนี้

มนุษยสัมพันธ์ คือ วิธีการก่อให้เกิดวัตถุประสงค์และแรงจูงใจให้คนในกลุ่มร่วมกันทำงานอย่างได้ผล (Davis 1962 : 5)

มนุษยสัมพันธ์ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์การใดองค์การหนึ่ง ซึ่งถ้าหากมีมนุษยสัมพันธ์อันดี จะก่อให้เกิดความชอบพอและสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันและกันมีผลทำให้การทำงานประสบความสำเร็จ แต่ถ้ามนุษยสัมพันธ์ไม่ดีก็จะทำให้เกิดความขัดแย้งหรือไม่เข้าใจกันและส่งผลให้งานส่วนรวมขององค์การล้มเหลวได้ (Gellerman 1966 : 23)

มนุษยสัมพันธ์ คือ มวลแห่งความรู้ที่มีระเบียบและกำลังพัฒนา ซึ่งมุ่งอธิบายพฤติกรรมของแต่ละบุคคลในองค์การ และมนุษยสัมพันธ์เป็นการเอาหลักวิชาของพฤติกรรมศาสตร์ทุกสาขามาใช้ในการบริหารงานบุคคล (Huneryager 1955 : 72)

มนุษยสัมพันธ์ คือ การติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลกับบุคคล

จากนิยามดังกล่าวสรุปได้ว่า มนุษยสัมพันธ์หมายถึง การสร้างความเข้าใจอันดีต่อบุคคลอื่นเพื่อให้ผู้อื่นเกิดความรู้สึกที่ดี เกิดความพอใจ เกิดความรักใคร่ มีความสามัคคี มนุษยสัมพันธ์เป็นเรื่องที่ศึกษาเกี่ยวกับจิตใจของคน การเข้ากับบุคคลอื่น การเอาชนะใจคนและการสร้างความสำเร็จให้แก่ตนเอง ด้วยการมีสัมพันธ์อันดีกับบุคคลอื่น

ปรัชญาพื้นฐานในการสร้างมนุษยสัมพันธ์

สมพงษ์ เกษมสิน (2523 : 473) กล่าวว่าการศึกษาที่มีมนุษยสัมพันธ์หรือเข้ากับบุคคลได้นั้นควรมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับคน สามประการได้แก่ ความต้องการของคน ความแตกต่างระหว่างบุคคล และตัวเราเอง

ความต้องการของคนพอจะแยกออกได้เป็น 3 ประการ ตามแนวคิดของ ฟลิปโป (Flippo. 1966 : 354-355) ดังนี้

1. ความต้องการทางร่างกาย (Physiological Needs)
ความต้องการทางร่างกายนี้ มนุษย์ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ ความต้องการทางร่างกายที่สำคัญ ๆ ได้แก่ อาหาร น้ำ อากาศหายใจ การพักผ่อน การถ่ายเทของเสียออกจากร่างกาย ที่อยู่อาศัยและความต้องการทางเพศ

2. ความต้องการทางสังคม (Social Needs) มนุษย์มีความต้องการทางสังคมไม่เหมือนกัน แต่ส่วนใหญ่มีความต้องการดังนี้คือ ความต้องการที่จะอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม ความต้องการที่จะให้บุคคลอื่นเอาอกเอาใจ ต้องการให้ผู้อื่นรักใคร่ และความต้องการที่จะให้ผู้อื่นยอมรับว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

3. ความต้องการเห็นตนเองสำคัญ (Egoistic Needs) ได้แก่ ความต้องการให้ผู้อื่นยกย่องสรรเสริญชมเชย ต้องการควบคุมผู้อื่น ใช้อิทธิพล หรือออกคำสั่งให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม ต้องการเป็นอิสระ ต้องการเสรีภาพและ ต้องการที่จะประสบความสำเร็จ ต้องการที่จะเป็นตามที่ตนเองอยากจะเป็น

นอกจากนี้ มาสโลว์ (Maslow. 1967 : 35-46) ได้แบ่งความต้องการของมนุษย์ไว้เป็น 5 ขั้นดังนี้คือ

1. ความต้องการสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต (Physiological Needs)

2. ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety Needs)

3. ความต้องการยอมรับนับถือในสังคม (Belongingness and Love Needs)

4. ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง (Esteem Needs)

5. ความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จหรือความสมหวังในชีวิต (Need for Self - Actualization)

มาสโลว์ เชื่อว่ามนุษย์เราเมื่อความต้องการขั้นแรกได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการขั้นถัดไปจะมีบทบาทเด่นขึ้นมาแทนอยู่เรื่อย ๆ

ความแตกต่างระหว่างบุคคล บุคคลจะแตกต่างกันในด้านต่อไปนี้คือ จิตใจและสติปัญญา ร่างกายซึ่งหมายถึงรูปร่างลักษณะ เชื้อชาติ ความสมบูรณ์ และเพศ อารมณ์ได้แก่นิสัยใจคอ และสังคมซึ่งหมายถึงการสังคม การศึกษา เศรษฐกิจ ครอบครัว วัฒนธรรม เกียรติยศชื่อเสียง ความเชื่อถือต่าง ๆ ตลอดจนศาสนาที่บุคคลศรัทธา นับถือ

ตัวเราเอง ผู้ที่จะมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีนั้นจำเป็นต้องพิจารณาตนเองเพื่อที่จะได้รู้จักตนเอง จะต้องรู้ว่าตนเองเป็นคนอย่างไร มีนิสัยใจคอ อารมณ์อย่างไร มีข้อบกพร่องอะไรบ้าง ซึ่งอาจทำได้โดยหมั่นสำรวจพิจารณาตนเองอย่างตรงไปตรงมา และโดยการรับฟังคำวิจารณ์ของผู้อื่น หรือคอยสังเกตปฏิกิริยาที่ผู้อื่นแสดงต่อเรา นอกจากนี้ บุญช่วย วงษ์ชาวี (2519 : 8) ได้กล่าว

ถึงหลักในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล คือ ความเข้าใจตนเอง คือ เข้าใจว่าตนเองมีทัศนคติ ทัศนคติอย่างไร มีความเข้าใจคนอื่น ซึ่งสอดคล้องกับ อัมพิกา ไกรฤกษ์ (2522 : 52-55) ได้กล่าวถึงการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ดี บุคคลจะต้องรู้จักตนเองในด้านต่อไปนี้คือ สุขนิสัย ทัศนคติที่มีต่อผู้อื่น นิสัยด้านสังคม ด้านสติปัญญา และลักษณะการทำงาน นอกจากนี้ เฟนสเตอร์ไฮม์ และแบร์ (Fensterheim and Baer. 1975 : 20) ได้กล่าวว่า พฤติกรรมกล้าแสดงออกเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับไมซ์ (Mize. 1975 : 917) ที่กล่าวถึงพฤติกรรมกล้าแสดงออกเป็นการตอบสนองเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เป็นการแสดงออกอย่างมีเหตุผล และมีความซื่อตรงอาจเป็นการแสดงความรู้สึกด้านบวกหรือลบก็ได้ และอัลเบติ และเอ็มมอนส์ (สุจิตรา พรหมนุชาธิป 2522 : 17-18 ; อ้างอิงมาจาก Alpbeti and Emmons) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของพฤติกรรมกล้าแสดงออกมีดังนี้คือ

1. การประสานสายตา (Eye Contact) คือการมองบุคคลที่พูดด้วยอย่างตรงไปตรงมา เป็นการบอกให้ทราบถึงความจริงใจเกี่ยวกับสิ่งที่กำลังพูด
2. การวางตัว (Body Posture) เป็นลักษณะของการเผชิญหน้า การยืนหรือนั่งที่เป็นไปอย่างเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นระยะทางที่เหมาะสม การโน้มตัวเข้าไปหาหรือการวางตัวให้ตรง จะทำให้เรื่องราวที่พูดกับบุคคลอื่นมีน้ำหนักมากขึ้น
3. การแสดงท่าทาง (Gesture) การแสดงท่าทางที่เหมาะสมจะทำให้เรื่องราวที่พูดมีความหนักแน่นยิ่งขึ้น การแสดงอาการกระตือรือร้นจนเกินไปจะทำให้เกิดความขัดแย้งกันได้
4. การแสดงออกทางสีหน้า (Facial Expression) ผู้แสดงออกได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องแสดงสีหน้าให้สอดคล้องกับเรื่องราวและความรู้สึก

5. น้ำเสียง ความกังวานของเสียงและระดับเสียง (Voiceton, Reflection, volume) ระดับเสียงที่เบาคล้ายเสียงกระซิบ จะทำให้เห็นว่าเป็นการพูดชักจูงธุรกิจ ระดับเสียงดังคล้ายเสียงตะโกน จะทำให้เกิดลักษณะของการป้องกันตนเอง และระดับเสียงปานกลางที่ใช้ในการสนทนาเป็นระดับเสียงที่เหมาะสมที่สุด

6. โอกาสในการพูด (Timing) การแสดงออกโดยความสมัครใจจะเป็นเป้าหมายของผู้ที่ต้องการความเต็มใจสมัครใจในการแสดงออก แต่ความลังเลใจจะเป็นการก่อกวนผลที่จะได้จากการกล้าแสดงออก แต่อย่างไรก็ตามการตัดสินใจเลือกในโอกาสอันเหมาะสมนั้นเป็นสิ่งจำเป็น เช่น การพูดกับนายจ้างในหน่วยงานส่วนตัวย่อมดีกว่าการพูดต่อหน้ากลุ่มคนงาน ซึ่งอาจจะทำให้ได้รับการปฏิเสธกลับมา

7. เนื้อหาที่จะพูด (Content) บุคคลที่มีความลังเลใจนาน ๆ เพราะไม่รู้ว่าจะพูดอะไร จะต้องมีการฝึกพูดในบางสิ่งบางอย่างที่เป็นก้าวหนึ่งซึ่งมีคุณค่าต่อการแสดงออกด้วยความสมัครใจในเวลานั้น

8. การฟัง (Listening) การแสดงให้ผู้พูดทราบถึงความสนใจฟังโดยการให้การสะท้อนความคิดเห็นกลับเกี่ยวกับการแสดงสีหน้าท่าทางที่เหมาะสม เช่น การพยักหน้าและการพยายามทำความเข้าใจในสิ่งที่ผู้พูดได้ชัดเจนเสียก่อนที่จะพูดโต้ตอบ

นอกจากนี้ เบาเออร์และเบาเออร์ (Bower and Bower. 1976 : 4-5) ได้กล่าวถึงลักษณะของบุคคลผู้มีพฤติกรรมกล้าแสดงออกจะสามารถกระทำได้ 12 ประการดังนี้คือ

1. พูดแสดงความรู้สึก (Use Feeling-talk) สามารถแสดงความชอบและความสนใจออกมาได้อย่างแท้จริง

2. พูดเกี่ยวกับตนเอง (Talk About Yourself) ถ้าทำอะไรที่มีคุณค่าและน่าสนใจก็สามารถที่จะเล่าให้เพื่อน ๆ ทราบได้

3. พูดทักทายปราศรัย (Make Greeting - talk) สามารถแสดงความเป็นมิตรกับบุคคลที่ต้องการจะรู้จักให้มากขึ้นด้วยการแสดงความยินดีที่ได้พบและทักทายกับเขามากกว่าที่จะพยักหน้าเฉย ๆ

4. ยอมรับคำยกย่องชมเชย (Accept Compliments) สามารถยอมรับคำชมเชยได้อย่างจริงใจ แทนที่จะแสดงความไม่เห็นด้วยซึ่งเป็นการลงโทษผู้กล่าวคำชมเชย

5. แสดงสีหน้าอย่างเหมาะสม (Use Appropriate Facial talk) สามารถแสดงออกทางสีหน้า น้ำเสียงให้ตรงกับความหมายและความรู้สึกที่แท้จริง

6. แสดงความไม่เห็นด้วยอย่างสุภาพ (Disagree Mildly) เมื่อไม่เห็นด้วยกับผู้อื่นก็สามารถแสดงความไม่เห็นด้วยอย่างสุภาพ ด้วยการมองไปทางอื่น หรือ เลิกคิ้วหรือสั่นศีรษะหรือเปลี่ยนเรื่องสนทนาเสีย

7. กล้าถามเพื่อให้เกิดความกระจ่าง (Ask for Clarification) เมื่อได้รับคำสั่ง คำแนะนำหรือคำอธิบายที่ไม่กระจ่าง ก็สามารถกล้าซักถามให้ผู้อื่นพูดใหม่อีกครั้งให้ชัดเจน แทนที่จะออกไปด้วยความสับสนไม่เข้าใจ

8. ถามหาเหตุผล (Ask why) เมื่อมีใครมาขอร้องให้ทำอะไรที่ดูเหมือนว่าไม่มีเหตุผลหรือไม่น่าทำก็สามารถถามได้

9. แสดงความไม่เห็นด้วย (Express Active Disagreement) เมื่อไม่เห็นด้วยกับผู้อื่นหรือมีความแน่ใจในความคิดของตน ก็สามารถแสดงความไม่เห็นด้วยออกมาได้

10. พูดรักษาสិทธิ (Speak up for Your Rights) เมื่อรู้สึกว่าคุณถูกเอาเปรียบหรือเอาเปรียบ ก็สามารที่จะพูดปฏิเสธได้โดยไม่รู้สึกผิด สามารที่จะเรียกร้องสิทธิและขอให้ผู้อื่นแสดงตอบด้วยความยุติธรรม

11. มีความมั่นคง (Be Persistent) เมื่อมีเรื่องที่สมควรจะร้องทุกข์ก็สามารถที่จะเรียกร้องได้จนกว่าจะพอใจ แม้จะมีการปฏิเสธครั้งสองครั้งก็ไม่เลิกล้มความตั้งใจ

12. หลักเลี่ยงการที่จะต้องแสดงเหตุผลในทุก ๆ ความเห็น (Avoid Justifying Every Opinion)

และ เฟนสเตอร์ไฮม์ (Fensterheim. 1975 : 37-42) ได้กล่าวถึงลักษณะของผู้มีพฤติกรรมกล้าแสดงออกมีดังนี้ มีอิสระในการเปิดเผยตนเองทั้งคำพูดการกระทำ กล้าแสดงให้ปรากฏว่าตนเองมีความต้องการและความรู้สึกอย่างไร มีความสามารถในการติดต่อกับคนทั่วไปทั้งคนแปลกหน้า เพื่อน คนในครอบครัว ซึ่งการติดต่อกันนั้นต้องเปิดเผย ตรงไปตรงมา ซื่อสัตย์เหมาะสมกับบุคคล กระตือรือร้นต่อชีวิต กระทำในสิ่งที่เป็นความต้องการของตนเองโดยไม่เจือยา รู้จักจำกัดของตนเอง ไม่ถือมั่นเอาชนะในสิ่งที่รู้ว่าไม่อาจเอาชนะได้ แต่จะต่อสู้ในสิ่งที่คิดว่าถูกต้อง เพื่อความภูมิใจในตนเอง

หลักในการสร้างมนุษยสัมพันธ์

หลักในการสร้างมนุษยสัมพันธ์นั้น มีผู้กล่าวไว้หลายท่านซึ่งบางท่านก็มีหลักในการสร้างที่เหมือน ๆ กัน หรือซ้ำ ๆ กัน จึงขอกล่าวเฉพาะที่เห็นว่าสำคัญและน่าสนใจ ดังนี้

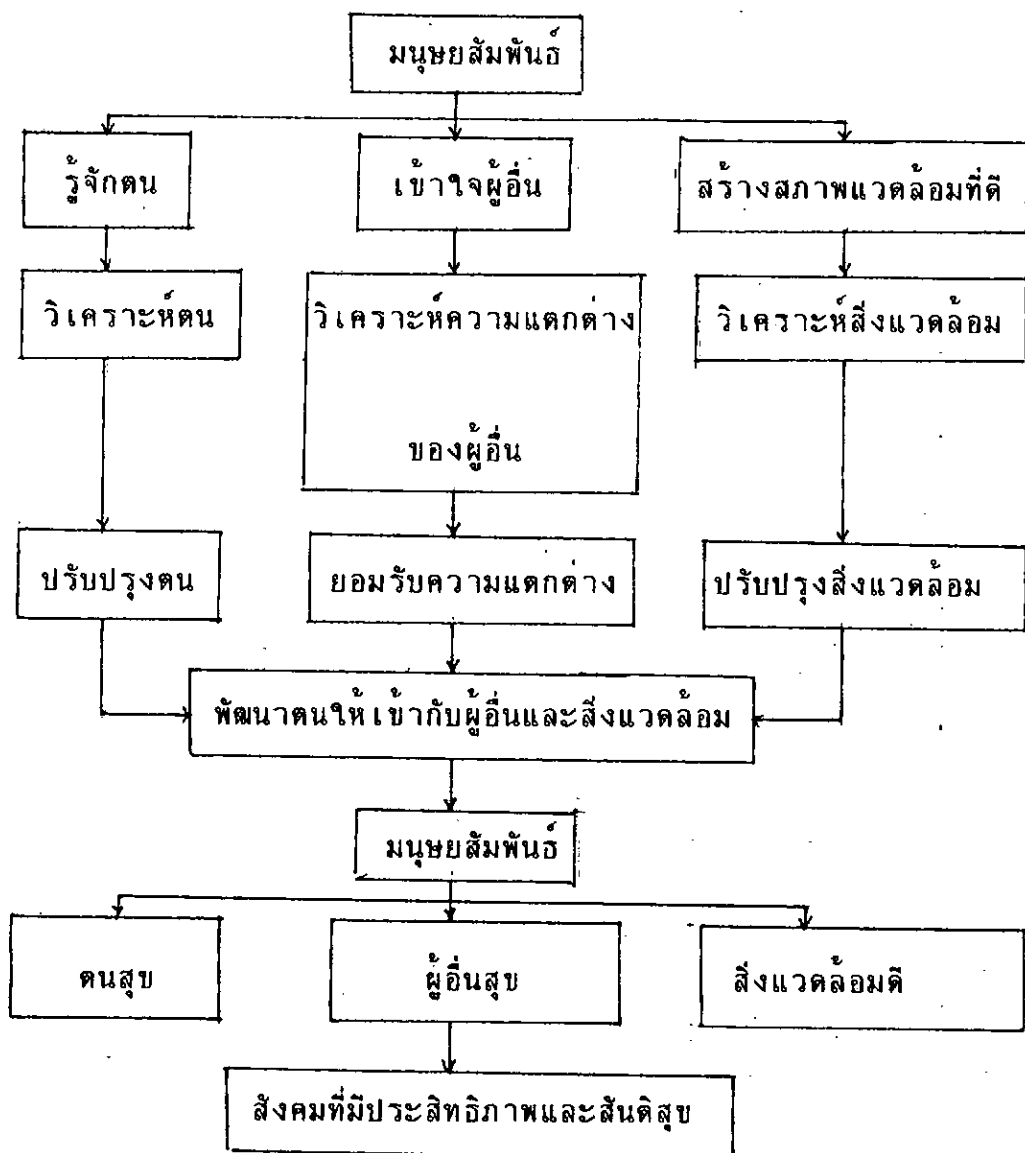
คาร์เนกี (เลดियร เหลืองอร่าม 2519 : 8-9 ; อ้างอิงมาจาก Carnegie n.d) กล่าวว่า " จงให้สิ่งที่เขาต้องการ แล้วเราจะได้เช่นกัน " หมายความว่าต้องให้สิ่งที่เขาต้องการก่อนแล้วเราก็จะได้รับสิ่งที่เราต้องการ การให้นั้นอาจจะเป็นอะไรก็ได้ เช่น การยิ้ม การยกมือไหว้ หรืออาจจะเป็นวัตถุหรือสิ่งของ เมื่อให้เขา เขาก็จะให้ตอบ นอกจากนี้ เสนอ อินทรสุขศรี (2524 : 21-22) ได้กล่าวถึงการสร้างมนุษยสัมพันธ์กับเพื่อน มีหลักที่ควรปฏิบัติคือ อย่าทำตัวใหญ่โตเหนือผู้อื่น รู้จักถ่อมตัวและยกย่องผู้อื่น ให้ถืออยู่เสมอว่าทุกคนนั้นเหมือนกันหมดมีสิทธิและความปรารถนาทุกอย่างเช่นเดียวกับเรา รู้จักว่าสิ่งใดควรพูดหรือไม่ควรพูดถึง ในเรื่องหรือการกระทำของผู้อื่น เมื่อร่วมสนทนากับผู้ใดพึงเป็นนักฟังที่ดี อย่าทำตนเป็นผู้พูดแต่ฝ่ายเดียว ให้ผู้อื่นมีโอกาสได้พูดบ้าง รู้จักให้อภัยในความผิดพลาดของผู้อื่น รู้จักใช้ถ้อยคำและน้ำเสียงอัน

ถูกต้องในการหาค่าหรือการสนทนา รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา พึงนึกเสมอว่าสิ่งใดที่ตนไม่ชอบไม่พึงใจ ผู้อื่นก็ไม่ชอบ ไม่พึงใจเช่นเดียวกัน ไม่เป็นคนเห็นแก่ตัว พึงทำตนเป็น " ผู้ให้ " มากกว่าที่จะเป็น " ผู้รับ " รู้จักการสนับสนุนยกย่องเพื่อน ชมเชยเมื่อเขาทำความดีความถูกต้อง ตักเตือนแนะนำเมื่อเขาทำผิด เชื่อถือไว้วางใจผู้อื่น ไม่ระแวงสงสัยใคร ๆ ไปเสียทุกอย่างหาโอกาสที่จะไปมาหาสู่พูดคุย และร่วมงานกับผู้อื่นด้วยความเต็มใจอยู่เสมอ และรู้จักจำวันเกิด วันสำคัญของเพื่อนเมื่อถึงวันนั้นอาจแสดงความยินดีด้วยวาจาหรือด้วยอักษรที่จะแสดงว่าเรายังจำได้และเห็นว่าเขาเป็นเพื่อนที่ดีมีความสำคัญอยู่เสมอ นอกจากนี้ รัศมี ลิ้มทรงศักดิ์ (2525 : 67-68) ได้กล่าวถึงหลักมนุษยสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ ว่ามีดังนี้คือ ทำตนให้เป็นที่รักใคร่และเคารพนับถือของคนอื่น ได้แก่ การปรับปรุงบุคลิกภาพ ลักษณะทัศนคติ จิตใจและความประพฤติ ต้องเข้าใจการติดต่อกับบุคคล รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ปฏิบัติให้สอดคล้องกับความต้องการความพอใจของเขา เข้าใจศิลปะของการสมาคม มารยาทในสังคม การเป็นนักฟังนักพูดที่ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส แสดงอัธยาศัยไมตรีต่อผู้อื่น และหาความสนใจร่วมกัน นอกจากนี้ สุชา จันทน์เอม (2525 : 74-76) ได้กล่าวถึงวิธีสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อผู้อื่นมีดังนี้พยายามทำตนให้เป็นผู้แจ่มใสร่าเริงเป็นคนยิ้มง่าย จงกระตุ้นให้ผู้อื่นเกิดกำลังใจในโอกาสที่มีความยากลำบากหรือความสับสน จงเป็นคนเคารพต่อเหตุผล จงให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่น จงเปิดโอกาสให้ผู้อื่นที่มีน้ำใจได้ช่วยเหลือตน จงเป็นผู้ยินดีรับฟังผู้อื่น จงตรงต่อเวลาและรักษาคำมั่นสัญญา จงหลีกเลี่ยงการชิงดีชิงเด่นอย่างไม่เป็นธรรม และจงอย่าถือตนเหนือกว่าผู้อื่น และ วิจิตร อวระกุล (2526 : 148-152) ได้กล่าวถึงการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนร่วมงานควรปฏิบัติดังนี้คือ เปิดฉากทักทายติดต่อกัน มีความจริงใจต่อเพื่อนในสิ่งที่สมควร ให้ความร่วมมือในกิจการของเพื่อนด้วยความเต็มใจเสมอ

ให้เพื่อนได้ทราบในเรื่องที่เขารับผิดชอบหรือเกี่ยวข้อง ฟังความคิดเห็นของเพื่อน ๆ บ้าง หลีกเลี่ยงการท้าวเหนื่อเพื่อน ท้าตนให้เสมอต้นเสมอปลาย ใจกว้างและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนฝูง ออกไปพบปะสังสรรค์บ้างตามสมควร และให้ความเห็นอกเห็นใจช่วยเหลือเพื่อนในยามทุกข์ร้อน นอกจากนี้

บุญทัน ฉลวยศรี (2507 : 66-67) ได้กล่าวถึงหลักสิบประการแห่งมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งมีดังต่อไปนี้คือ พูดจาอ่อนหวานกับคน ยิ้มกับคน จำและเรียกชื่อคนอื่นได้ จงสร้างมิตรภาพและท้าตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น จงพูดและทำอะไรด้วยความจริงใจ จงให้ความสนใจกับคนอย่างแท้จริง จงรู้จักแสดงความเผื่อแผ่ด้วยการสรรเสริญ จงมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น จงยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น และจงบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับอัมพิกา ไกรฤทธิ (2522 : 13-15) ได้กล่าวถึงเทคนิคในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีดังนี้คือ จงยิ้มแย้มแจ่มใส จงใจว่าจากที่ไฟวาระร้อนหู จงยกย่องชมเชยผู้อื่นอย่างสุจริตใจ จงเป็นนักฟังที่ดี และจงให้ความช่วยเหลือผู้อื่นอย่างจริงใจ ซึ่งสอดคล้องกับ สุรศรีพรพรรณ คลยจินดา (2523 : 21-22) ได้กล่าวถึงหลักในการสร้างมนุษยสัมพันธ์กับบุคคลทั่วไปมีดังนี้คือ ยิ้ม พูดน้อยฟังมาก เป็นนักฟังที่ดี หมั่นชมเชยกยกย่องผู้อื่นเมื่อเขาทำดี หลีกเลี่ยงการพูดตำหนิติเตียน หลีกเลี่ยงการฉีกหน้า หลีกเลี่ยงการโต้แย้ง ถกเถียง ทะเลาะในเรื่องราวไร้สาระ จำชื่อและนามสกุล คนแม้ยากกล่าวคำขอบคุณ ขอโทษติดปาก รู้คุณคน พยายามเห็นใจและให้อภัย เมื่อใครทำอะไรให้เราไม่พอใจ เมื่อทำผิดจงรับผิดชอบอย่างเต็มที่ พยายามช่วยเหลือผู้อื่นเท่าที่จะทำได้ และสุภาพอ่อนโยนต่อผู้อื่นเสมอ และคาร์เนกี (อาษา ขจรจิตต์เมตต์ 2525 : 206 ; อ้างอิงมาจาก Carnegie n.d) ซึ่งได้กล่าวถึงวิธีปฏิบัติหกประการ เพื่อทำให้ผู้อื่นชอบมีดังนี้คือ จงเอาใจใส่อย่างแท้จริงต่อผู้อื่น ยิ้ม จงจำไว้ว่าชื่อของบุคคลใดก็ตามสำหรับบุคคลนั้นเป็นสำเนียงหวานที่สุดและสำคัญที่สุดในภาษามนุษย์ จงเป็นนักฟังที่ดี สนับสนุนให้อีกฝ่ายหนึ่งคุยเรื่องของเขาสั้นทนาในเรื่องที่อีกฝ่ายหนึ่งสนใจ และจงทำให้ผู้อื่นเกิดความรู้สึกว่าเขาเป็น

คนสำคัญและจงทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ จากการวิจัยของพรหมทิพย์ ศิริวรรณบุญชัย และคณะ (2527) เรื่องจริยธรรมของชาวกรุงเทพมหานคร พบว่าพฤติกรรม จริยธรรมทางสังคมพฤติกรรมหนึ่งของชาวกรุงเทพ ฯ ที่มีศักยภาพสูงคือ การเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และในปัจจุบันองค์การ และหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชนเริ่มต้นตัวในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ในสังคม การทำงาน ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และ มนุษยสัมพันธ์นั้น จะเกิดขึ้นได้จากองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1) รู้จักตน 2) เข้าใจผู้อื่น 3) สภาพแวดล้อมที่ดี ดังแผนภูมิที่แสดงไว้

ภาพประกอบ 2 แผนภูมิแสดงองค์ประกอบมนุษย์สัมพันธ์

การสร้างมนุษยสัมพันธ์ในกลุ่ม

การที่คนรวมกันเป็นกลุ่มนั้น กลุ่มจะสามารถดำเนินกิจกรรมอยู่ได้เป็นเวลานานนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ในกลุ่มซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการปฏิบัติงานของกลุ่ม นอกจากมนุษยสัมพันธ์ที่ต้องสร้างระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ยังจะต้องสร้างมนุษยสัมพันธ์กับกลุ่มอื่นด้วย เพราะในสังคมมนุษย์นั้นสมาชิกคนหนึ่งอาจสังกัดในกลุ่มต่าง ๆ ได้หลายกลุ่ม เพราะในสังคมมนุษยสัมพันธ์ ในกลุ่มที่อาจประมวลจากแนวคิดของนักบริหาร และนักจิตวิทยา มีดังต่อไปนี้

1. ต้องเชื่อความสามารถและมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ในการทำงานร่วมกันนั้น สมาชิกต้องมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เชื่อถือและให้เกียรติกัน เชื่อว่าเขามีความสามารถที่จะทำงานของเขาได้ด้วยตัวเอง สำเร็จ ไม่ก้าวก่ายสิทธิ และหน้าที่ของผู้อื่น ถ้าเขาไม่ต้องการความช่วยเหลือ

2. พร้อมที่จะช่วยเหลือกันเสมอ สมาชิกในกลุ่มทุกคนต้องพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จนสามารถปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ ไม่เกี่ยงงาน มีน้ำใจต่อเพื่อนร่วมงานเสมอ

3. มีการติดต่อสื่อสารที่ดี พยายามทุกวิถีทางที่จะให้ทุกคนมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นในปัญหา และงานของกลุ่ม การติดต่อสื่อสารควรเป็นไปในลักษณะสองทาง หรือหลายทาง รู้จักการพูดในทางสร้างสรรค์มากกว่าการทำลาย

4. รู้จักการทำงานร่วมกันอย่างมีระบบ ความสัมพันธ์ในกลุ่มจะเกิดขึ้น ถ้าการทำงานนั้นเป็นไปอย่างขั้นตอน และเป็นระบบที่คล่องตัว หัวหน้างาน และผู้ปฏิบัติงานรู้จักวิธีการทำงานของตน

5. รู้จักใช้กระบวนการกลุ่มในการทำงาน ในการทำงานร่วมกันต้องมีวิธีการทำงานที่เป็นขั้นตอน สมาชิกในกลุ่มทุกคนต้องมีส่วนในการทำงาน การจัดกระบวนการในการทำงานของกลุ่มนั้น จะทำให้งานลุล่วงไปได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ และพร้อมกับการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในกลุ่มด้วย

การทำงานของกลุ่ม

งานของกลุ่มอาจแยกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การร่วมมือ และ การแข่งขัน

การร่วมมือ (Operation) คือ พฤติกรรมกลุ่มที่มีลักษณะไปทางเดียวกันของสมาชิกกลุ่ม และบุคคล (Individual) จะได้รับความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายได้ก็เมื่อกลุ่มได้รับความสำเร็จด้วย การร่วมมือเป็นพฤติกรรมกลุ่มที่จะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกของกลุ่ม เพราะการร่วมมือนั้น จะนำมาซึ่งความสำเร็จร่วมกันของกลุ่ม จุดมุ่งหมายของการทำงานแบบการร่วมมือกันนั้นมีดังนี้

1. เพื่อสร้างความสามัคคีของกลุ่ม ถ้ากลุ่มมีความสามัคคีดีงานของกลุ่มก็จะบรรลุความสำเร็จร่วมกัน
2. เพื่อการมีความพร้อมที่จะทำงานแทนกันได้ เมื่อสมาชิกคนใดคนหนึ่งขาดไป สมาชิกคนอื่นก็สามารถทำแทนได้ทันที เพราะกิจกรรมนั้น ๆ ประเมินด้วยความสำเร็จของกลุ่ม
3. เพื่อสร้างการมีน้ำใจ การฝึกให้เต็มใจยอมรับความคิดเห็นและความสามารถของสมาชิกอื่น ๆ ในกลุ่ม เพราะการทำงานของกลุ่มนั้นจะอยู่ในลักษณะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

การแข่งขัน (Complextition) การแข่งขัน คือพฤติกรรมที่บุคคล (Individual) จะประสบความสำเร็จได้เมื่อคนอื่นไม่ได้รับความสำเร็จ การแข่งขันนั้นมียุทธศาสตร์ประกอบสำคัญ คือ เวลาที่แต่ละบุคคลนั้นบรรลุสู่จุดมุ่งหมาย การแข่งขันกันอาจจะทำให้ขาดความสามัคคีในกลุ่ม และเกณฑ์ปกติในกลุ่มนั้นจะไม่มี เพราะจะมีคนเพียงคนเดียวที่จะประสบความสำเร็จ และการแข่งขันนี้จะทำให้การจัดระบบในกลุ่มนั้นเป็นไปไม่ได้หรือเป็นไปได้อย่างยาก และพฤติกรรมการแข่งขันไม่สามารถพัฒนาความสามัคคีหรือทำงานให้เป็นระบบเพื่อไปถึงจุดมุ่งหมายได้ แต่การแข่งขันในกลุ่มนั้นผลงานที่ได้อาจรวดเร็วกว่า หรือได้ผลเร็วกว่าการร่วมมือกันในบางกรณี โดยเฉพาะถ้างานที่ต้องอาศัยการร่วมมือกันในกลุ่ม แต่กลุ่มขาดมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

ในที่นี้จะพูดถึงลักษณะการทำงานร่วมกันให้เกิดความสัมพันธ์ ซึ่งมีอยู่ 2 แบบคือ

1. ทำงานแบบเอาบุคคลมารวมกลุ่ม ไม่รู้ว่าจะทำอะไรอย่างชัดเจน ไม่มีการแบ่งหน้าที่ ไม่ทราบบทบาท ภาระเบี่ยง ไม่มีวัตถุประสงค์ ผลงานที่ได้ออกมาจะมีผลดังนี้

- อาจสูงหรือต่ำ
- ผู้ที่มาทำงานอาจจะพอใจหรือไม่พอใจในการทำงาน
- ผู้ที่มาทำงานอาจจะพอใจหรือไม่พอใจคนที่ทำงานด้วยกัน

2. ทำงานร่วมกันแบบเป็นคณะหรือเป็นทีม โดยทุกคนทราบวัตถุประสงค์ ชัดเจน ทุกคนรู้หน้าที่ บทบาท ภาระเบี่ยง ผลงานที่ได้จะมีผลออกมดังนี้

- ผลงานสูง
- ผู้ทำงานพอใจในงาน
- ผู้ทำงานพอใจเข้าใจเพื่อนร่วมงาน

การทำงานร่วมกันให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดี ประกอบด้วย

1. วัตถุประสงค์ (Objectives)

การทำงานร่วมกันต้องให้ทุกคนที่ร่วมทำงานทราบวัตถุประสงค์ ซึ่งหมายถึงสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นหลังจากการทำงาน วัตถุประสงค์ อาจจะตั้งขึ้นโดยบุคคลคนเดียว ของกลุ่มบุคคลที่ช่วยกันเขียนขึ้น หรือของหน่วยงานก็ได้

ลักษณะของวัตถุประสงค์ควรมีดังนี้

- ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน
- ใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างและรวมพลังใจในการทำงาน
- ใช้เป็นเกณฑ์ในการวัดหรือประเมินผลงานว่าสำเร็จหรือล้มเหลวได้

เหลวได้

การกำหนดวัตถุประสงค์

- โดยทั่วไปทุกหน่วยงานจะมีการกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ว่า หน่วยงานนั้นต้องการทำอะไร ผลของงานจะสำเร็จออกมาในลักษณะใด
- หากหน่วยงานใดยังมิได้กำหนดวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้นให้ชัดเจน จำเป็นต้องรีบดำเนินการกำหนดขึ้น

- วัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้นนั้น จะต้องเป็นที่เข้าใจกันทั่วไป ชัดเจน ทั้งในด้านถ้อยคำและการตีความหมาย

ลักษณะวัตถุประสงค์ที่ดี

- เขียนขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร มิใช่คำพูด
- เข้าใจง่าย สามารถปฏิบัติได้
- สอดคล้อง ไม่ขัดต่อนโยบายหรือระเบียบข้อบังคับอื่น ๆ
- สามารถสนองตอบต่อความต้องการหรือวัตถุประสงค์ของ บรรดาผู้ปฏิบัติงานนั้น ๆ ได้
- สามารถที่จะปรับปรุงให้เข้ากับภาวะการณ์ได้

2. กิจกรรม

กิจกรรม (Activities) หมายถึงงานต่าง ๆ ที่จะต้องกระทำเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์บางอย่างอาจมีเพียงกิจกรรมเดียว แต่ บางวัตถุประสงค์อาจจะต้องมีหลายกิจกรรม

ลักษณะและความสำคัญของกิจกรรม

- กิจกรรมจะเป็นสิ่งที่บอกว่าใครจะต้องทำอะไรบ้าง จึงจะ บรรลุวัตถุประสงค์
- กิจกรรมจะเป็นสิ่งบอกเราว่าต้องการคนที่มีความสามารถในเรื่องอะไรจำนวนเท่าใด เพื่อเป็นผู้ดำเนินกิจกรรม
- กิจกรรมจะบอกให้เราทราบว่า จะใช้อุปกรณ์ เครื่องมือ การจัดการ และงบประมาณเท่าใดจึงจะปฏิบัติกิจกรรมนั้นได้

การกำหนดกิจกรรม

- ต้องพิจารณาวัตถุประสงค์ของงานว่าเป็นอย่างไรอย่างชัดเจน แจ่มแจ้ง
- พิจารณาเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ จะต้องทำกิจกรรมอะไรบ้าง กิจกรรมทุกกิจกรรมที่กำหนดขึ้นจะต้องมีความมุ่งหมายที่จะทำให้วัตถุประสงค์บรรลุได้อย่างชัดเจน
- กิจกรรมใดที่มีลักษณะเหมือนกันควรรวมเป็นกิจกรรมเดียวกัน

- กิจกรรมบางกิจกรรมอาจต้องใช้คนทำหลายคน แต่บางครั้งคนเดียวอาจจะทำหลายกิจกรรมได้

3. วิธีทำงาน

วิธีทำงานหมายถึงการที่จะดำเนินการให้กิจกรรมแต่ละอย่างบรรลุจุดมุ่งหมายนั้น จะต้องทำอย่างไร ที่ไหน โดยใคร ทำเมื่อไร เวลาใด

ความสำคัญของวิธีทำงาน

- วิธีทำงานจะต้องมีวิธีการปฏิบัติงานที่เหมาะสมที่จะทำให้งานนั้นสำเร็จลงได้อย่างรวดเร็ว ประหยัดเงิน เวลา แรงงาน และวัสดุต่าง ๆ ด้วย

การกำหนดวิธีทำงาน

- จะต้องกำหนดว่าในแต่ละกิจกรรมนั้น จะมีวิธีปฏิบัติอย่างไร
- จะต้องใช้เครื่องมือหรือวัสดุอะไร
- จะต้องทำที่ไหน อย่างไร เพื่ออะไร เวลาใด โดยใคร
- จะประสานกับกิจกรรมอื่น ๆ อย่างไร

ลักษณะของวิธีทำงานที่ดี

- ต้องประหยัดคน เวลา และวัสดุ
- สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสถานการณ์ได้

4. การกำหนดหน้าที่และบทบาท

ทุกคนย่อมจะต้องมีตำแหน่งและหน้าที่ ทุกตำแหน่งหน้าที่จะต้องกำหนดบทบาทหรือหน้าที่ ความรับผิดชอบ และกำหนดกิจกรรมเอาไว้ด้วยว่าจะต้องทำกิจกรรมอะไร ทุกคนจึงต้องศึกษาและรู้หน้าที่ มิใช่เป็นแค่เพียงดำรงตำแหน่งแต่ไม่รู้หน้าที่

ความสำคัญ

- บุคคลทุกตำแหน่งไม่ว่าจะเป็นผู้บังคับบัญชาหรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา จะต้องทราบหน้าที่และบทบาทของตนเองอย่างแน่ชัด จึงจะสามารถทำงานได้อย่างถูกต้องและด้วยความมั่นใจ

- บุคคลใดก็ตามที่ไม่ทราบบทบาท จะปฏิบัติหน้าที่บกพร่อง ปฏิบัติเกินขอบเขตของตน ก้าวก่ายบทบาทของบุคคลอื่น

การกำหนดหน้าที่และบทบาท

- หน้าที่และบทบาทนั้นอาจจะแบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ
 - หน้าที่และบทบาทในการปฏิบัติงาน
 - หน้าที่และบทบาทในการปฏิบัติตนต่อคนอื่น

ลักษณะบทบาทและหน้าที่

- หน้าที่และบทบาทที่กำหนดเป็นกฎ ระเบียบ กฎหมาย อย่างจริงจัง
- หน้าที่และบทบาทที่มีได้กำหนดโดยชัดแจ้ง เช่น ประเพณี ศาสนา

วัฒนธรรม ฯลฯ

เป็นหน้าที่ของหัวหน้างานที่จะต้องประชุม หรือชี้แจงให้ทุกคนทราบ ขอบเขตของหน้าที่และบทบาทของตนเอง อย่างชัดแจ้ง เข้าใจตรงกัน

5. กฎ ระเบียบ และมาตรฐานความประพฤติ

กฎ ระเบียบ และมาตรฐานความประพฤติ หมายถึงสิ่งที่ระบุว่า ผู้ปฏิบัติงานจะต้องแสดงบทบาทอย่างไร พร้อมทั้งกำหนดไว้ด้วยว่าบุคคลใด ละเมิดหรือละเว้นจะมีโทษอย่างไร

ความสำคัญ

สังคม หน่วยงาน แม้ครอบครัว จำเป็นจะต้องมี หรือกำหนด กฎ ระเบียบ และมาตรฐานความประพฤติ ปฏิบัติขึ้น เพื่อเป็นเครื่องช่วยให้บุคคล สามารถปฏิบัติงาน หรืออยู่ร่วมกันด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความวามรื่น สดชื่นสุขโดยทั่วกัน

การกำหนด กฎ ระเบียบ และมาตรฐานความประพฤติ

- กฎ ระเบียบ และมาตรฐานความประพฤติอาจกำหนดได้จาก 2 ทางคือ

- เป็น กฎ ระเบียบ ที่หน่วยงานกำหนดขึ้น
- กลุ่มกำหนดขึ้นเพื่อเป็นมาตรฐานการประพฤติของกลุ่มเอง
- หน้าที่ของหัวหน้าหน่วยงานจะต้องทำให้ทุกคน ทราบถึง กฎ ระเบียบ และมาตรฐานความประพฤติ อย่างแจ่มแจ้ง โดยทั่วไป และให้เป็น ความเข้าใจที่ตรงกันด้วย

- หากมีความจำเป็นก็อาจมีการปรับปรุงแก้ไข เปลี่ยนแปลง กฎ ระเบียบ มาตรฐานความประพฤติให้เหมาะสม สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และสภาพแวดล้อมของงานที่เปลี่ยนแปลงไปได้

6. กากับ และควบคุมให้มีการปฏิบัติตาม กฎ ระเบียบ และมาตรฐาน ความประพฤติ

การกำกับและควบคุมให้มีการปฏิบัติตาม กฎ ระเบียบ และ มาตรฐานความประพฤติ หมายถึง การส่งเสริมให้บุคคลปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ และมาตรฐานความประพฤติที่กำหนดไว้ และการลงโทษแก่บุคคลที่ฝ่าฝืนระเบียบ มาตรฐานความประพฤตินั้น ๆ

ความสำคัญ

หากไม่มีการลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืน กฎ ระเบียบ และมาตรฐาน ความประพฤติ กฎ ระเบียบ และมาตรฐานความประพฤติเหล่านั้นก็จะไร้ประโยชน์ และความหมายถ้าปล่อยให้ผู้ฝ่าฝืนก็จะไม่มีความสำคัญ การดำเนินงานจะขาด เอกภาพความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไร้สาระสาย ไม่มีประสิทธิภาพ

การควบคุม อาจทำได้สองทาง คือ

- การส่งเสริมให้คนปฏิบัติ
- ลงโทษผู้ฝ่าฝืน

การควบคุมจะต้องทำกับทุกคนโดยเสมอหน้ากัน

7. การสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน

การสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน หมายถึงการที่บุคคลพยายาม ทำความเข้าใจในพฤติกรรม ทักษะ และความต้องการของบุคคลอื่น เพื่อ ให้เกิดการอภัยกัน รู้จักปรับตัว ยืดหยุ่น ผ่อนสั้นผ่อนยาวในการปฏิบัติต่อกัน ทั้งนี้เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันและทำงานไปด้วยกันได้เป็นอย่างดี

พฤติกรรมของบุคคล

การรู้จัก → การเข้าใจ → การเรียนรู้ → การเปลี่ยนแปลง → พฤติกรรมดีขึ้น →

การปฏิบัติที่ถูกต้อง → ความสัมพันธ์ดีขึ้น

สิ่งที่ต้องศึกษาและเรียนรู้เกี่ยวกับผู้อื่น

- ความต้องการ (ทางกายและทางใจ)
- ความคาดหวัง
- สิ่งที่เขาชอบไม่ชอบ
- ความรู้ความสามารถ
- ความสนใจ ความถนัด
- อารมณ์ ร้อน เย็น เจ็บ อ่อน
- จุดเด่น จุดอ่อน

ธรรมชาติของคนทั่ว ๆ ไป

- คนเรามีความแตกต่างกัน ไม่เหมือนกันในหลายอย่างหลายด้าน
- คนเรามีความรู้สึกว่าตนเองเป็นบุคคลสำคัญ
- สนใจตนเองมากกว่าผู้อื่น
- ต้องการความอิสระ ไม่ชอบการบังคับ ควบคุม
- มีความอยากรู้อยากเห็น
- อิจฉาริษยา

สิ่งที่ขัดขวางในการทำงานกับผู้อื่น

- การไม่ปรับตัวเองให้เข้ากับผู้อื่น สนใจแต่ตัวเอง
- วางโต เหนือกว่า เค้นกว่าผู้อื่น
- เห็นประโยชน์ส่วนตนเหนือส่วนรวม เอาเปรียบผู้อื่น
- ความคิดเห็น และการกระทำของตนเองถูกเสมอ ไม่ยอมฟังใคร

เราจะเข้ากับผู้อื่นได้อย่างไร

- ต้องเข้าใจว่าคนส่วนมากมีความดีและเลวอย่างละเท่ากัน
- เราต้องฟังผู้อื่น เราอยู่คนเดียวไม่ได้
- พยายามเข้าใจคนอื่น ว่าอะไร ทำไม เขาจึงแสดงออกเช่นนั้น
- เราต้องเป็นฝ่ายเริ่มทำความเข้าใจผู้อื่นก่อน
- อย่าหวังแต่จะให้ผู้อื่นเป็นผู้เริ่มเข้าใจเรา

8. การติดต่อสื่อสารภายในกลุ่ม

การติดต่อสื่อสาร หมายถึงการที่บุคคลหนึ่งพยายามที่จะสื่อความหมาย ความรู้สึกนึกคิดเรื่องราวต่าง ๆ ไปยังบุคคลอื่น เพื่อให้ผู้นั้นเกิดความรู้ ความเข้าใจ ปฏิบัติตามสิ่งที่ผู้ต้องการส่งปรารภ

กระบวนการระหว่างบุคคล

- พูด	- ผ่านช่องทาง	
- เขียน	โสตประสาท	
- ท่าทาง	สัมผัสทั้ง 5	
- สัญลักษณ์	ตา	เห็น
- สัญลักษณ์	หู	ฟัง
	จมูก	ดมกลิ่น
	ลิ้น	ลิ้มรส
	ผิวหนัง	สัมผัส

ความสำคัญของการติดต่อ

- ก่อให้เกิดความเข้าใจ เหมือนกันตรงกัน
- ขจัดความคิดเห็นแตกแยก และเข้าใจผิด ขัดแย้ง
- ก่อให้เกิดความร่วมมือประสานงาน ร่วมมือในการทำงาน
- ก่อให้เกิดความเชื่อมั่น เลื่อมใส ศรัทธา ร่วมมือในการทำงาน
- ป้องกันการเข้าใจผิด ชุบชิบ นินทา ข้าวลือ

วิธีการติดต่อที่ดี

ผู้ส่ง

- ต้องเรียบเรียงความนึกคิด ข้อความให้รัดกุมและสมบูรณ์
- เลือกใช้สื่อที่เหมาะสม (พูด, เขียน, ตีพิมพ์ ฯลฯ)
- คำนึงถึงประสพการณ์และภูมิหลังของผู้รับ
- ตรวจสอบความเข้าใจของผู้รับเพื่อให้แน่ใจว่าผู้รับเข้าใจ

ตรงกันกับผู้ส่ง

ผู้รับ

- ตั้งใจรับข้อความ ด้วยใจเป็นกลาง ไม่มีอคติ
- อย่าสอดแทรกความคิดเห็นหรือความรู้สึกส่วนตัวเข้าไป ขณะ

รับข้อความ

- ใช้ความอดทนในการฟังแม้ในเรื่องที่เราไม่เห็นด้วย

การติดต่อกับกลุ่ม

- ให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องได้รับข่าวสารอย่างทั่วถึง
- แน่ใจว่าแต่ละคนที่ได้รับเป็นข้อความและข่าวสารอย่างเดียวกัน

ตรงกัน แนวเดียวกัน

- เป็นการติดต่อโดยตรงระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยไม่คำนึง

ถึงความแตกต่างกันในเรื่องระดับ หรือการบังคับบัญชา

9. การสร้างความร่วมมือกับบุคคลอื่น

ความร่วมมือ (Cooperation) หมายถึงความพร้อมที่จะเข้าช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มบุคคลอื่นเพื่อบรรลุถึงความสำเร็จของงานด้วยความเต็มใจ ความร่วมมือจึงเป็นเรื่องของ จิตใจ ของบุคคลที่อยากจะช่วยเหลือผู้อื่น

สิ่งที่ทำให้คนอยากร่วมมือกัน

- เห็นด้วยในวัตถุประสงค์ หลักการ
- เห็นด้วยในวิธีการทำงาน
- ได้รับความนับถือ ให้เกียรติ
- ได้รับมิตรภาพจากกลุ่ม
- ยอมรับภาวะผู้นำของผู้ที่เป็นหัวหน้า
- รู้สึกว่าตนเองมีส่วนสำคัญที่จะช่วยเหลือผู้อื่นหรือกลุ่มได้

ความสำคัญของความร่วมมือ

- ผลงานสูงกว่าต่างคนต่างทำ
- ผลงานมีคุณภาพดีกว่า
- ความรับผิดชอบ ความผูกพันต่องานมีมากขึ้น
- ความเข้มแข็ง เหนียวแน่น ในด้านความสัมพันธ์สามัคคีสูงขึ้น

ความร่วมมือจะเกิดขึ้นเมื่อ

- ทุกคนมองงานในลักษณะกว้างขวางทั้งระบบ ไม่มองเฉพาะงานส่วนใดส่วนหนึ่ง
- มีความไม่สบายใจถ้างานไม่สำเร็จ
- มีวิสัยทัศน์ของการบริการ รับใช้ "ให้" ความช่วยเหลือผู้อื่น
- มีทัศนคติที่ดีและใจกว้างที่จะรับข้อเสนอแนะ ความคิดเห็น "รับ" ความช่วยเหลือจากผู้อื่น

- ตระหนักและตื่นตัวที่จะบำเพ็ญประโยชน์ มีส่วนช่วยเหลือผู้อื่นในเรื่องอะไร และอย่างไร
- เข้าใจ รู้ว่าคนอื่นเขามีปัญหาอย่างไร
- รู้ว่าความสำเร็จของเขา จะก่อผลกระทบและปัญหาต่อคนอื่นอย่างไรบ้าง

วิธีปฏิบัติเพื่อให้ได้รับความร่วมมือ

1. การทำให้ผู้อื่นยอมรับ
 - สนใจผู้อื่นและทำให้ผู้อื่นอย่างจริงจัง
 - สร้างบรรยากาศและปฏิบัติงานที่เป็นมิตรเป็นกันเอง
 - ถ้าเราผิดต้องยอมรับอย่าเถียงนะคะคาน
2. การทำให้ผู้อื่นวางใจได้
 - ปฏิบัติตาม (ข้อ 1) ทั้งหมด
 - ให้ผู้อื่นสูงตัวเราต่ำ
 - ช่วยให้คนอื่นเป็นฝ่ายถูก
 - หลีกเลี่ยงการโต้เถียงโต้แย้งในเรื่องที่เถียงกันได้ไม่รู้จบ
 - รู้จักกาลเทศะ ฐานะ ตำแหน่งของผู้ร่วมประชุมบ้าง
3. การทำตัวเองให้เป็นที่ยอมรับ เชื่อถือ เหมาะสม
 - ปฏิบัติตาม (ข้อ 1,2) ทั้งหมด
 - แสดงความปรารถนาดีต่อผู้อื่นและส่วนรวม
 - แสดงว่าเราทำเพื่อประโยชน์ของเขา

- แสดงความสามารถของเราออกมาให้เขาเห็นว่า
สามารถและเหมาะสม

การสร้างความร่วมมือในระดับเดียวกัน

- อย่าขัดทอดความผิด ให้ร้ายป้ายสีผู้อื่น
- ไม่ปิดบังอำพราง บอกกล่าวกันด้วยความปราณาคี
- ให้เกียรติเคารพนับถือซึ่งกันและกัน
- ทำงานในหน้าที่รับผิดชอบให้ดีที่สุดไม่ล่าช้าทำให้ผู้อื่นเสียหาย
- เคารพขอบเขตอำนาจหน้าที่ซึ่งกันและกัน
- ให้และรับฟังคำติชมในทางสร้างเสริม
- ละเว้นการทำงานอย่างพองให้พิน ๗ กลั่นแกล้งผู้อื่นเพื่อ

ประโยชน์ของคน

การสร้างความร่วมมือกับผู้ใต้บังคับบัญชา

- บอกให้ทราบว่าท่านคาดหวังและต้องการให้เขาทำงานเป็น

อย่างไร

- รับฟัง และเปิดโอกาสให้เขาได้เสนอแนะและมีส่วนร่วมบ้าง
- "ออกريب" แทนเมื่อเกิดผิดพลาดแล้วจึงมาไล่เบี้ยทีหลัง
- ให้คำชมเชย หรือยอมรับเมื่อผลงานที่ "ทำดี"
- ปฏิบัติตามสายบังคับบัญชา (ไม่สั่งงานข้ามชั้น)
- ยุติธรรม ปฏิบัติต่อทุกคนเสมอภาคไม่ลำเอียง หรือแสดงว่า

ชอบใคร เกลียดใคร

10. การแก้ปัญหาข้อขัดแย้ง

ข้อขัดแย้งหมายถึงกิจกรรมหนึ่งที่เกิดขึ้น ในลักษณะรบกวน หรือกีดกัน
อีกกิจกรรมหนึ่ง ทำให้กิจกรรมนั้นดำเนินไปได้ยากหรือมีผลลดลง ความสำเร็จ
ของบุคคลหนึ่งอาจเป็นข้อจำกัด หรืออุปสรรคต่อผลประโยชน์ของอีกคนหนึ่ง

ลักษณะของข้อขัดแย้ง

(1) ความขัดแย้งทางความคิดมีสาเหตุมาจาก

- ทศนคติ ค่านิยม ความเชื่อที่แตกต่างกัน

- ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อที่แตกต่างกัน

(2) ความขัดแย้งทางค่านิยมผลประโยชน์มีสาเหตุมาจาก

- ความต้องการที่แตกต่างกัน
- ความจำกัดของทรัพยากรบางอย่างที่จะมาสนองความ

ต้องการของแต่ละฝ่าย

ประเด็นของข้อขัดแย้ง

- หลักการ
- วิธีการ
- สิ่ง que เห็นจำเป็นต้องได้
- สิ่งที่เป็นนามธรรมไม่เห็นตัวตนจำเป็นต้องไม่ได้

ความขัดแย้งที่มีผลต่อการทำงานร่วมกัน

ผลด้านสร้างเสริม

- เกิดความคิดสร้างสรรค์
- เกิดความร่วมมือกันทำงาน
- เกิดความมั่นใจซึ่งกันและกัน
- เกิดความว่องไวในการทำงาน

ด้านทำลาย

- เกิดความขุ่นเคืองที่ไม่รู้จักหาย
- เกิดเป็นปรปักษ์ที่รุนแรงมากขึ้นทุกที
- เกิดรอยร้าว และความแตกแยก
- เกิดทะเลาะวิวาท
- เกิดอุปสรรคการทำงาน

ความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับความขัดแย้ง

- เห็นว่าความขัดแย้งเป็นเรื่องเลวร้าย
- ควรหลีกเลี่ยง หรือเก็บกดความขัดแย้งไว้ (ไม่พูดกัน)
- ควรจะประนีประนอม หรือดำเนินการขึ้นแตกหักเป็น

ทางออกที่ดีที่สุด

- เก็บเอาไว้เวลาจะเป็นเครื่องผ่อนคลายความขัดแย้ง

วิธีแก้ปัญหาข้อขัดแย้ง

วิธีแก้ปัญหาข้อขัดแย้งควรรู้วิธีที่มีลักษณะของการแก้ปัญหาร่วมกันซึ่งมีแนวทางดังนี้

- มองความขัดแย้งว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และเป็นธรรมดาที่จะต้องร่วมกันหาทางแก้ไขไม่ใช่เรื่องของการแพ้ - ชนะกัน ไม่ใช่เรื่องเลวร้ายอะไร

- พยายามให้ทั้งสองฝ่ายอยู่ในฐานะเท่าเทียมกัน
- ค้นหาประเด็นของความขัดแย้ง ไม่กล่าวโจมตีว่าใครผิด ใครถูก
- มีความจริงใจ และเปิดเผย แสดงความตั้งใจจริงของตน
- มุ่งหาข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องให้มากที่สุด
- อาศัยบุคคลที่ 3 เข้าช่วยเหลือ ถ้าเห็นว่าจะเป็นประโยชน์
- อย่ายึดมั่นในความคิด และแนวทางของตนแต่ฝ่ายเดียว

การสร้างบรรยากาศความร่วมมือ

- ไม่ควรพูด เมื่อ โอกาส เวลา สถานที่ ฯลฯ ไม่อำนวย
- เมื่อยังมีอารมณ์ขุ่นเคืองไม่แจ่มใส
- อย่าใช้คำพูดเสียสติ ส่อเสียดให้อีกฝ่ายหนึ่งเจ็บปวด
- พยายามพูดในลักษณะที่เราต้องการรับฟังตามความเห็นของเขา
- พูดในลักษณะที่ชักชวนให้มาช่วยกันแก้ข้อความขัดแย้ง
- พูดความจริงเสมอ

หลักมนุษยสัมพันธ์ของพุทธศาสนาที่ใช้กับเพื่อนร่วมงาน

อุทัย หิรัญโต ได้กล่าวถึงหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่สามารถนำไปใช้ในการเสริมสร้างสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงานให้เป็นไปโดยราบรื่น พอจะจำแนกออกได้ดังนี้คือ

1. ธรรมซึ่งมีอุปการะมาก ได้แก่

- 1.1 สติ ความระลึก รู้ถึงสิ่งที่กำลังปฏิบัติอยู่หรือที่จะกระทำต่อไป
- 1.2 สัมปชัญญะ ความรู้ตัว รู้ฐานะของตัวเอง รู้ถึงสิ่งที่

กำลังกระทำอยู่หรือที่จะกระทำต่อไปว่าเกิดผลดีผลเสียแก่ตัวเองและผู้อื่นอย่างไร ช่วยให้เกิดการสำรวม สร้างความเคารพนับถือแก่เพื่อนร่วมงาน

2. ธรรมคัมภีร์ครองโลก ได้แก่

2.1 หิริ ความละอายแก่ใจที่กระทำความชั่วหรือความผิด

2.2 โอตตัปปะ ความเกรงกลัวต่อบาป ต่อการละเมิดกฎหมาย

หรือระเบียบแบบแผนหรือเอาเปรียบซึ่งกันและกัน

3. ธรรมซึ่งก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์

3.1 สังคหวัตถุธรรม ซึ่งได้แก่

3.1.1 ทาน การให้ปันสิ่งของต่าง ๆ แก่ผู้ที่สมควรจะให้

3.1.2 ปิยวาจา เจรจาอ่อนหวาน ผู้ฟังเกิดประโยชน์

และพึงพอใจ

3.1.3 อัตถจริยา ประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

และสังคม

3.1.4 สมณัตตา เสมอต้นเสมอปลาย ไม่เย่อหยิ่งลิ้มตัว

3.2 สัมปยุตธรรม ซึ่งได้แก่

3.2.1 อัมมัญญาตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุแห่งสุข-เลื่อม-เจริญ

3.2.2 อุตกัญญาตา ความเป็นผู้รู้จักผล รู้จักระวังความชั่ว

3.2.3 อุตตัญญาตา ความเป็นผู้รู้จักตน รู้จักวางตนให้ถูก

3.2.4 มัตตัญญาตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ รู้ขอบเขตของ

การกระทำ

3.2.5 กาลัญญาตา ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลา

3.2.6 ปริสัณญาตา ความเป็นผู้รู้จักสมาคม มีมารยาทดี

3.2.7 บุคคลัญญาตา ความเป็นผู้รู้จักบุคคล รู้จักคบและใช้

คนได้เหมาะสม

3.3 ขวาวาสธรรม ซึ่งได้แก่

3.3.1 สัจจะ ความซื่อสัตย์ต่อกัน

3.3.2 ทมะ รู้จักข่มใจตนเอง ไม่วุ่นวายโกรธเคืองเมื่อ

ไม่พอใจ

3.3.3 ขันติ ความอดทน มีน้ำใจมั่นคงไม่ทอดทิ้งเมื่อมีอุปสรรค

3.3.4 จาคะ บริจาคให้ปันแก่ผู้เดือดร้อน

สรุปได้ว่าการสร้างมนุษยสัมพันธ์ควรจะต้องประกอบด้วย ยิ้มแย้มแจ่มใสด้วยความจริงใจ การรู้จักกล่าวทักทายผู้อื่นก่อน พุดจาสุภาพเหมาะสมกับเรื่อง บุคคล เวลาและสถานที่ การให้ การรับ ยกย่องชมเชยผู้อื่น เป็นผู้ฟังที่ดี และยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น

ความเป็นผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

ในการดำเนินงานของกลุ่มเพื่อที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้นำอาจใช้กลวิธีการนำกลุ่มที่แตกต่างกันไป ความเป็นผู้นำจึงมีหลายลักษณะด้วยกัน ในการวิจัยครั้งนี้เกี่ยวข้องกับความเป็นผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งเป็นคุณสมบัติด้านหนึ่งของผู้นำแบบประชาธิปไตย จึงขอเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ไว้ดังนี้

คาสเซล และ สเตนิก (กัลยา ตระบุนพงศ์. 2525 : 35 ; อ้างอิงมาจาก Cassel and Stanick. 1962 : 2-10) ได้กล่าวถึงลักษณะความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยไว้ว่าเป็นลักษณะที่ผู้นำให้สมาชิกทุกคนในกลุ่มมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อวางแผนหรือกระทำการใด ๆ มติของกลุ่มถือว่าสำคัญ มีการประชุมปรึกษาหารือกันอย่างต่อเนื่อง และคำนึงถึงความร่วมมือกันในการปฏิบัติงาน ผู้นำแสดงตนเป็นทั้งผู้นำและสมาชิกในกลุ่ม สามารถเข้าถึงความต้องการของสมาชิก ซึ่งเป็นคุณสมบัติหนึ่งของมนุษยสัมพันธ์

ฟลิปโป (Flippo. 1966 : 232) กล่าวถึงความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยที่มีมนุษยสัมพันธ์ไว้ว่า ผู้นำจะถืออำนาจของกลุ่มเหนือกว่าตนเอง จะดำเนินการบริหารงานสิ่งใดมักจะกระทำในนามของกลุ่มเพราะต้องการที่จะให้เกิดความร่วมมือร่วมใจจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย จึงเน้นหนักไปในทางที่จะให้เกิดความเข้าใจอันดีเสียก่อน และมีความต้องการให้เกิดผลงานจากการที่คนได้รับความนิยมนยกย่องเป็นสำคัญ

ลิปพิทท์ และ ไวท์ (Cartwright and Zander. 1968 : 319; citing Lippitt and White. 1943 : 485-508) กล่าวว่า ความ เป็นผู้นำคือลักษณะที่ผู้นำจะให้โอกาสแก่สมาชิกทุกคนในกลุ่มได้แสดงความคิดเห็น นโยบายและการตัดสินใจใด ๆ เกิดจากการปรึกษาหารือกันภายในกลุ่ม โดย ได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนอย่างดีจากผู้นำ เมื่อกลุ่มต้องการคำแนะนำ ทางด้านกลวิธี ผู้นำมักจะเสนอแนะวิธีการหลายวิธีในกลุ่มมีโอกาสเลือกกระทำ สมาชิกในกลุ่มมีอิสระในการเลือกทำงานร่วมกับผู้ที่เข้าเลือก มีการแบ่งงานกัน ทำระหว่างสมาชิกในกลุ่มผู้นำมีความยุติธรรมในการวิพากษ์วิจารณ์ผลงานและ พยายามทำตนเป็นสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่ม

นอกจากนี้ พอสม วทานิช (2523 : 9-10) ได้สรุปความเป็นผู้นำ แบบประชาธิปไตยที่มีมนุษยสัมพันธ์ ในการปฏิบัติงานมักให้สมาชิกในกลุ่มได้ แสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นเสมอ มีการปรึกษาหารือกับ สมาชิกในกลุ่ม ส่วนการวินิจฉัยสั่งการอาจถือเอาเสียงข้างมากตัดสินใจ หรือ วินิจฉัยเอง หลังจากฟังข้อเท็จจริงและความคิดเห็นของผู้อื่นแล้วโดยสรุปจะ เป็นผู้ตัดสินใจโดยยึดหลักการและเหตุผลเป็นหลัก

สมพงษ์ เกษมสิน (2523 : 289-290) ได้กล่าวถึงลักษณะการ บริหารงานแบบประชาธิปไตยโดยยึดหลักมนุษยสัมพันธ์ไว้ดังนี้คือ

1. ส่งเสริมให้มีการปรึกษาหารือกับผู้ใต้บังคับบัญชาก่อนเสมอ
2. เปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นเต็มที่
3. ผู้บังคับบัญชาทำตัวเป็นทั้งผู้นำและผู้ให้คำแนะนำแก่ผู้ร่วมงาน
4. เปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้มีโอกาสใช้ความคิดและวินิจฉัย เลือกวิธีการทำงานได้ด้วยตนเอง

5. ในการปฏิบัติงาน มีความไว้วางใจ มีสัมพันธภาพอันดีต่อกัน มี การร่วมมือและประสานงานกันอย่างจริงจังและเต็มใจ

นิพนธ์ คันธเสวี (2528 : 59-62) ได้กล่าวถึงลักษณะของผู้นำ ด้านมนุษยสัมพันธ์ โดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ไว้ดังนี้คือ

สัปปุริสธรรม แปลว่า ธรรมะสำหรับคนดี มีอยู่ 7 ประการ ได้แก่ การรู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาลเวลา รู้จักสังคม และ รู้จักบุคคล คนดีย่อมรู้สิ่งเหล่านี้แล้วถึงจะคิดจะทำสิ่งที่ดี

1. รู้จักเหตุ หมายความว่า การเข้าใจ ว่าสาเหตุของเรื่องที่มีอยู่ หรือเกิดขึ้นนั้นคืออะไร เมื่อเผชิญปัญหา เราก็ต้องเสาะหาความจริงว่าสาเหตุของปัญหานั้นคืออะไร ค่อยคิดไตร่ตรองตามลำดับขั้นจนถึงจุดสุดท้าย คนเราบ่อยครั้งมักสรุปกันง่ายว่าไอ้โน้นไอ้โน้คือสาเหตุ โดยไม่พยายามวิเคราะห์จนถึงที่สุด เช่น คนบางคนที่เป็นนักเศรษฐศาสตร์ เมื่อเจอปัญหาสังคมก็จะทึกทักว่ามีสาเหตุมาจากภาวะเศรษฐกิจ แล้วเสนอความคิดเห็นให้แก่ปัญหาเศรษฐกิจด้วยปัจจัยทางเศรษฐกิจ เพราะไปยึดมั่นถือมั่นกับความคิดแบบนั้น จึงไม่อาจมองเห็นอะไรอื่นที่อยู่ไกลออกไป หรือลึกซึ้งไปกว่านั้น โดยเห็นว่าสิ่งที่มีอยู่ ย่อมมองเห็นได้คิดได้โดยประมาณค่า เป็นตัวเลขได้ เช่นเดียวกัน เวลาคนเหล่านั้นมองปัญหาความยากจน ก็คิดถึงแต่เพียงภาวะเศรษฐกิจว่าเขาขาดแคลนอะไรเป็นจำนวนหรือปริมาณเท่าใด แล้วเสนอทางแก้แบบเศรษฐกิจ คือให้มีปัจจัยในผลิตแก่เขา สอนให้เขารู้ว่าวิธีการผลิตและกระบวนการธุรกิจ แต่เมื่อให้เขาไปแล้วเท่าใด ๆ ก็ไม่ดีขึ้น คนจนก็ยังจนอยู่ต่อไป สิ่งของต่าง ๆ ที่ให้เขาไปทั้งปัจจัยในการดำรงชีพ และปัจจัยในการผลิต ปรากฏว่าสูญหายหรือเสียหายไปหมดสิ้น เราแก้ปัญหากันไม่ตกเพราะแก้ไม่ตรงจุด ที่แก้ไม่ตรงจุดเพราะเราหาสาเหตุไม่พบ หรือหาพบแต่ไม่ยอมแก้ไข เพราะความกลัวความเกรงอะไรบางอย่าง

2. รู้จักผล หมายความว่า การรู้สิ่งที่ตามมาเมื่อมีปัญหาย่างนั้นเกิดขึ้น หรือทำอะไรอย่างนั้นอย่างนี้ว่าจะ เป็นผลดีหรือผลเสียสำหรับใครอะไรบ้าง ถ้าคิดว่าผลที่เกิดขึ้นดี ก็จะได้พิจารณาทำต่อไปหรือปล่อยไว้อย่างเดิม แต่ถ้าเห็นว่าผลที่ตามมาจะเสียหายก็จะได้รับดำเนินการในทางที่เหมาะสมต่อไป เช่น ระวังยับยั้งหรือหามาตรการแก้ไข หรือหลีกเลี่ยงแล้วแต่กรณี ถ้าไม่รู้ผลว่าจะออกมาในรูปใดจะมีอะไรเกิดขึ้น เนื่องจากขาดประสบการณ์

ขาดการเรียนรู้ ขาดการศึกษาก็ย่อมจะทำอะไรไม่ถูก ตัดสินใจไม่ได้

3. รู้จักตน หมายถึงการเข้าใจตัวเอง อันควรจะเริ่มด้วยการถามตัวเราเองเชิงปรัชญาหรือในแง่ธรรมชาติของมนุษย์ก่อนว่าเราเป็นอะไร เป็นใคร แล้วมาถึงตัวเองจริง ๆ ว่าเป็นคนมีนิสัยใจคอ หรือบุคลิกภาพอย่างไร

ปัญหาส่วนใหญ่ในความสัมพันธ์ของคนเรา ไม่ว่าที่ไหนและเมื่อใด เนื่องมาจากการที่บุคคลนั้น ๆ ไม่รู้จักตนเอง คนเรามักจะคิดว่าตัวเอง เป็นอย่างที่ตนเองอยากเป็น คิดว่าตัวเองดี เจลียวฉลาด น่ารักน่าเลื่อมใสศรัทธา น่าคบหาสมาคม น่ายกย่องสรรเสริญซึ่งอาจเป็นความเข้าใจผิดและหลงผิด แต่เมื่อคนอื่นไม่แสดงความพอใจต่อตัวเอง ก็เลยหาว่าคนเหล่านั้นไม่ดี โดยไม่พยายามจะมองดูตัวเองว่าตัวเองมีนิสัยใจคออย่างไร เป็นตัวการที่ก่อให้เกิดความแตกแยก ความสงบเรียบร้อย บรรยากาศที่น่าเบื่อหน่าย และหมดกำลังใจหรือไม่ นอกจากนั้นยังพยายามจะแก้ไขคนอื่นแทนที่จะแก้ที่ตัวเอง นี่ก็เพราะความไม่รู้รู้จักตนเอง

การรู้จักตนยังหมายถึงการที่คนเราจะตระหนักว่าตัวเองนั้นมีความรู้ ความสามารถและมีศักยภาพด้านใดอย่างไร เพื่อจะได้เลือกสาขาวิชา หรือ วิชาอาชีพที่เหมาะสมกับความสามารถพื้นฐานและความสนใจที่จะศึกษาเล่าเรียน หรือประกอบเป็นอาชีพเป็นงานของชีวิต หลายคนมักจะหลงผิดและเข้าใจว่า ตนเองนั้นมีความสามารถ และศักยภาพอย่างนั้นอย่างนี้ จึงพยายามจะดำรงชีวิต ไปตามความเชื่อผิด ๆ นั้น ทำอย่างไรนานสักเท่าใดก็ไม่ประสบความสำเร็จ กว่าที่จะรู้ว่าเป็นความเชื่อความเข้าใจที่ผิดก็มักจะเสียเวลา และเสียเงินทอง ไปมากมาย

คนหลายคนไม่ยอมรับสภาพความเป็นจริงของตัวเอง เพราะกลัว จะเสียหน้าเสียศักดิ์ศรีของวงศ์ตระกูล พยายามปกปิดความจริงอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน ทำให้บุคลิกภาพของตนเองเสียไป เช่น กลายเป็นคนมีปมด้วยแต่ก็พยายามซ่อนเร้น กลบเกลื่อน และแสดงออกในลักษณะของการชดเชย (Compensation)

หรือแสดงออกเป็นคนอยาก "ดั่ง" หรือ ระวางคนอื่นกลัวเขาจะรู้ความจริงเกี่ยวกับตัวเอง นานเข้าอาจกลายเป็นโรคจิต โรคประสาท

ในการรักษาคนที่มียุทธศาสตร์ดังกล่าว นักจิตวิทยาและจิตแพทย์มักจะพยายามทำให้เขาเข้าใจความเป็นมนุษย์โดยทั่วไป และเข้าใจตัวของเขาเองตามความเป็นจริง จากนั้นก็จะทำให้เขาเห็นคุณค่าของตนเองและลักษณะที่เขาเป็นอยู่ หรือทำให้เขาได้มองเห็นแง่มุมที่ดีของสภาพที่เขาเป็นอยู่ ทั้งนี้ไม่ใช่เป็นการหนีความจริงหรือการปลอบใจโดยการหลอกให้เขาเชื่ออย่างอื่น

4. รู้จักประมาณ หมายถึง การที่บุคคลรู้ว่าเขาทำอะไร อะไรกำลังเกิดขึ้น และอะไรจะเกิดขึ้นในเวลาต่อไป เขาจะระงับยับยั้งไม่กระทำสิ่งที่เขาเห็นว่าผลตามมานั้นจะเป็นความเสียหาย เขาจะทำใจให้สงบเมื่อเขาเห็นว่าเขาอยู่ในสภาพที่ทำอะไรอีกต่อไปไม่ได้ เขาจะกล้าทำเมื่อเขาเห็นว่าสิ่งนั้นจำเป็นที่จะต้องดำเนินการ การที่คนเราจะทำใจให้สงบก็ดี หรือจะมีใจกล้าที่จะทำสิ่งที่ต้องเสี่ยงก็ขึ้นอยู่กับความรอบรู้ และความรอบรู้ย่อมจะต้องมาจากการมีการเรียนรู้ ทั้งในทางทฤษฎีและในทางปฏิบัติ ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน นั่นก็คือการมีปัญญา

ปัญหาในสังคมทุกวันนี้ ส่วนหนึ่งเกิดมาจากการไม่รู้รู้จักประมาณ เช่น ไม่รู้จักประมาณในการใช้จ่ายใช้สอย ตัวเองมีความสามารถในการหารายได้เพียงเล็กน้อย แต่อยากกินอยากดื่ม อยากเที่ยว อยากแต่งเนื้อแต่งตัว อยากมีอยากทำอย่างที่คนอื่นเขามีและทำกัน ทำให้ตัวเองเป็นทุกข์และพยายามหาทางตอบสนองความต้องการ ความไม่ผันด้วยวิถีใดก็ตามที่จะได้มาซึ่งเงินทอง บางกรณีต้องใช้วิถีที่ผิดศีลธรรม และผิดกฎหมายจนในที่สุดก็ต้องถูกจับติดคุก ติดตารางไปตามระเบียบ ชีวิตก็จะมีคนนำไปทุกที

คนในสังคมถ้าไม่รู้รู้จักประมาณ อาจใช้ชีวิตสุ่สุ่ยสุ่ พุ่มเฟิยเฟียนแบบการอุปโภคบริโภคตามอย่างคนที่อยู่ในประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งสมบูรณ์ทั้งเทคโนโลยี ความคิดและจิตใจ โดยเฉพาะความมีระเบียบวินัยและความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคม ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกนำมาใช้มากเกินไปจนเกินขอบเขต

ของฟุ่มเฟือยทั้งหลายส่วนใหญ่มักไม่อาจผลิตในประเทศได้ ยิ่งกว่านั้นพลังงาน
ประเภทน้ำมันอาจไม่มีเป็นของตัวเอง แต่คนในสังคมนั้นก็กลับใช้รถยนต์และ
เครื่องจักรกลโดยไม่คำนึงถึงความสิ้นเปลือง นักธุรกิจและนักอุตสาหกรรม
ทั้งหลายก็จะขึ้นราคาของสูงขึ้นเรื่อย ๆ กวาก็สูงตาม แต่ประชากรส่วนใหญ่
ใช้ชีวิตเหมือนจะฆ่าตัวตายโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์

5. รู้จักกาลเวลา หมายถึงการที่บุคคลจะรู้ถึงคุณค่าเวลา และ
รู้ว่าเวลาไหนควรจะใช้เวลาทำอะไรบุคคลเช่นนี้ เป็นผู้มีแผน และกำหนดว่าจะ
ใช้เวลาทำอะไรมากน้อยเพียงใด และเมื่อใด ในการดำรงชีพของคนเราใน
สังคมใดก็ตาม ย่อมจะมีเวลาสำหรับสิ่งต่าง ๆ มีเวลาสำหรับความทุกข์ระทม ฯลฯ
พอประมาณ

ปัญหาในเรื่องกาลเวลานี้ อาจเกิดขึ้นได้หลายกรณี เช่น หนึ่ง การไม่รู้จัก
คุณค่าและการใช้เวลาที่มีอยู่อย่างจำกัด ทำให้เวลาผ่านไปโดยไม่ได้ประโยชน์
เท่าที่ควร สอง การไม่รู้จักระเบียบขนบธรรมเนียมประเพณีเกี่ยวกับเวลา
ของคนอื่นในการแสดงออกหรือมีความสัมพันธ์ติดต่อกับผู้อื่น ทำให้เกิดความคับ
ข้องใจ หรือความหงุดหงิดเสียอารมณ์ เช่น ไปติดต่อการงานกับคนบางคนใน
เวลาที่เขาไม่ต้องการให้ไปติดต่อ สาม การขาดคุณธรรมเรื่องของเวลา คือ
การไม่ตรงต่อเวลา ก็สร้างความไม่พอใจให้แก่กันและกันได้ และ สี่ การปฏิบัติ
ไม่ถูกต้องกับกาลสมัย เช่น การใช้ความคิดที่เหมาะสมสมัยหนึ่งมาใช้กับอีกสมัยหนึ่ง
โดยไม่คำนึงว่าการเปลี่ยนแปลงอะไรเกิดขึ้นบ้าง ในด้านประชากร ทรัพยากร
และการผันแปรทางการเมืองในโลกในสังคม เป็นต้น

6. รู้จักสังคม หมายความว่าได้สองประการ ประการหนึ่งหมายถึง
ความเข้าใจสภาพของสังคมที่เราใช้ชีวิตอยู่ว่าอยู่กันอย่างไร มีโครงสร้าง
ความสัมพันธ์อย่างไร มีขนบธรรมเนียมประเพณีกฎเกณฑ์ การประพฤติปฏิบัติ
อย่างไร มีอะไร อุดมสมบูรณ์ด้วยอะไรบ้าง และขาดแคลนในสิ่งใด ซึ่งจะทำให้
ทราบว่า จะตัดสินใจทำอะไร อย่างไร เมื่อใด โดยใคร ในสถานการณ์ใด
โดยใช้อะไร มากน้อยเพียงใดจึงจะเหมาะสม

อีกประการหนึ่ง การรู้จักสังคม หมายถึงการรู้จักวางตัวให้เหมาะสมตามรูปแบบของการประพฤติปฏิบัติของคนในกลุ่ม ในชุมชนและสังคม เช่น กลุ่มชาวไร่ชาวนา กลุ่มกรรมกร กลุ่มข้าราชการ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มทหาร-ตำรวจ กลุ่มพ่อค้านักธุรกิจ กลุ่มครูอาจารย์ กลุ่มนักการเมือง และกลุ่มเด็กเยาวชน ฯลฯ แต่ละกลุ่มมักจะมีแบบแผนการพูดคุย และโลกทัศน์ที่เป็นของตัวเอง

7. รู้จักบุคคล หมายถึงความถึงการเข้าใจคนที่เราเกี่ยวข้องกับ
แต่ละคนว่ามีบุคลิกภาพ หรือนิสัยใจคอ ทัศนคติ โลกทัศน์ ความเชื่อ ความสนใจ ความสามารถ ความรู้ และสติปัญญาอย่างไร ควรแก่การคบค้าสมาคมด้วยหรือไม่ หรือควรที่จะติดต่อสัมพันธ์ด้วยในลักษณะวิธีการอย่างไร

บรรยากาศของการทำงานแบบประชาธิปไตยโดยยึดมนุษยสัมพันธ์ มีการวางแผนปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้า ทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น มีการปรึกษาหารือกันฉันมิตร ทุกคนเต็มใจที่จะทำงานด้วยความพึงพอใจ โดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน และมีความภูมิใจในผลงานหรือความสำเร็จของหมู่คณะร่วมกัน ผู้นำแบบประชาธิปไตยที่ยึดมนุษยสัมพันธ์ จึงมีบทบาทที่จะช่วยเหลือให้สมาชิกมีมนุษยสัมพันธ์อันดีต่อกัน พยายามให้เกิดความร่วมมือซึ่งกันและกัน และถ่ายทอดลักษณะความเป็นผู้นำให้แก่คนอื่นด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวกับความเป็นผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

งานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยเกี่ยวกับความเป็นผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ เท่าที่มีผู้สนใจทำการศึกษาไว้ดังนี้

ผ่องพรรณ อยู่ประเสริฐ (2512 : 86-88) ทำการศึกษาเรื่อง ความแตกต่างระหว่างลักษณะการเป็นผู้นำของนิสิตที่เป็นผู้นำ และกลุ่มนิสิตที่ไม่ได้เป็นผู้นำ ประเภทละ 50 คน ในแต่ละกลุ่มเป็นชาย 25 คน และหญิง 25 คน ให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบสอบถาม The Leadership Ability Evaluation ผลการศึกษาพบว่า นิสิตที่เป็นผู้นำเห็นความสำคัญของลักษณะการเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยมากกว่า

นิสิตที่ไม่ได้เป็นผู้นำ ซึ่งพฤติกรรมส่วนใหญ่ของการเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย เป็นไปในรูปการปฏิบัติงานร่วมกันคำนึงถึงความรับผิดชอบของทุกฝ่าย ส่วนนิสิตที่ไม่ได้เป็นผู้นำเห็นความสำคัญของการทำงานแบบไม่มีระบบมากกว่ากลุ่มนิสิตที่เป็นผู้นำ โดยที่ผู้นำไม่มีอิทธิพลต่อกลุ่ม สมาชิกในกลุ่มต่างทำงานตามความพอใจของตนเป็นเกณฑ์

ณรงค์ รมณียกุล (2518 : 32-33) ซึ่งศึกษาลักษณะผู้นำต่าง ๆ ของครูใหญ่ที่ส่งผลต่อขวัญและกำลังใจของครูในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดสุโขทัย จากกลุ่มตัวอย่างครูใหญ่ 117 คน และครู 468 คน รวมทั้งสิ้น 585 คน ในปีการศึกษา 2516 โดยสร้างแบบสอบถามวัดลักษณะผู้นำของครูใหญ่ 3 แบบ คือ แบบประชาธิปไตย แบบอัตตาธิปไตยและแบบเสรีนิยม จากนั้นก็ใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับขวัญและกำลังใจสอบถามครูใต้บังคับบัญชาของครูใหญ่เหล่านั้น แต่ไม่พบว่าลักษณะผู้นำของครูใหญ่ทั้ง 3 แบบดังกล่าว มีความสัมพันธ์กับขวัญและกำลังใจของครูน้อยของตนแต่อย่างใด นอกจากนี้ยังพบว่าลักษณะผู้นำทั้ง 3 แบบเหล่านั้นมิได้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบด้านคุณวุฒิ วิทยุและประสบการณ์แต่อย่างใด ซึ่งผลการวิจัยนี้ขัดแย้งกับผลการวิจัยของ โกศล มิคฺฐ (2524 : 30-35) ซึ่งศึกษาอิทธิพลของผู้นำแบบประชาธิปไตยและแบบอัตตาธิปไตยที่มีต่อขวัญและกำลังใจในการทำงานของลูกน้อง โดยใช้นิสิตอาสาสมัครในวิทยาลัยครูจังหวัดราชบุรี จำนวน 60 คน แบ่งเป็นกลุ่มย่อย ๆ ให้แต่ละกลุ่มที่มีผู้นำแบบต่าง ๆ ดังกล่าว ทำกิจกรรมหาคำหรือข้อความแทนตัวเลขหรือตัวอักษรที่อยู่ในบทร้อยกรอง เพื่อให้บทประพันธ์นั้นอ่านได้ความสมบูรณ์ขึ้น ผู้นำของทุกกลุ่มในการทดลองนี้ ผู้วิจัยเลือกโดยจับฉลากจากสมาชิกในแต่ละกลุ่ม แล้วได้รับคำแนะนำจากผู้ทดลองให้แสดงบทบาทของผู้นำแบบอัตตาธิปไตยและประชาธิปไตยผลการทดลองของ โกศล มิคฺฐ ที่สำคัญ คือ สมาชิกในกลุ่มที่มีผู้นำแบบประชาธิปไตยมีขวัญและกำลังใจสูงกว่าสมาชิกในกลุ่มที่มีผู้นำแบบอัตตาธิปไตยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แต่กลุ่มที่มีผู้นำแตกต่างกันมีประสิทธิภาพในการใช้อักษรไม่แตกต่างกัน

พรหมิ์ เดชกาแหง (2515 : 46-49) ทำการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความคิดสร้างสรรค์ ผลสัมฤทธิ์ในการเรียน ความวิตกกังวล และพฤติกรรมด้านความเป็นผู้นำของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาการ ศึกษาชั้นปีที่ 1 และ 2 ของวิทยาลัยครูสวนสุนันทา ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีความสัมพันธ์กับความคิดสร้างสรรค์ในแง่ความคล่องในการคิด และความยืดหยุ่นในการคิด ผู้ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงจะมีความคิดสร้างสรรค์ในแง่การคิดหลายแง่หลายมุมมากกว่าผู้ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ในด้านความวิตกกังวลนั้นปรากฏว่ามีความสัมพันธ์กับความคล่องในการคิด และความยืดหยุ่นในการคิด ผู้ที่มีความวิตกกังวลสูง มีความคล่องในการคิดมากกว่า ผู้ที่มีความวิตกกังวลต่ำ ส่วนพฤติกรรมความเป็นผู้นำปรากฏว่าไม่มีความสัมพันธ์กับความคิดสร้างสรรค์

อุคม สำอำงคักกุล (2519 : 77-79) ทำการวิจัยเรื่องลักษณะความเป็นผู้นำความเคร่งครัดและความเชื่อมั่นในตนเองของวัยรุ่นไทยภาคกลาง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะความเป็นผู้นำ ความเคร่งครัดและความเชื่อมั่นในตนเอง ด้วยการใชแบบสอบถามวัดลักษณะความเป็นผู้นำ และแบบสอบถามวัดความเชื่อมั่นในตนเองกับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ปีการศึกษา 2518 สังกัดโรงเรียนรัฐบาลในภาคกลาง จำนวน 628 คน ผลการวิจัยพบว่าลักษณะความเป็นผู้นำมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเชื่อมั่นในตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .01 หมายความว่านักเรียนวัยรุ่นที่มีลักษณะความเป็นผู้นำมาก จะมีความเชื่อมั่นในตนเองสูง แต่ไม่พบความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติ ระหว่างลักษณะความเป็นผู้นำกับความเคร่งครัด จึงอธิบายได้ว่านักเรียนที่มีลักษณะความเป็นผู้นำสูงนั้น จะมีความเคร่งครัดมากหรือน้อยก็ได้

ทิศนา เทียนเสมอ (2515 : 84) ได้ศึกษาเกี่ยวกับแบบตัวอย่าง การฝึกอบรมด้านมนุษยสัมพันธ์แก่นักเรียนฝึกหัดครูในประเทศไทย (A Modeling

for Pre-Service Teaching Training in Human Relations for Thailand) โดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ฝึกทักษะเพื่อพัฒนานุชนสัมพันธ์ ห้าด้านคือ ทักษะในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น ทักษะในการใช้วิจารณญาณเกี่ยวกับการตัดสินใจ การแก้ปัญหาต่าง ๆ ทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น ทักษะในการใช้วิจารณญาณเกี่ยวกับการตัดสินใจ การแก้ปัญหาต่าง ๆ ทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น ทักษะในการวิจารณ์ วิเคราะห์คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม และทักษะในการพัฒนาตนเองเพื่อรู้จักตนเองดีขึ้น ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สามารถพัฒนาทักษะทั้งห้าด้านนี้ได้

งานวิจัยในต่างประเทศ

ในปี ค.ศ. 1939 เลวิน (Lewin) ลิปปิทท์ (Lippitt) และไวท์ (White) (Cartwright and Zander. 1968 : 318-335) ได้ทดลองให้หัวหน้าหรือผู้นำกลุ่มใช้วิธีการปกครองลูกน้องแบบต่าง ๆ กัน เพื่อที่จะศึกษากระบวนการและประสิทธิภาพในการทำงาน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในกลุ่ม ผู้นำโดยศึกษาเด็กอายุประมาณ 10 ขวบ แบ่งเป็น 4 กลุ่ม แล้วให้แต่ละกลุ่มทำกิจกรรมต่าง ๆ รวมกัน ผู้นำกลุ่มเป็นผู้ใหญ่ที่ได้รับการฝึกให้ปกครองเด็กเหล่านั้นโดยใช้วิธีการ 3 แบบ คือ แบบประชาธิปไตย แบบอิตตาธิปไตย และแบบเสรีนิยม ผู้นำจะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันในกลุ่มทั้งสี่ ทำให้เด็กในแต่ละกลุ่มได้ผู้นำที่มีการปกครองแตกต่างกัน ผลการทดลองครั้งนี้พบว่า เด็กเกือบทั้งหมด 19 ใน 20 คน รายงานว่าชอบผู้นำแบบประชาธิปไตยมากกว่า ผู้นำแบบเสรีนิยมและแบบอิตตาธิปไตยตามลำดับ ส่วนปริมาณงานของแต่ละกลุ่มไม่แตกต่างกันอย่างเด่นชัดนัก แต่ผลงานของกลุ่มที่มีผู้นำแบบประชาธิปไตยได้รับการตัดสินใจมีคุณภาพสูงกว่ากลุ่มอื่น ๆ สมาชิกมีขวัญดีมาก แม้ว่าผู้นำไม่อยู่ สมาชิกก็ทำงานอย่างสม่ำเสมอ การทะเลาะวิวาทกันมีน้อย ส่วนแบบอิตตนิยม ขวัญของสมาชิกในกลุ่มไม่ดี สมาชิกมีความรู้สึกที่ไม่ค่อยดีต่อผู้นำ มีการทะเลาะและแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวต่อกันมาก สมาชิกคนใดที่อ่อนแอที่สุดจะกลายเป็นแพะรับบาปจนทนอยู่ไม่ไหว และต้องออกจากกลุ่มไปในที่สุดนอกจากนี้ยังพบว่าในกลุ่มที่มีผู้นำ

แบบอิตาเลียไปต่อก่อน แล้วต่อมามีผู้นำแบบเสรีนิยม จะมีการแสดงความก้าวร้าวมากเมื่อได้ผู้นำประเภทหลัง

ต่อมาในปี ค.ศ. 1943 ลิปปิทท์ (Lippitt) และไวท์ (White) ได้ศึกษาทดลองเกี่ยวกับความเป็นผู้นำแบบต่าง ๆ อีก ซึ่งโลภา ชูพิกุลชัย และอรทัย ชื่นมณูชัย (ม.ป.ป. : 226-228) ได้กล่าวถึงงานวิจัยครั้งนี้ว่า เป็นการทดลองโดยแบ่งกลุ่มสมาชิกให้ผู้นำ 3 แบบ คือ แบบประชาธิปไตย แบบอิตาเลียไปต่อก่อน และแบบเสรีนิยม ผลปรากฏว่าสมาชิกส่วนใหญ่รายงานว่า ชอบผู้นำแบบประชาธิปไตยมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการทดลองในปี ค.ศ. 1939 แต่กลุ่มที่มีผู้นำแบบอิตาเลียไปต่อก่อนกลับมีผลงานสูงสุด นอกจากนี้ยังสรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับผู้นำทั้งสามแบบไว้ว่า ผู้นำแบบประชาธิปไตยจะพยายามให้กลุ่มตัดสินใจปัญหาด้วยกัน พยายามให้กลุ่มตั้งวัตถุประสงค์และหามาตรฐานการทำงาน มีการวางแผนปฏิบัติไว้ล่วงหน้าและปรึกษากันก่อนตัดสินใจ ทุกคนเต็มใจร่วมกันทำงานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ส่วนผู้นำแบบอิตาเลียไปต่อก่อน ผลงานจะมีมาก บรรยากาศของการทำงานมีลักษณะก้าวร้าว ทุกคนปฏิบัติตามคำสั่งอย่างเคร่งครัด แต่ละคนเห็นแก่ตัว ไม่พอใจผู้นำ ทำงานโดยปราศจากความร่วมมือ ผู้นำต้องคอยควบคุมการทำงานอยู่ตลอดเวลา การทำงานอยู่ในลักษณะชิงดีชิงเด่น ผู้ทำงานไม่ภูมิใจในผลงานที่ตนทำ แบบสุดท้าย คือ ผู้นำแบบเสรีนิยมจะไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มหรือมีก็น้อย บรรยากาศของหมู่คณะจะมีเสรีภาพอย่างไม่มีขอบเขต การทำงานไม่มีแผนล่วงหน้า ต่างคนต่างทำ สมาชิกในกลุ่มมีความคับข้องใจ และขาดความร่วมมือในการทำงาน

ในปี ค.ศ. 1955 ชอว์ (Shaw. 1981 : 329) ได้ศึกษาอิทธิพลของผู้นำแบบประชาธิปไตยเปรียบเทียบกับผู้นำแบบอิตาเลียไปต่อก่อน โดยทำการทดลองกับนักศึกษาระดับวิทยาลัย ใช้นักศึกษากลุ่มละ 4 คน ร่วมกันแก้ปัญหาเลขคณิต 3 ข้อ โดยให้แต่ละกลุ่มติดต่อสื่อสารกันภายในกลุ่มด้วยวิธีเขียนสารติดต่อกัน ผลปรากฏว่ากลุ่มที่มีหัวหน้าแบบอิตาเลียไปต่อก่อนทำงานได้เร็วกว่าและมีคำตอบถูกมากกว่า ตลอดจนจำนวนครั้งในการสื่อสารก็น้อยกว่ากลุ่มที่มีผู้นำแบบ

ประชาธิปไตย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของเลวินและคณะ และผลการวิจัยของลิปพิทท์และไวท์ด้วย ขอว์ยังพบผลการวิจัยที่ทำให้เชื่อได้ว่าการเป็นผู้นำแบบอิตตาธิปไตยที่ดีนั้น เป็นได้ง่ายกว่าการเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยมาก

นอกจากนี้ ขอว์ (Shaw. 1981 : 329-330) กล่าวถึงงานวิจัยของ ฮิลล์ (Hill) ในปี ค.ศ. 1976 ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับการยึดความคิดของตนเองของผู้ในกลุ่มที่มีผลต่อกลุ่ม โดยใช้ผู้นำกลุ่มที่ได้รับการฝึกให้แสดงพฤติกรรมการยึดความคิดของตนเองในระดับต่าง ๆ กัน พบว่า ผู้นำที่ไม่ยึดความคิดของตนเองคือรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่ม ทำให้กลุ่มมีโอกาสที่จะเป็นเอกฉันท์ได้ นอกจากนี้กลุ่มจะมองว่าผู้นำแบบนี้เป็นผู้ที่มีความสามารถและเที่ยงตรงกว่าผู้นำที่ยึดความคิดของตนเป็นหลัก ซึ่งการรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่มนี้ เป็นส่วนหนึ่งของความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย จึงกล่าวได้ว่าผลการวิจัยของฮิลล์นี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของขอว์ด้วยในแง่ทัศนคติที่ดีของสมาชิกที่มีต่อผู้นำแบบประชาธิปไตย

มิต (Lambert and Weishrod. 1977 : 222-230 ; citing Meade. 1967 : 3-7) กล่าวถึงงานวิจัยของมิต (Meade) ในปี ค.ศ. 1967 เกี่ยวกับผลของความเป็นผู้นำแบบอิตตาธิปไตยและประชาธิปไตยที่มีต่อการทำงานของสมาชิกในกลุ่ม โดยศึกษาเด็กชั้นดูอายุประมาณ 10-11 ขวบ ซึ่งอาศัยอยู่ในภาคเหนือของอินเดียจำนวน 24 คน แบ่งเป็นกลุ่มละ 6 คน ให้เด็กเหล่านี้ทำงานกับผู้นำทั้งแบบประชาธิปไตยและแบบอิตตาธิปไตย งานของกลุ่มอิตตาธิปไตยที่เสร็จตามเวลาที่กำหนดให้มีจำนวนมากกว่าและมีคุณภาพดีกว่างานของกลุ่มประชาธิปไตย ผลการวิจัยนี้กล่าวได้ว่าขัดแย้งกับผลการวิจัยของเลวินและคณะโดยสิ้นเชิง ซึ่งมิต (Meade) อธิบายว่าในอินเดียนั้น โครงสร้างทางสังคมและครอบครัวเป็นแบบอิตตาธิปไตย ลักษณะความเป็นผู้นำแบบอิตตาธิปไตย จึงเป็นลักษณะที่กลุ่มตัวอย่างคุ้นเคยอยู่ ผิดกับกลุ่มตัวอย่างของเลวินและคณะ ซึ่งเติบโตมาในสังคมอเมริกัน ซึ่งมีระเบียบประเพณีแบบประชาธิปไตยมาเป็นเวลานาน

ในปี 1966 เกลส (Glaess. 1966 : 113-A) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในหอพักหญิงของวิทยาลัย กลุ่มทดลองจำนวน 9 คน ถูกเลือกโดยเพื่อนโดยใช้วิธีสังคมมิติ และจะเป็นผู้ร่วมงานในหอพัก เป็นผู้ริเริ่มดำเนินโปรแกรมต่าง ๆ ในหอพัก ส่วนกลุ่มควบคุมจำนวน 9 คน เลือกโดยการลงมติจากเพื่อน กลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมซึ่งสร้างขึ้นเพื่อให้มีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองมีการเพิ่มในด้านความเป็นมิตร ทศนคติในด้านบวกต่อเพื่อน มีความพอใจในการใช้ชีวิตปัสุทธายในวิทยาลัย การมีส่วนร่วมในกลุ่มใหญ่และการแสดงถึงบุคลิกที่ไม่คุ้นเคยกับบุคคลอื่นลดลง และในปี 1968 คอนเนอร์ (Conner. 1968 : 477-A) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาความเจริญในการเข้าใจตนเอง และคนอื่นกับกลุ่มทดลองมีทัศนคติในด้านบวกต่อผู้อื่น มีความเข้าใจในตนเองและเข้าใจผู้อื่นเพิ่มขึ้น

จากเอกสารและงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ความเป็นผู้นำที่มีมนุษยสัมพันธ์เป็นสิ่งสำคัญในการทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมประชาธิปไตยทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตาม กล่าวคือ ผู้นำที่มีความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยที่มีมนุษยสัมพันธ์จะทำให้สมาชิกมีความพึงพอใจในกลุ่ม มีขวัญและกำลังใจในการทำงาน นอกจากนี้ผู้ตามที่มีความเป็นผู้นำจะรับทราบหน้าที่ของตนและให้ความร่วมมือในการทำงานกลุ่ม ทำให้การดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งความเป็นผู้นำนี้สามารถพัฒนาขึ้นได้และกิจกรรมกลุ่มก็เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้บุคคลพัฒนาตนเองไปในแนวทางที่พึงประสงค์ได้ ผู้วิจัยจึงมีความคิดที่จะนำกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์มาทดลองใช้ในการพัฒนาความเป็นผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ให้นักเรียน

วิธีการพัฒนาความเป็นผู้นำ

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นผู้นำครั้งนี้ เป็นวิธีการที่จะพัฒนาความเป็นผู้นำของบุคคลระดับผู้บริหารในองค์การหรือหน่วยงานต่าง ๆ แม้ว่าจะไม่เป็นวิธีการที่มุ่งพัฒนาความเป็นผู้นำให้นักเรียนโดยตรง

แต่วิธีการเหล่านี้สามารถนำมาปรับใช้กับการพัฒนาความเป็นผู้นำของนักเรียนได้เป็นอย่างดี

วิธีการที่จะนำมาพัฒนาความเป็นผู้นำนั้น มีอยู่หลายวิธีการ ตามแนวคิดของแต่ละบุคคล เช่น ทีด (Tead 1963 : 178) ได้เสนอแนะวิธีการพัฒนาความเป็นผู้นำว่า ได้แก่ การเข้าพบทางสมมุติ ละครทางวิทยาศาสตร์ ละครทางสังคม เกมทางธุรกิจ กระบวนการกลุ่ม การแก้ปัญหาโครงการและวิธีการที่ใช้แพร่หลายที่สุดคือกระบวนการกลุ่มในห้องทดลอง (Group Dynamics Laboratory) หรือกลุ่มที่ฝึกการรับรู้ความรู้สึก (Sensitivity Training Group)

อุทัย หิรัญโต (2524 : 144) กล่าวว่า วิธีการพัฒนาความเป็นผู้นำที่ใช้กันทั่วไปก็คือการฝึกอบรม

อารี เพชรหุศ (2530 : 177-179) ได้อธิบายถึงวิธีการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำของบุคคลในหน่วยงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นในทางทหาร ทางธุรกิจ ตลอดจนทางด้านการศึกษาก็สามารถที่จะนำวิธีการฝึกอบรมเหล่านี้ไปพัฒนาความเป็นผู้นำให้กับบุคคลในหน่วยงานของตนได้ คือ

1. วิธีการศึกษาเฉพาะกรณี (Case-Study Method) วิธีการฝึกอบรมโดยการให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมรู้จักทำการศึกษาคณะกรณีนี้เป็นวิธีการศึกษาที่ผู้ได้รับการฝึกอบรมด้านกฎหมายและด้านธุรกิจ เป็นผู้ริเริ่มทำขึ้น การศึกษาหรืออบรมแบบนี้เน้นในเรื่องของการอภิปรายปัญหาเป็นกลุ่มเกี่ยวกับปัญหาเฉพาะกรณีที่ยกขึ้นมาศึกษา อภิปรายเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง แล้วให้ผู้เข้าร่วมฝึกอบรมได้ร่วมกันตัดสินใจว่าจะแก้ปัญหาเกี่ยวกับบุคคลอย่างไรบ้าง ในการอภิปรายถกเถียงปัญหา ผู้เข้าฝึกอบรมจะได้มีประสบการณ์ซักถามปัญหาในการวิเคราะห์สถานการณ์ การตัดสินใจ และการแสดงความคิดเห็นสนับสนุนการตัดสินใจของตนเอง

2. วิธีการศึกษาเหตุผล (Incident Method) เป็นวิธีการที่จะต้องศึกษาข้อเท็จจริงต่าง ๆ จากกรณีที่เกิดขึ้น โดยผู้ให้การฝึกอบรมจะต้อง

เตรียมการอย่างรอบคอบเพื่อที่จะให้เข้ารับการฝึกอบรมได้ค้นหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ผู้ฝึกตั้งขึ้นหรือสร้างสถานการณ์ขึ้น

3. วิธีร่วมประชุมสัมมนา (Conderence Method) วิธีนี้ใช้กับกลุ่มขนาดเล็ก สมาชิกภายในกลุ่มจะต้องมีประสบการณ์ในการทำงานที่มีลักษณะคล้าย ๆ กัน ให้สมาชิกทุกคนได้ร่วมอภิปรายได้ทั่วถึง หัวหน้าต้องมีลักษณะยึดหยุ่นและเป็นลักษณะที่ไม่เป็นทางการ หัวหน้าจะต้องพัฒนาวิธีอภิปรายร่วม คือให้มีการร่วมมือและการติดต่อกันโดยตรง ที่ประชุมก็จะพัฒนาแนวความคิดต่าง ๆ ขึ้นมา แล้วนำเอาตัวอย่างที่พบจริงในการทำงานมาเป็นตัวอย่างอภิปราย

นอกจากนี้ผู้ฝึกอบรมต้องใช้วิธีสอน มอบหมายให้ไปศึกษาค้นคว้าเขียนรายงานให้ไปอ่านหนังสือประกอบ และต้องมีการติดตามประเมินผลทุกครั้ง เพื่อดูความเปลี่ยนแปลงของผู้เข้าอบรม

4. การฝึกอบรมในห้องทดลอง (Laboratory Training) การฝึกในห้องทดลองนี้มีข้อเสียเป็นการวางแผนเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาทางอารมณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ และสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งวิธีการฝึกแบบนี้ฝึกประสบการณ์ทั้งด้านผู้นำและการมีมนุษยสัมพันธ์ไปพร้อม ๆ กันได้เป็นอย่างดี

5. การให้แสดงบทบาท (Role Playing) เป็นวิธีการทดลองอย่างหนึ่งซึ่งอาจใช้ได้ดีโดยให้บุคคล 2-3 คน แสดงบทบาทเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมฝึกอบรมได้เข้าใจปัญหาต่าง ๆ ในรูปแบบต่าง ๆ โดยการแสดงบทบาทหรือฟังแนวคิดจากบุคคลอื่นบ้างและเมื่อผู้เข้าร่วมฝึกอบรมจะมีอารมณ์ร่วมไปตามบทบาทที่ตนแสดง นอกจากนั้นแล้ว ผู้เข้าร่วมฝึกอบรมจะมีความรู้สึกเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น เมื่อรับบทบาทมาแสดง และบทบาทที่เขาแสดงเป็นจินตนาการที่เขาคาดหวังว่า ถ้าเขาได้เป็นหัวหน้าเขาจะมีบทบาทหรือพฤติกรรมอย่างไร ทำให้ทุกฝ่ายที่เข้าร่วมแสดงบทบาทเข้าใจปัญหาดัง ๆ ไปด้วย

6. การเล่นเกมต่าง ๆ (Gaming) เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เรียนรู้เกี่ยวกับบทบาทของคนทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตาม

รวมทั้งการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่นด้วย เช่น การเล่นเกมการทำงานเป็นกลุ่ม และเน้นการตัดสินใจด้วยเหตุผลการเล่นเกมมีตัวแปรหลายอย่าง ซึ่งในการเล่นเกมนี้นี้เราสามารถสังเกตเกี่ยวกับลักษณะความเป็นผู้นำ ลักษณะการสื่อสารติดต่อ ความขัดแย้งภายในกลุ่ม การตัดสินใจของกลุ่มหรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่ม

7. การทำงานกลุ่ม (Sensitive Training) เป็นการฝึกความเป็นผู้นำและเปิดโอกาสให้บุคคลได้สำรวจค่านิยมของตนเองและของคนอื่นที่เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะได้นำมาปรับปรุงและพัฒนาทั้งค่านิยมและพฤติกรรมได้ วิธีนี้มักใช้กับกลุ่มเล็ก ๆ เทคนิคแบบนี้ให้ผู้เข้าฝึกอบรมเป็นศูนย์กลางให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ ให้ทุกคนยอมรับการวิจารณ์ให้ทุกคนมีอิสระในการแสดงออกเต็มที่ และให้ทุกคนได้มีโอกาสฝึกนำกลุ่มในการทำงานเพื่อแสดงความสามารถของตนเอง

8. การสอน (Coaching) คือการที่ผู้มีอำนาจหรือผู้บังคับบัญชาที่เหนือกว่าอาจบอกหรือสอนผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา เพื่อให้ปรับปรุงตัวเองให้ดีขึ้น ผู้บังคับบัญชาจะต้องรู้ว่าผู้ใต้บังคับบัญชาต้องการอะไร และมีเป้าหมายโดยทั่วไปอย่างไร ผู้บังคับบัญชาจะต้องร่วมมือถกเถียงปัญหากับผู้ใต้บังคับบัญชา และพยายามผลักดันให้เขามีกำลังใจเข้มแข็งที่จะเผชิญปัญหา

9. การผลัดเปลี่ยนตำแหน่ง (Position Rotation) ในการฝึกอบรมนั้นมีเทคนิคแบบหนึ่ง คือ ให้ผู้เข้าอบรมผลัดเปลี่ยนตำแหน่งกันชั่วคราว คือให้ลองปฏิบัติตามตำแหน่งในระยะสั้น ๆ และให้แสดงความรับผิดชอบ เช่น ให้ผู้เข้าฝึกอบรมแสดงบทบาทเป็นผู้ช่วยควบคุมงานและให้คนคุมงานจริง ๆ สอนหรือบอกถึงหน้าที่ความรับผิดชอบต่อผู้ช่วย และเมื่อบอกเสร็จเรียบร้อยแล้ว ตัวผู้คุมงานเองก็เปลี่ยนหน้าที่มาเป็นผู้ช่วยบ้าง ผู้เข้าฝึกอบรมก็จะได้ประสบการณ์และความรู้จากตำแหน่งที่เข้าไปลองทำ

วิธีการต่าง ๆ ของการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำที่ได้กล่าวมานี้ เป็นวิธีการที่ครูสามารถนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจริงใน

ห้องเรียนและนอกห้องเรียนเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำของนักเรียนในโรงเรียนได้ทั้งสิ้น และทางโรงเรียนควรถือเป็นนโยบายสำคัญในการให้การสนับสนุนครูเพื่อนำวิธีการพัฒนาความเป็นผู้นำเหล่านี้ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยต้องเน้นจุดมุ่งหมายที่จะมุ่งพัฒนาความเป็นผู้นำของนักเรียนและนำวิธีการสอนเหล่านี้มาปรับให้ได้เหมาะสมกับเนื้อหาและจุดมุ่งหมายให้มากขึ้น เช่น วิธีการที่จะให้นักเรียนนักศึกษาเฉพาะกรณี หรือเหตุการณ์สำคัญ ๆ ซึ่งอาจจะเป็นเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบันทั่วไป ฝึกให้นักเรียนเข้าร่วมประชุมสัมมนา หรืออภิปรายร่วมกัน ให้นักเรียนแสดงบทบาทหรือเล่นเกมตามสถานการณ์ต่าง ๆ ให้นักเรียนรู้จักการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มและมีการผลัดเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ภายในกลุ่ม ซึ่งครูก็ต้องให้คำแนะนำวิธีการให้นักเรียนปฏิบัติอย่างถูกต้อง ซึ่งการปฏิบัติของครูดังกล่าว ก็จะสามารถส่งเสริมความเป็นผู้นำให้เกิดขึ้นกับนักเรียนได้

บทบาทของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาความเป็นผู้นำของนักเรียน

วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่มีความสำคัญ ไม่เพียงแต่สอนให้ผู้เรียนรู้จักแก้ปัญหาแต่ยังให้ความรู้ ความคิด ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความพอใจ และช่วยส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของผู้เรียนเป็นอย่างดี ขณะเดียวกันก็จะช่วยเสริมสร้างเจตคติที่ดีให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน จากสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันได้อีกทางหนึ่งด้วย จึงทำให้วิชาสังคมศึกษามีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตประจำวันของนักเรียน ครูสังคมศึกษาจึงเป็นผู้มีความสำคัญ คือเป็นผู้มีบทบาทในการจัดประสบการณ์และกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้มีทั้งความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถ มีทักษะในการดำรงชีวิต เป็นพลเมืองดีของสังคม เพราะนักเรียนคืออนาคตของชาติที่จะมีส่วนร่วมในการเป็นผู้นำของประเทศต่อไป

วิธีการฝึกความเป็นผู้นำในโรงเรียนนั้น ครูควรจะสอนให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเลือกกิจกรรมและได้เป็นผู้นำในห้องเรียนที่จะได้มีโอกาสแสดงความสามารถของตนเองในการเป็นผู้นำที่ทำประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นได้ด้วย

(Ben Solomon. 1950 : 156) และการพัฒนาความเป็นผู้นำจะต้องอาศัยระยะเวลาการปฏิบัติที่ต่อเนื่องสม่ำเสมอ การจัดการเรียนการสอนเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและการประพฤติปฏิบัติจะต้องอาศัยเวลาวิธีการและการสร้างสิ่งแวดล้อมทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน

บทบาทของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาความเป็นผู้นำของนักเรียน มีบทบาททั้งในด้านการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียน และการจัดกิจกรรมนอกเหนือการเรียนการสอนในห้องเรียนด้วย ในเรื่องการพัฒนาความเป็นผู้นำของนักเรียนนี้ ยายจ วัชระชาติ (2521 : 121-123) ได้เสนอแนวทางการปฏิบัติของครูสังคมศึกษาไว้ ดังนี้

1. การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน เช่น การรักษาความสะอาดของชั้นเรียนให้สวยงามเป็นระเบียบ แบ่งหน้าที่กันรักษาและรับผิดชอบ เป็นการสร้างคุณลักษณะความเป็นผู้นำให้แก่เด็กนักเรียนและยังปลูกฝังความเป็นระเบียบให้แก่เด็กนักเรียนด้วย

2. การจัดการเรียนการสอน ควรจัดการเรียนการสอนที่เป็นประชาธิปไตย คือต้องเปิดโอกาสให้เด็กซักถามและแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง ครูจะต้องใจกว้างมีความอดทน ต้องไม่บังคับให้เด็กเชื่อถือสิ่งที่สอนโดยไม่แสดงเหตุผล ควรให้เด็กมีโอกาสค้นพบความจริงและกฎเกณฑ์ในวิชาต่าง ๆ ด้วยตนเอง มีวิธีการสอนใหม่ ๆ บางวิธีอาจส่งเสริมให้เด็กค้นพบความจริงและกฎเกณฑ์ด้วยตนเองได้ เช่น การสอนแบบแก้ปัญหาการสอนแบบสืบสวนสอบสวน ควรให้เด็กได้ทำงานเป็นกลุ่ม โดยเน้นการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การให้ความร่วมมือกัน การแสดงความคิดเห็น การมีความรับผิดชอบในงานที่หมู่คณะมอบหมาย การมีเหตุผลในการแก้ปัญหา ฯลฯ ซึ่งอาจจะทำในกิจกรรมต่าง ๆ ให้มากที่สุด เช่น หนังสือ แผนที่ แผนภูมิ วิชชุ โทรทัศน์ การบรรยายของวิทยากร เพื่อฝึกให้นักเรียนรู้จักไตร่ตรองหาเหตุผล ไม่เชื่ออย่างงมงาย ควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนบทเรียน

3. การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการ
แสดงออกของนักเรียน เช่น ควรจัดให้มีชุมชนทางวิชาการ จัดตั้งคณะกรรมการ
นักเรียน จัดการแข่งขันกีฬา จัดการแสดงตามวาระ จัดอภิปรายปัญหาและ
โต้วาที เป็นการฝึกให้นักเรียนรู้จักปรึกษาหารือวางแผน ฝึกความรับผิดชอบ
ความอดทน การตัดสินใจ ควรจัดให้มีชั่วโมงฝึกพูด สนับสนุนให้มีการทำงาน
เป็นกลุ่มย่อย โดยแบ่งงานตามความสามารถและความสนใจของนักเรียน ทั้งนี้
เพื่อช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง พร้อมทั้งการฝึกการทำงานร่วมกัน
จัดให้มีการค้นคว้าและแสดงผลงานดีเด่น รวมทั้งชีวประวัติของบุคคลที่เป็นผู้นำ
เพื่อนักเรียนจะได้นำหลักการที่ดีหรือข้อคิดของบุคคลสำคัญไปพิจารณาเป็นแนว
ทางการปฏิบัติของตนเองต่อไป

4. เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมกับชุมชน เพื่อรู้จักการทำงาน
ร่วมกัน ซึ่งเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยฝึกและส่งเสริมให้เกิดคุณลักษณะความเป็น
ผู้นำและผู้ตามที่ดี

5. ครูควรเป็นผู้มีคุณลักษณะผู้นำ เพื่อเป็นตัวอย่างแก่นักเรียน คุณ
ลักษณะของครูนั้น มีความสำคัญมาก เพราะนักเรียนชอบดูแบบอย่างและปฏิบัติตาม
ดังนั้นครูจึงควรพยายามปรับปรุงคุณลักษณะของตนเองให้ดีขึ้นเสมอ นอกจากนี้
การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับนักเรียน เช่น การปฏิบัติตนเป็นมิตร การให้
ความยุติธรรม การเข้าใจนักเรียนก็มีส่วนเสริมสร้างคุณลักษณะผู้นำให้แก่
นักเรียนได้เช่นกัน

นอกจากนี้ รัศมี ภีบาลแทน (2521 : 89-90) ได้แนะนำบทบาท
ของครูสังคมศึกษาที่ควรจะปฏิบัติเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำของนักเรียน โดยให้
ครูนำวิธีการสอนแนวใหม่มาใช้ เช่น การสอนแบบสืบสวนสอบสวน เพื่อฝึกให้
นักเรียนรู้จักคิดใช้เหตุผลในการพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ฝึกการทำงานเป็นกลุ่ม
ร่วมกับคนอื่น ทำให้ความอดทน เสียสละช่วยเหลือหมู่คณะ ในการปลูกฝังคุณ
ธรรมให้แก่นักเรียน ครูก็ต้องปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมอันดีและควรนำการสอน
แบบสถานการณจำลองมาใช้ เพื่อให้เด็กได้พิจารณาและสามารถตัดสินใจได้ว่า

พฤติกรรมใดควรปฏิบัติ เพราะวิธีการสอนแบบสถานการณ์จำลองเป็นกิจกรรม การเรียนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์ที่เป็นจริง หรือคล้าย กับความเป็นจริงมากที่สุดทำให้ผู้เรียนได้เข้าใจสิ่งที่เรียนดีขึ้น และรู้จักการแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ดีขึ้นด้วย

จากแนวคิดที่ได้กล่าวมา จะเห็นได้ว่าการพัฒนาความเป็นผู้นำให้กับ นักเรียนนั้นครูสังคัมศึกษาจะต้องลดบทบาทของตนเองในการสอน และต้องรู้จัก ใช้วิธีการสอนให้เหมาะสมต้องเพิ่มบทบาทของนักเรียนในด้านมนุษยสัมพันธ์ให้ เป็นผู้นำแสดงความรู้ ผูกความคิดซึ่งวิธีการสอนแบบต่าง ๆ ก็จะมีลักษณะที่เน้น ให้นักเรียนเป็นจุดศูนย์กลาง เพราะวิธีการสอนที่เน้นบทบาทของนักเรียนนี้จะ ช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะการเป็นผู้นำและการเป็นสมาชิกในกลุ่ม (วาริ ธิระจิตร. 2530 : 58) นอกจากนี้ควรรำเอาจกลุ่มสัมพันธ์ไปสอดแทรก ในการสอนทุกวิธี เช่นนำไปใช้ในการสอนแบบบรรยาย การสาธิต การ อภิปราย ฯลฯ ยิ่งไปกว่านั้น ยังมีการสอนด้านกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์โดยตรง ซึ่ง วิธีการสอนดังกล่าวจะเป็นการพัฒนาคุณค่าของมนุษย์และเป็นการเสริมสร้าง มนุษยสัมพันธ์ของความเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีด้วย (บุญเรือน อมรัชกุล. 2520 : 29)

ฉะนั้น ครูสังคัมศึกษาจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการจัดการเรียน การสอนทั้งในชั้นเรียนและการจัดกิจกรรมนอกห้องเรียน เพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำ ด้านมนุษยสัมพันธ์ เพราะคุณลักษณะดังกล่าวนี้ถือเป็นประสิทธิภาพของการศึกษา ที่สามารถสร้างผลผลิตให้มีคุณภาพแก่สังคมได้

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือ
3. การดำเนินการทดลอง
4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดน้อยนพคุณ เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ที่เรียนวิชาเลือกบังคับสังคมศึกษา ส 094 ประชากรและสิ่งแวดล้อม ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2533 จำนวน 3 ห้องเรียน นักเรียนจำนวน 147 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดน้อยนพคุณ เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา ส 094 ประชากรและสิ่งแวดล้อม ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2533 ที่สุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างง่ายมาจำนวน 2 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 98 คน โดยวิธีจับสลาก

1.3 จับสลากนักเรียนทั้ง 2 ห้องเรียนเพื่อแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 1 ห้องเรียน และกลุ่มควบคุม 1 ห้องเรียนได้ดังนี้

กลุ่มทดลอง จำนวน 49 คน สอนโดยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
กลุ่มควบคุม จำนวน 49 คน สอนโดยวิธีสอนตามคู่มือครู

2. เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการสอน ประกอบด้วยแผนการสอน 2 แผน คือ

2.1.1 แผนการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

2.1.2 แผนการสอนตามคู่มือครู

2.2 เครื่องมือรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย

2.2.1 แบบทดสอบวัดสัมฤทธิ์การเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา

2.2.2 แบบสอบถามพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ของนักเรียน

2.1.1 การสร้างแผนการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

การสร้างแผนการสอนวิชาสังคมศึกษา โดยใช้วิธีสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการสร้างดังต่อไปนี้

1 ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับวิธีสร้างแผนการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ จากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดเนื้อหา

2 ศึกษาจุดมุ่งหมายของหลักสูตร จุดประสงค์ทั่วไปของรายวิชา คู่มือครูแบบเรียน และขอบข่ายของเนื้อหาวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จากหนังสือหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2534 เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดพฤติกรรมที่ต้องการ

3 วิเคราะห์หลักสูตรวิชาสังคมศึกษา (ส.094) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กำหนดจุดมุ่งหมายทั่วไป จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมเพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาที่ใช้ในการทดลอง เนื้อหาดังกล่าวได้แก่เรื่องปัญหาประชากรและสิ่งแวดล้อม

4 สร้างแผนการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ โดยมีลำดับขั้นตอนดังนี้

4.1 ขั้นนำ

4.2 ขั้นสอน

4.3 ขั้นอภิปรายวิเคราะห์

4.4 ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้

4.5 ขั้นประเมินผล

5 นำแผนการสอนที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญการสอนวิชาสังคมศึกษา ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาการจัดกิจกรรม สื่อและการประเมินผล เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

6 นำแผนการสอนที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสารวิทยา เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 40 คน

7 นำแผนการสอนที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง (แผนการสอนอยู่ในภาคผนวก ค.)

2.1.2 การสร้างแผนการสอนตามคู่มือครู

ผู้วิจัยได้สร้างแผนการสอนของกลุ่มควบคุมโดยมีขั้นตอนการสร้างดังต่อไปนี้

1 ศึกษาจุดมุ่งหมายของหลักสูตร จุดประสงค์ทั่วไปของรายวิชา คู่มือครู แบบเรียนและขอบข่ายของเนื้อหาวิชาสังคมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จากหนังสือหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2534 เช่นเดียวกับการสร้างแผนการสอน กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

2 ศึกษาแผนการสอนตามคู่มือครู ซึ่งมีขั้นตอนการสอนดังต่อไปนี้

2.1 จุดประสงค์ปลายทาง

2.2 ชนิดของสมรรถภาพ

2.3 จุดประสงค์นำทาง

2.4 เนื้อหา

2.5 กิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งแบ่งเป็น 9 ขั้นตอน ดังนี้

2.5.1 ได้รับความสนใจ

2.5.2 แจ้งจุดประสงค์

2.5.3 ทบทวนความรู้เดิม

2.5.4 ใช้วัสดุอุปกรณ์กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้

2.5.5 ให้แนวการเรียนรู้

2.5.6 ปฏิบัติ

2.5.7 แจ้งผลการปฏิบัติ

2.5.8 ประเมินผลพฤติกรรม

2.5.9 ส่งเสริมความมั่นใจและการถ่ายโอนการเรียนรู้

3 สร้างแผนการสอนวิชาสังคมศึกษาโดยยึดตามคู่มือครูเป็นหลักในการสร้าง

4 นำแผนการสอนที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญการสอนสังคม โรงเรียนวัดน้อยนพคุณตรวจสอบดูความสอดคล้องของกิจกรรม เนื้อหาและจุดมุ่งหมาย

5 นำแผนการสอนที่ตรวจแก้ไขเรียบร้อยแล้วไปทดลองกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสารวิทยา เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 40 คน เพื่อค้นหาค้นข้อบกพร่อง

6) นำแผนการสอนที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปใช้สอนกลุ่มควบคุม

2.2.1 การสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา

การสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1 ศึกษาวิธีสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ จากหนังสือ

เทคนิคการวัดผลของชวาล แพริตกุล (2516 : 145-433) เทคนิคการเขียนข้อสอบของ ชวาล แพริตกุล (2520 : 1-401) และเทคนิคการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ของสมบูรณ์ ชิตพงศ์ (2523 : 1-140) เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา

2 ผู้วิจัยร่วมกับนิสิตปริญญาโท วิชาเอกการมัธยมศึกษา กลุ่มการ

สอนสังคมศึกษา จำนวน 3 คน ทำการวิเคราะห์หลักสูตรจากเนื้อหาและพฤติกรรมที่ต้องการวัดตามหลักของ บลูม (Bloom. 1956 : 49-50)

โดยการให้นำหนัก ได้ผลดังตาราง 1

ตาราง 1 ตารางวิเคราะห์หลักสูตร

เนื้อหา เหตุการณ์	ความรู้ ความจำ	ระดับเหตุการณ์			
		ความเข้าใจ	การนำไปใช้	การวิเคราะห์	รวม
1. ความหมายและภาวะ ของประชากร	4	4	1	-	9
2. ปัญหาประชากร	4	4	-	5	13
3. แนวทางการแก้ไข ปัญหาประชากร	3	2	2	4	11
4. ความหมายและ ประเภทของสิ่งแวดล้อม	4	1	2	2	9
5. ประโยชน์ของสิ่ง แวดล้อม	2	6	5	5	18
6. ปัญหาของสิ่งแวดล้อม	2	6	5	6	19
7. แนวทางการแก้ไข ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ สัมพันธ์กับประชากร	4	5	6	6	21
รวม	23	28	21	28	100

4 จากตารางวิเคราะห์หลักสูตร นำเหตุการณ์หลักเนื้อหา มาเขียน
เป็นจุดประสงค์การเรียนรู้

5 สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาแบบ
ปรนัยชนิดเลือกตอบ 5 ตัวเลือกจำนวน 100 ข้อ โดยยึดจุดประสงค์การเรียนรู้
ที่วิเคราะห์มาจากรายการวิเคราะห์หลักสูตร เพื่อให้แบบทดสอบมีความเที่ยงตรง
ตามเนื้อหา (Content Validity)

6 นำแบบทดสอบที่สร้างขึ้นไปให้ ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดผลวิชา
สังคมศึกษา จำนวน 3 คน พิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามของ
แบบทดสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้และเนื้อหาการสอบวัด

ลักษณะของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ส.094
เป็นแบบเลือกตอบ 5 ตัวเลือกโดยให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องเพียงคำตอบเดียว
จากตัวเลือก ก ข ค ง และ จ แล้วตอบในกระดาษคำตอบ ดังตัวอย่าง

(0) ลักษณะใดเป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น

- ก. แม่น้ำ ป่าไม้
- ข. มนุษย์ อากาศ
- ค. รถยนต์ สัตว์ป่า
- ง. ภูเขา เครื่องบิน
- จ. กฎหมาย ศาสนา

(แบบทดสอบอยู่ในภาคผนวก ข.)

7 นำแบบทดสอบที่ปรับปรุงเรียบร้อยแล้วไปทดลองกับนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสารวิทยา เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร ในภาค
เรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2533 ที่เคยเรียนวิชาสังคมศึกษา ส.094 เรื่องประชากร
และสิ่งแวดล้อม จำนวน 100 คน

8 วิเคราะห์ความยากง่ายและค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบเป็น
รายข้อโดยใช้หลักตัดกลุ่ม 27% บน-ล่าง เป็นกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ หาค่า p
และ r โดยเปิดตารางสำเร็จรูปของ จุง เคห์ฟาน (Fan. 1952 : 6-32)
แล้วเลือกเฉพาะข้อสอบที่มีค่าความยากง่าย (p) ระหว่าง .20 - .80 และ
ค่าอำนาจจำแนก (r) ตั้งแต่ .20 ขึ้นไป ในการวิจัยครั้งนี้แบบทดสอบวัดผล
สัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษามีค่าอำนาจจำแนก (r) ตั้งแต่ .22 ขึ้นไป

9 คัดเลือกข้อสอบให้เหลือ 50 ข้อตามสัดส่วนของข้อสอบกับจุดประสงค์
เชิงพฤติกรรมในตารางวิเคราะห์หลักสูตรกันโดยปรีกษาอาจารย์ผู้ควบคุม
ปริญญานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน

10 นำแบบทดสอบที่คัดเลือกไว้ตามเกณฑ์ในข้อ 6 ไปทดสอบกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาวิทยา เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร จำนวน 100 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ โดยใช้สูตร Kr - 20 (ล่วน สายยศ และ อังคณา สายยศ. 2528 : 169) ได้ค่าความเชื่อมั่น .91 (แสดงค่าไคภาคผนวก ก.)

2.2.2 การสร้างแบบสอบถามพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

ผู้วิจัยดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะความเป็นผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

2 รวบรวมความหมายและนิยาม พฤติกรรมด้านความเป็นผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ที่สามารถวัดได้จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ให้ครอบคลุมพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์โดยใช้หลักสัปปุริสธรรมด้านกาลัญญา ปริสัญญา และบุคคลัญญา

3 สร้างข้อสอบโดยลักษณะของข้อสอบที่เขียนขึ้นเป็นแบบสถานการณ์ โดยให้ตอบตามความคิดเห็นและความรู้สึกของนักเรียนโดยเขียนข้อความให้ครอบคลุมองค์ประกอบของพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ทั้ง 3 องค์ประกอบ รวม 45 ข้อ

วิธีตอบแบบสอบถามในข้อหนึ่ง ๆ จะมีช่องว่างให้เลือกตอบ 2 ข้อ คือ ใจ๋, ไม่ใจ๋ ให้นักเรียนพิจารณาแต่ละข้อแล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องนั้น ๆ ตามความคิดเห็นของนักเรียน ตัวอย่างเช่น

ใจ๋	ไม่ใจ๋

(0) ท่านจะวางแผนการทำงานร่วมกับกลุ่ม
ก่อนปฏิบัติงานนั้น ๆ ทุกครั้ง

4 ปรับปรุงคุณภาพของแบบทดสอบโดยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ตรวจสอบว่าข้อความที่สร้างขึ้น วัดได้ครอบคลุมเนื้อหาในเรื่องของพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์หรือไม่พร้อมทั้งพิจารณาว่าข้อความได้มีความหมายเป็นไปในทางบวกหรือลบ

5 การให้คะแนนแต่ละข้อความมีน้ำหนักคะแนนเป็น 0 และ 1

6 นำแบบสอบถามพฤติกรรมความเป็นผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ไปทดลองกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสารวิทยา เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร จำนวน 100 คน ตรวจให้คะแนนของแบบทดสอบแล้ว มาหาค่าอ่านจากแจกแจงข้อโดยวิธีการนำคะแนนที่ได้มาแบ่งเป็นกลุ่มให้ผู้ที่ได้คะแนนสูง 25% เป็นกลุ่มสูง และผู้ที่ได้คะแนนต่ำ 25% เป็นกลุ่มต่ำ ใช้สถิติ t-distribution (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2528 : 185) แล้วคัดเลือกเฉพาะข้อที่มีค่าอ่านจากแจกแจงมากกว่าหรือเท่ากับ 1.75 เอามาองค์ประกอบละ 10 ข้อ ไว้เป็นแบบทดสอบ (แบบสอบถามอยู่ในภาคผนวก ข.)

7 นำแบบสอบวัดพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ มาหาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรการหาค่าความเชื่อมั่นตามวิธีของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน KR - 20 (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2528 : 168) ได้ค่าความเชื่อมั่น .70 (แสดงค่าในภาคผนวก ก.)

3. การดำเนินการทดลอง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการทดลองตามแบบแผนการวิจัยแบบ Randomized Control-Group Pretest-Posttest Design ซึ่งมีลักษณะของแบบแผนการทดลองดังนี้ (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2528 : 216)

แบบแผนการทดลอง

กลุ่ม	สอบก่อน	ทดลอง	สอบหลัง
ER	T1	x	T2
CR	T1	-	T2

สัญลักษณ์ที่ใช้ในแบบแผนการทดลอง

R	แทน	การกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบอย่างสุ่ม
E	แทน	กลุ่มทดลอง (Experimental Group)
C	แทน	กลุ่มควบคุม (Control Group)
T1	แทน	การสอบก่อนการทดลอง (Pretest)
T2	แทน	การสอบหลังการทดลอง (Posttest)
X	แทน	การจัดกระทำ (Treatment)

ในการดำเนินการทดลอง ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1. ทำการทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) ผู้วิจัยทดสอบกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ส่วนที่วัดด้วยประชากรและสิ่งแวดล้อมและแบบสอบถามพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ แล้วบันทึกผลการสอบไว้เป็นคะแนนทดสอบก่อนเรียน สำหรับทำการวิเคราะห์ข้อมูล
2. ดำเนินการสอน ผู้วิจัยใช้วิธีสอนกลุ่มทดลองด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และใช้วิธีสอนตามคู่มือครู กับกลุ่มควบคุม โดยผู้วิจัยเป็นผู้สอนทั้ง 2 กลุ่ม ทดลองกลุ่มละ 16 คาบ ๆ ละ 50 นาที โดยสรุปดังนี้

แผนการสอนที่	วิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์	วิธีสอนตามคู่มือครู
1	ตั้งขึ้นส่วนเพื่อสร้างความคุ้นเคย ต่อรูปภาพและอภิปราย	อภิปรายระดมพลังสมอง จากเอกสารที่แจกให้
2	เล่นเกมช่วยคนเรือล่มพร้อม อภิปรายร่วมกัน	ศึกษาและอภิปรายจาก วิดีโอ เทป
3	เล่นเกมวางแผนต่อภาพ ดอกทานตะวัน	อภิปรายร่วมกันในกลุ่ม ตามหัวข้อที่กำหนดให้

แผนการสอนที่	วิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์	วิธีสอนตามคู่มือครู
4	แสดงบทบาทสมมติเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม	ร่วมกันวิเคราะห์และจัดบันทึกแสดงหน้าชั้นเรียน
5	เล่นเกมสามัคคีกันทำงานเร็วแล้วอภิปรายร่วมกัน	วิเคราะห์จากเอกสารที่กำหนดให้และรายงานหน้าชั้นเรียน
6	สร้างงานศิลปะที่เกี่ยวกับการแก้ไขสภาพแวดล้อมกลุ่มละ 1 ชิ้นแล้วอภิปรายร่วมกัน	ศึกษาเอกสารและร่วมกันอภิปราย
7	ศึกษาเอกสารที่กำหนดให้และเล่นเกมตอบปัญหา	แบ่งกลุ่มศึกษาเอกสารและเล่นเกมตอบคำถามหน้าชั้นเรียน
8	ทำกิจกรรมต่อภาพและเล่าเรื่องจากภาพแล้ววิเคราะห์ร่วมกัน	อภิปรายและสรุปความคิดเห็นภายในกลุ่มเสนอหน้าชั้นเรียน

3. หลังจากจบการเรียนรู้เนื้อหาทั้งหมดแล้ว ให้นักเรียนทุกคนทำการสอบด้วยข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา และแบบสอบถามพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ชุดเดิม

4. ตรวจผลการสอบ แล้วนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยวิธีทางสถิติเพื่อตรวจสอบสมมุติฐาน

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1.1 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองโดยใช้ t-test แบบ Different Score

4.1.2 เปรียบเทียบพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ระหว่าง กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้ t-test แบบ Different Score

4.1.3 เปรียบเทียบพัฒนาการของพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ ภายในกลุ่มทดลองด้วย t-test แบบ Dependent Group

4.2 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

4.2.1. สถิติที่ใช้ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

1) หาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษา คำนวณจากสูตร KR - 20 (พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2531 : 130)

สูตร

$$r_{tt} = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum pq}{S_t^2} \right]$$

เมื่อ n แทน จำนวนข้อ

p แทน สัดส่วนของคนทำในแต่ละข้อ

q แทน สัดส่วนของคนทำผิดในแต่ละข้อ

S_t^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนทั้งฉบับ

2) หาค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบวัดพฤติกรรมด้านมนุษยสัมพันธ์ โดยวิธีการแจกแจงค่าที (t - distribution) คำนวณจากสูตรของเอ็ดวาร์ด (Edward) (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. 2531 : 185)

$$t = \frac{\bar{x}_H - \bar{x}_L}{\sqrt{\frac{s_H^2}{n_H} + \frac{s_L^2}{n_L}}}$$

เมื่อ t	แทน ค่าอ่านาจาจากของข้อสอบ
$\bar{X}_H$	แทน คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มสูง
$\bar{X}_L$	แทน คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มต่ำ
S_H^2	แทน คะแนนความแปรปรวนของกลุ่มสูง
S_L^2	แทน คะแนนความแปรปรวนของกลุ่มต่ำ
n_H	แทน จำนวนกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มสูง
n_L	แทน จำนวนกลุ่มตัวอย่างต่ำ

4.2.2. สถิติพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่

1) ค่าเฉลี่ยของคะแนน คำนวณจากสูตร

สูตร

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ $\bar{X}$ แทน ค่าเฉลี่ย

$\sum X$ แทน ผลรวมของคะแนน

N แทน จำนวนนักเรียน

2) ค่าความแปรปรวน คำนวณจากสูตร

สูตร

$$S^2 = \frac{N \sum X^2 - (\sum X)^2}{N(N-1)}$$

เมื่อ S^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนน

$\sum X$ แทน ผลรวมคะแนน

$\sum X^2$ แทน ผลรวมของคะแนนแต่ละตัวยกกำลังสอง

N แทน จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง

4.2.3. สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐานสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน ได้แก่

1) ทดสอบค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองโดยใช้สูตร t - test แบบ Different Score (Scott. 1967 : 264) ซึ่งมีสูตรดังนี้

สูตร

$$t = \frac{MD_1 - MD_2}{S_{(MD_1 - MD_2)}}$$

$$\text{และ } S_{MD_1 - MD_2} = \sqrt{\frac{S_{D_1}^2}{N_1} + \frac{S_{D_2}^2}{N_2}} ; df = n_1 + n_2 - 2$$

เมื่อ t แทน ค่าที่ใช้พิจารณา t - distribution

MD_1 แทน คะแนนเฉลี่ยของความแตกต่างระหว่างการทดสอบ หลังการเรียน กับก่อนการเรียนของกลุ่มทดลอง

MD_2 แทน คะแนนเฉลี่ยของความแตกต่างระหว่างการทดลองหลังการเรียน กับก่อนการเรียนของกลุ่มควบคุม

$S_{D_1}^2$ แทน ความแปรปรวนของคะแนนความแตกต่างระหว่างการทดสอบหลังการเรียนก่อนการเรียนของกลุ่มทดลอง

$S_{D_2}^2$ แทน ความแปรปรวนของคะแนนความแตกต่างระหว่างการทดสอบหลังการเรียนกับก่อนการเรียนของกลุ่มควบคุม

n_1 แทน จำนวนนักเรียนในกลุ่มทดลอง

n_2 แทน จำนวนนักเรียนในกลุ่มควบคุม

2) /ทดสอบค่าเฉลี่ยระหว่างคะแนนก่อนและหลังการทดลอง
ของกุ่มทดลองและกุ่มควบคุม โดยใช้สูตร t - test แบบ Dependent
Group คำนวณจากสูตร (พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2531 : 1/6)

สูตร

$$t = \frac{\sum D}{\sqrt{\frac{N \sum D^2 - (\sum D)^2}{N - 1}}}$$

เมื่อ t แทน ค่าที่ใช้พิจารณา t - distribution

D แทน ความแตกต่างของคะแนนแต่ละคู่

N แทน จำนวนคู่

$\sum D$ แทน ผลรวมของความแตกต่างจากการเปรียบเทียบ
เป็นบุคคลระหว่างคะแนนที่ได้จาก
การทดสอบก่อนการเรียนกับหลังการเรียน

บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

N	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง
$\bar{X}$	แทน	คะแนนเฉลี่ย
$\bar{X}_0$	แทน	คะแนนเฉลี่ยของคะแนนความแตกต่าง
S	แทน	ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
S_0	แทน	ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของคะแนนความแตกต่าง
t	แทน	ค่าที่ใช้พิจารณาใน t - distribution
df	แทน	ชั้นแห่งความอิสระ

ลำดับขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

1. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองใช้ t-test แบบ Different Score
2. เปรียบเทียบพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้ t-test แบบ Different Score
3. เปรียบเทียบพัฒนาการของพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ภายในกลุ่มทดลองโดยใช้ t-test แบบ Dependent Group

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับนักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนตามคู่มือครูปรากฏผลดังที่แสดงในตาราง 2

ตาราง 2 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับนักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนตามคู่มือครู

วิธีการสอน	N	$\bar{X}$	S_0	t
วิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์	49	15.22	4.48	2.44**
วิธีสอนตามคู่มือครู	49	12.40	6.631	

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากตาราง 2 พบว่า หลังการทดลองนักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับการเรียนด้วยวิธีสอนตามคู่มือครู มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยที่นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนตามคู่มือครู ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้

Ry J

2. เปรียบเทียบพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ของนักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีการบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับนักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนตามคู่มือครู ปรากฏผลดังที่แสดงในตาราง 3

ตาราง 3 เปรียบเทียบพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ของนักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ กับนักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนตามคู่มือครู

วิธีการสอน	N	$\bar{X}_D$	S_D	t
วิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์	49	10.54	1.82	11.39**
วิธีสอนตามคู่มือครู	49	4.08	3.57	

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากตาราง 3 พบว่า หลังการทดลองนักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับการเรียนด้วยวิธีสอนตามคู่มือครูมีพฤติกรรมผู้นำแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยที่นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์แตกต่างกับนักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนตามคู่มือครู ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้

3. เปรียบเทียบพัฒนาการของพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ของนักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏผลดังที่แสดงในตาราง 4

ตาราง 4 เปรียบเทียบพัฒนาการของพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ของนักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

กลุ่มตัวอย่าง	N	$\bar{X}$	S	$\bar{X}_D$	S_D	t
ก่อนทดลอง	49	15.17	3.24	7.31	4.30	17.00**
หลังทดลอง	49	22.48	3.71			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากตารางที่ 4 พบว่า นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับวิธีสอนตามคู่มือครู ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และวิธีสอนตามคู่มือครู
2. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ของนักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และวิธีสอนตามคู่มือครู
3. เพื่อเปรียบเทียบพัฒนาการของพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ที่เรียนด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

สมมติฐานในการศึกษาค้นคว้า

1. นักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และวิธีสอนตามคู่มือครูมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน
2. นักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และวิธีสอนตามคู่มือครูมีพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์แตกต่างกัน
3. นักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีพัฒนาการของพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์สูงขึ้น

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

1. ประชากร

ประชากรเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดน้อยนพคุณ เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ที่เรียนวิชาเลือกบังคับสังคมศึกษา ส.094 ประชากรและสิ่งแวดล้อม ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2533 จำนวน 3 ห้องเรียน นักเรียนจำนวน 147 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดน้อยนพคุณ เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา ส.094 ประชากรและสิ่งแวดล้อม ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2533 ที่สุ่มกลุ่มตัวอย่าง อย่างง่ายมาจำนวน 2 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 98 คน แล้วจับสลากห้องเรียนแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 1 ห้อง และกลุ่มควบคุม 1 ห้อง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

3.1 แผนการสอนวิชาสังคมศึกษา มี 2 แบบคือ

3.1.1 แผนการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ วิชาสังคมศึกษา ส.094 เรื่อง ประชากรและสิ่งแวดล้อม

3.1.2 แผนการสอนตามคู่มือครู วิชาสังคมศึกษา ส.094 เรื่อง ประชากรและสิ่งแวดล้อม

3.2 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ส.094 เรื่อง ประชากรและสิ่งแวดล้อม

3.3 แบบสอบถามพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

4. วิธีดำเนินการทดลอง

4.1 ทำการทดสอบก่อนการเรียนทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ส.094 เรื่อง ประชากร

และสิ่งแวดล้อม และแบบสอบถามพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

4.2 ดำเนินการทดลองโดยให้นักเรียนกลุ่มทดลองเรียนโดยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และให้กลุ่มควบคุมเรียนโดยวิธีสอนตามคู่มือครู ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้ทดลองสอนทั้งสองกลุ่มโดย ใช้เวลาในการทดลอง 16 คาบ คาบละ 50 นาที

4.3 ทำการทดสอบหลังการทดลองสอนกับนักเรียนทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา สังคมศึกษา ส.094 เรื่องประชากรและสิ่งแวดล้อม และแบบสอบถามพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ ชุดเดียวกันกับที่ใช้ทดสอบก่อนการทดลองสอน

4.4 นำผลการทดสอบมาตรวจให้คะแนนเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้ผลต่างของคะแนนที่ได้จากการทดสอบก่อนการทดลองสอนกับหลังการทดลอง แล้วทดสอบค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ยโดยใช้ $t - test$ แบบ Different Score

2. เปรียบเทียบพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมโดยใช้ผลต่างของคะแนนที่ได้จากการทำแบบสอบถามก่อนการทดลองสอนกับหลังการทดลองสอน แล้วทดสอบค่าความแตกต่างของค่าเฉลี่ยโดยใช้ $t - test$ แบบ Defferent Score

3. เปรียบเทียบพัฒนาการพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลองโดยใช้ $t - test$ แบบ Dependent Group

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

1. นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษา ด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และวิธีสอนตามคู่มือครูมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และวิธีสอนตามคู่มือครู มีพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผลการศึกษาค้นคว้า

การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยใช้วิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และวิธีสอนตามคู่มือครู ผลการศึกษาค้นคว้าอภิปรายได้ดังนี้

1. จากสมมติฐานข้อที่ 1 ผลการศึกษาวิจัย พบว่านักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และวิธีสอนตามคู่มือครู มีผลสัมฤทธิ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ นักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนตามคู่มือครู ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของสมเกียรติ สุริยะกุล (2527 : 61) ซึ่งได้ทำการศึกษาโดยใช้การสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับการสอนตามคู่มือครู ปรากฏว่า ผลสัมฤทธิ์การเรียนวิชาสังคมศึกษาระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ สง่า วุฒิประจักษ์ (2531 : 76) ได้ทำการศึกษาโดยการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับการสอนตามคู่มือครู พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจริยธรรมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นพมาศ ตรีกุล (2532 : 66) ได้ทำการวิจัย โดยใช้วิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับการสอนตามคู่มือครูแนวการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์กรมสามัญศึกษา พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทยของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่าง

มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการวิจัยดังกล่าว น่าจะเป็นผลมาจากเหตุผลดังต่อไปนี้

1.1 วิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ได้ใช้หลักการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้โอกาสผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วยตนเองมากที่สุด ผู้เรียนได้ลงมือกระทำเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ดังที่ ทิศนา ขัมมณี (ทิศนา ขัมมณี 2522 : 201) ได้สรุปว่า การสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีหลักการเรียนการสอนที่เน้นการค้นพบด้วยตนเองเป็นกระบวนการสำคัญในการเรียนรู้เพราะผู้เรียนพยายามค้นพบและหาคำตอบด้วยตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การเรียนรู้และจดจำได้ดี

1.2 วิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างทั่วถึง กิจกรรมส่วนใหญ่เปิดโอกาสให้นักเรียนฝึกทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม นักเรียนแต่ละคนมีโอกาสแบ่งปันความรู้และรับความรู้จากผู้อื่น มีอิสระในการแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ทำให้เกิดความเข้าใจในบทเรียน และการปฏิบัติงานร่วมกันมีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน จากนั้นจึงสรุปเป็นมติของกลุ่มการร่วมกันทำกิจกรรมดังกล่าวจะมีผลก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ตรงกันและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้มากกว่าการเรียนรู้ที่ได้จากการบอกเล่าจากผู้อื่น

1.3 วิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ เป็นวิธีสอนที่มีกิจกรรมหลากหลายเช่นมีเกม บทบาทสมมติการอภิปรายเป็นต้นซึ่งเปิดโอกาสให้นักเรียนมีโอกาสแสดงบทบาทของตนในกิจกรรมกลุ่มภายใต้บรรยากาศการเรียนรู้ที่สนุกสนานไม่ตึงเครียด ซึ่ง สุมิตร คุณานุภว (2518 : 151) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการเรียนเป็นกลุ่มว่าเป็นการเรียนที่เสริมสร้างความสามัคคี การให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันการรู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบของตนต่อกลุ่มเป็นการทำงานร่วมกันอย่างมีเหตุผลที่กล่าวนัยว่าสอดคล้องกับธรรมชาติของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาซึ่งอยู่ในวัยที่ต้องการแสดงออกและอยากมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม จึงทำให้นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยวิธีสอนกระบวนการ

กลุ่มสัมพันธ์มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสังคมศึกษาสูงกว่านักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยการสอนตามคู่มือครู

2. จากสมมติฐานข้อที่ 2 ผลการศึกษาวิจัยพบว่า พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ของนักเรียนด้านกาลัญญาตา ด้านปรีชาญาณตา ด้านบุคคลัญญาที่เรียนวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับวิธีสอนตามคู่มือครู แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ จันทนา ภาคบังกช (2517 : 164) ที่พบว่า การเรียนเป็นกลุ่มสามารถพัฒนาด้านมนุษยสัมพันธ์ได้อย่างมีนัยสำคัญเมื่อเปรียบเทียบกับ การเรียนแบบปกติ และ ทิศนา เทียนเสมอ (2515 : 84) ศึกษาเกี่ยวกับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ฝึกทักษะ เพื่อพัฒนามนุษยสัมพันธ์ พบว่ากระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สามารถพัฒนาด้านมนุษยสัมพันธ์ได้

จากผลการวิจัยที่ปรากฏผลดังกล่าว น่าจะเป็นผลมาจาก

2.1 วิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ เป็นวิธีสอนที่มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มมากที่สุด มีทั้งกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ นักเรียนมีโอกาสเรียนรู้พฤติกรรมจากกลุ่มมีส่วนร่วมรับผิดชอบการกระทำของตนโดยสมาชิกทุกคนในกลุ่มแสดงความคิดเห็นได้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันทำให้เกิดความเข้าใจและยอมรับนับถือกันลักษณะการเรียนดังกล่าวสอดคล้องกันกับการเรียนรู้ที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง

2.2 วิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ เป็นวิธีสอนที่ฝึกให้นักเรียนได้เรียนรู้พฤติกรรมความสัมพันธ์กับสมาชิกในกลุ่ม เพื่อปฏิบัติตัวได้เหมาะสมกับบทบาทของตนเอง การแบ่งกลุ่มย่อยโดยมีผู้นำกลุ่มเป็นนักเรียนจะเปิดโอกาสให้นักเรียนมีอิสระและกล้าแสดงออกซึ่ง ชิคเคอริง (Chickering.1974 : 254-259) พบว่าความเป็นผู้นำของเพื่อน มีผลให้เกิดการเลียนแบบพฤติกรรมนั้น ซึ่งอาจเกิดขึ้นโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม ดังนั้นการเรียนโดยใช้กิจกรรมกลุ่มสามารถพัฒนาพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ได้เพราะได้เรียนรู้พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

และกระบวนการในการทำงาน ถนอมจิตต์ เสนมา (2526 : 63) พบว่า กิจกรรมการอภิปรายสามารถ เสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีระหว่างนักเรียนด้วยกัน ในขณะปฏิบัติกิจกรรมพฤติกรรมของผู้นำมีส่วนทำให้สมาชิกมีความพึงพอใจในการทำกิจกรรมร่วมกันในกลุ่ม นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มหรือผู้ตามที่รับบทบาทหน้าที่ของตน จะมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมให้ความร่วมมือกันทำงานกลุ่ม และประสบความสำเร็จจึงทำให้นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์สูงกว่าการเรียนโดยวิธีสอนตามคู่มือครู

3. นักเรียนกลุ่มทดลองที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีพัฒนาการของพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้กล่าวคือนักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีพัฒนาการของพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์สูงขึ้นซึ่งสามารถอภิปรายผลการศึกษาวิจัยเป็น 2 ประเด็นดังนี้

3.1 นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์สูงขึ้นเพราะ

3.1.1 วิธีสอนด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์เป็นวิธีสอนที่มีระบบ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มให้มากที่สุด มีทั้งกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ มีการหมุนเวียนเปลี่ยนบทบาทของผู้นำกลุ่มเพื่อให้ทุกคนมีโอกาสได้แสดงบทบาทของผู้นำกลุ่มดังนั้น นักเรียนจึงสามารถเรียนรู้และปรับพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ โดยการสังเกตตนเองและรับฟังจากผู้สังเกตการณ์ นอกจากนี้ยังได้วิเคราะห์อภิปรายพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์เท่าที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่ากลุ่มสัมพันธ์ช่วยให้นักเรียนเห็นว่าคนทุกคนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น เช่นการเข้าใจตนเองและไวต่อการรับรู้ความต้องการและความรู้สึกของผู้อื่นด้วย ผลที่ตามมาคือผู้ผ่านกิจกรรมกลุ่มจะมีทักษะในการทำงานและความสัมพันธ์กับผู้อื่น

3.1.2 วิธีสอนด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์เป็นกระบวนการกิจกรรมเป็นกลุ่มและติดตามด้วยการวิเคราะห์สถานการณ์การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ในการอภิปรายแสดงความคิดเห็นนั้น หากเหตุผลใดมีการอภิปรายแสดง

เหตุผลที่ได้นำมาเป็นข้อสรุปของกลุ่มได้ก็สามารถยอมรับได้ สง่า วุฒิประจักษ์ (2531 : 80) การอภิปรายกลุ่มและการวิเคราะห์เนื้อหาจะช่วยให้ผู้เรียนได้รับทั้งความคิดและเหตุผลต่าง ๆ เมื่อพบว่าเหตุผลใดเหนือกว่าก็สามารถนำมาเปรียบเทียบกับเหตุผลเดิมของตนเอง ผู้เรียนเกิดการปรับปรุงความคิดของตนเอง และเกิดพัฒนาการทางความคิดและพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ของตนเอง ไปด้วยดี คำกล่าวของ สุโท เจริญสุข (2515 : 521) ที่ว่าเด็กวัยรุ่น มีความสนใจอยากค้นคว้าหาเหตุผลด้วยตนเองตั้งนั้น วิธีสอนด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์จึงสามารถพัฒนาพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้เรียนให้สูงขึ้นได้นอกจากนี้ กิบป์ และ กิบป์ (Gibb and Gibb) พบว่านักเรียนที่เรียนโดยมีส่วนร่วมในกลุ่ม สามารถแสดงบทบาทได้อย่างเหมาะสมและมีความเข้าใจตนเองมากกว่าผู้ที่เรียนโดยวิธีบรรยาย นอกจากนี้ยังสามารถพัฒนาบทบาทในการเป็นผู้นำ และสมาชิกในกลุ่มได้

3.2 นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์การพัฒนาพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์สูงขึ้นหลังการทดลองอาจเนื่องมาจากเหตุผลดังต่อไปนี้

การจัดการเรียนการสอนตามคู่มือครูนั้นเป็นการสอนที่ดำเนินการตามลำดับขั้น คือ ขั้นเร้าความสนใจ ขั้นแจ้งจุดประสงค์ ขั้นเสนอบทเรียนใหม่ ขั้นให้แนวการเรียนรู้ ขั้นปฏิบัติ ขั้นให้ผลสะท้อนกลับ ขั้นประเมินผลพฤติกรรม ขั้นถ่ายโอนการเรียนรู้ ซึ่งเอื้อต่อการรับรู้และการปฏิบัติกิจกรรม เช่น การแบ่งกลุ่มเพื่ออภิปรายหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามเนื้อหา ซึ่งการแบ่งกลุ่มย่อยนี้ ยาวพา เดชะคุปต์ 2517 : 26 กล่าวว่า จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทำงานอย่างหนึ่งร่วมกันโดยมีการอภิปรายเพื่อแก้ปัญหา มีการสื่อสาร มีการรวบรวมข้อมูล การดำเนินงาน การรายงานผล ฯลฯ อันเป็นการส่งเสริมบรรยากาศแบบประชาธิปไตย กล่าวคือ มีการทำงานร่วมกัน คิดร่วมกัน และเคารพในสิทธิของผู้อื่น ฯลฯ ไปพร้อม ๆ กันด้วย สำหรับให้นักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนตามคู่มือครูหลังการทดลองซึ่งมีพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์เพิ่มสูงขึ้น แต่เพิ่มน้อยกว่าทั้งนี้อาจเป็นเพราะการสอนตามคู่มือครูนั้นได้ขาดโอกาสในการ

ทำงานร่วมกันไม่ได้มีการจัดลำดับขั้นตอนขาดการวิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนรู้
ที่เกิดขึ้นดัง เช่นการสอนโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ผลการศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าการสอนโดยวิธีกระบวนการกลุ่ม
สัมพันธ์ เป็นการสอนมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์
แก่นักเรียนได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อจะเป็นประโยชน์ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา ควรนำกระบวนการกลุ่มมาใช้ในการเรียนการสอนเพราะการสอนสังคมศึกษา เน้นการพัฒนาคุณลักษณะต่าง ๆ ที่พึงประสงค์ในสังคมประชาธิปไตย ซึ่งกิจกรรมกลุ่มสามารถพัฒนาคุณลักษณะดังกล่าวได้ดีมาก ทั้งนี้ครูผู้สอนจำเป็นต้องจัดกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนเกิดความเข้าใจด้วยตนเองและได้พิจารณาทักษะต่าง ๆ ได้แก่ ทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตาม ทักษะการอภิปราย ทักษะการทำงานกลุ่ม รวมทั้งรู้จักการวางแผนในการทำงาน มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ รู้จักยอมรับซึ่งกันและกันพบว่า เมื่อนักเรียนได้รับการฝึกกิจกรรมกลุ่มด้วยการค้นพบของตนเองแล้วมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านกาลัญญา ซึ่งเป็นการรู้จักใช้เวลาอย่างมีคุณภาพ การวางแผนงานอย่างมีลำดับขั้นตอนที่จะส่งผลต่อการจัดกิจกรรมในชีวิตประจำวันมากขึ้น นอกจากนี้ผู้นำกลุ่มควรเข้าใจบทบาทของตนเองด้านปรัญญาคือเข้าใจในบทบาทของตนเองและผู้อื่น ไม่ใช้อำนาจของตนเองแบบเผด็จการแต่ใช้วิธีประนีประนอม โดยยึดหลักมนุษยสัมพันธ์ ผู้นำต้องรู้จักใช้บุคคลัญญาคือรู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคล รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ซึ่งจะส่งผลต่อความสัมพันธ์ เช่น รู้จักวิธีที่จะสื่อสารกับสมาชิกในกลุ่มรวมทั้งสมาชิกในห้องเรียนด้วยความเข้าใจอันดีต่อกัน

1.2 ครูผู้สอนควรพิจารณาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละครั้งให้สนองจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ เพื่อนำกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รับทั้งความรู้และพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ ผู้สอนควรเข้าใจขั้นตอนในการสอน และดำเนินการสอนตามขั้นตอนในแผนการสอนโดยคำนึงถึงความเหมาะสมของเนื้อหาที่จะสอน และควบคุมเวลาให้เป็นไปตามกำหนด

1.3 การแบ่งกลุ่มนักเรียนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ครูควรจัดสถานการณ์ให้เกิดการเรียนรู้ และเข้าช่วยเหลือในจังหวะที่เหมาะสม และควรให้นักเรียนได้เปลี่ยนกลุ่มบ้าง เพื่อสร้างความคุ้นเคยในการทำงานกับผู้อื่นได้ทั่วถึง ให้นักเรียนได้พัฒนาการทำงาน

1.4 ควรหมุนเวียนบทบาทผู้นำกลุ่ม ผู้สังเกตการณ์ และเลขานุการกลุ่มเพื่อกระจายบทบาทให้ นักเรียนทั่วถึงกัน ซึ่งจะเป็นการช่วยพัฒนาพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์และบทบาทสมาชิกกลุ่มแก่ผู้เรียนอย่างเต็มที่

1.5 ครูควรมีความเข้าใจในวิธีการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์อย่างลึกซึ้ง เพื่อสามารถพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียน ครูต้องมีส่วนช่วยในการปรับพฤติกรรมของนักเรียนครูจำเป็นต้องมีประสบการณ์ตรงจากการเข้าร่วมการอบรมแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ไปใช้ทดลองสอนกับนักเรียนระดับชั้นต่าง ๆ ทั้งประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาพฤติกรรมที่ควรปลูกฝังในด้านต่าง ๆ

2.2 ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ในรายละเอียดของพฤติกรรมผู้นำในแต่ละด้านที่เป็นพฤติกรรมพึงประสงค์ของหลักสูตรแต่ละด้านในภูมิภาคต่าง ๆ

2.3 ควรมีการศึกษาในเรื่องการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ที่สามารถพัฒนาเด็กเรียนในด้านต่าง ๆ เช่น ความคิดสร้างสรรค์ ความสามารถในการแก้ปัญหา ฯลฯ

מדריך נדרב

พิมพ์
1
รักโรจน์

บรรณานุกรม

- กัลยา ตระบุนพงษ์. ลักษณะความเป็นผู้นำของนักศึกษาวิทยาลัยครูใน กรุงเทพมหานคร. ปรินซ์นิพนธ์ ก.บ.กรุงเทพ ; จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2525 . อัดสำเนา.
- โกศล มีคุณ. การวิจัยเชิงทดลองฝึกรวมการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและทักษะในการสอนบทบาทของนักเรียนชั้นประถมศึกษา. ปรินซ์นิพนธ์ กศ.ด. กรุงเทพฯ ; มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2524. อัดสำเนา.
- จันทนา ภาคบงกช. การสอนสังคมศึกษาหน่วย "วันสำคัญของชาติ" ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.อัดสำเนา.
- ชวาล แพรัตกุล. เทคนิคการวัดผล. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, 2516.
- เทคนิคการเขียนข้อสอบ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2520.
- ณรงค์ รมณียกุล. การศึกษาลักษณะผู้นำต่าง ๆ ของผู้ใหญ่ที่ส่งผลต่อขวัญหรือกำลังใจของครูในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดสุโขทัย. ปรินซ์นิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2517.อัดสำเนา
- เดโช สวานานนท์. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, 2510
- ถนนอมจิตรต์ เสนมา. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาเคมีของนักเรียนชั้น ม.4 ซึ่งเรียนด้วยเทคนิคการสอนแบบ สืบสอบ แบบจัดกิจกรรมอภิปรายระหว่างครูกับนักเรียนและระหว่างนักเรียนด้วยกัน. ปรินซ์นิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526,อัดสำเนา
- ทวีป อภิลิทธิ. "กระบวนการกลุ่มการเรียนการสอน". มิตรครู. 27(9) : 42-50; พฤษภาคม 2528.

ทศนา แหมมณี. "ความหมายและลักษณะที่สำคัญของ Sensitivity Training" ประมวลบทความการนิเทศการศึกษาปี 2520. โรงพิมพ์สินทวี, 2520.

_____. "ทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ในการสอน", กลุ่มสัมพันธ์ : ทฤษฎีและ
แนวปฏิบัติเล่ม 1. กรุงเทพฯ : บุรพา ศิลป์การพิมพ์, 2522.

ทศนา แหมมณี. และคนอื่น ๆ. "การพัฒนารูปแบบการฝึกทักษะการทำงานกลุ่ม
สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา," การวิจัยการศึกษา. 17(3) :
82-98 ; กรกฎาคม-กันยายน 2530.

ทศนา แหมมณี และเยาวพา เดชะคุปต์. "ประวัติความเป็นมาและทฤษฎี
เกี่ยวกับกลุ่มสัมพันธ์," กลุ่มสัมพันธ์ : ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ เล่ม 1.
กรุงเทพฯ : บุรพา ศิลป์การพิมพ์, 2522.

ทศนา เทียนเสน. แบบตัวอย่างการฝึกอบรมด้านมนุษยสัมพันธ์แก่นักเรียนฝึกหัดครู
ในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยอริโซนา, 2515. อัดสำเนา.

ธำรง ชูทัพ. "ศึกษาพาที : พฤติกรรมการเรียนการสอนที่ท้าทายแนวคิดของ
หลักสูตรใหม่" สารพัฒนาหลักสูตร. 9 : 37-39 ; มิถุนายน 2525.

ธวัชชัย แสงจักร. การศึกษาลักษณะพฤติกรรมทางการเรียนและทัศนคติต่อวิชา
สังคมศึกษาเรื่องสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองในสังคมไทย. "ชั้นมัธยม
ศึกษาปีที่ 2 โดยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์. ปรวิญญานันท์ กศ.ม.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2525.
อัดสำเนา.

นพมาศ ตรีกุล. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย และ
มนุษยสัมพันธ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนโดยการสอนแบบ
กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับการสอนตามคู่มือแนวการสอนของหน่วย
ศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา. ปรวิญญานันท์ กศ.ม. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2532. อัดสำเนา.

นิพนธ์ คันธเสวี. มนุษยสัมพันธ์เพื่อการพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ : โอเดียน
สโตร์, 2528.

นิกา มานะการ. ความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นผู้นำ
ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย. ปรียนันท์ ค.ม. กรุงเทพฯ
: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531. อัดสำเนา.

บุญช่วย วงษ์ชารุ. "การสร้างมนุษยสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน". ครูสาวเขต
การศึกษา 1. 22(3) : 7 - 11 พฤศจิกายน 2519.

บุญทัน ฉวยศรี. "หลักสิบประการแห่งมนุษยสัมพันธ์". ศูนย์ศึกษา 11(1) :
66-67 มกราคม 2507.

บุญเรียน อมรัชกุล. กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, 2520

ประชุม รอดประเสริฐ. ผู้นำและพฤติกรรมการบริหาร. ม.ป.ท., ม.ป.ป.,
134 อัดสำเนา.

ประภากร โล่ห์ทองคำ. กลุ่ม : การสอนกลุ่มสัมพันธ์ในโรงเรียน. นครราชสีมา :
ภาควิชาหลักสูตรและการสอนคณะครุศาสตร์ วิทยาลัยครูนครราชสีมา, 2522.

✓ ปัทมา เทพอักษรพงศ์. การสอนอ่านเอาเรื่องภาษาอังกฤษด้วยกระบวนการกลุ่ม.
วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.
อัดสำเนา.

ผ่องพรรณ อยู่ประเสริฐ. ความแตกต่างระหว่างลักษณะการเป็นผู้นำของนิสิต
ที่เป็นผู้นำและนิสิตที่ไม่ได้เป็นผู้นำในกรุงเทพมหานคร. ปรียนันท์
กศ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2512. อัดสำเนา.

ผานิต เพชรจำรัส. การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจตคติต่อวิชาภาษา
ไทยเพื่อกิจวัตรและความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
ที่เรียนโดยการสอนแบบซินดิเคตกับการสอนตามคู่มือครู. ปรียนันท์
กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529.
อัดสำเนา.

พนม ล้อมอารีย์. กลุ่มสัมพันธ์. มหาสารคาม : ภาควิชาการแนะแนวและจิต
วิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาสารคาม, 2522.

- พรวณิ์ เดชกำแหง. ความสัมพันธ์ระหว่างความคิดสร้างสรรค์ ผลสัมฤทธิ์ใน
การเรียนความวิตกกังวลและพฤติกรรมด้านความเป็นผู้นำของนักเรียน
ระดับ ป.กศ. ชั้นปีที่ 1 และ 2. ปรินยานันท์ กศ.ม. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร, 2515. อัดสำเนา.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. การสร้างและพัฒนาแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2530.
- พอสม วทานิยะ. การเปรียบเทียบผลของการฝึกอบรมแบบพุทธิปัญญาและวิธีการ
ฝึกอบรมแบบพฤติกรรมเพื่อพัฒนาลักษณะความเป็นผู้นำ. วิทยานิพนธ์
ค.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523. อัดสำเนา.
- พิรศักดิ์ ทองมาก. ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมความเป็นผู้นำและความ
สามารถในการบริหารงานวิชาการของหัวหน้าฝ่ายวิชาการในวิทยาลัยครู.
วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2519.
อัดสำเนา.
- /เพ็ญนิภา เขาเทียน. การศึกษาพฤติกรรมการสอนวิชาภาษาไทยด้านการจูง
ใจของครูที่สอนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัด
สมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์. 2526. อัดสำเนา.
- ยาใจ วิละชาติ. การศึกษาพฤติกรรมความเป็นผู้นำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ตอนต้นของโรงเรียนในภาคตะวันออกเฉียงใต้. ปรินยานันท์ ศศ.บ.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2521. อัดสำเนา.
- ยุทธศาสตร์ นันทราช. การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของ
นักเรียนที่มีบุคลิกภาพเก็บตัว แสดงตัว เรียนโดยกระบวนการกลุ่ม
สัมพันธ์. ปรินยานันท์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2517. อัดสำเนา.
- เยาวพา เดชะคุปต์. ทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนในระดับ
ประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหา
วิทยาลัย, 2517. อัดสำเนา.

รักษ์ ลัทธิรงค์. "มนุษย์สัมพันธ์". ที่ดิน . 25(3) : 61-71 พฤษภาคม-มิถุนายน 2525.

รัศมี ภิบาลแทน. การศึกษาพฤติกรรมความเป็นผู้นำของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนในจังหวัดภาคใต้. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2521. อัดสำเนา.

*ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ. หลักการวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : ศึกษาพร, 2528.

วารี ถิระจิตร. การพัฒนาการสอนสังคมศึกษาระดับประถมศึกษา. โครงการตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

วิจิตร อาวะกุล. เทคนิคมนุษย์สัมพันธ์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เศศ, 2526.

วิชาการ, กรม, กระทรวงศึกษาธิการ รายงานการตรวจสอบคุณภาพการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นปีการศึกษา 2529. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. 2530.

_____. การปรับปรุงหลักสูตรระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา.

สารพัฒนาหลักสูตร. 3-7 ; สิงหาคม 2532.

_____. รายงานโครงการประเมินผลการนำหลักสูตรไปใช้ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ปีการศึกษา 2531. กรุงเทพฯ : ฉบับร่าง, 2533.

/สง่า วุฒิประจักษ์. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในการสอนจริยธรรมกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ด้วยการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับการสอนตามคู่มือครู. วิทยานิพนธ์ กศ.ม กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2531. อัดสำเนา.

สมเกียรติ สุริยะกุล. การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อวิธีสอนในวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และการใช้คู่มือแนวการสอนของหน่วยศึกษานิตยกรมสามัญศึกษา. วิทยานิพนธ์ กศ.ม.กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. 2527. อัดสำเนา.

- สมถวิล วิเศษสมบัติ. วิธีสอนภาษาไทยมัธยมศึกษา. กรุงเทพฯ : ภาควิชา
ภาษาไทยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูสวนสุนันทา, 2525.
- สมบูรณ์ ชิตพงษ์. เทคนิคการจัดและประเมินผลการเรียนการสอนสังคมศึกษา.
เอกสารประกอบการสอนวิชา กส.ส. 522, 2523.
- สมพงษ์ เกษมสิน. การบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์, 2523.
- สมภพ ลีวิวรรณ. การเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนสังคมศึกษาโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับการสอนแบบปกติ. ปริญญาโท คศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2525. อัดสำเนา.
- สามัญศึกษา, กรม, กระทรวงศึกษาธิการ สารศึกษานิเทศก์. 80-81 ; กรกฎาคม-สิงหาคม 2529.
- สุจิตรา พรหมนุอาธิป. พฤติกรรมกล้าแสดงออกของนักศึกษาวิทยาลัยครูในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด. วิทยานิพนธ์ ค.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522. อัดสำเนา.
- สุชา จันทร์เอม. จิตวิทยาในชีวิตประจำวัน. กรุงเทพฯ ; โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2525.
- สุโท เจริญสุข. จิตวิทยาสำหรับอุดมศึกษาป้อนชน. กรุงเทพฯ : สุริย์การพิมพ์, 2520
- สุภาพรรณ พวงจันเพชร. การเปรียบเทียบการสอนวิชาศีลธรรมหน่วย "คุณธรรมเสริมสร้างลักษณะนิสัย", โดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับวิธีสอนแบบธรรมดา. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519. อัดสำเนา.
- สุมิตร คุณานุกร. หลักสูตรและการสอน, หลักการและแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาหลักสูตรและการสอนแบบต่าง ๆ ขบวนการเปลี่ยนแปลงและกระบวนการกลุ่ม. กรุงเทพมหานคร, 2518.
- สุรศักดิ์พรหม คลุยจินดา และเพื่อน. "มนุษย์สัมพันธ์ในการทำงาน". มิตรครู. 22(18) : 21-22 กันยายน 2523.

เสนอ อินทรสุขศรี. "มนุษย์สัมพันธ์กับบุคคลทุกระดับ". กรมบัญชีกลาง.

22(6) : 19-23 พฤศจิกายน-ธันวาคม 2524.

เสถียร เหลืองอร่าม. หลักมนุษยสัมพันธ์ต่อการบริหารงานในองค์การ.

กรุงเทพ : โรงพิมพ์แพร่พิทยา, 2519.

โสภา ชูพิกุลชัย อรทัย ชื่นมณชัย. "บุคลิกภาพกับความเป็นผู้นำที่มีจิตสำนึกต่อ

สังคม", จิตวิทยาความมั่นคง. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2528.

หลุย จาปาเทศ. "กลุ่มสัมพันธ์" กลุ่มสัมพันธ์ : ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ เล่ม 1 . -

บูรพาศิลป์การพิมพ์. 2522.✓

อารี เพชรผุด. มนุษยสัมพันธ์ในการทำงาน. กรุงเทพฯ : นิติกุลการพิมพ์, 2530.

อาษา ขอจิตต์เมตต์. วิชชะมิตรและจุใจคน. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ ;

โรงพิมพ์ขอจิตต์เมตต์, 2525.

อุดม ส้าอังกุล. ลักษณะความเป็นผู้นำ ความเคร่งครัด ความเชื่อมั่น

ในตนเองของวัยรุ่นไทยภาคกลาง. ปรินิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2519. อัดสำเนา.

อุทัย หิรัญโต. ประมุขศิลป์ : ศิลปะของการเป็นผู้นำ. กรุงเทพมหานคร :

โอเดียนสโตร์, 2524.

อัมพิกา ไกรฤกษ์. มนุษยสัมพันธ์ในโรงงานอุตสาหกรรม. จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, 2522.

✓ Borman, Brunest. Discussion and Group Methods : Theory and Practice.
New York : Harper and Row Publisher, 1969.

Bower, Sharon Anthony and Bower Gordon H. Asserting Yourself :
A Practical Guide for Positive Change. Phillipines,
Addison - Wesley Publishing Company, 1976.

✓ Bredford, Leland P. Group Development. California : International
Authors B.V., 1978.

- Cartwright, Dorwin, and Zander, Alvin (ed). Group Dynamic Research and Theory. 3d ed. New York : Harper and Row Publishers, 1968.
- 1 Even, K.m. "Sociometry in School-II Application," Education Research. 2 : 124, February, 1964.
- Fensterheim, H. and Jean Bear. Don't Say Yes When You Want To Say No. New York : Dell Publishing Co, 1975.
- Fiedler, Fred E. A Theory of Leadership Effectiveness. New York : McGraw-Hill. 1967.
- Flipppo, Edwin B. Principle of Personal Management. New York : McGraw-Hill book Company, 1966.
- Gagne, Robert M. and Leslie J. Birggs. Principle of Instructional Design. New York : Holt, Rinehart and Winston, 1974.
- Glaess, Harman Lewis. "Developing Interpersonal Relations In A.Callege Girls'Dormitory," Dissertation Abstracts. 27(1) : 133-A-114-A, July 1966.
- 10 Good, Carter V. Dictionary of Education. New York, McGraw-Hill Book Company Inc., 1959.
- _____. Dictionary of Education. 3rd ed. New York : McGraw-Hill Book Company Inc., 1973.
- Gellerman, Saul W. Motivation and Productivity. New York, American Management Association, 1963.
- Haught, Evelyn Hunt. "Students'Pattern of Thinking in Leader Large Group Discussion and Student-led Small Group Disscussing of Litterature," "Dissertation Abstracts. xxxI : 4622-19; March, 1971.
- 11 Heap, Ken, Group Theory for Social Workers. Oxford : The Holywell Press Ltd., 1977.
- Hersey, Paul and Blanchard, Kenneth H. Management of Organizational Behavior. New Jersey Englewood Cliffs, Prentice., Inc., 1969.
- Huneryager, S.G. Personnel Management. New York, American Book Company 1955.

- Hyne, Sister Nancy. "Learning to Read Short Stories",
Journal of Reading. XIII : 429-432; March, 1970.
- Katz, D., and Kahn, R.L. The Social Psychology of Organizations
New York : Wiley, 1966.
- Lex, Jame Joseph, "Attitude Change of Seminary Students
Associated with a Course in Group Dynamics",
Dissertation Abstracts," : 6093-A; May, 1973.
- Maslow, Abraham H. Motivation and Personality. New York :
Harper and Row Publisher, Inc., 1967.
- Merrifield, Charles W. Leadership in Voluntary Enterprise.
New York : Oceania Publications, Inc. 1961.
- Mize, S.A. "The Effect of Therapist Exploration in Assertive --
Training". Dissertation Abstracts International. 36 :
August, 1975.
- Shaw, Marvin E. "The Nature of Small Group". Group Dynamics.
Hill Book Company, 1981.
- _____. Group Dynamics : The Psychology of Small Group
Behavior. 3rd. New York : McGraw-Hill Book Company,
1981.
- Smith, Edwerd, Standley W. Kruss and Mark M. Atkinson. The
Educator's Encyclopaedia. New Jersey : Prentice-Hall
Inc., 1961.
- Solomon, Ben. Leadership of Youth. New York : Youth Service
Inc. 1950
- Sprenger, A. "Group Work in Foreign Language Learning," A
Report English Teaching. 16 : 16-17, November, 1973.
- Stogdill, Ralph M. Handbook of Leadership : A Survey of Theory
and Research. New York : McGraw-Hill book, 1974.
- Tead, Ordway. Learning Through Group Experience. London,
Routhledge and Kegan Paul, 1966.
- _____. "The Art of Leadership," New York : McGraw-Hill
Book. 1969.
- Terry and J.B., Thomas. International Dictionary of Education.
London Kogan Page Limited, 1977.

Webb, Noreen Marie. "Learning in Individual and Small Group Setting," Dissertation Abstracts International. 2 : 7248-A; June, 1978.

William and Ronald L. Vansickle, "Learning Teams and Low Achievers" Social Education. 48(1) : 60-64; January, 1984.

/ Young, Carolyn. "Team Learning," The Arithmetic Teacher. 19 : 630-634 ; December, 1972.

ภาคผนวก ก.

ตาราง 5 ค่าความยากง่าย (P) ค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบ
ทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา (ส 094) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ข้อที่	p	r	ข้อที่	p	r
1	0.70	0.44	21	0.80	0.26
2	0.74	0.37	22	0.87	0.26
3	0.74	0.37	23	0.69	0.48
4	0.69	0.41	24	0.78	0.37
5	0.76	0.33	25	0.61	0.56
6	0.63	0.44	26	0.39	0.26
7	0.76	0.48	27	0.59	0.52
8	0.52	0.30	28	0.78	0.37
9	0.56	0.52	29	0.69	0.63
10	0.74	0.52	30	0.67	0.67
11	0.72	0.41	31	0.63	0.74
12	0.70	0.44	32	0.69	0.48
13	0.70	0.52	33	0.59	0.52
14	0.76	0.48	34	0.59	0.59
15	0.78	0.30	35	0.67	0.52
16	0.74	0.44	36	0.39	0.33
17	0.81	0.30	37	0.65	0.70
18	0.83	0.26	38	0.80	0.41
19	0.57	0.48	39	0.71	0.52
20	0.91	0.19	40	0.70	0.59

ข้อที่	p	r	ข้อที่	p	r
41	0.57	0.33	46	0.70	0.52
42	0.59	0.67	47	0.46	0.48
43	0.46	0.48	48	0.52	0.59
44	0.63	0.59	49	0.48	0.44
45	0.56	0.37	50	0.70	0.44

ค่าความเชื่อมั่น 0.91

ตาราง 6 ค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อของแบบสอบถามพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

ข้อ	กลุ่มสูง		กลุ่มต่ำ		t
	X	S	X	S	
1	0.96	0.04	0.68	0.23	2.71
2	1.00	0.00	0.80	0.17	2.45
3	1.00	0.00	0.68	0.23	3.36
4	0.80	0.17	0.48	0.26	2.45
5	1.00	0.00	0.76	0.19	2.75
6	0.96	0.04	0.40	0.25	5.20
7	0.68	0.23	0.40	0.25	2.03
8	0.76	0.19	0.16	0.14	5.22
9	1.00	0.00	0.88	0.11	1.81
10	1.00	0.00	0.76	0.19	2.75
11	1.00	0.00	0.72	0.21	3.06
12	1.00	0.00	0.88	0.11	1.81
13	0.84	0.14	0.44	0.26	3.18
14	0.96	0.04	0.36	0.24	5.67
15	0.96	0.04	0.80	0.17	1.76
16	1.00	0.00	0.68	0.23	3.36
17	1.00	0.00	0.84	0.14	2.14
18	0.96	0.04	0.64	0.24	3.02
19	0.88	0.11	0.32	0.23	4.83
20	1.00	0.00	0.72	0.21	3.06

ข้อ	กลุ่มสูง		กลุ่มต่ำ		t
	X	S	X	S	
21	1.00	0.00	0.56	0.26	4.34
22	0.76	0.19	0.48	0.26	2.09
23	1.00	0.00	0.80	0.17	2.45
24	0.80	0.17	0.48	0.26	2.45
25	1.00	0.00	0.80	0.17	2.45
26	1.00	0.00	0.76	0.19	2.75
27	0.96	0.04	0.36	0.24	5.67
28	0.96	0.04	0.60	0.25	3.34
29	1.00	0.00	0.80	0.17	2.45
30	1.00	0.00	0.80	0.17	2.45

ค่าความเชื่อมั่น .70

ภาคผนวก ข.

ภาคผนวก ข.

- 1. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา**
- 2. แบบสอบถามพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์**

คำชี้แจง 1. แบบทดสอบมีจำนวน 50 ข้อ ระยะเวลา 50 นาที

2. ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องเพียงคำตอบเดียว

จากตัวเลือก ก ข ค ง จ แล้วตอบโดยทำ

เครื่องหมาย X (กากบาท) ตัวเลือกนี้ ในกระดาษ

คำตอบ

1. แนวโน้มการเพิ่มประชากรของโลกมีลักษณะอย่างไร

- ก. อัตราการเพิ่มลดลงอย่างมาก
- ข. อัตราการเพิ่มคงที่ตลอดเวลา
- ค. อัตราการเพิ่มประชากรลดลง
- ง. อัตราการเพิ่มเป็นไปอย่างรวดเร็ว
- จ. อัตราการเพิ่มเป็นไปอย่างเหมาะสม

2. ข้อใดมิใช่เป็นองค์ประกอบประชากร

- ก. อายุ
- ข. การศึกษา
- ค. จิตใจ
- ง. เพศ
- จ. อาชีพ

3. ถ้ายังมีพลเมืองเพิ่มมากขึ้นเท่าใด ข้อความใดมีโอกาสเป็นจริงมากที่สุด

- ก. ชาตียิ่งเจริญ
- ข. ชาตียิ่งพัฒนา
- ค. เป็นชาติมหาอำนาจ
- ง. คนในชาติอ่อนแอ
- จ. ประชากรมีคุณภาพอย่างต่ำ

4. สังคมแบบใดที่มีผลทำให้สตรีแต่งงานเมื่ออายุสูง

- ก. สังคมที่มีศีลธรรมสูง
- ข. สังคมที่มีการศึกษาสูง
- ค. สังคมที่ไม่มีวัฒนธรรม
- ง. สังคมที่ไม่มีการศึกษา
- จ. สังคมที่มีเศรษฐกิจไม่ดี

5. จังหวัดใดต่อไปนี้ที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงประชากรในทางเพิ่มขึ้นมากที่สุด

- ก. กรุงเทพมหานคร
- ข. นครสวรรค์
- ค. เชียงใหม่
- ง. นครราชสีมา
- จ. สงขลา

6. ปัญหาประชากรจัดเป็นปัญหาระดับใด

- ก. ปัญหาของแต่ละบุคคล เพราะไม่มีผลต่อสังคมแต่อย่างใด ✓
- ข. ปัญหาของแต่ละครอบครัว เพราะเป็นผู้ผลิตและเลี้ยงดูสมาชิกที่เพิ่มขึ้น ✗
- 4 ค. ปัญหาระดับโลก เพราะโลกเป็นสังคมด้วย เมื่อเกิดปัญหาย่อมส่งผลถึงกัน
- 5 ง. ปัญหาธรรมชาติของโลก เพราะมนุษย์ย่อมมีการสืบพันธุ์เพื่อคงไว้ในโลกต่อไป
- 1 จ. ปัญหาธรรมชาติของธรรมชาติที่สร้างมนุษย์ขึ้นมา

7. กรณีใดจัดเป็นมลภาวะทางสังคม

- ก. บัณฑิตว่างงาน
- ข. ปลาเป็นโรคตาย
- ค. น้ำท่วมบ้านเรือน
- ง. ครันจากโรงงาน
- จ. น้ำในคลองเน่า

100 100 100

8. อะไรเป็นปัญหาที่สำคัญของการทำมาหากิน
 - ก. การเลือกอาชีพ
 - ข. ไม่มีงานทำตลอดปี
 - ค. รายได้ต่ำรับนิยมสูง
 - ง. รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย
 - จ. ทำงานได้เงินเดือนต่ำกว่าวุฒิ
9. ลักษณะใดไม่เป็นสังคมมลภาวะ
 - ก. ยาเสพติดให้โทษ
 - ข. การฉ้อราษฎร์บังหลวง
 - ค. การว่างงานของเยาวชน
 - ง. ความยากจนของประชาชน
 - จ. ควันพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม
10. สุขภาพของประชากรตามเมืองใหญ่ เช่นเมืองหลวงมักจะเกิดปัญหาสืบเนื่องมาจากสาเหตุใด
 - ก. ไม่ค่อยมีเวลาพักผ่อน
 - ข. ไม่ค่อยได้ออกกำลังกาย
 - ค. จำนวนแพทย์ไม่เพียงพอ
 - ง. เกิดสภาพมลภาวะเป็นพิษ
 - จ. บริโภคอาหารไม่ถูกโภชนาการ
11. การย้ายถิ่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้าสู่กรุงเทพมหานครมีมากกว่าทุกภาคของประเทศไทย ดังนั้นแนวทางแก้ไขปัญหที่สำคัญได้แก่
 - ก. การหางานให้ทำโดยถาวรหน้า
 - ข. กระจายงานออกสู่ชนบทให้มากขึ้น
 - ค. ให้เงินกู้แก่ชาวเกษตรอย่างพอเพียง
 - ง. กระจายการศึกษาออกสู่ชนบทให้ทั่วถึง
 - จ. เผยแพร่ข่าวสารถึงผลเสียการย้ายถิ่นให้รู้

12. ปัญหาสังคมที่เกิดจากภาวะการว่างงานประชากรที่สำคัญที่สุดคือข้อใด
- ก. อาชญากรรมต่าง ๆ
 - ข. ราคาสินค้าแพงขึ้น
 - ค. มาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น
 - ง. การเอาเปรียบกันในสังคมมีมากขึ้น
 - จ. การทำให้เกิดการขาดดุลย์การค้าเพิ่มมากขึ้น
13. ปัญหาอาชญากรรมส่วนใหญ่ในสังคมไทยมีสาเหตุสำคัญที่สุดจากอะไร
- ก. สภาพทางเศรษฐกิจ
 - ข. การขาดการศึกษาอบรม
 - ค. การขาดแคลนที่อยู่อาศัย
 - ง. ความไม่เป็นธรรมทางสังคม
 - จ. ความล้มเหลวในชีวิตครอบครัว
14. การแก้ปัญหาการเพิ่มของประชากรที่เหมาะสมสำหรับประเทศที่กำลังพัฒนาควรใช้วิธีใด
- ก. ให้รางวัลแก่ผู้มีบุตรน้อย
 - ข. ออกกฎหมายห้ามการมีบุตร
 - ค. ให้การโฆษณาประชาสัมพันธ์
 - ง. อนุญาตให้มีการทำแท้งอย่างเสรี
 - จ. จัดทำโครงการการวางแผนครอบครัว
15. การกระทำเช่นไรไม่ควรทำสำหรับการป้องกันการอพยพของชาวชนบทเข้าสู่เมืองหลวง
- ก. ส่งเสริมอาชีพให้ชาวชนบท
 - ข. ออกกฎหมายให้มีการย้ายถิ่น
 - ค. กระจายสถานศึกษาไปต่างจังหวัด
 - ง. จัดสวัสดิการต่าง ๆ ให้ชาวชนบท
 - จ. จัดงบประมาณเพื่อพัฒนาชนบทมากขึ้น

16. ปัญหาใดแสดงถึงความไม่สมตูลย์ของประชากรกับสิ่งแวดล้อมในภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือ

ก. แหล่งน้ำมีมากแต่ดินเป็น

ข. อาหารโปรตีนมีมาก แต่คนไม่นิยมรับประทาน

ค. มีทุ่งหญ้ามาก แต่ประชากรไม่นิยมเลี้ยงสัตว์

ง. จำนวนประชากรมาก แต่พื้นที่ส่วนใหญ่ไม่สมบูรณ์

จ. บางแห่งมีประชากรยากจนมากบางแห่งน้อย

17. ลักษณะใด เป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น

ก. แม่น้ำ ป่าไม้

ข. มนุษย์ อากาศ

ค. รถยนต์ สัตว์ป่า

ง. ภูเขา เครื่องบิน

จ. กฎหมาย ศาสนา

18. ข้อใดเป็นสิ่งแวดล้อมประดิษฐ์

ก. หินแร่

ข. ป่าไม้

ค. แม่น้ำ

ง. เขื่อน

จ. จอมปลวก

19. เพราะเหตุใดเราจึงถือว่ามนุษย์เป็นสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกับสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ

ก. มนุษย์มีการเคลื่อนไหว

ข. มนุษย์เป็นผู้สร้างมลภาวะ

ค. มนุษย์เป็นสัตว์ประ เภทหนึ่ง

ง. มนุษย์เป็นผู้ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม

จ. มนุษย์ย่อมอาศัยอยู่ในระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง

20. "ต้นไม้คือเพื่อนที่วัด เจ้าคุณอากาศพิศแทนข้า". จากคำขวัญนี้แสดงว่า

- ก. ต้นไม้เป็นเพื่อนที่วัด
- ข. ำให้เห็นสภาพอากาศเป็นพิษ
- ค. ต้นไม้สร้างความมั่นคงแก่ชาติ
- ง. ต้นไม้ช่วยรักษาความสมดุลย์ของอากาศ
- จ. ต้นไม้เป็นแหล่งอาหารของมนุษย์และสัตว์

21. การกระทำในข้อใดได้ชื่อว่าเป็นการป้องกันมิให้ดินเป็นพิษ

- ก. แดงปลูกแดงกว่า แต่ใส่ปุ๋ยมากเกินไป
- ข. ค้าเดินทานขนมแล้วขยี้ถุงใส่ขนมลงบนพื้นถนน
- ค. ขาวนำขยะและใบไม้ใกล้ ๆ บ้านทิ้งในหลุมขยะ
- ง. เหลืองและเพื่อน ๆ ช่วยกันขุดดินเพื่อหาแร่
- จ. เขียวเทยาฆ่าแมลงที่เหลือทิ้งลงใต้โคนมะม่วงทุกครั้ง

22. ศัตรูสำคัญของป่าคือ

- ก. ไฟป่า
- ข. มนุษย์
- ค. แมลง
- ง. สัตว์ป่า
- จ. น้ำท่วม

23. คนไทยใช้น้ำเพื่อการใดมากที่สุด

- ก. การทำป่าไม้
- ข. การเพาะปลูก
- ค. การเลี้ยงสัตว์
- ง. การทำเหมืองแร่
- จ. การอุตสาหกรรม

24. ท่านจะช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยวิธีใด
- ใช้น้ำและไฟอย่างประหยัด
 - เผาหญ้าบริเวณข้างเคียง
 - นำพืชหวงห้ามมาปลูกที่บ้าน
 - ซื้อแร่ธาตุจากต่างประเทศ
 - นำเศษขยะไปทิ้งน้ำเพื่อให้ปลากิน
25. การรักษาป่าไม้ทำให้มีน้ำอุดมสมบูรณ์ ดินดีและอากาศบริสุทธิ์ จากคำกล่าวนี้ หมายความว่าอย่างไร
- ป่าไม้ป้องกันความแห้งแล้ง
 - ป่าไม้ช่วยให้เกิดความชุ่มชื้น
 - ป่าไม้มีประโยชน์ต่อมนุษย์มาก
 - ป่าไม้มีประโยชน์ต่อการเพาะปลูก
 - ป่าไม้รักษาสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสม
26. กรณีใดเป็นการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติกลับมาใช้ใหม่
- ใช้แกลบทำเชื้อเพลิง
 - นำผิวไม้มาทำกระดาษ
 - นำเอาแก้วแตกมาหลอมใหม่
 - นำเอาขยะมาเป็นแก๊สหุงต้ม
 - นำเอาแก๊สมูลสัตว์มาทำเชื้อเพลิง
27. วิธีการใดเป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติคุ้มค่าที่สุด
- ใช้พลาสติกแทนใบตอง
 - ใช้เหล็กก่อสร้างแทนไม้
 - ทำนาสลับกับทำไร่แดงโม
 - นำเศษไม้และขี้เลื่อยมาอัดเป็นแผ่น
 - ปลูกพืชเป็นขั้นบันไดตามพื้นที่เชิงเขา

28. กรณีน้ำท่วมที่ท่วมพร น่าจะเกิดจากสาเหตุใด
- การตัดไม้
 - ดินไม่อุ้มน้ำ
 - น้ำทะเลหนุน
 - คนทิ้งขยะมาก
 - ระบบระบายน้ำไม่ดี
29. ถ้าทุกคนช่วยกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจะเกิดผลอย่างไรมากที่สุด
- ทุกคนปราศจากโรค
 - ประชาชนจะมีสุขภาพดี
 - ทรัพยากรจะหมดไปจากโลก
 - คนจะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
 - คงความสมดุลทางธรรมชาติได้นาน
30. เราจะแก้ไขน้ำเสียที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมได้อย่างไร
- ห้ามจัดตั้งโรงงานริมแม่น้ำ
 - ใช้น้ำยาเคมีราดที่ผิวน้ำ
 - ปล่อยน้ำเสียลงในห้วยหรือบึง
 - ให้โรงงานติดตั้งเครื่องกรองน้ำเสีย
 - ส่งเสริมให้ประชาชนริมแม่น้ำใช้น้ำบาดาลแทน
31. ภูเขาที่มีป่าปกคลุมเปรียบเหมือนลักษณะใด
- ฝายกั้นน้ำ
 - เขื่อนกั้นน้ำ
 - อ่างน้ำให้น้ำยัง
 - ฟองน้ำคอยดูดซับน้ำฝน
 - หลังคาบ้านให้น้ำไหลสะดวก

32. สิ่งที่ทำให้เกิดปัญหาล้างแวล้อม เป็นพิษที่สำคัญที่สุด

- ก. มนุษย์
- ข. กาลเวลา
- ค. เครื่องจักรกล
- ง. โรงงานอุตสาหกรรม
- จ. สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

33. อากาศเป็นพิษในเมืองใหญ่เกิดจากสาเหตุใดมากที่สุด

- ก. ฝุ่นละอองจากท้องถนน
- ข. คาร์บอนมอนอกไซด์
- ค. คาร์บอนไดออกไซด์
- ง. กลิ่นเหม็นของขยะและน้ำเน่า
- จ. ฝุ่นและคาร์บอนจากโรงงานอุตสาหกรรม

34. ถ้ายานพาหนะในภูเก็ตหนาแน่นเหมือนในกรุงเทพฯ แล้ว มลภาวะประเภทใด จะเกิดขึ้นเป็นอันดับแรก

- ก. ดิน
- ข. น้ำ
- ค. เสียง
- ง. อากาศ
- จ. ความร้อน

35. สาเหตุใดไม่ถือว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ

- ก. มีรถยนต์มากขึ้น
- ข. มีโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น
- ค. มีประชากรของท้องถิ่นเพิ่มขึ้น
- ง. มีการสร้างสวนสาธารณะมากขึ้น
- จ. มีการปลูกสร้างบ้านเรือนมากขึ้น

36. การกล่าวว่ำน้้ำจะท่วมกรุงเทพฯ ทุกปีจริงหรือไม่
- จริง เพราะอยู่ใกล้ทะเล
 - จริง เพราะคนทิ้งขยะกันมาก
 - จริง เพราะกรุงเทพฯ ที่ดำน้้ำท่วมถึง
 - ไม่จริง เพราะกรุงเทพฯ ปรับพื้นที่สูงขึ้น
 - ไม่จริง เพราะกรุงเทพฯ ทำเขื่อนกั้นแล้ว
37. สิ่งใดไม่ใช่สาเหตุที่ทำให้เกิดสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ
- การทํานา
 - การจราจร
 - การก่อสร้าง
 - การอุตสาหกรรม
 - การเพิ่มประชากร
38. ข้อใดไม่ใช่สาเหตุที่ทำให้สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ
- มีรถยนต์มากขึ้น
 - มีการสร้างตึกมากขึ้น
 - จำนวนสวนสาธารณะเพิ่มขึ้น
 - จำนวนคนในท้องถิ่นมากขึ้น
 - สร้างโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น
39. การกระทำเช่นไรที่แสดงว่ามนุษย์เป็นต้นเหตุของการทำลายสิ่งแวดล้อม
- ทิ้งขยะในแม่น้ำ
 - ถางหญ้าทำสวน
 - ขายที่ดินจัดสรร
 - ซื้อเก้าอี้ไม้มาใช้
 - บ้วนน้ำลายลงถนน

40. ทรัพยากรธรรมชาติที่ช่วยรักษาธรรมชาติให้คงอยู่คืออะไร

- ก. น้ำ
- ข. ดิน
- ค. ป่าไม้
- ง. สัตว์ป่า
- จ. แร่ธาตุ

41. การกระทำเช่นไรที่ทำให้ดินเสื่อมคุณภาพ

- ก. เผาตอพืช
- ข. ปลุกพืชคลุมคอก
- ค. ปลุกพืชขึ้นบันได
- ง. ไถกลบหน้าดินเสมอ
- จ. ปลุกพืชสลับกันหลายชนิด

42. "เสือพิเพราะป่าปก ญ่ารกเพราะเสือยัง ดินเย็นเพราะหญ้าบัง หญ้ายังเพราะดินดี" หมายถึงอะไร

- ก. ดินจะดีอยู่ได้อยู่ที่หญ้าและป่า
- ข. หญ้าจำเป็นมากสำหรับเสือและดิน
- ค. ดินเป็นสิ่งจำเป็นที่สุดของเสือและหญ้า
- ง. เสืออาศัยอยู่ได้เพราะกินหญ้าและกินดิน
- จ. ป่าไม้ หญ้า เสือ ดิน ต่างต้องพึ่งพิงซึ่งกันและกัน

43. กรณีใดเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ดีที่สุด

- ก. ออกกฎหมายที่ดีที่สุด
- ข. จัดตั้งหน่วยงานอนุรักษ์
- ค. จัดทำและวางแผนโครงการอนุรักษ์
- ง. อบรมจริยธรรมและคุณธรรมแก่ประชาชน
- จ. ร่วมมือระหว่างประชาชนกับรัฐบาลในการอนุรักษ์

44. มลภาวะของอากาศในเมืองใหญ่เกิดจากข้อใดมากที่สุด

- ก. แก๊สหุงต้ม
- ข. คาร์บอนจากท่อไอเสียรถยนต์
- ค. ฝุ่นและควันจากโรงงานอุตสาหกรรม
- ง. ฝุ่นละอองตามท้องถนน
- จ. กลิ่นเหม็นจากขยะและน้ำเน่าในลำคลอง

45. การเรียนเรื่องสิ่งแวดล้อมจำเป็นต่อใครเรียนหรือไม่

- ก. จำเป็น เพราะผู้เรียนจะได้เข้าใจและเห็นคุณค่า
- ข. ไม่จำเป็น เพราะผู้เรียนไม่สามารถนำไปใช้ได้
- ค. จำเป็น เพราะผู้เรียนนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
- ง. ไม่จำเป็น เพราะผู้เรียนไม่ได้รับประโยชน์เท่าที่ควร
- จ. จำเป็น เพราะผู้เรียนได้เห็นประโยชน์ของสิ่งแวดล้อม

46. ถ้าจะแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมให้ได้ผลที่สุดควรดำเนินการอย่างไร

- ก. ออกกฎหมายควบคุมอย่างเข้มงวด
- ข. รัฐบาลต้องเพิ่มงบประมาณในการแก้ไขปัญหาให้มากขึ้น
- ค. ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีทุกชนิดเพื่อกำจัดปัญหาที่เกิดขึ้น
- ง. ให้การศึกษาแก่ประชาชนและประชาชนต้องให้ความร่วมมือ
- จ. ให้มาตรการที่เข้มงวดเพื่อควบคุมการขยายตัวให้มีความร่วมมือ

47. การกระทำแบบใดเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทางอ้อม

- ก. รับประทานอาหารกระป๋อง
- ข. ใช้น้ำยาเคมีทำลายศัตรูพืช
- ค. ใช้ของที่ซื้อจากต่างประเทศ
- ง. ใช้พลาสติกแทนวัสดุธรรมชาติ
- จ. ใช้ยางรถยนต์ที่เสื่อมมาทำเป็นรองเท้า

48. ถ้าช่วยกันอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะเกิดผลอย่างไรมากที่สุด

- ก. ทุกคนจะมีสุขภาพดี
- ข. สภาพเป็นอยู่โดยทั่วไปจะดีขึ้น
- ค. ภัยวิบัติทางธรรมชาติจะไม่เกิดขึ้น
- ง. ประชาชนจะปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ
- จ. คงความสมดุลย์ทางธรรมชาติได้นาน

49. ผู้ใดได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากที่สุด

- ก. รัฐบาล
- ข. ประชาชน
- ค. กรมป่าไม้
- ง. โรงเลื่อยไม้
- จ. กรมชลประทาน

50. ท่านเห็นด้วยกับโครงการปลูกป่าของรัฐบาลหรือไม่

- ก. เห็นด้วย เพราะทำให้เกิดความสามัคคี
- ข. ไม่เห็นด้วย เพราะเกิดทุจริตในวงราชการ
- ค. ไม่เห็นด้วย เพราะเป็นการตักน้ำพริกละลายแม่น้ำ
- ง. เห็นด้วย เพราะทำให้คนเห็นประโยชน์ของป่ามากขึ้น
- จ. เห็นด้วย เพราะเป็นการสร้างป่าทดแทนป่าที่ถูกทำลาย

ป. 1. ไม่เข้า
1. 1. 1.

แบบสอบถามพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

- คำชี้แจง 1. แบบสอบถามมีจำนวน 30 ข้อ ใช้เวลา 20 นาที
2. แบบสอบถามนี้ไม่มีคำตอบถูกหรือผิดเพราะแต่ละคนย่อมมีความคิดเห็นไม่เหมือนกัน
3. วิธีตอบแบบสอบถามในข้อหนึ่ง ๆ จะมีช่องว่างให้เลือกตอบ 2 ข้อ คือ ใช่, ไม่ใช่ ให้นักเรียนพิจารณาแต่ละข้อแล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องนั้น ๆ ตามความคิดเห็นของนักเรียน

ด้านกาลัญญาตา - รู้จักเวลา

	ใช่	ไม่ใช่
1. ท่านจะวางแผนการทำงานร่วมกับกลุ่มก่อนปฏิบัติงานนั้น ๆ ทุกครั้ง		
2. ท่านเป็นผู้รักษาเวลาและคอยเตือนเพื่อนเสมอในการปฏิบัติกิจกรรม		
3. ถ้าท่านนัดเวลากับใคร ท่านจะไปก่อนเวลาเสมอ		
4. ท่านเชื่อว่าการวางแผนร่วมกันจะทำให้การปฏิบัติกิจกรรมมีประสิทธิภาพ		
5. ท่านเป็นผู้เคร่งครัดในการปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ทุกครั้ง		
6. ท่านจะเร่งรีบปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นให้ทันตามเวลาที่กำหนดเสมอ		

	ใช่	ไม่ใช่
7. ท่านนำแนวปฏิบัติกิจกรรมที่ผ่านมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติกิจกรรมในครั้งต่อมาทุกครั้ง		
8. ท่านชอบทำความยุ่งยากในการทำงานให้แก่งroups เสมอ		
9. ท่านจะคำนึงแต่ผลงานมากกว่าเวลา		
10. ในการทำกิจกรรม ท่านไม่จำเป็นต้องเร่งรัดเพราะถึงอย่างไรเพื่อน ๆ ก็ต้องเร่งทำงานจนเสร็จอยู่แล้ว		

ด้านประสิทธิภาพ - รู้จักสังคม

	ใช่	ไม่ใช่
1. ท่านสามารถปฏิบัติกิจกรรมได้ทุกกลุ่มที่ท่านเข้าร่วม		
2. ท่านรู้สึกกระตือรือร้นเมื่อได้รับงานใหม่ให้มาดำเนินการร่วมกับผู้อื่น		
3. เมื่อเป็นผู้นำกลุ่ม ท่านกล้าที่จะตัดสินใจแทนกลุ่มในการทำกิจกรรมเสมอ		
4. ท่านรู้ว่าสิ่งใดที่ควรกระทำโดยสมาชิกในกลุ่มไม่ต้องบอก		

	ใช่	ไม่ใช่
5. ท่านมักเสนอความคิดใหม่ ๆ ในการทำกิจกรรม แก่กลุ่มเสมอ		
6. เพื่อน ๆ มักชอบมาร่วมกลุ่มทำกิจกรรมกับท่าน		
7. ท่านพร้อมที่จะรับผิดชอบ เมื่อกลุ่มมีข้อบกพร่อง ทุกครั้งที่ท่านเป็นผู้นำ		
8. เมื่อท่านเป็นผู้นำกลุ่ม ท่านไม่จำเป็นต้องสนใจ ความรู้สึกของคนในกลุ่ม		
9. ท่านมักจะให้เพื่อน ๆ ยืมสิ่งของเครื่องใช้เมื่อ เป็นผู้อื่นขาดแคลน		
10. ท่านมักจะถูกเลือกให้เป็นหัวหน้าในการทำงาน ร่วมกัน		

ด้านบุคคลิยญา - รู้จักบุคคล

	ใช่	ไม่ใช่
1. เมื่อเป็นผู้นำกลุ่ม ท่านจะพิจารณาอบงานที่คิดว่า เหมาะสมกับสมาชิกในกลุ่ม		
2. เมื่อเพื่อนร่วมงานทำผิดพลาด ท่านถือว่าเป็น บทเรียนในการปฏิบัติงานครั้งต่อไป		

	ใช่	ไม่ใช่
3. ท่านใช้คำพูดให้กำลังใจเพื่อนในกลุ่มให้พยายามยิ่งขึ้น		
4. เมื่อเป็นผู้นำกลุ่ม ท่านยอมรับผลงานของสมาชิกในกลุ่ม เมื่อเขาทำดีที่สุดแล้ว		
5. ในการทำกิจกรรมร่วมกัน ท่านจะรู้สึกดีถ้าได้ถ้าไม่ได้มีส่วนร่วมทำงานนั้น		
6. ท่านยินดีร่วมกิจกรรมกับทุกคน ถ้าเขาจะเป็นสมาชิกในกลุ่มของท่าน		
7. ท่านจะให้อิสระแก่สมาชิกในกลุ่มปฏิบัติกิจกรรมอย่างเต็มที่เสมอ		
8. ท่านเต็มใจทำตามคำสั่งทุกครั้ง เมื่อผู้นำกลุ่มขอร้องให้ท่านปฏิบัติกิจกรรม		
9. ท่านมักเป็นผู้แก้ไขข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในกลุ่มเสมอ		
10. ท่านจะไม่ยอมให้เพื่อนที่เคยทำงานผิดพลาดมาร่วมกลุ่มของท่าน		

ภาคผนวก ค.

แผนการสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

แผนการสอนที่ 1

เรื่อง องค์ประกอบของประชากรและการเปลี่ยนแปลงประชากร

เวลา 2 คาบ คาบละ 50 นาที

จุดประสงค์ทั่วไป เพื่อให้นักเรียน

1. เข้าใจความหมายและองค์ประกอบของประชากรได้
2. อธิบายถึงเหตุของการเปลี่ยนแปลงประชากรได้

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม นักเรียนสามารถปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ในด้านต่อไปนี้

เนื้อหา

1. บอกความหมายและองค์ประกอบของ "ประชากร" ได้
2. ชี้บอกถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงประชากรได้

พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

เสนอแนะวิธีการจัดระบบขั้นตอนในการทำงานให้เป็นไปตามเวลา

การประยุกต์ใช้

1. ร่วมกันวิเคราะห์ได้ว่าการเปลี่ยนแปลงประชากรมีผลต่อท้องถิ่นของนักเรียนอย่างไร
2. ร่วมกันเสนอแนะวิธีการจัดระบบขั้นตอนในการทำงาน

เนื้อหา

1. ความหมายของประชากร

2. องค์ประกอบของประชากร ได้แก่ อายุ เพศ การศึกษา เชื้อชาติ ศาสนา อาชีพ การสมรส

อายุเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ประเทศที่พัฒนาแล้วประกอบด้วยประชากรวัยแรงงานร้อยละ 75 และวัยพึ่งพิงร้อยละ 25 ส่วนประเทศที่กำลังพัฒนาประกอบด้วยประชากรวัยแรงงานร้อยละ 60 วัยพึ่งพิงร้อยละ 40

ประชากรวัยแรงงานหมายถึงประชากรที่มีอายุมากกว่า 15 ปี และไม่เกิน 65 ปี

ประชากรวัยพึ่งพิงหมายถึงประชากรที่อายุน้อยกว่า 15 ปี และมากกว่า 65 ปี

3. การเปลี่ยนแปลงประชากร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรอันเนื่องจาก

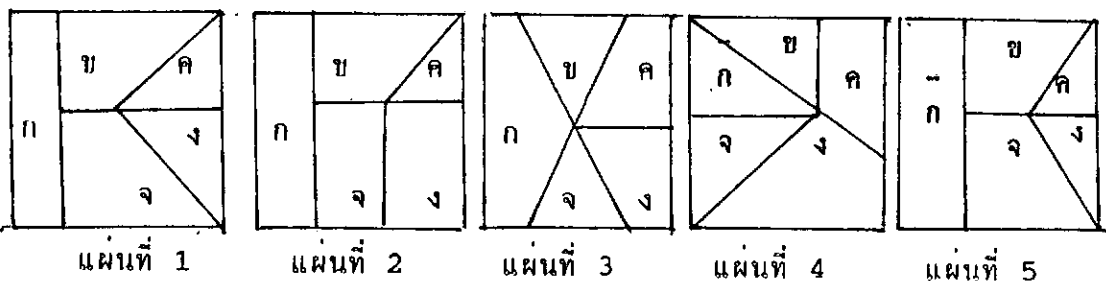
3.1 การเกิด

3.2 การตาย

3.3 การย้ายถิ่น

สื่อการเรียนรู้

1. กระดาษภาพต่อ รูปสี่เหลี่ยม ขนาด 6" * 6" ซึ่งมีลักษณะ ดังนี้

ด้านหน้าเป็นรูปภาพ ด้านหลังพิมพ์ข้อความปรากฏดังนี้

รูปที่ 1 ประชากรอยู่ในวัยพึ่งพิงจำนวนมาก

รูปที่ 2 ประชากรเกิดมากตายน้อย

รูปที่ 3 ประชากรตายมากเกิดน้อย

รูปที่ 4 เกิดการย้ายถิ่นมาก

รูปที่ 5 ประชากรส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษา

2. ช่องสำหรับใส่ชิ้นส่วน

ช่องที่ 1 ประกอบด้วยชิ้นส่วนอักษร ก

ช่องที่ 2 ประกอบด้วยชิ้นส่วนอักษร ข

ช่องที่ 3 ประกอบด้วยชิ้นส่วนอักษร ค

ช่องที่ 4 ประกอบด้วยชิ้นส่วนอักษร ง

ช่องที่ 5 ประกอบด้วยชิ้นส่วนอักษร จ

กิจกรรมการเรียนรู้

1. ขั้นนำ ให้นักเรียนทำกิจกรรม "รวมใจ" เพื่อสร้างความคุ้นเคยระหว่างสมาชิก โดยครูแจกชิ้นส่วนให้นักเรียนคนละ 1 ชิ้น นักเรียนจะต้องต่อชิ้นส่วนเป็นรูปหัวใจให้เข้ากันได้สนิทแล้วเขียนชื่อของทั้งสองคนในกระดานนั้นแล้วส่งตัวแทนออกมา 1 คน รับเอกสารที่ครูแจกให้

2. ขั้นสอน

2.1 แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 7 คน

2.2 ครูให้นักเรียนอ่านเอกสารที่แจกให้

2.3 แต่ละกลุ่มส่งตัวแทน 1 คน ออกมาทำหน้าที่ผู้สังเกตการณ์ รับใบสังเกตการณ์และเขียนรายงานลงในใบสังเกตการณ์

2.4 ครูแจกซองสำหรับทำกิจกรรมให้นักเรียนทุกกลุ่ม ซึ่งในซองจะประกอบด้วยชิ้นส่วนที่จะต่อเป็นรูปสี่เหลี่ยม

2.5 ให้นักเรียนเลือกผู้นำกลุ่มและเลขานุการกลุ่ม (หมุนเวียนกันไป) เพื่ออ่านคำอธิบายในการทำกิจกรรมให้สมาชิกในกลุ่มเข้าใจ (เอกสารคำอธิบาย)

2.6 สมาชิกทุกคนร่วมทำกิจกรรมและอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อความที่ปรากฏในรูปสี่เหลี่ยมและจัดบันทึกสรุปย่อ (ใช้เวลา 20 นาที)

2.7 ออกมารายงานหน้าชั้น โดยส่งตัวแทนออกมารายงานทุกกลุ่ม

3. ขั้นวิเคราะห์

- 1) ผู้สังเกตการณ์รายงานข้อสังเกตเห็นในการทำกิจกรรม
- 2) ครูและนักเรียนร่วมกันวิเคราะห์โดยใช้คำถามต่อไปนี้

3.1 เนื้อหา

1. ตามความคิดของนักเรียน ประชากรมีความหมายว่าอย่างไร
2. นักเรียนคิดว่าองค์ประกอบประชากรที่สำคัญควรมีอะไรบ้าง
3. ยกตัวอย่างประชากรที่มีจำนวนมากที่สุดและน้อยที่สุดใน

แต่ละทวีป

4. พิจารณาสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงประชากรว่าเกิดจาก

อะไรบ้าง

3.2 พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

1. ผู้นำกลุ่มของแต่ละกลุ่มปฏิบัติหน้าที่อย่างไรบ้าง
2. มีการวางแผนงานในการทำงานหรือไม่
3. กิจกรรมที่ทำได้เสร็จตามเวลาที่กำหนดหรือไม่

4. ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้

1. พิจารณาได้ว่าท้องถิ่นมีปัญหาที่เกิดจากประชากรอย่างไร
2. นำหลักการในการวางแผนงานนำไปใช้กิจกรรมต่าง ๆ

5. ขั้นประเมินผล สังเกตการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของนักเรียนต่อไปนี้

5.1 เนื้อหา

1. การอภิปราย
2. ความร่วมมือในการทำกิจกรรม

5.2 พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

1. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทำกิจกรรม
2. การร่วมมือกันแสดงความคิดเห็น

5.3 การประยุกต์ใช้

1. อภิปรายร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนและ

นอกชั้นเรียน

เอกสารสำหรับผู้นำกลุ่มอธิบายให้สมาชิกในกลุ่มทราบกติกา

คำอธิบาย

1. ให้นักเรียนทุกคนพยายามต่อชิ้นส่วนที่ได้ไป ห้ามพูดออกเสียง
2. แต่ละรูปจะประกอบไปด้วยชิ้นส่วนอักษร ก. ข. ค. ง. จ. รูปสี่เหลี่ยมจตุรัสจึงจะเป็นภาพที่สมบูรณ์
3. เมื่อต่อเสร็จ ให้ทุกคนในกลุ่มลุกขึ้นยืนแล้วคบมือพร้อมกัน (ใช้เวลา 10 นาที)
4. พลิกดูข้างหลังภาพจะเป็นข้อความปรากฏอยู่ ให้ช่วยกันอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อความนั้น แล้วจดบันทึกไว้
5. ใช้เวลาในการทำกิจกรรม 20 นาที

ใบสั่ง เกิดการณ์

กลุ่มที่ _____

ผู้สั่ง เกิดการณ์ _____

คำชี้แจง ให้ผู้สั่ง เกิดการณ์สั่ง เกิดการณ์ทำงานของกลุ่มที่ตนรับผิดชอบดังนี้

1. บรรยาการในการทำงานกลุ่มเป็นอย่างไรตามความรู้สึกของท่าน

☐ เคร่งเครียด

☐ สนุกสนาน

☐ วุ่นวาย

☐ ไม่จริงจัง

2. ผู้ทำผิดกฎคือใคร _____

ปฏิบัติอย่างไร _____

3. ผู้ไม่ให้ความร่วมมือคือ _____

4. ผู้ที่กระตือรือร้นในการทำกิจกรรมมากที่สุดคือ _____

5. ผู้ที่เอื้อเฟื้อต่อเพื่อนที่สุดคือ _____

6. ผู้ที่พยายามผูกขาดการพูดคนเดียวคือ _____

7. กลุ่มมีการวางแผนการปฏิบัติงานหรือไม่ _____

ข้อเสนอแนะ

แผนการสอนที่ 2

คาบที่ 3 - 4

เรื่อง ปัญหาประชากร

เวลา 2 คาบ คาบละ 50 นาที

จุดประสงค์ทั่วไป เพื่อให้นักเรียน

1. เข้าใจถึงปัญหาประชากรว่ามีสาเหตุต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดปัญหาได้
2. ให้เข้าใจถึงผลกระทบที่เกิดจากประชากร เพิ่มหรือลดมากเกินไป

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม นักเรียนสามารถปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ในด้านต่อไปนี้
เนื้อหา

1. อธิบายถึงความหมายของปัญหาประชากรได้
2. ระบุถึงสาเหตุต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดปัญหาประชากรได้
3. อธิบายถึงผลกระทบที่เกิดจากประชากรเพิ่มเร็วเกินไปหรือเพิ่มช้าเกินไป

พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสมเหตุสมผลของปัญหาร่วมกับกลุ่มและยอมรับมติของที่ประชุม

การประยุกต์ใช้

1. วิเคราะห์ได้ว่าประเทศไทยมีปัญหาประชากรที่เกิดจากสาเหตุอะไรบ้าง
2. สรุปถึงความสำคัญของความร่วมมือกันว่าจะนำไปสู่ความสำเร็จ

เนื้อหา ปัญหาประชากรส่วนใหญ่เกิดจาก

1. การเพิ่มของประชากรรวดเร็วเกินไป (มากกว่าร้อยละ 3 ต่อปี)
- ส่วนใหญ่จะเกิดในประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น ขาดแคลนอาหาร ขาดแคลนที่อยู่อาศัย ปัญหาการว่างงาน ปัญหาแหล่งเสื่อมโทรม ฯลฯ

2. การเพิ่มของประชากรซ้ำเกินไป (น้อยกว่าร้อยละ 1 ต่อปี)
ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในประเทศอเมริกาใต้และยุโรปบางประเทศ ซึ่งทำให้เกิด
ปัญหาขาดบุคลากรในการพัฒนาประเทศ ขาดกำลังแรงงาน ขาดบุคลากร
ในการผลิต ฯลฯ
3. ประชากรของประเทศต่าง ๆ และของโลกมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น
ในอนาคต

สื่อการเรียนรู้

1. นิทานคนเรือล่ม
2. ภาพประกอบเป็นคนในวัยต่าง ๆ

กิจกรรมการเรียนรู้

1. ขั้นนำ

- 1.1 แบ่งสมาชิกออกเป็น 7 กลุ่ม กลุ่มละ 7 คน โดยวิธีนับ 7
ขออาสาสมัครเป็นผู้สังเกตการณ์กลุ่มละ 1 คน รับใบสังเกตการณ์ (เอกสาร
หมายเลข 1)

- 1.2 ให้แต่ละกลุ่มเลือกผู้นำกลุ่มและเลขานุการ (ไม่ซ้ำกัน)

2. ขั้นสอน

- 2.1 ครูให้นักเรียนเล่นเกม "ช่วยคนเรือล่ม"
- 2.2 ผู้นำกลุ่มเล่านิทานเรื่องคนเรือล่มให้สมาชิกฟังโดยมีภาพประกอบ
- 2.3 เมื่อเล่าจบให้สมาชิกแต่ละคนพิจารณาจัดอันดับตัวเลขครุในเรื่องที่
ต้องการให้ความช่วยเหลือ 3 คน โดยเรียงลำดับจากผู้ที่ต้องการให้ความช่วยเหลือ
มากที่สุดลดหลั่นกันไป ใช้เวลา 15 นาที

- 2.4 เมื่อหมดเวลาให้แต่ละกลุ่มไปเขียนคำตอบในกระดาน

3. ขั้นวิเคราะห์

- 3.1 ให้ผู้สังเกตการณ์แต่ละกลุ่มรายงานสิ่งที่สังเกตเห็น
- 3.2 ครูกับนักเรียนร่วมกันวิเคราะห์ตามหัวข้อต่อไปนี้

เนื้อหา

1. ทำไมจึงต้องช่วยคนชรา เด็ก และหญิงมีครรภ์
2. ประชากรวัยแรงงานและวัยพึ่งพิงที่มีจำนวนแตกต่างกัน ทำให้เกิด

ปัญหาประชากรอย่างไร

พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

1. นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นทุกคนหรือไม่
2. เมื่อเพื่อนในกลุ่มแสดงอาการยอมรับหรือไม่ยอมรับ เหตุผลของเรา

นักเรียนรู้สึกอย่างไร

3. นักเรียนคิดว่ามติของกลุ่มถูกต้องหรือไม่
4. ผู้นำในกลุ่มช่วยประนีประนอมหรือไม่
4. ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้
 1. นักเรียนร่วมแสดงความคิดเห็นต่อกลุ่ม
 2. นักเรียนนำความรู้ในเรื่องประชากรไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้
5. ขั้นประเมินผล สังเกตการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของนักเรียนในด้าน

ต่อไปนี้

5.1 เนื้อหา

1. สังเกตการอภิปรายแสดงความคิดเห็น
2. การรายงานหน้าชั้น

5.2 พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

1. ความร่วมมือระหว่างทำงานกลุ่ม
2. ความรับผิดชอบและกล้าแสดงออก
3. การยอมรับฟังผู้อื่นและมติของที่ประชุม

5.3 การประยุกต์ใช้

1. การแสดงความคิดเห็นและให้ความร่วมมือแก่หมู่คณะ
2. พิจารณาความรู้ที่ได้แล้วบันทึกลงในสมุด

ใบสั่ง เกิดการณ์

กลุ่มที่ _____

ผู้สั่ง เกิดการณ์ _____

คำชี้แจง ให้ผู้สั่ง เกิดการณ์สังเกตการทำงานของกลุ่มที่ตนรับผิดชอบดังนี้

1. บรรยาการในการทำงานกลุ่มเป็นอย่างไร ตามความรู้สึกของท่าน

☐

เคร่งเครียด

☐

เป็นกันเอง

☐

ไม่จริงจัง

☐

วุ่นวาย

2. คนที่แสดงความคิดเห็นมากที่สุดคือ _____

3. คนที่ไม่แสดงความคิดเห็นคือ _____

4. กลุ่มมีข้อขัดแย้งกันหรือไม่

☐

มี

☐

ไม่มี

5. มีผู้แสดงพฤติกรรมเหล่านี้หรือไม่

พฤติกรรม	มี	ไม่มี
1. แย่งกันพูด		
2. พุดขัดผู้อื่น		
3. พุดโดยใช้อารมณ์		
4. แสดงท่าทางไม่สนใจ		

แผนการสอนที่ 3

คาบที่ 5 - 6

เรื่อง แนวทางแก้ไขและป้องกันปัญหาประชากร

เวลา 2 คาบ คาบละ 50 นาที

จุดประสงค์ทั่วไป

1. การแก้ไขปัญหาประชากรจะทำได้โดยต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายระดับ
2. ได้รับความรู้ ความเข้าใจในแนวทางการแก้ไขปัญหาและป้องกันปัญหาประชากร

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม นักเรียนสามารถปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ในด้านต่อไปนี้เนื้อหา

1. อธิบายปัญหาที่เกิดขึ้นจากอัตราเพิ่ม - ลด ของประชากร
2. เสนอแนวทางในการแก้ไขและป้องกันปัญหาประชากรได้

พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

แสดงความสามารถของตนเองและช่วยเหลือกันในการร่วมกิจกรรมกับกลุ่ม
การประยุกต์ใช้

1. เสนอแนวทางในการแก้ไขและป้องกันปัญหาประชากรได้
2. วิเคราะห์ได้ว่าความสามารถของแต่ละคนสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

เนื้อหา แนวทางการแก้ไขและป้องกันปัญหาประชากรมีหลายระดับ เช่น

1. ระดับบุคคล สามารถแก้ไขป้องกันโดยเปลี่ยนค่านิยม เช่น การนิยมมีบุตรหลายคน การเลือกเพศของบุตร คิดว่าการทำหมันจะเกิดผลเสียต่อสุขภาพ ร่างกายและนอกจากนี้ต้องเป็นผู้ที่ยืนยันแท้จริงในการทำงาน ประหยัด และมีการ

วางแผนครอบครัวของตนเอง

2. ระดับบุคคล เลี้ยงดูบุตรให้เป็นพลเมืองดี รักษาสุขภาพอนามัย
ปลูกฝังค่านิยมที่ถูกต้อง

3. ระดับประเทศ ต้องพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม บริการในด้าน
สวัสดิภาพของประชาชน สนับสนุนโดยการวางแผนครอบครัว

สื่อการเรียนรู้

1. ภาพดอกทานตะวัน
2. ขอบชั้นส่วนดอกทานตะวัน 7 ชุด
3. สีเมจิก สีแดง, สีดำ

กิจกรรมการเรียนรู้

1. ขั้นนำ

1.1 แบ่งสมาชิกออกเป็น 7 กลุ่ม กลุ่มละ 7 คน (โดยวิธีนับ 7)
ขออาสาสมัครเป็นผู้สังเกตการณ์กลุ่มละ 1 คน รับใบสังเกตการณ์ (เอกสาร
หมายเลข 1) พร้อมคำชี้แจงในการทำงานจากครู

1.2 ให้แต่ละกลุ่มเลือกผู้นำกลุ่มและเลขานุการ (ไม่ซ้ำกัน) โดย
ผู้นำกลุ่มเป็นผู้วางแผนสิ่งการ โดยครูแจกบัตรกติกา (เอกสารหมายเลข 2) ให้
ผู้นำกลุ่มทุกกลุ่มแยกมาพบครู ได้ศึกษาและคำอธิบายเพิ่มเติมว่า "งานของนักเรียน
คือให้ร่วมมือกันวางแผนว่าจะส่งผู้ปฏิบัติงานทั้ง 5 คนอย่างไร จึงจะสามารถ
ให้ผู้ปฏิบัติงานช่วยกันต่อชิ้นส่วน โดยปฏิบัติตามกติกาอย่างเคร่งครัด" และสมาชิกที่
เหลือในกลุ่ม เป็นผู้ปฏิบัติงาน

2. ขั้นสอน

2.1 ครูให้แต่ละกลุ่มต่อภาพดอกทานตะวัน

2.2 ผู้นำกลุ่มอธิบายกติกาแก่สมาชิกในกลุ่มฟังจนเข้าใจ แล้วลง

มือปฏิบัติงาน

2.3 เมื่อปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายแล้ว ให้นำผลงานไปให้ผู้นำกลุ่ม

2.4 ให้สมาชิกทุกคนนั่งรวมกันเป็นวงกลมเพื่อเปรียบเทียบผลงานของกลุ่มกับภาพเฉลย รวมทั้งหาสาเหตุหรืออุปสรรคต่าง ๆ ในการได้ภาพนั้น

3. ขั้นวิเคราะห์

3.1 ให้ผู้สังเกตการณ์แต่ละกลุ่มรายงานสิ่งที่ตนสังเกต

3.2 ครูและนักเรียนร่วมกันวิเคราะห์ตามหัวข้อต่อไปนี้

เนื้อหา

1) ให้นักเรียนยกตัวอย่างของปัญหาที่เกิดจากแต่ละคนไม่รู้จักรั้วจักแนวทางในการดำเนินชีวิต ทำให้แนวทางดำเนินชีวิตสะเปะสะปะ ไม่มีการวางแผน โดยอิงความคิดจากการต่อภาพดอกทานตะวัน

2) นักเรียนเสนอแนะแนวทางในการดำเนินชีวิตโดยไม่ทำให้เกิดปัญหาประชากร เช่น การวางแผนครอบครัวหรือกำหนดอัตราเพิ่ม - ลดประชากร

พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

1) ในขณะที่เล่นเกม นักเรียนมีความรู้สึกอย่างไรต่อการสั่งงานของผู้นำกลุ่มประธาน

2) นักเรียนบางคนที่ได้รับคำสั่ง พอใจกับบทบาทที่ผู้นำสั่งและคิดว่าเหมาะสมกับตนเองหรือไม่

3) การปฏิบัติงานโดยทำตามคำสั่งอย่างเดียวจะเกิดปัญหาอย่างไร

4) หากนักเรียนได้มีโอกาสซักถามในขณะที่ปฏิบัติงานจะมีผลดีหรือเสียอย่างไร

4. ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้

ครูถามนักเรียนว่า

1. นักเรียนได้ข้อคิดอย่างไรบ้างต่อบทบาทของผู้นำและหากเป็นนักเรียนจะมีข้อเสนอแนะอะไรบ้าง

2. นักเรียนยอมรับความแตกต่างของบุคคลหรือไม่

3. ครูกระตุ้นให้นักเรียนนำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

5. ขั้นประเมินผล สิ่งเกิดการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของนักเรียน
ในด้านต่อไปนี้

เนื้อหา

1. สิ่งเกิดจากการปฏิบัติงาน
2. ผลงานที่นักเรียนทำ
3. การอภิปราย

พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

1. ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. การยอมรับในบทบาทของผู้นำและผู้ตาม

การประยุกต์ใช้

พิจารณาถึงความแตกต่างของบุคคลและนำความแตกต่างนั้น
มาใช้ให้เกิดประโยชน์

ใบสั่งเหตุการณ์

กลุ่มที่ _____

ผู้สั่งเหตุการณ์ _____

คำชี้แจง ให้ผู้สั่งเหตุการณ์ สั่งเหตุการณ์ทำงานของกลุ่มที่ตนรับผิดชอบ

1. กลุ่มเริ่มต้นทำงานอย่างไร

☐

วางแผนก่อน

☐

ลงมือปฏิบัติงานเลย

2. บรรยายภาคนการทำงานเป็นอย่างไร

☐

เคร่งเครียด

☐

ไม่สนใจ

☐

ตามสบาย

3. สมาชิกในกลุ่มที่ไม่เชื่อฟังผู้นำกลุ่มคือใคร _____

4. สมาชิกที่แสดงท่าทางไม่พอใจในการสั่งงานคือใคร _____

5. สมาชิกในกลุ่มมีความร่วมมือในการทำงานหรือไม่ _____

6. ผู้มีบทบาทมากในกลุ่มคือใคร _____

เขาปฏิบัติอย่างไร _____

แผนการสอนที่ 4

คาบที่ 7 - 8

เรื่อง สิ่งแวดล้อมและประโยชน์ของสิ่งแวดล้อม

เวลา 2 คาบ คาบละ 50 นาที

จุดประสงค์ทั่วไป เพื่อให้นักเรียน

1. เข้าใจความหมายและประเภทของสิ่งแวดล้อมได้
2. บอกประโยชน์ของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อมนุษย์ได้

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม นักเรียนสามารถปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ในด้านต่อไปนี้เนื้อหา

1. อธิบายความหมายของสิ่งแวดล้อมได้
2. จำแนกประเภทของสิ่งแวดล้อมได้
3. บอกประโยชน์ของสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ ๆ ได้

พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

เสนอความคิดเห็นของตนเองแก่กลุ่มในการร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่าง ๆ ทั้งของตนเองและกลุ่ม

การประยุกต์ใช้

1. วิเคราะห์ได้ว่าสิ่งแวดล้อมมีประโยชน์สำหรับมนุษย์อย่างไร
2. พิจารณาข้อคิดที่ได้จากกลุ่มไปใช้ในชีวิตรประจำวัน

เนื้อหา1. ความหมาย

สิ่งแวดล้อมหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่รอบ ๆ ตัวมนุษย์ ทั้งที่มีตัวตนจับต้องได้ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ บ้าน ดิน ฯลฯ และสิ่งแวดล้อมที่ไม่มีตัวตน จับต้องไม่ได้แต่ให้ความรู้สึกได้ เช่น อากาศ แสงสว่าง ความร้อน

2. สิ่งแวดล้อมแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

2.1 สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ อากาศ มนุษย์ เป็นต้น

2.2 สิ่งแวดล้อมประดิษฐ์ เป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น บ้านเรือน รถยนต์ รถไฟ เครื่องบิน เป็นต้น

2.3 มนุษย์ ถือว่าเป็นสิ่งแวดล้อมด้วย เพราะมนุษย์ย่อมอาศัยอยู่ในระหว่างบรรดามนุษย์ด้วยกันเอง ตั้งแต่ครอบครัวไปถึงชุมชนและประเทศชาติ และโลก

2.4 สิ่งแวดล้อมมีประโยชน์ต่อมนุษย์ เช่น ป่าไม้ น้ำ ดิน อากาศ เป็นต้น

สื่อการเรียนรู้

เอกสารกำหนดบทบาทสมมติ 7 ข้อความ คือ ดิน น้ำ อากาศ รถยนต์ รถไฟ โรงงาน บ้านเรือน

กิจกรรมการเรียนรู้

1. ขั้นนำ

ครูสนทนากับนักเรียนเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำร่วมกันมาและบอกนักเรียนว่าหลังจากที่เราทำกิจกรรมกันมาหลายครั้ง คราวนี้จะเปิดโอกาสให้สมาชิกได้คิดกิจกรรมขึ้นมาเอง เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการแสดงตามหัวข้อที่ครูกำหนดให้ โดยแบ่งสมาชิกออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 7 คน ตามความสมัครใจ ให้แต่ละกลุ่มเลือกผู้นำกลุ่มและเลขานุการ (ไม่ซ้ำกัน) แต่ละกลุ่มให้เตรียมการแสดง 1 อย่าง ให้เวลาแสดงกลุ่มละ 10 นาที

2. ขั้นสอน

2.1 ครูให้นักเรียนแต่ละกลุ่มปรึกษารื้อกันในกลุ่ม เรื่องที่จะแสดง ให้เวลาปรึกษาและวางแผน 20 นาที ในเรื่องสิ่งแวดล้อมและมนุษย์ ว่ามนุษย์ใช้สิ่งแวดล้อมอย่างไรบ้าง โดยแบ่งเป็น

2.1.1 สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ดิน, น้ำ, อากาศ

2.1.2 สิ่งแวดล้อมประดิษฐ์ รถยนต์, รถไฟ, โรงงาน,
บ้านเรือน

2.2 เมื่อหมดเวลาให้สมาชิกส่งหัวเรื่องที่จะแสดงและรายชื่อ
สมาชิกพร้อมทั้งออกแสดงตามเวลาที่กำหนด

2.3 เมื่อแสดงจบทุก ๆ กลุ่มแล้ว ช่วยกันวิเคราะห์ถึงประโยชน์
ของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อมนุษย์และพฤติกรรมของตัวละครที่แสดง

2.4 ให้นักเรียนช่วยกันเรียบเรียงข้อบกพร่องของกลุ่มตัวเองและ
ข้อวิจารณ์จากเพื่อน ๆ พร้อมทั้งข้อเสนอแนะจากกลุ่ม

3. ขั้นวิเคราะห์

ครูและนักเรียนร่วมกันวิเคราะห์ตามหัวข้อต่อไปนี้

3.1 เนื้อหา

1. นักเรียนคิดว่าสิ่งแวดล้อมที่ติดำเป็นต่อมนุษย์หรือไม่
2. สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตอย่างไร

3.2 พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

1. ในขณะที่แสดงบทบาทอยู่นั้น มีความรู้สึกอย่างไร เมื่อคนดู
ไม่เข้าใจการยอมรับ

2. เมื่อวิจารณ์ผู้อื่น กล่าวว่าเพื่อนจะโกรธหรือไม่
3. เมื่อฟังคำวิจารณ์แล้ว คิดว่ามีประโยชน์กับนักเรียนหรือไม่
4. ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นคำว่า "คำวิจารณ์เปรียบ

ดังกระจกเงา"

4. ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้

1. ได้เรียนรู้และพิจารณาจากบทบาทสมมติว่าสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญ
ต่อมนุษย์อย่างไร

2. พิจารณาข้อคิดที่ได้จากการแสดงบทบาทสมมติและข้อคิดจากเพื่อน
มาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

5. ขั้นประเมินผล สิ่งเกิดการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของนักเรียน
ในด้านต่อไปนี้

5.1 เนื้อหา

1. ผลงานที่นักเรียนแสดงบทบาทสมมติ
2. การเสนอความคิดเห็น

5.2 พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

1. การแสดงบทบาทสมมติ
2. การยอมรับความคิดเห็นของเพื่อน

5.3 การประยุกต์ใช้

วิเคราะห์ถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อมนุษย์และยอมรับ
ความเป็นจริงที่เกี่ยวข้องกับตนเอง

ใบสั่ง เกิดการณ์

กลุ่มที่

ผู้สั่ง เกิดการณ์

คำชี้แจง ขอให้ผู้สั่ง เกิดการณ์ สั่ง เกิดการณ์ทำงานของกลุ่มที่ตนรับผิดชอบ

1. กลุ่มนี้เริ่มต้นทำงานอย่างไร มีการแบ่งหน้าที่กันหรือไม่
2. บรรยากาศในการทำงานกลุ่มเป็นอย่างไร

☐ เคร่งเครียด ☐ สมาชิกไม่สนใจ ☐ กระตือรือร้น

☐ มีการแสดงความคิดเห็น ☐ สนุกสนาน

3. สมาชิกในกลุ่มให้ความร่วมมือในการทำงานหรือไม่ อย่างไร

4. สมาชิกคนใดที่ผูกขาดการพูดแต่เพียงผู้เดียว คือ
- มีพฤติกรรมอย่างไร

5. ตามความรู้สึกของท่านคิดว่างานกลุ่มนี้สำเร็จเพราะใครที่

6. สมาชิกในกลุ่มมีวิธีการในการแก้ปัญหาอย่างไร

7. ผู้นำกลุ่มมีวิธีการอย่างไรที่จะให้สมาชิกในกลุ่มร่วมมือทำงาน

แผนการสอนที่ 5

คาบที่ 9 - 10

เรื่อง ปัญหาสิ่งแวดล้อม

เวลา 2 คาบ คาบละ 50 นาที

จุดประสงค์ทั่วไป

1. มนุษย์และสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กัน
2. การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมต้องคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น

ทั้งผลดีและผลเสีย

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม นักเรียนสามารถปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ในด้านต่อไปนี้เนื้อหา

1. อธิบายความหมายของ "ปัญหาสิ่งแวดล้อม" และ "ปัญหามลพิษ" ได้
2. บอกสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมได้
3. วิเคราะห์ถึงผลกระทบที่เกิดจากปัญหาสิ่งแวดล้อม
4. วิเคราะห์แนวโน้มสิ่งแวดล้อมของไทยในอนาคตได้

พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

แสดงบทบาทของผู้นำกลุ่มและผู้ตามในการร่วมทำกิจกรรมกลุ่ม

การประยุกต์ใช้

1. พิจารณาความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติ เพื่อมิให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม
2. วิเคราะห์ข้อคิดที่ได้จากการเป็นผู้นำและผู้ตามไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

เนื้อหา

1. ความหมาย

1.1 ปัญหาสิ่งแวดล้อม

1.2 ปัญหาภาวะมลพิษ หมายถึงสภาพอันเป็นพิษหรือเป็นภัยที่เกิดขึ้น
ต่อมนุษย์

2. สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือปัญหาภาวะมลพิษ คือ
 - 2.1 เกิดจากภัยธรรมชาติ เช่น ภูเขาไฟระเบิด แผ่นดินไหว
 - 2.2 เกิดจากการกระทำของมนุษย์ เช่น การตัดไม้ทำลายป่า
3. ผลกระทบที่มีมนุษย์ได้รับจากปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น
 - 3.1 น้ำเสีย
 - 3.2 อากาศเป็นพิษ
 - 3.3 ดินเสื่อมคุณภาพ
 - 3.4 การใช้แร่ธาตุไม่เหมาะสม

สื่อการเรียนรู้

1. เอกสารประกอบการเรียน เรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อม
2. กระดาษอาร์ตสี ขนาด 12" X 15" จำนวน 7 แผ่น
3. สีเมจิก
4. เอกสารหมายเลข 1 ใบสังเกตการณ์
5. เอกสารหมายเลข 2 เกม "สามัคคีกันได้งานเร็ว"

กิจกรรมการเรียนรู้

1. ขั้นนำ

1.1 แบ่งสมาชิกออกเป็น 7 กลุ่ม กลุ่มละ 7 คน (โดยวิธีนับ 7) ขอบอาสาสมัครเป็นผู้สังเกตการณ์กลุ่มละ 1 คน รับใบสังเกตการณ์ (เอกสารหมายเลข 1) พร้อมคำชี้แจงในการทำงานจากครู

1.2 ให้แต่ละกลุ่มเลือกผู้นำกลุ่ม เลขานุการ (ไม่ซ้ำกัน)

2. ขั้นสอน

2.1 ครูให้นักเรียนแต่ละกลุ่มเล่นเกม "สามัคคีกันได้งานเร็ว" (เอกสารหมายเลข 2)

2.2 ผู้นำกลุ่มอธิบายกติกาให้สมาชิกฟัง ให้เวลาเล่นเกม 15 นาที กลุ่มที่เสร็จก่อนกลุ่มแรกจะได้รับรางวัล

2.3 ครูให้กลุ่มที่ต่อรูปสี่เหลี่ยมจตุรัสได้แล้วพลิกดูตัวเลขที่อยู่ด้านหลังรูปสี่เหลี่ยม

2.4 ครูแจกเอกสารเนื้อหาวิชาและหัวข้อตามหมายเลขที่แต่ละกลุ่มต่อได้ซึ่งมี 7 หัวข้อ ดังนี้

2.4.1 การตัดไม้ทำลายป่า

2.4.2 โรงงานอุตสาหกรรมปล่อยน้ำเสียลงแม่น้ำลำคลอง

2.4.3 การปล่อยท่อไอเสียรถยนต์

2.4.4 เสียงดังที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม

2.4.5 การใช้ที่ดินผิดประเภท

2.4.6 การทิ้งขยะลงแม่น้ำลำคลอง

2.4.7 การเผาทำลายขยะและวัชพืชต่าง ๆ

2.5 ให้แต่ละกลุ่มช่วยกันวิเคราะห์ถึงการกระทำของมนุษย์ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมว่าจะเกิดปัญหาอะไรตามมา อย่างน้อย 4 หัวข้อ

2.6 ให้นักเรียนช่วยกันเรียบเรียงสาระสำคัญเป็นผลงานของกลุ่มทำในกระดาษอาร์ตสีที่แจกให้พร้อมสีเมจิก

2.7 แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนรายงานผลหน้าชั้นแล้วติดตามผลงานของกลุ่มไว้ที่บอร์ดหน้าชั้น

3. ขั้นวิเคราะห์

1) ให้ผู้สังเกตการณ์แต่ละกลุ่มรายงานสิ่งที่ตนสังเกต

2) ครูกับนักเรียนร่วมกันวิเคราะห์ตามหัวข้อต่อไปนี้

3.1 เนื้อหา

1. ปัญหาสิ่งแวดล้อมและปัญหามลพิษมีความหมายแตกต่างกันอย่างไร

2. ยกตัวอย่างผลกระทบที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อม

3. แนวโน้มสิ่งแวดล้อมของไทยในอนาคตจะเป็นอย่างไรบ้าง

3.2 พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

1. ในขณะที่เล่นเกม นักเรียนมีความรู้สึกอย่างไรกับ

พฤติกรรมของผู้นำกลุ่ม

2. ผู้ใดมีอิทธิพลมากที่สุดในกลุ่มและผู้ใดมีอิทธิพลน้อยที่สุดในกลุ่ม

เพราะเหตุใด

3. สมาชิกที่คนในกลุ่มที่มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง

4. นักเรียนได้เรียนรู้อะไรบ้างเกี่ยวกับพฤติกรรมของ

นักเรียนเอง

4. ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้

ครูถามนักเรียนว่า

นักเรียนได้ข้อคิดอะไรบ้างจากการแสดงบทบาทของแต่ละคนในกลุ่ม และนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ครูให้นักเรียนเขียนแนวปฏิบัติตนที่นักเรียนทำอยู่ประจำวันที่ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม คนละ 5 ข้อ

5. ขั้นประเมินผล สังเกตการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของนักเรียนในด้านต่อไปนี้

5.1 เนื้อหา

1. จากคำตอบคำถาม
2. จากการรายงานหน้าชั้น
3. ผลงานที่นักเรียนทำ

5.2 พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

1. ความร่วมมือระหว่างการทำงานกลุ่ม
2. การแสดงบทบาทของสมาชิกที่ดีในกลุ่ม

5.3 การประยุกต์ใช้

วิเคราะห์ถึงการกระทำของมนุษย์ว่ามีผลต่อสิ่งแวดล้อม

ใบสังเกตการณ์

กลุ่มที่ _____

ผู้สังเกตการณ์ _____

คำชี้แจง ให้ผู้สังเกตการณ์สังเกตการทำงานของกลุ่มที่ตนรับผิดชอบ ดังนี้

1. กลุ่มนี้มีบรรยากาศในการทำงานอย่างไร

- ☐ ร่วมมือกันดี เพราะ _____
- ☐ ไม่สามัคคี เพราะ _____
- ☐ วุ่นวาย เพราะ _____
- ☐ ต่างคนต่างทำ เพราะ _____

2. กลุ่มนี้เริ่มต้นทำงานกันอย่างไร _____

3. สมาชิกคนใดไม่รับผิดชอบในการทำงานบ้างชื่อ _____

4. ผู้มีบทบาทมากที่สุดในกลุ่มคือใคร เขาปฏิบัติอย่างไร _____

5. มีผู้แสดงพฤติกรรมเหล่านี้หรือไม่

พฤติกรรม	มี	ไม่มี	เหตุการณ์
1. แย่งกันพูด			
2. พูดขัดผู้อื่น			
3. พูดโดยใช้อารมณ์			
4. แสดงท่าทางไม่สนใจ			

6. ผู้นำกลุ่มมีวิธีการอย่างไรที่จะให้สมาชิกในกลุ่มร่วมมือกันทำงาน _____

แผนการสอนที่ 6

คาบที่ 11 - 12

เรื่อง แนวทางการแก้ไขและป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อม

เวลา 2 คาบ คาบละ 50 นาที

จุดประสงค์ทั่วไป เพื่อให้นักเรียน

1. รู้ถึงสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมว่า เป็นผลเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและประชากรขาดความรู้ในการใช้ทรัพยากร
2. มีความสนใจในการแก้ไขปัญหามลพิษ คือการให้การศึกษาและเสริมสร้างนิสัยในการดำเนินชีวิต ที่จะไม่ก่อให้เกิดสิ่งแวดลอมเสียหาย

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม นักเรียนสามารถปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ในด้านต่อไปนี้เนื้อหา

1. สามารถบอกสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมว่าเกิดจากการขาดสมดุลย์และประชากรขาดความรู้

2. สามารถเสนอแนวทางเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษได้

พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

เสนอแนะแนวทางการปฏิบัติตัวและมรรยาทที่ดีในการร่วมกิจกรรม

การประยุกต์ใช้

1. สรุปความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตรประจำวัน เพื่อป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อม
2. สรุปแนวทางของการปฏิบัติตัวและมรรยาทที่ดีในการอยู่ร่วมกัน

เนื้อหา

1. ปัญหามลพิษมีแนวโน้มสูงขึ้นอันเนื่องมาจากการกระทำของมนุษย์
2. การแก้ไขปัญหามลพิษนั้นมีหลายวิธี เช่น

2.1 ให้การศึกษาแก่ประชาชนเพื่อให้ทราบถึงผลดีและผลเสียอันเนื่องมาจากการใช้สิ่งแวดล้อม

2.2 ให้ประชาชนตระหนักว่าการป้องกันแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกัน

2.3 ให้ความรู้แก่ประชาชน ใช้สิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

2.4 ออกกฎหมายลงโทษผู้ฝ่าฝืน

สื่อการเรียน

1. กระดาษขาวเขียนคำตอบ
2. กาว
3. เชือก
4. เทปใส
5. เทปทึบ

กิจกรรมการเรียน

1. ขั้นนำ

1.1 แบ่งนักเรียนออกเป็น 7 กลุ่ม กลุ่มละ 7 คน โดยวิธีจับ 7 คนที่นับหมายเลขเดียวกันให้มาร่วมกลุ่มเดียวกัน

1.2 ขอบาสาสสมัครกลุ่มละ 1 คน ทำหน้าที่เป็นผู้สังเกตการณ์ ออกมาพบครูเพื่อรับใบสังเกตการณ์และคำชี้แจงในการสังเกต

1.3 ให้แต่ละกลุ่มเลือกผู้นำกลุ่มและเลขานุการ (ไม่ซ้ำกัน)

2. ขั้นสอน

2.1 ครูกล่าวนำ "จะให้นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันทำกิจกรรมอย่างหนึ่ง" จากวัสดุที่บอกให้สมาชิกนำวัสดุต่าง ๆ มาชั้นเรียนคนละ 1 ชิ้น (โดยบอกล่วงหน้าก่อนแล้วเป็นวัสดุที่ไม่มีราค่างวดอะไร เช่น ดินสอเก่า ๆ ด้วยกระดาษใช้แล้ว หลอดด้าย แกนกลางของกระดาษชำระ ฯลฯ)

2.2 ให้สมาชิกนำวัสดุเหล่านี้มารวมกันไว้พร้อมด้วยกาว เชือก และ เทปที่เตรียมมา

2.3 ครูอธิบายกิจกรรม ดังนี้

2.3.1 งานที่แต่ละกลุ่มจะต้องทำก็คือ สร้างงานทางศิลปะที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขสภาพแวดล้อมขึ้นมา 1 ชิ้น จากวัสดุต่าง ๆ ที่กองอยู่นั้น

2.3.2 ในขณะที่ทำงานอยู่นั้น สมาชิกในกลุ่มจะพูดหรือเขียนอะไรต่อกันไม่ได้ แต่จะต้องติดต่อกันด้วยภาษาท่าทาง เช่น การใช้มือ ประกอบหรือการแสดงออกทางสีหน้า ยกเว้นผู้นำกลุ่มที่จะคอยประสานงานเท่านั้น โดยใช้เวลาทำ 15 นาที

2.3.3 เมื่อทุกกลุ่มทำงานกันเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้นำกลุ่มก็สั่งให้แต่ละกลุ่มตั้งชื่อผลงานของตนเอง (ขั้นนี้ให้พูดได้แล้ว) และความเกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมลงในกระดาษขาวที่ครูเตรียมให้ใช้เวลา 10 นาที

3. ขั้นวิเคราะห์

3.1 ให้ผู้สังเกตการณ์แต่ละกลุ่มรายงานสิ่งที่ตนสังเกตเห็น

3.2 ครูและนักเรียนร่วมกันตัดสินผลงานที่ทำและชมเชยทุกกลุ่ม

3.3 ครูและนักเรียนร่วมกันวิเคราะห์ตามหัวข้อต่อไปนี้

เนื้อหา

1) แนวคิดจากวัสดุที่นักเรียนทำขึ้น สามารถแก้ไขปัญหาสภาพแวดล้อมได้จริงหรือไม่

2) การแก้ไขปัญหาสภาพแวดล้อม ควรป้องกันมิให้เกิดมากกว่าจะแก้ไข

3) นักเรียนสามารถแก้ไขและป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับตัวนักเรียนและครอบครัวได้อย่างไรบ้าง

พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

1) นักเรียนรู้สึกอึดอัดใจหรือไม่ เมื่อไม่สามารถพูดติดต่อกับบุคคลอื่นได้

2) มีนักเรียนคนใดแสดงท่าทางไม่สุภาพเมื่อต้องการติดต่อกับคนอื่น

3) เมื่อเราแสดงท่าทางแล้ว ผู้นำกลุ่มไม่ให้ความสนใจเรา มีความรู้สึกอย่างไรบ้าง

4. ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้

1) พิจารณาความรู้ที่ได้เป็นแนวทางปฏิบัติในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับบุคคลและส่วนรวม

2) เห็นความสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดแก่นุชนัย

3) วิเคราะห์ถึงการแสดงความคิดเห็นในกลุ่มควรมีบรรยากาศอย่างไร

5. ขั้นประเมินผล สังเกตการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของนักเรียนใน
ด้านต่อไปนี้

5.1 เนื้อหา

1. สังเกตจากกวียาท่าทางในการทำกิจกรรม

2. การอธิบายแสดงความคิดเห็น

5.2 พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

1. ปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกโดยมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

2. การรายงานผลการสังเกตพฤติกรรม

5.3 การประยุกต์ใช้

1. วิเคราะห์ถึงความสำคัญของการติดต่อสื่อสารและบรรยากาศ
ของผู้พูดและผู้ฟังที่ดี

ใบสังเกตการณ์

กลุ่มที่ _____

ผู้สังเกตการณ์ _____

คำชี้แจง ให้ผู้สังเกตการณ์สังเกตการทำงานของกลุ่มที่ตนรับผิดชอบ ดังนี้

1. การวางแผนของกลุ่มเป็นอย่างไร _____
 2. บรรยากาศในการทำงานกลุ่มเป็นอย่างไรบ้าง ตามความรู้สึก
ของท่าน _____
 3. สมาชิกในกลุ่มมีความรับผิดชอบงานอย่างไร _____
 4. มีการช่วยเหลือกันอย่างไรในการทำงานกลุ่ม _____
 5. ตามความรู้สึกของท่านคิดว่างานกลุ่มนี้สำเร็จเพราะใคร ชื่อ _____
 6. เมื่อได้รับหน้าที่เป็นตัวแทนกลุ่มออกไปรายงานหน้าชั้น
บุคคลนั้นชื่อ _____ มีลักษณะท่าทางอย่างไร _____
- ☐ ยิ้มแย้มแจ่มใส เพราะ _____
☐ กังวลใจ เพราะ _____
☐ มีความมั่นใจ เพราะ _____
☐ ไม่เต็มใจ เพราะ _____
☐ อื่น ๆ _____

แผนการสอนที่ 7

คาบที่ 13 - 14

เรื่อง ประชากรกับสิ่งแวดล้อม

เวลา 2 คาบ

จุดประสงค์ทั่วไป เพื่อให้นักเรียน

1. เข้าใจถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมได้
2. เสนอแนะแนวทางในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม นักเรียนสามารถปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ในด้านต่อไปนี้เนื้อหา

1. อภิปรายสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมได้

พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

เสนอแนวทางในการวางแผน โดยประสานความคิดร่วมกัน

การประยุกต์ใช้

1. วิเคราะห์หาสาเหตุที่เกิดปัญหามลภาวะจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมได้
2. พิจารณาประโยชน์ของการวางแผนงานโดยประสานความคิดร่วมกัน

เนื้อหา

1. สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือปัญหาภาวะมลพิษ คือ
 - 1.1 เกิดจากภัยธรรมชาติ เช่น ภูเขาไฟระเบิด แผ่นดินไหว
 - 1.2 เกิดจากการกระทำของมนุษย์ เช่น การตัดไม้ทำลายป่า

2. ผลกระทบที่มนุษย์ได้รับจากปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น

- 2.1 น้ำเสีย
- 2.2 อากาศเป็นพิษ
- 2.3 ดินเสื่อมคุณภาพ
- 2.4 การใช้แร่ธาตุไม่เหมาะสม

สื่อการเรียน

- 1. กระดาษโปสเตอร์
- 2. สีเมจิก 7 แท่ง
- 3. กริ่งสัญญาณ

กิจกรรมการเรียนรู้

1. ขั้นนำ

- 1.1 ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มออกเป็น 7 กลุ่ม เลือกผู้นำกลุ่มและเลขานุการกลุ่ม
- 1.2 ให้แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนออกมาเป็นผู้สังเกตการณ์และรับใบสังเกตการณ์

2. ขั้นสอน

- 2.1 ครูแจกเอกสารเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมให้นักเรียนทุกกลุ่มและให้เวลาศึกษา 10 นาที
- 2.2 ครูแจกกติกาในการตอบปัญหาให้ผู้นำกลุ่มชี้แจงแก่สมาชิก
มีทั้งหมด 6 คำถาม ใช้เวลา 12 นาที
 - (1) ก๊าซพิษจากท่อไอเสียรถยนต์ซึ่งไม่มีสีไม่มีกลิ่นคือก๊าซอะไร
 - (2) อันตรายที่เกิดจากเจ้าของนาหรือไร่ที่ทำเกษตรกรรมได้แก่อะไร
 - (3) สิ่งที่อยู่บนผิวน้ำทำให้การระเหยของน้ำลดลงกระทบกระเทือนต่อปริมาณของน้ำฝน คืออะไร

(4) ความดังของเสียงมีหน่วยวัดเป็นอะไร

(5) การเผาขยะหรือตอวัชพืชจะมีส่วนทำให้เกิดปรากฏ

การณ์อะไรขึ้น

(6) โรงงานปูนซีเมนต์จะก่อให้เกิดมลพิษด้านใดมากที่สุด

2.4 รวมคะแนนแก่กลุ่มที่ตอบได้คะแนนมากที่สุด 3 ลำดับ แล้ว

ชมเชยเพื่อนปรบมือให้เกียรติ

3. ขั้นวิเคราะห์

1) ผู้สังเกตการณ์รายงานข้อสังเกตเห็น

2) ครูและนักเรียนร่วมกันวิเคราะห์โดยใช้คำถามต่อไปนี้

3.1 เนื้อหา

1. สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาภาวะมลพิษเกิดจากอะไร

2. การป้องกันและแก้ไขปัญหาสีสิ่งแวดล้อมเป็นพิษจะแก้ไขที่ใด

เป็นอันดับแรกสุด

3.2 พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

1. มีการวางแผนงานและมีการวางแผนในการมอบหมายงานให้แก่สมาชิกหรือไม่ โดยใครเป็นผู้มอบหมาย

2. สมาชิกแสดงความสนใจฟังคำตอบของผู้อื่นหรือไม่

3. เมื่อเกิดข้อขัดแย้ง มีวิธีแก้ปัญหายังไร

4. ผู้นำกลุ่มมีบทบาทในการแก้ไขข้อขัดแย้งหรือไม่ โดยวิธีใด

4. ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้

1. วิเคราะห์ถึงสาเหตุสำคัญ ที่ทำให้เกิดปัญหาภาวะมลพิษในกรุงเทพฯ และการแก้ไข

2. พิจารณาประโยชน์ของการร่วมมือกันในการทำงาน นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

5. ขั้นประเมินผล สังเกตการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของนักเรียนในด้านต่อไปนี้

5.1 เนื้อหา

1. การตอบคำถาม

5.2 พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

1. การมีส่วนร่วมในการวางแผนงานกิจกรรมกลุ่ม

5.3 การประยุกต์ใช้

1. นักเรียนเสนอแนะวิธีป้องกันมลภาวะภายในบ้านนักเรียน

มา 5 วิธี

2. นักเรียนสรุปความสำคัญของการอภิปรายเกี่ยวกับกิจกรรม

ที่นักเรียนปฏิบัติ

เอกสารสำหรับผู้นำกลุ่มอธิบายให้สมาชิกในกลุ่มทราบกติกา

กติกา

1. แต่ละคำตอบให้เวลาคิด 2 นาที --
2. จะปรึกษาคำตอบในกลุ่มได้ แต่ต้องส่งตัวแทนออกมาเขียนคำตอบทีละคนโดยไม่ซ้ำกัน

ใบสังเกตการณ์

กลุ่มที่ _____

ผู้สังเกตการณ์ _____

คำชี้แจง ขอให้ผู้สังเกตการณ์สังเกตการทำงานของกลุ่มที่ตนรับผิดชอบ

กิจกรรมการตอบคำถาม

1. ผู้ที่แสดงความสนใจต่อการตอบคำถามมากที่สุดคือ _____

2. บรรยากาศในการตอบคำถามเป็นอย่างไร _____

3. ลักษณะท่าทางของสมาชิกภายในกลุ่มเป็นอย่างไร เมื่อตอบคำถาม

☐ ยิ้มแย้มแจ่มใส เพราะ _____☐ ท่าทางไม่พอใจ เพราะ _____☐ ลุกจากที่นั่ง เพราะ _____☐ ตั้งใจทำงาน เพราะ _____☐ อื่น ๆ _____

4. มีการช่วยเหลือกันอย่างไรในการทำงานกลุ่ม _____

แผนการสอนที่ 8

คาบที่ 15 - 16

เรื่อง ประชากรกับสิ่งแวดล้อม

เวลา 2 คาบ

จุดประสงค์ทั่วไป

1. เพื่อให้เข้าใจความสัมพันธ์ของประชากรที่มีต่อสิ่งแวดล้อม

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม นักเรียนสามารถปฏิบัติกิจกรรมในด้านต่อไปนี้เนื้อหา

1. บอกความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างประชากรที่มีต่อสิ่งแวดล้อมได้
2. อธิบายเสนอแนะแนวทางแก้ไขและป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมได้

พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

แสดงข้อคิดเห็นและทบทวนข้อคิดที่ได้จากการปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มโดย

มีผู้นำกลุ่ม

การประยุกต์ใช้

สรุปแนวทางการปฏิบัติตัวของนักเรียนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

เนื้อหา

สิ่งแวดล้อมมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ฉะนั้น มนุษย์ต้องรู้จักวิธีรักษาสภาพแวดล้อม

ปัญหาสิ่งแวดล้อมมีแนวโน้มสูงขึ้นอันเนื่องมาจากการกระทำของมนุษย์ การแก้ไขปัญหามีหลายวิธี เช่น

1. ให้การศึกษาแก่ประชาชนเพื่อให้ทราบผลดีและผลเสียอันเนื่องมาจากการใช้สิ่งแวดล้อม

2. ให้ประชาชนตระหนักว่าการป้องกันแก้ไขปัญหาล้างแวล้อมเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกัน

สื่อการเรียนรู้

1. ภาพขนาด 12" X 12" จำนวน 7 รูป เป็นภาพเกี่ยวกับประชากรและล้างแวล้อม โดยตัดออกเป็น 7 ส่วน และเขียนสัญลักษณ์หลังภาพ
2. กล่องของขวัญจำนวน 7 กล่อง ภายในประกอบด้วย
 - 2.1 บัตรคำสั่ง
 - 2.2 กระดาษเปล่า 1 แผ่น
 - 2.3 ปากกา 1 ด้าม
 - 2.4 แบบฟอร์มใบสังเกตการณ์

กิจกรรมการเรียนรู้

1. ขั้นนำ ให้นักเรียนทำกิจกรรม "การต่อภาพ" ตามขั้นตอน ดังนี้
 - 1.1 ชี้แจงให้นักเรียนทราบว่า แต่ละคนจะได้รับชิ้นส่วนคนละ 1 ชิ้น ให้สังเกตดูว่าชิ้นส่วนที่ได้รับว่ามีสัญลักษณ์เป็นรูปสามเหลี่ยม, สี่เหลี่ยมจัตุรัส, สี่เหลี่ยมผืนผ้า, ห้าเหลี่ยม, วงกลม สี่เหลี่ยมคางหมู วงรี ปรากฏอยู่ด้านหลังของภาพ กลุ่มที่มีสัญลักษณ์เดียวกันให้รวมกลุ่มกันที่โต๊ะซึ่งมีสัญลักษณ์นั้น
 - 1.2 ให้พยายามนำชิ้นส่วนต่อเป็นภาพที่สมบูรณ์ให้เร็วที่สุด เมื่อต่อกันได้เป็นภาพแล้ว ให้ร้องคำว่า "ไชโย"
 - 1.3 แจกชิ้นส่วนให้กับนักเรียนทุกคน คนละ 1 ชิ้น หลังจากนั้นให้สัญญาเริ่มกิจกรรมได้

2. ขั้นสอน

ให้นักเรียนทำกิจกรรม "เล่าเรื่องจากภาพ" ตามขั้นตอน ดังนี้

- 2.1 หลังจากทุกกลุ่มประกอบภาพได้แล้ว ครูตรวจดูว่าถูกต้องหรือไม่
- 2.2 เมื่อตรวจดูว่าถูกต้องแล้ว ให้ทุกกลุ่มส่งตัวแทน 1 คน ออกมา

รับรางวัล

2.3 ครูมอบรางวัล (เป็นกล่องของขวัญภายในประกอบด้วยอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในการทำกิจกรรม "เล่าเรื่องจากภาพ") ให้ตัวแทนนำไปมอบให้กลุ่มของตน แล้วขออาสาสมัครกลุ่มละ 1 คน มารับใบสังเกตการณ์และนำคำชี้แจงในการทำหน้าที่ของตนพร้อมเลือกผู้นำกลุ่ม

2.4 ทุกกลุ่มเปิดกล่องของขวัญ แล้วปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย งานที่ทำได้คือให้เล่าเรื่องจากภาพ โดยใช้เวลาในการทำงาน 10 นาที

2.5 เมื่อหมดเวลาแล้ว ให้ทุกกลุ่มส่งตัวแทน 2 คน ให้คนหนึ่งเป็นคนถือภาพให้เพื่อน 1 คน อีกคนหนึ่ง เป็นคนเล่าเรื่อง กลุ่มละ 3 นาที

2.6 เมื่อทุกกลุ่มรายงานเสร็จ ครูกล่าวชมเชยผลงานและการรายงาน

3. ขั้นวิเคราะห์

3.1 ด้านเนื้อหา

ครูนำภาพทั้ง 7 ภาพ ให้คู่อีกครึ่งหนึ่งพร้อมทั้งซักถามดังนี้

3.1.1 ภาพนี้เป็นภาพแสดงถึงอะไร

3.1.2 เกิดจากสาเหตุอะไร

3.1.3 จะส่งผลต่อมนุษย์อย่างไรบ้าง

3.1.4 มีวิธีป้องกันและแก้ไขอย่างไรบ้าง

3.2 พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

การวิเคราะห์แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 วิเคราะห์กิจกรรมการต่อภาพ โดยใช้คำถามต่อไปนี้

3.2.1 กลุ่มที่สามารถต่อภาพได้เสร็จรวดเร็วเป็นเพราะอะไร

3.2.2 กลุ่มที่ต่อภาพเสร็จช้าเป็นเพราะอะไร

3.2.3 การตั้งผู้นำขึ้นมาในกลุ่มมีผลหรือไม่ต่อผลสำเร็จ

3.2.4 ถ้าต้องการให้งานเสร็จเร็วกว่านี้อีกควรทำอย่างไร

ตอนที่ 2 วิเคราะห์กิจกรรมการเล่าเรื่องจากภาพ โดยให้ผู้

สังเกตการณ์ออกมารายงาน หลังจากนั้นวิเคราะห์โดยใช้คำถามต่อไปนี้

3.2.5 วิธีอย่างไรที่ต้องเล่าเรื่องจากภาพ

3.2.6 ผู้นำกลุ่มมีบทบาทในการทำกิจกรรมแล้วเรื่องจากภาพหรือไม่

3.2.7 บทบาทของผู้นำกลุ่มในเรื่องการใช้เวลาการวางแผนงานและการคัดเลือกคนออกมารายงานเป็นอย่างไร

4. ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้

นักเรียนอภิปรายและสรุปแนวทางในการปฏิบัติตัวของนักเรียนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและการอยู่ร่วมกันในสังคม

5. ขั้นประเมินผล สังเกตการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของนักเรียนในด้านต่อไปนี้

5.1 เนื้อหา

1. การรายงานหน้าชั้น
2. การตอบคำถาม

5.2 พฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์

1. การให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม
2. ปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในระหว่างทำกิจกรรม

5.3 การประยุกต์ใช้

ผลการอภิปรายสรุปแนวทางการปฏิบัติ

เอกสารสำหรับผู้นำกลุ่มอธิบายให้สมาชิกในกลุ่มทราบกติกา

บัตรคำสั่ง

กลุ่มของท่านร่วมมือร่วมใจกันจนสำเร็จ ขอชมเชยว่า "เก่งจริง ๆ"
เพื่อแสดงถึงความสามารถอันยิ่งใหญ่นี้ ขอให้สมาชิกทุกคนในกลุ่มร่วมกันเล่าเรื่อง
จากภาพที่ประกอบได้ โดยปฏิบัติดังนี้

1. ให้คัดเลือกสมาชิกในกลุ่ม 1 ทำหน้าที่เลขานุการ พยายามคัดเลือก
คนที่เขียนหนังสือได้เร็ว เพื่อเขียนข้อความตามที่สมาชิกแต่ละคนเล่าเรื่อง
2. ให้สมาชิกที่เหลือทั้งหมดร่วมกันเล่าเรื่องจากภาพ โดยให้พูดเล่า
ต่อ ๆ กันไปที่ละตอน ตอนละ 1 ประโยคเท่านั้น
3. ให้เริ่มต้นที่คนใดคนหนึ่งก่อนก็ได้ ต่อจากนั้นคนที่อยู่ถัดไปทางขวามือ
เป็นผู้เล่าต่อ วนไปทางขวาเรื่อย ๆ ในขณะที่เพื่อนเล่าอยู่ให้เลขาฯ จดข้อความนั้น
ลงในกระดาษที่เตรียมไว้
4. ให้เล่าเรื่องให้จบภายใน 2 รอบ
5. เมื่อครบ 2 รอบแล้วให้ส่งตัวแทน 1 คน ออกมารายงานหน้าชั้น

ใบสังเกตการณ์

คำชี้แจง ให้อ่านข้อความในแบบสังเกตการณ์นี้ให้เข้าใจอย่างละเอียดเสียก่อน
จึงทำการสังเกตและบันทึกไว้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. กลุ่มเริ่มต้นทำงานกันอย่างไร _____
2. กลุ่มมีวิธีคัดเลือกผู้ทำหน้าที่เลขานุการอย่างไร _____
3. มีการตั้งผู้นำกลุ่มขึ้นหรือไม่ _____
4. ในขณะที่เพื่อนกำลังเล่าเรื่อง สมาชิกคนอื่น ๆ ทำอย่างไรบ้าง _____
5. บรรยากาศในการทำงานกลุ่มเป็นอย่างไร _____
6. การทำงานของกลุ่มนี้ควรได้รับการปรับปรุงอย่างไรบ้าง _____
7. ให้ผู้สังเกตการณ์ทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่เห็นว่าเหมาะสม

	ดี	พอใช้	ควรปรับปรุง
ความแจ่มชัดในการรายงาน _____			
การเลือกใช้ถ้อยคำในการรายงาน _____			
บุคลิกของผู้รายงาน _____			

แผนการสอนตามคู่มือแนวการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์
กรมสามัญศึกษา
คาบที่ 1 - 2

เรื่อง องค์ประกอบของประชากรและการเปลี่ยนแปลงประชากร
เวลา 2 คาบ คาบละ 50 นาที

จุดประสงค์ปลายทาง เพื่อให้นักเรียน

1. เข้าใจความหมายและองค์ประกอบของประชากรได้
2. บอกสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงประชากรได้

จุดประสงค์นำทาง นักเรียนสามารถ

1. บอกความหมายและองค์ประกอบของ "ประชากร" ได้
2. ชี้บอกถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงประชากรได้

ประสบการณ์เดิม

นักเรียนเคยได้รับฟังเรื่องราวเกี่ยวกับความแออัดของประชากรใน
กรุงเทพมหานครมาแล้ว

เนื้อหา

1. ความหมายของประชากร
2. องค์ประกอบของประชากร ได้แก่ อายุ เพศ การศึกษา เชื้อชาติ

ศาสนา อาชีพ การสมรส

อายุเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ประเทศที่พัฒนาแล้วประกอบด้วยประชากร
วัยแรงงานร้อยละ 75 และวัยพึ่งพิงร้อยละ 25 ส่วนประเทศที่กำลังพัฒนาประกอบด้วย
ประชากรวัยแรงงานร้อยละ 60 วัยพึ่งพิงร้อยละ 40

ประชากรวัยแรงงาน หมายถึง ประชากรที่มีอายุมากกว่า 15 ปี และไม่เกิน 65 ปี

ประชากรวัยพึ่งพิง หมายถึง ประชากรที่มีอายุน้อยกว่า 15 ปี และมากกว่า 65 ปี

3. การเปลี่ยนแปลงประชากร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรอันเนื่องจาก

3.1 การเกิด

3.2 การตาย

3.3 การย้ายถิ่น

สื่อการเรียนรู้

1. ภาพแสดงกลุ่มคนต่างอายุที่มาอยู่ร่วมกัน
2. Shart แสดงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงประชากร

ลำดับขั้นการสอน

1. ขั้นสร้างความสนใจ

1.1 ครูนำภาพบุคคลที่อยู่ร่วมกันให้นักเรียนดู และให้นักเรียนช่วยกันคิดว่าบุคคลในภาพมีลักษณะและคุณสมบัติแตกต่างกันอย่างไร

1.2 ครูอธิบายว่าลักษณะต่าง ๆ ของประชากรเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบประชากร ให้นักเรียนบอกองค์ประกอบของประชากรบนกระดานดำ

2. ขั้นแจ้งจุดประสงค์ นักเรียนสามารถ

2.1 บอกความหมายของ "ประชากร" ได้

2.2 ชี้บอกองค์ประกอบของประชากรได้

2.3 บอกสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงประชากรได้

3. ขั้นทบทวนความรู้เดิม

3.1 ให้นักเรียนยกตัวอย่างที่คิดว่าเป็นองค์ประกอบของประชากร จากความคิดของนักเรียน

3.2 ให้นักเรียนคิดหาสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงประชากร เช่น การย้ายถิ่น ฯลฯ

4. ขั้นกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้

ครูนำชาร์ตแสดงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงประชากรให้นักเรียนดู

5. ขั้นให้แนวการเรียนรู้

ครูสนทนาซักถามถึงสาเหตุสำคัญของการเปลี่ยนแปลงประชากรที่สำคัญ

6. ขั้นให้แสดงพฤติกรรม

6.1 ครูให้นักเรียนร่วมอภิปรายระดมพลังสมองในองค์ประกอบประชากรและการเปลี่ยนแปลงประชากร โดยแบ่งออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 10 คน ให้แสดงความคิดเห็นตามหัวข้อต่อไปนี้ ใช้เวลา 20 นาที

6.1.1 องค์ประกอบของประชากร

6.1.2 ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดมากตายน้อย

6.1.3 ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดน้อยตายมาก

6.1.4 ปัจจัยที่ทำให้ประชากรย้ายถิ่น

6.2 ครูให้นักเรียนแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนรายงานผลการอภิปราย กลุ่มละ 5 นาที

6.3 ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปสาระสำคัญแล้วให้นักเรียนบันทึกลงสมุด

7. ขั้นแจ้งผลการเรียน

ครูวิจารณ์การรายงานของแต่ละกลุ่ม พร้อมทั้งข้อเสนอแนะที่จะนำไปปรับปรุงในโอกาสต่อไป

8. ขั้นประเมินผล

1. การอภิปรายออกความคิดเห็น
2. การตอบคำถาม
3. การรายงาน
4. ความสนใจ

9. ชั้นส่งเสริมความแม่นยำและการถ่ายโอน

ครูมอบหมายให้นักเรียนคิดหาสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงประชากรใน
กรุงเทพฯ ว่าเกิดจากสาเหตุอะไรที่สำคัญที่สุดและอันดับรองลงมา 3 หัวข้อ เป็น
ความเรียงไม่เกิน 1 หน้ากระดาษ

แผนการสอนที่ 2
คาบที่ 3 - 4
เรื่อง ปัญหาประชากร

จุดประสงค์ปลายทาง เพื่อให้นักเรียน

1. เข้าใจถึงปัญหาประชากรว่ามีสาเหตุต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดปัญหาได้
2. ให้เข้าใจถึงผลกระทบที่เกิดจากประชากร เพิ่มหรือลดมากเกินไป

จุดประสงค์นำทาง นักเรียนสามารถ

1. อธิบายถึงความหมายของปัญหาประชากรได้
2. วิเคราะห์สาเหตุต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดปัญหาประชากรได้
3. วิเคราะห์ถึงผลกระทบที่เกิดจากประชากร เพิ่มหรือลดมากเกินไป
4. บอกถึงความแตกต่างของจำนวนประชากรในทวีปต่าง ๆ ได้

ประสบการณ์เดิม

นักเรียนเคยได้รับฟังปัญหาที่เกิดจากความแออัดของประชากรจากสื่อต่าง ๆ

เนื้อหา ปัญหาประชากรส่วนใหญ่เกิดจาก

1. การเพิ่มของประชากรรวดเร็วเกินไป (มากกว่าร้อยละ 3 ต่อปี)
ส่วนใหญ่จะเกิดในประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาดังต่าง ๆ เช่น
ขาดแคลนอาหาร ขาดแคลนที่อยู่อาศัย ปัญหาการว่างงาน ปัญหาแหล่ง
เสื่อมโทรม ฯลฯ
2. การเพิ่มของประชากรช้าเกินไป (น้อยกว่าร้อยละ 1 ต่อปี)
ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในประเทศอเมริกาใต้และยุโรปบางประเทศ ซึ่งทำให้เกิด
ปัญหาขาดบุคลากรในการพัฒนาประเทศ ขาดกำลังแรงงาน ขาดบุคลากรใน
การผลิต ฯลฯ

3. ประชากรของประเทศต่าง ๆ และของโลก มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น
ในอนาคต

สื่อการเรียน

1. รูปภาพความยากจน, ชุมชนแออัด, อาชญากรรม, จราจรติดขัด
2. วิดีโอเรื่องประชากร
3. กระดาษโปสเตอร์ 5 แผ่น
4. สีสเมจิก 5 แท่ง

ลำดับขั้นการสอน

1. ขั้นสร้างความสนใจ

ครูนำเข้าสู่บทเรียนโดยการให้ดูภาพความยากจน ชุมชนแออัด อาชญากรรม
จราจรติดขัด ร่วมกันสนทนาซักถาม

2. ขั้นแจ้งจุดประสงค์ นักเรียนสามารถ

1. บอกความหมายของปัญหาประชากรได้
2. ชี้บอกสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาประชากรได้
3. บอกผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากที่ประชาชนเพิ่ม - ลด เกินไป

3. ขั้นทบทวนความรู้เดิม

1. ให้นักเรียนบอกความหมายของประชากรได้
2. บอกสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงประชากรได้

4. ขั้นกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้

ให้นักเรียนดูวิดีโอเทปเรื่องประชากร

5. ขั้นให้แนวการเรียนรู้

ครูมอบหมายงานให้ศึกษาเนื้อหาจากวิดีโอเทปโดยศึกษาในประเด็นต่าง ๆ

6. ขั้นให้แสดงพฤติกรรม

6.1 ครูแบ่งนักเรียนออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 10 คน ให้ศึกษา
และอภิปรายร่วมกันจากวิดีโอเทป โดยกำหนดหัวข้อดังนี้

6.1.1 ปัญหาที่พบเกิดจากอะไรบ้าง

6.1.2 สาเหตุของปัญหานั้นมาจากอะไร กำหนดเป็นข้อ ๆ

แล้วบันทึกลงในกระดาษใบสแตนด์ที่ครูแจกให้

6.2 ให้เวลา 20 นาที แล้วให้แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนออกมารายงานหน้าชั้น

6.3 ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปสาระสำคัญตั้งแต่ต้นจนจบ แล้วให้นักเรียนบันทึกลงสมุด

7. ขั้นแจ้งผลการเรียน

ครูกล่าวชมเชยกลุ่มที่รายงานได้ถูกต้องตรงประเด็นมากที่สุด ถ้ามีข้อบกพร่องครูก็ชี้แจงและอธิบายเพิ่มเติม

8. ขั้นประเมินผล

1. การรายงานหน้าชั้น
2. การอภิปรายในกลุ่ม
3. การตอบคำถาม
4. ความสนใจในการทำงาน

9. ขั้นตอนส่งเสริมความมั่นใจและการถ่ายโอน

ครูให้นักเรียนบันทึกเหตุการณ์ที่นักเรียนคิดว่าเป็นปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ที่นักเรียนอาศัยอยู่ ความยาวไม่เกิน 1 หน้ากระดาษ

แผนการสอนที่ 3

คาบที่ 5 - 6

เรื่อง แนวทางแก้ไขและป้องกันปัญหาประชากร

จุดประสงค์ปลายทาง เพื่อให้นักเรียน

1. เข้าใจว่าการแก้ไขปัญหาประชากรจะทำได้โดยต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายระดับ
2. ได้รับความรู้ ความเข้าใจ ในแนวทางการแก้ไขปัญหาและป้องกันปัญหาประชากร

จุดประสงค์นำทาง นักเรียนสามารถ

1. บอกปัญหาที่เกิดขึ้นจากอัตราการเพิ่ม - ลด ของประชากร
2. เสนอแนวทางในการแก้ไขและป้องกันปัญหาประชากรได้
3. เสนอแนวทางที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิต เพื่อมิให้เกิดปัญหาประชากรได้

ประสบการณ์เดิม

นักเรียนเคยได้รับฟังปัญหาประชากรที่เกิดจากความแออัดมาบ้างแล้ว

เนื้อหา

แนวทางการแก้ไขและป้องกันปัญหาประชากรมีหลายระดับ เช่น

1. ระดับบุคคล สามารถแก้ไขป้องกันโดยเปลี่ยนค่านิยม เช่น การนิยมมีบุตรหลายคน การเลือกเพศของบุตร คิดว่าการทำหมันจะเกิดผลเสียต่อสุขภาพร่างกาย และนอกจากนี้ ต้องเป็นผู้ที่ขยันขันแข็งในการทำงาน ประหยัด และมีการวางแผนครอบครัวของตนเอง
2. ระดับบุคคล เลี้ยงดูบุตรให้เป็นพลเมืองดี รักษาสุขภาพอนามัย ปฏิบัติค่านิยมที่ถูกต้อง
3. ระดับประเทศ ต้องพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม บริการในด้าน

สวัสดิภาพของประชาชน สนับสนุนโดยการวางแผนครอบครัว

สื่อการเรียน

1. แผ่นภาพแสดงการเพิ่มประชากร
2. เอกสารสังคมมนุษย์ในอนาคต
3. กระดาษคำตอบ

ลำดับขั้นการสอน

1. ขั้นสร้างความสนใจ

- 1.1 ครูส่งแผ่นภาพแสดงการเพิ่มประชากรโลกให้นักเรียนดู
- 1.2 ครูอธิบายถึงรายละเอียดของภาพว่าการเพิ่มของประชากรโลก

มีอัตราส่วนมากขึ้นเพียงใด

2. ขั้นแจ้งจุดประสงค์

- 2.1 บอกปัญหาที่เกิดจากประชากร เพิ่ม - ลด ที่ไม่สมดุลย์
- 2.2 เสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาประชากร

3. ขั้นทบทวนความรู้เดิม

- 3.1 ครูให้นักเรียนยกตัวอย่างปัญหาประชากร
- 3.2 ครูสุ่มให้เรียกตอบประมาณ 5 - 6 คน

4. ขั้นกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้

ครูอธิบายถึงจำนวนพลโลกที่มากขึ้นในแต่ละปี และมีผลกระทบต่อนักเรียนอย่างไรบ้าง

5. ขั้นให้แนวการเรียนรู้

ครูชี้แจงให้นักเรียนเข้าใจว่าปัญหาประชากรที่เกิดขึ้นแล้วแต่มีผลและมีอิทธิพลต่อนักเรียน เพราะเป็นสิ่งที่ใกล้ตัวและครูแจกเอกสาร "สังคมมนุษย์ในอนาคต"

6. ขั้นให้แสดงพฤติกรรม

- 6.1 ครูแบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็น 6 กลุ่ม เลือกประธานและ

เลขานุการกลุ่มเพื่อจัดบันทึก

6.2 ให้นักเรียน เดาปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตและวิธีการแก้ไข จากเอกสารที่แจกให้ แล้วร่วมอภิปรายและจัดบันทึกรวบรวมในกลุ่ม ใช้เวลา 20 นาที

6.3 ครูให้นักเรียนแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนออกมารายงานหน้าชั้น

6.4 ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปสาระสำคัญแล้วให้นักเรียนจัดบันทึก ลงในสมุด

7. ขั้นแจ้งผลการเรียน

ครูติ - ชม การรายงานและหัวข้อ พร้อมทั้งแก้ไขเพิ่มเติมข้อบกพร่อง

8. ขั้นประเมินผล

1. การซักถาม
2. การตอบคำถาม
3. การรายงานหัวข้อนี้
4. ความสนใจในการเรียน
5. การอภิปรายแสดงความคิดเห็น

9. ขั้นส่งเสริมความมั่นใจและการถ่ายโอน

ให้นักเรียนสรุปปัญหาประชากรและแนวทางแก้ไขสั้น ๆ ให้ทำทุกคน โดยทำในกระดาษที่ครูแจกให้เสร็จแล้วส่งครู

แผนการสอนที่ 4

คาบที่ 7 - 8

เรื่อง สิ่งแวดล้อมและประโยชน์ของสิ่งแวดล้อม

จุดประสงค์ปลายทาง เพื่อให้นักเรียน

1. เข้าใจความหมายและประเภทของสิ่งแวดล้อมได้
2. บอกประโยชน์ของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อมนุษย์ได้

จุดประสงค์นำทาง นักเรียนสามารถ

1. อธิบายความหมายของสิ่งแวดล้อมได้
2. จำแนกประเภทของสิ่งแวดล้อมได้
3. บอกประโยชน์ของสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ ๆ ได้

ประสบการณ์เดิม

นักเรียนรู้จักสิ่งแวดล้อมและประโยชน์ของสิ่งแวดล้อมที่ใช้อยู่ประจำวันมาแล้ว

เนื้อหา1. ความหมาย

สิ่งแวดล้อมหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่รอบ ๆ ตัวมนุษย์ ทั้งที่มีตัวตนจับต้องได้ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ บ้าน ดึก ฯลฯ และสิ่งแวดล้อมที่ไม่มีตัวตน จับต้องไม่ได้แต่ให้ความรู้สึกได้ เช่น อากาศ แสงสว่าง ความร้อน

2. สิ่งแวดล้อมแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

- 2.1 สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ อากาศ มนุษย์ เป็นต้น
- 2.2 สิ่งแวดล้อมประดิษฐ์ เป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น บ้านเรือน รถยนต์ รถไฟ เครื่องบิน เป็นต้น
- 2.3 มนุษย์ ถือว่าเป็นสิ่งแวดล้อมด้วย เพราะมนุษย์ย่อมอาศัยอยู่ใน

ระหว่างบรรดานุษย์ด้วยกันเอง ตั้งแต่ครอบครัวไปถึงชุมชนและประเทศชาติ และโลก

2.4 สิ่งแวดล้อมมีประโยชน์ต่อตัวมนุษย์ เช่น ป่าไม้ น้ำ ดิน อากาศ
ป่าไม้ เป็นต้น

ลำดับขั้นตอนการสอน

1. ขั้นสร้างความรู้ความสนใจ

ครูให้นักเรียนยกตัวอย่างสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวนักเรียน เช่น โต๊ะ เก้าอี้ กระดานดำ อากาศ เพื่อนนักเรียนด้วยกัน ฯลฯ และให้สรุปว่า สิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวนั้นคือสิ่งแวดล้อม และแบ่งออกเป็นสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมประดิษฐ์ และมนุษย์ก็จัดว่าเป็นสิ่งแวดล้อมด้วย

2. ขั้นแจ้งจุดประสงค์

- 2.1 บอกความหมายของสิ่งแวดล้อมได้
- 2.2 จำแนกประเภทของสิ่งแวดล้อมได้
- 2.3 บอกประโยชน์ของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อมนุษย์ได้

3. ขั้นทบทวนความรู้เดิม

3.1 ครูให้นักเรียนบอกข้อแตกต่างของสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมประดิษฐ์

3.2 ครูอธิบายเพิ่มเติมถ้านักเรียนมีข้อสงสัย

4. ขั้นกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้

ครูนำสิ่งแวดล้อมธรรมชาติมาจำแนกบนกระดานจำนวน 5 ชนิด คือ

1. ป่าไม้
2. น้ำ
3. อากาศ
4. แร่ธาตุ
5. ดิน

แล้วบอกนักเรียนว่า สิ่งแวดล้อมเหล่านี้มีประโยชน์แก่มนุษย์

5. ขั้นให้แนวการเรียนรู้

ครูชี้แจงถึงประโยชน์ของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อมนุษย์ มีมากแต่ให้นักเรียนวิเคราะห์โดยละเอียดว่าสิ่งแวดล้อมนั้นมีประโยชน์ต่อมนุษย์อย่างไร

6. ขั้นให้แสดงพฤติกรรม

6.1 ครูแบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็น 5 กลุ่ม เลือกประธานและเลขานุการกลุ่ม

6.2 ให้แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนจับฉลากหัวข้อทั้ง 5 ข้อ

6.3 ให้เวลาทำกิจกรรม 20 นาที แต่ละกลุ่มจะต้องวิเคราะห์และบันทึกไว้ให้มากที่สุดลงในกระดาษที่ครูแจกให้

6.4 แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนออกมาปิดผลงานหน้าชั้นและรายงานกลุ่มละ 3 นาที

6.5 ครูให้นักเรียนซักถามข้อสงสัย

6.6 ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปสาระสำคัญ

7. ขั้นแจ้งผลการเรียน

ครูชมเชยกลุ่มที่รายงานได้ตรงประเด็น ส่วนกลุ่มที่บกพร่องก็ให้ข้อเสนอแนะเพื่อจะได้นำไปปรับปรุงให้ดีขึ้น

8. ขั้นประเมินผล

1. การซักถาม

2. การตอบคำถาม

3. ความร่วมมือในการทำงานกลุ่ม

4. การแสดงความคิดเห็น

5. การรายงานหน้าชั้น

9. ขั้นส่งเสริมความมั่นใจและการถ่ายโอน

ให้นักเรียนวิเคราะห์ถึงประโยชน์ที่นักเรียนได้รับจากสิ่งแวดล้อมว่ามีอะไรบ้างความยาวไม่เกิน 1 หน้ากระดาษ

แผนการสอนที่ 5

คาบที่ 9 - 10

เรื่อง ปัญหาสิ่งแวดล้อม

จุดประสงค์ปลายทาง เพื่อให้นักเรียนเข้าใจถึง

1. มนุษย์และสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กัน
2. การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมต้องคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น

ทั้งผลดีและผลเสีย

จุดประสงค์นำทาง นักเรียนสามารถ

1. อธิบายความหมายของ "ปัญหาสิ่งแวดล้อม" และ "ปัญหามลพิษ" ได้
2. บอกสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมได้
3. วิเคราะห์ถึงผลกระทบที่เกิดจากปัญหาสิ่งแวดล้อม
4. วิเคราะห์แนวโน้มสิ่งแวดล้อมของไทยในอนาคตได้

ประสบการณ์เดิม

นักเรียนเคยประสบปัญหาที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมเป็นพิษในชีวิตประจำวันมาแล้ว

เนื้อหา

1. ความหมาย
 - 1.1 ปัญหาสิ่งแวดล้อม
 - 1.2 ปัญหาภาวะมลพิษหมายถึงสภาพอันเป็นพิษหรือเป็นภัยที่เกิดขึ้น

ต่อมนุษย์

2. สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือปัญหาภาวะมลพิษ คือ
 - 2.1 เกิดจากภัยธรรมชาติ เช่น ภูเขาไฟระเบิด แผ่นดินไหว
 - 2.2 เกิดจากการกระทำของมนุษย์ เช่น การตัดไม้ทำลายป่า

3. ผลกระทบที่มนุษย์ได้รับจากปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น

- 3.1 น้ำเสีย
- 3.2 อากาศเป็นพิษ
- 3.3 ดินเสื่อมคุณภาพ
- 3.4 การใช้แร่ธาตุไม่เหมาะสม

สื่อการเรียนรู้

- 1. เอกสารเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อม
- 2. กระดาษชาร์ตสี ขนาด 12" X 15" จำนวน 5 แผ่น
- 3. ซีดีเมจิก
- 4. จลาก 5 กลุ่ม

ลำดับขั้นการสอน

1. ขั้นสร้างความรู้ความสนใจ

ครูทบทวนเรื่องประโยชน์ของสิ่งแวดล้อมที่เรียนมาแล้ว เรื่อง ผลประโยชน์ที่มนุษย์ใช้แล้ว ผลกระทบกลับมาเป็นโทษอย่างไร

2. ขั้นแจ้งจุดประสงค์ นักเรียนสามารถ

- 2.1 บอกความหมายของปัญหาสิ่งแวดล้อมและปัญหามลพิษได้
- 2.2 แสดงความคิดเห็นถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมได้
- 2.3 แสดงความคิดเห็นเรื่องแนวโน้มของสิ่งแวดล้อมของไทยในอนาคตได้หลังจากเรียนจบแล้ว

3. ขั้นทบทวนความรู้เดิม

3.1 ครูให้นักเรียนบอกความแตกต่างของสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมประดิษฐ์

3.2 ครูอธิบายเพิ่มเติมถ้านักเรียนมีปัญหาหรือข้อสงสัย

4. ขั้นกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้

ครูชี้แจงให้นักเรียนตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ

ที่อยู่ใกล้ตัวเราและทุกคนก็มีส่วนทำให้เกิดขึ้นและต้องร่วมมือแก้ไข

5. ขั้นให้แนวการเรียนรู้

ครูแจกเอกสารเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมให้ศึกษา ใช้เวลา 15 นาที

6. ขั้นให้แสดงพฤติกรรม

6.1 ครูแบ่งนักเรียนออกเป็น 5 กลุ่ม เลือกประธานกลุ่มและเลขานุการกลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนจับฉลากเลือกหัวข้อ มีดังนี้

6.1.1 การตัดไม้ทำลายป่า

6.1.2 โรงงานอุตสาหกรรมปล่อยน้ำเสียลงแม่น้ำลำคลอง

6.1.3 การปล่อยท่อไอเสียรถยนต์

6.1.4 เสียงดังที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม

6.1.5 การใช้ที่ดินผิดประเภท

6.2 ให้นักเรียนวิเคราะห์การกระทำของมนุษย์ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยอภิปรายแสดงความคิดเห็นภายในกลุ่มและจดบันทึกไว้ในกระดาษโปสเตอร์ที่ครูแจกให้ โดยใช้เวลา 20 นาที

6.3 แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนรายงานหน้าชั้น กลุ่มละ 5 นาที

6.4 ครูให้นักเรียนซักถามข้อสงสัย

6.5 ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปสาระสำคัญ

7. ขั้นแจ้งผลการเรียน

ครูชมเชยกลุ่มที่รายงานได้ตรงประเด็น ส่วนกลุ่มที่บกพร่องก็ให้ข้อเสนอแนะเพื่อจะได้นำไปปรับปรุงให้ดีขึ้น

8. ขั้นประเมินผล

8.1 ความร่วมมือในการทำงานกลุ่ม

8.2 การรายงานหน้าชั้น

8.3 การตอบคำถาม

9. ขั้นส่งเสริมความมั่นใจและการถ่ายโอน

ครูและนักเรียนร่วมกันทบทวนเนื้อหาที่ได้วันนี้จากโปสเตอร์บนกระดาน ครูซักถามนักเรียนถึงความหมายและปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้น

แผนการสอนที่ 6

คาบที่ 11-12

เรื่อง แนวทางแก้ไขและป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อม

จุดประสงค์ปลายทาง เพื่อให้นักเรียน

1. รู้ถึงสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมว่าเป็นผลเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและประชากรขาดความรู้ในเรื่องการใช้ทรัพยากร

2. มีความสนใจในการแก้ไขปัญหามลพิษ คือการให้การศึกษาและเสริมสร้างนิสัยในการดำเนินชีวิตที่จะไม่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม

จุดประสงค์นำทาง นักเรียนสามารถ

1. บอกสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมว่าเกิดจากการขาดสมดุลย์และประชากรขาดความรู้

2. เสนอแนวทางเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษได้

ประสบการณ์เดิม

นักเรียนได้รับทราบปัญหาที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมเป็นพิษจากคาบที่แล้ว

เนื้อหา

1. ปัญหาสิ่งแวดล้อมมีแนวโน้มสูงขึ้นเนื่องมาจากการกระทำของมนุษย์

2. การแก้ไขปัญหามลพิษนั้นมีหลายวิธี เช่น

2.1 ให้การศึกษาแก่ประชาชนเพื่อให้ทราบถึงผลดีและผลเสียอันเนื่องมาจากการใช้สิ่งแวดล้อม

2.2 ให้ประชาชนตระหนักว่าการป้องกันแก้ไขปัญหามลพิษเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกัน

2.3 ให้ความรู้แก่ประชาชนใช้สิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

2.4 ออกกฎหมายลงโทษผู้ฝ่าฝืน

สื่อการเรียนรู้

1. กระดาษคำตอบ
2. ชาร์ตแสดงปัญหาสิ่งแวดล้อม

ลำดับขั้นการสอน

1. ขั้นสร้างความสนใจ

ครูให้นักเรียนเขียนเปรียบเทียบเส้นทางการเดินทางมาโรงเรียนของนักเรียนในชั้น ม.1 ว่า เดินทางมาทางไรและประทับใจสิ่งแวดล้อมอะไรบ้าง มาคนละ 3 บรรทัด จากกระดานที่ครูแจกให้ ใช้เวลา 10 นาที

2. ขั้นแจ้งจุดประสงค์ นักเรียนเล่าม เวก

1. บอกสาเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อมว่าเกิดจากการขาดสมดุลย์และประชากรขาดความรู้

2. บอกวิธีการ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษ

3. ขั้นทบทวนความรู้เดิม

3.1 ให้นักเรียนช่วยกันยกตัวอย่างปัญหามลภาวะที่ใกล้ตัวนักเรียนมา 5 ชนิด

3.2 ให้นักเรียนช่วยกันสรุปสาเหตุว่าเกิดจากอะไรบ้าง

4. ขั้นกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้

ครูยกตัวอย่างให้เห็นว่าทุกคนล้วนแต่ทำของเสียให้แก่สภาพแวดล้อม เช่น ขี้ปถ่ายของเสีย เป็นต้น

5. ขั้นให้แนวการเรียนรู้

5.1 ครูชี้แจงให้นักเรียนทราบบถึงสาเหตุของการเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมว่าเกิดเพราะทุกคนไม่ตระหนักในปัญหาและไม่มีความรู้

5.2 ครูนำชาร์ตแสดงปัญหาสิ่งแวดล้อม 5 ปัญหา คือ

1. ปัญหามลพิษ
2. ปัญหาอากาศเป็นพิษ
3. ปัญหาน้ำเสีย

4. ปัญหาดินเสื่อมคุณภาพ

5. ปัญหาเสียงเป็นพิษ

6. ขั้นให้แสดงพฤติกรรม

6.1 ครูแบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็น 5 กลุ่ม เลือกประธานและเลขานุการ

6.2 ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มวิเคราะห์ว่าปัญหาใดสำคัญที่สุด เพราะอะไร และจะมีวิธีแก้ไขอย่างไร โดยเรียงอันดับความสำคัญเร่งด่วนลดหลั่นกันลงมา ให้เหตุผลเป็นข้อ ๆ ให้ชัดเจน บันทึกลงในกระดาษที่ครูแจกให้ ให้เวลา 20 นาที

6.3 นักเรียนแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนรายงานผลการอภิปราย กลุ่มละ 10 นาที

6.4 ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปสาระสำคัญและให้นักเรียนจดบันทึกลงสมุด

7. ขั้นแจ้งผลการเรียน

ครูตีพิมพ์รายงานของนักเรียน

8. ขั้นประเมินผล

8.1 การรายงานหน้าชั้น

8.2 การแสดงความคิดเห็น

8.3 การตอบคำถาม

9. ขั้นส่งเสริมความแม่นยำและการถ่ายโอน

ให้นักเรียนหาความรู้และเอกสารเพิ่มเติมในแต่ละกลุ่ม เพื่อเตรียมจัดนิทรรศการ

แผนการสอนที่ 7

คาบที่ 13-14

เรื่อง ประชากรกับสิ่งแวดล้อม

จุดประสงค์ปลายทาง เพื่อให้นักเรียน

1. เข้าใจถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมได้
2. อธิบายถึงผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมว่าเกิดผลอย่างไรแก่มนุษย์

จุดประสงค์นำทาง นักเรียนสามารถ

1. บอกสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมได้
2. อธิบายถึงผลที่เกิดแก่มนุษย์จากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม

ประสบการณ์เดิม

นักเรียนเคยเรียนเรื่องปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากมนุษย์มาแล้ว

เนื้อหา

1. สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาสังแวดล้อมหรือปัญหาภาวะมลพิษคือ
 - 1.1 เกิดจากภัยธรรมชาติ เช่นภูเขาไฟระเบิด แผ่นดินไหว
 - 1.2 เกิดจากการกระทำของมนุษย์ เช่นตัดไม้ทำลายป่า
2. ผลกระทบที่มนุษย์ได้รับจากปัญหาสังแวดล้อมเป็นพิษ เช่น
 - 2.1 น้ำเสีย
 - 2.2 อากาศเป็นพิษ
 - 2.3 ดินเสื่อมคุณภาพ
 - 2.4 การใช้แร่ธาตุไม่เหมาะสม

สื่อการเรียนรู้

1. เอกสารเรื่องสภาพสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย
2. กระดาษคำตอบ
3. คำถาม 10 คำถาม

ลำดับขั้นตอนการสอน

1. ขั้นสร้างความรู้

1.1 ครูถามนักเรียนถึงสภาพอากาศในขณะที่นักเรียนเดินทางมาโรงเรียนว่านักเรียนประสบกับอากาศอย่างไรบ้าง ให้นักเรียนช่วยกันตอบ

1.2 ครูสรุปจากคำตอบของนักเรียน

2. ขั้นแจ้งจุดประสงค์ นักเรียนสามารถ

2.1 อธิบายสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมได้

2.2 อธิบายถึงผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมว่ามีผลต่อมนุษย์อย่างไร

3. ขั้นทบทวนความรู้เดิม

3.1 ครูให้นักเรียนยกตัวอย่าง สิ่งที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมอย่างไรบ้าง

3.2 ครูสุ่มเรียกให้ตอบประมาณ 5 - 10 คน

4. ขั้นกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้

ครูนำภาพภูเขาไฟระเบิด สภาพการจราจรบนท้องถนนมาให้ให้นักเรียนดูเป็นตัวอย่าง

5. ขั้นให้แนวการเรียนรู้

5.1 ครูชี้แจงให้นักเรียนฟังว่าการเกิดภัยธรรมชาติทำให้สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงได้

5.2 ครูอธิบายเพิ่มเติมถึงการกระทำของมนุษย์ จะยังทำให้เกิดสิ่งแวดล้อมเป็นพิษมากขึ้น

6. ขั้นให้แสดงพฤติกรรม

6.1 ครูให้นักเรียนศึกษาเอกสารที่ครูแจกให้ เรื่องสภาพสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยใช้เวลา 15 นาที

6.2 ครูบอกนักเรียนว่าจะให้ช่วยกันตอบคำถามเพื่อเป็นการทดสอบความเข้าใจคำถามมีทั้งหมด 10 คำถาม

6.3 แบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็น 4 กลุ่ม แล้วให้เวลาปรึกษากันคำถามละ 2 นาที แล้วเขียนลงในกระดาษคำตอบที่ครูแจกให้ ใช้เวลา 25 นาที

6.4 ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปคำตอบที่ถูกต้องเพื่อความเข้าใจตรงกันแล้วให้นักเรียนจดบันทึกลงสมุด

7. ขั้นแจ้งผลการเรียน

ครูชมเชยกลุ่มที่ตอบถูกมากที่สุดพร้อมทั้งเสนอแนะกลุ่มที่บกพร่องเพื่อจะได้นำไปปรับปรุงให้ดีขึ้น

8. ขั้นประเมินผล

1. การชักถาม
2. การตอบคำถาม
3. ความสนใจในการเรียน

9. ขั้นส่งเสริมความมั่นใจและการถ่ายโอน

ให้นักเรียนสรุปสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ให้ทำทุกคนโดยทำในกระดาษที่ครูแจกให้ เสร็จแล้วส่งครู

แผนการสอนที่ 8

คาบที่ 15-16

เรื่อง ประชากรกับสิ่งแวดล้อม

จุดประสงค์ปลายทาง

1. เพื่อให้ตระหนักและเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของประชากรที่มีต่อสิ่งแวดล้อม

จุดประสงค์นำทาง นักเรียนสามารถ

1. บอกความสัมพันธ์ของประชากรที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมได้
2. เข้าใจถึงความสำคัญของประชากรว่ามีบทบาทมากในการรักษาสิ่งแวดล้อม
3. อธิบายเสนอแนะแนวทางแก้ไข และป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อม

ประสบการณ์เดิม

นักเรียนเคยเรียนเรื่องประชากรและสิ่งแวดล้อมมาแล้ว

เนื้อหา

สิ่งแวดล้อมมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ฉะนั้น มนุษย์ต้องรู้จักวิธีรักษาสภาพแวดล้อม

ปัญหาสิ่งแวดล้อมมีแนวโน้มสูงขึ้นอันเนื่องมาจากการกระทำของมนุษย์ การแก้ไขปัญหามีหลายวิธี เช่น

1. ให้การศึกษาแก่ประชาชนเพื่อทราบผลดีและผลเสียอันเนื่องมาจากการใช้สิ่งแวดล้อม
2. ให้ประชาชนตระหนักว่าการป้องกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคนต้องรับผิดชอบร่วมกัน

สื่อการเรียนรู้

1. สลากหัวข้อ จำนวน 5 ข้อ
2. กระดาษคำตอบ

ลำดับขั้นตอนการสอน

1. ขั้นสร้างความสนใจ

- 1.1 ครูทบทวนเรื่องประชากรและสิ่งแวดล้อมที่ได้เรียนมาแล้ว
- 1.2 ครูให้นักเรียนช่วยกันบอกถึงปัญหาที่เกี่ยวข้องกันของประชากร

กับสิ่งแวดล้อม

2. ขั้นแจ้งจุดประสงค์ นักเรียนสามารถ

- 2.1 บอกปัญหาของสิ่งแวดล้อมที่สัมพันธ์กับประชากรได้
- 2.2 อธิบายถึงความสำคัญของการรักษาภาพแวดล้อมได้
- 2.3 แสดงความคิดเห็นแนวปฏิบัติในชีวิตประจำวันของบุคคลเพื่อป้องกัน

ปัญหาสิ่งแวดล้อม

3. ขั้นทบทวนความรู้เดิม

ครูให้นักเรียนบอกปัญหาของสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในรอบปีที่ผ่านมา

บันทึกลงในกระดานดำ

4. ขั้นกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้

ครูนำภาพของความเสียหายที่เกิดขึ้นที่ภาคใต้มาให้ นักเรียนดูแล้วร่วม

กันแสดงความคิดเห็น

5. ขั้นให้แนวการเรียนรู้

ครูอธิบายถึงความสัมพันธ์ของประชากรว่าเมื่อมีมากขึ้นก็ต้องใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมากขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่เราควรมีวิธีใช้และสงวนทรัพยากรเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างคุ้มค่า

6. ขั้นให้แสดงพฤติกรรม

6.1 ครูแบ่งนักเรียนออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 10 คน ให้แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนจับสลาก เลือกหัวข้อดังนี้

6.1.1 ประโยชน์และการรักษาสภาพอากาศ

6.1.2 ประโยชน์และการรักษาสภาพแม่น้ำลำคลอง

6.1.3 ประโยชน์และการรักษาสภาพดิน

6.1.4 ประโยชน์และการรักษาสภาพป่าไม้

6.1.5 โทษของขยะและการทำลายที่ถูกต้องวิธี

6.2 ให้เวลาทำกิจกรรมกลุ่มละ 20 นาที แต่ละกลุ่มจะต้องอภิปรายและบันทึกสรุปความคิดเห็นเกี่ยวกับ ประโยชน์วิธีสงวนรักษาและวิธีใช้อย่างประหยัดลงในกระดาษที่ครูแจกให้

6.3 แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนรายงานหน้าชั้นกลุ่มละ 5 -10 นาที

6.4 ครูให้นักเรียนซักถามข้อสงสัย

6.5 ครูและนักเรียนร่วมกันทบทวนและสรุปเนื้อหาสาระสำคัญที่เรียนในคาบนี้

7. ขั้นแจ้งผลการเรียน

ครูชมเชยกลุ่มที่รายงานได้ตรงประเด็น ส่วนกลุ่มที่บกพร่องก็ให้ข้อเสนอแนะเพื่อจะได้นำไปปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น

8. ขั้นประเมินผล

1. การซักถาม

2. การตอบคำถาม

3. การรายงานหน้าชั้น

4. ความร่วมมือในการทำงานกลุ่ม

9. ขั้นส่งเสริมความมุ่งมั่นและการถ่ายโอน

ให้นักเรียนทำการบ้านโดยวิเคราะห์พฤติกรรมนักเรียนว่ามีส่วนช่วยรักษาสภาพแวดล้อมได้ในชีวิตประจำวัน

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ นางสาวบุษบงค์	ชื่อสกุล รักเรียน
เกิดวันที่ 8 เดือน กุมภาพันธ์	พุทธศักราช 2501
สถานที่เกิด	เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 27-29 ถนนประชาผ่องชัย เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร 10800
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	บุคลากร
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	กองการเจ้าหน้าที่กรมการศึกษานอกโรงเรียน ถนนราชดำเนินนอก เขตดุสิต กทม.10300
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2520	ปก.ศ.สูง วิทยาลัยครูสวนดุสิต
พ.ศ.2525	ค.บ.(วิชาเอกสังคม) วิทยาลัยครูสวนดุสิต
พ.ศ.2533	กศ.ม.(การมัธยมศึกษา) มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

A COMPARISON OF MATHAYOM SUKSA I STUDENTS' LEARNING ACHIEVEMENT
AND HUMAN RELATION LEADERSHIP BEHAVIORS THROUGH
THE GROUP PROCESS METHOD AND THE METHOD
IN THE TEACHER'S MANUAL

AN ABSTRACT

BY

BUSSABONG RUGRIAN

Presented in partial fulfillment of requirements for the Master
of Education degree in Secondary Education
at Srinakharinwirot University

October 1990

The purpose of this study was to compare Mathayom Suksa I student's achievement and human relation leadership behaviors in learning social studied through the group process method and the method in the teacher's manual.

The samples were two groups of Mathayom Suksa I student of Noinopphakhun School, Bangkok, during the first semester of the 1990 academic year. Those groups were simple randomly selected into the experimental and the control groups, which 48 students in each. The experimental group was taught by the group process method, and the control groups was taught by the teacher's manual for 16 periods, and each lasted for 50 minutes. The Randomized control group pretest - posttest design was used in the study. The research instrumeunts were the achievement test in social studies, with reliability of 0.91, and the inventory checklist on human relations leadership behaviors, with the reliability of 0.70. The t-test was used for data analysis.

The results of this study reviewed that the achievments in learning social studies and the human relation leadership behaveiors of the experimental and control groups were significantly different at the .01 level. It was also the human relation leadership between of both groups were significantly increased at the .01 level.

การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์
และวิธีสอนตามคู่มือครู

บทคัดย่อ
ของ
บุษบงค์ รักเรียน

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการมัธยมศึกษา

ตุลาคม 2533

การวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อทำการทดลองเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และวิธีสอนตามคู่มือครู

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลอง เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดน้อยนพคุณ เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2533 จำนวน 98 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 49 คน นักเรียนกลุ่มทดลองได้รับการสอนด้วยวิธีสอนกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ นักเรียนกลุ่มควบคุมได้รับการสอนด้วยวิธีสอนตามคู่มือครู ใช้เวลาในการทดลอง 16 คาบ คาบละ 50 นาที และใช้เนื้อหาเดียวกันดำเนินการทดลองโดยใช้แบบแผนการวิจัยแบบ Randomized Control Group Pretest - Posttest Design เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษามีค่าความเชื่อมั่น .91 และแบบสอบถามพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ มีค่าความเชื่อมั่น .70 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ $t - test$

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และพบว่านักเรียนกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมผู้นำด้านมนุษยสัมพันธ์ หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01